

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2555

1 ตุลาคม 2554 – 30 กันยายน 2555

เสนอโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กันยายน 2555

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2555

1 ตุลาคม 2554 – 30 กันยายน 2555

เสนอโดย

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สนับสนุนโดย

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

กันยายน 2555

ตารางสรุปผลการดำเนินงาน

แผนการดำเนินงานกิจกรรม	ผลการดำเนินงาน
1. งานติดตามโครงการ มีโครงการวิจัยล่าช้าอีกจำนวน 9 โครงการ อยู่ในพื้นที่อำเภอดอนสัก 7 โครงการ ในพื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ 1 โครงการ และในพื้นที่อำเภอไชยา 1 โครงการ โดยจะปิดโครงการภายในไตรมาสที่ 2 ปีงบประมาณ 2555	งานติดตามโครงการ ในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ ได้ใช้เวลาไปกับการปิดโครงการล่าช้าไปค่อนข้างมาก โดยช่วงแรกได้ตั้งเป้าไว้ว่าจะปิดให้เสร็จสิ้นในช่วงไตรมาสที่ 2 แต่ไม่สามารถทำได้ทั้งหมด เนื่องจากช่วงไตรมาสที่ 2 กำลังอยู่ในช่วงของการเปิดโครงการใหม่ อย่างไรก็ตามในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ ก็สามารถปิดโครงการได้จำนวน 9 โครงการ คือ โครงการล่าช้าที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ปี 2551 และ 2552 จำนวน 8 โครงการ โครงการที่เกิดขึ้นในปี 2554 ซึ่งอยู่ในกรอบการขยายเวลา 1 โครงการ สำหรับโครงการล่าช้าส่วนใหญ่ เป็นโครงการในพื้นที่อำเภอดอนสัก จำนวน 7 โครงการ เป็นโครงการวิจัยปกติ 6 โครงการ และโครงการประสานฯ 1 โครงการ ซึ่งได้ดำเนินกิจกรรมเสร็จมาตั้งแต่ช่วง เดือน มีนาคม ปี 2554 แต่ล่าช้าเรื่องการเขียนรายงาน และรายงานการเงิน โดยในช่วงแรก ศูนย์ประสานงานฯ ได้ประสานงานผ่านคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ หัวหน้าโครงการประสานฯ ในพื้นที่ดอนสักในการติดตามงานและส่งต่อข้อมูลมายังศูนย์ประสานงานฯ แต่ในปี 2555 คุณวรรณเพ็ญ มีปัญหาด้านสุขภาพจนไม่สามารถทำงานได้ ศูนย์ประสานงานฯ จึงได้ลงไปติดตามในพื้นที่เอง การติดตามงานในพื้นที่ดอนสักจึงล่าช้าค่อนข้างมากแต่ก็สามารถปิดได้จำนวน 6 โครงการ ยังคงเหลือโครงการประสานฯ ซึ่งขณะนี้ได้ส่งรายงานการเงินแล้ว ยังค้างในเรื่องการส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่เนื่องจากหัวหน้าโครงการป่วยหนักจึงไม่สามารถทำรายงานได้ จึงต้องหารือในเรื่องการปิดโครงการภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวกับสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่ขอยุติโดยนักวิจัย จำนวน 1 โครงการ เป็นโครงการที่อยู่ในพื้นที่แหลมคุ้งหมอบ อำเภอกาญจนดิษฐ์

แผนการดำเนินงานกิจกรรม	ผลการดำเนินงาน
	จนดิษฐ์ เนื่องจากพื้นที่ประสบปัญหาจากการแย่งชิงพื้นที่ทำมาหากิน และเกี่ยวข้องกับกลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ ประกอบกับทีมวิจัยเป็นกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากแหลมคู้หมอกที่มาจากหลายพื้นที่ ซึ่งการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่ยังไม่เข้มแข็งพอการทำงานล่าช้าไม่ต่อเนื่องจึงได้ขอยุติโครงการดังกล่าว
2. งานพัฒนาจิตวิทยโครงการวิจัย ขยายพื้นที่โครงการวิจัย ในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน เพื่อให้ชุมชนได้สร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาของชุมชนผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งคาดว่าจะขึ้นโครงการวิจัยได้อย่างน้อย 5 โครงการ	ศูนย์ประสานงานฯ สามารถขึ้นโครงการวิจัยได้น้อยกว่าเป้าที่วางไว้ คือ วางเป้าไว้ 5 โครงการ แต่สามารถขึ้นโครงการวิจัยได้ จำนวน 4 โครงการ และกำลังอยู่ในช่วงพัฒนาจิตวิทยจำนวน 1 โครงการ โครงการที่เกิดขึ้นเป็นโครงการที่อยู่ในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน จำนวน 3 โครงการ และประเด็นตามความสนใจของชุมชนเกี่ยวกับการนำสึลหามาปรับใช้ จำนวน 1 โครงการ ส่วนโครงการที่อยู่ในช่วงการพัฒนาจิตวิทย อยู่ในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ทั้งนี้ ปีงบประมาณ 2555 ศูนย์ประสานงานฯ สามารถพัฒนาจิตวิทยโครงการวิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากร อ่าวบ้านดอนได้น้อยลง เนื่องจากปัญหาในปัจจุบัน ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ตามความเปลี่ยนแปลงของทรัพยากรที่มีในพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลายฝ่าย ประกอบกับโครงการวิจัยเก่าๆ ได้เสร็จสิ้นลง ปัญหาที่มีจึงค่อนข้างจะเกินกำลังของชุมชนในการแก้ไข โครงการที่เกิดขึ้นใหม่จึงเป็นโครงการที่เริ่มมีลักษณะที่เปลี่ยนไปจากเดิม คือ เน้น เรื่องการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของชุมชนมากขึ้น เช่น การเลี้ยงปลาช่อนทะเลเพื่อเป็นอาชีพทางเลือกของชุมชนฯ เป็นต้น ซึ่งงานในอนาคตจะเน้น เรื่องการศึกษาระบบนิเวศอ่าวบ้านดอนที่สัมพันธ์กับชนิดและปริมาณสัตว์น้ำ และภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากร และความมั่นคงทางอาหารของอ่าวบ้านดอนมากขึ้น เพื่อสื่อสารให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเห็นความสำคัญของอ่าวบ้านดอนมากขึ้น

แผนการดำเนินงานกิจกรรม	ผลการดำเนินงาน
	ส่วนประเด็นตามความสนใจของชุมชน ศูนย์ประสานงานฯ ก็ยังคงให้ความสำคัญอยู่ โดยในปีงบประมาณ 2555 นี้ ก็มี 2 ชุมชนติดต่อเข้ามา ซึ่งได้พัฒนาจนได้รับอนุมัติงบประมาณแล้ว 1 โครงการ คือ โครงการแนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มธนาคารเพื่อศิลาห้าย และอยู่ในช่วงพัฒนาโจทย์อีก 1 โครงการ ในประเด็นเกี่ยวกับการท่องเที่ยวโดยชุมชน
3. งานเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และ ประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ สนับสนุนการสร้างเครือข่ายทั้งโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้ว โครงการที่อยู่ในระหว่าง การดำเนินการ และโครงการที่จะขึ้นใหม่ ประสานงานกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายและฐานความสำคัญในการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรระดับพื้นที่ (จังหวัด)	งานเครือข่าย และการพัฒนาเครือข่ายที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้ทำงานร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่ ซึ่งในระดับโครงการวิจัยอ่าวบ้านดอน พบว่า การรวมตัวกันของทีมวิจัยยังเป็นแบบหลวมๆ ไม่สามารถพัฒนาให้มีรูปแบบที่ชัดเจนได้ เนื่องจากปีงบประมาณ 2555 เป็นช่วงรอยต่อของการปิดโครงการเก่า และเปิดโครงการใหม่ โครงการส่วนใหญ่ในหลายพื้นที่ได้เสร็จสิ้นไป ทำให้พลังในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหา ลดลง ในขณะที่สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ยังคงมีอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จนค่อนข้างจะเกินกำลังของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน อย่างไรก็ตามยังมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะๆตามโอกาส และมีการเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยการเข้าร่วมเวทีต่างๆ เพื่อเสนอปัญหา และผลักดันให้เกิดการแก้ปัญหาร่วมกัน เช่น ร่วมเวทีปัญหาสิทธิการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และได้เชิญคณะกรรมการสิทธิลงพื้นที่ดูสถานการณ์อ่าว, ร่วมเวทีร่าง พรบ. พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม อ่าวบ้านดอน รวมถึงการร่วมเวทีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอ่าวบ้านดอน เป็นต้น นอกจากนี้ศูนย์ประสานงานฯ ยังหนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานกันระหว่างทีมวิจัยเก่าและใหม่ เพื่อเติมเต็มกำลังใจ และข้อมูลในการแก้ไขปัญหา

แผนการดำเนินงานกิจกรรม	ผลการดำเนินงาน
	ร่วมกัน และได้เข้าร่วมเวทีต่างๆ ในการนำเสนอปัญหาของชาวบ้านดอน รวมถึงพยายามหาเครือข่ายเข้ามาช่วยในการแก้ไขปัญหาของอำเภอ เช่น ที่ผ่านมาได้เข้าร่วม หรือ เกี่ยวกับ “แนวทางการวิจัยในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี” ร่วมกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี, สกว. ฝ่ายเกษตร, และ NGOs ในพื้นที่ เกี่ยวกับการทำงานของแต่และองค์กร แต่ก็ยังขาดความต่อเนื่องและยังไม่สามารถรวมตัวกันเพื่อหนุนเสริมให้เกิดการแก้ไขปัญหาร่วมกันได้
4. งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลองค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ งานประชาสัมพันธ์การทำงาน หรือ การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มีผลมาจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ แบ่งเป็น 2 ส่วน คือ ทีมวิจัยและศูนย์ประสานงานฯ โดยทีมวิจัยได้ประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ ผ่านการเข้าร่วมเวทีต่างๆ และผ่านคนที่เข้ามาศึกษาดูงานจากนอกพื้นที่ เนื่องจากการทำงานที่ผ่านมา ทำให้ทีมวิจัยเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น จึงมีหน่วยงานและผู้สนใจติดต่อเข้ามา เพื่อขอเข้ามาแลกเปลี่ยนการทำงานในพื้นที่ เช่น มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี พาเด็กเยาวชนในโครงการ “บ้านฉัน-บ้านเธอ” จากจังหวัดยะลาและนราธิวาส เข้ามาดูงานในพื้นที่บ้านแหลมโพธิ์ และนักเรียนจากโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี มาเข้าค่ายในพื้นที่ป่าชายเลนบ้านธารน้ำร้อน โดยมีทีมวิจัยเป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนการทำงาน และความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลนกับเด็กๆ และการติดต่อทีมวิจัยให้ออกไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ผ่านเวทีต่างๆ รวมถึงเป็นวิทยากรให้ความรู้ เช่น นายอนันต์ เชื้อเอี่ยม ได้รับเชิญจากศูนย์วิจัยชายฝั่งสุราษฎร์ธานีให้เป็นวิทยากรแลกเปลี่ยน เรื่องการเลี้ยงปูทะเลในบ่อดิน เป็นต้น ซึ่งการได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ ถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ในบางพื้นที่ที่มีศักยภาพพอ ก็ได้ต่อยอดการทำงาน ไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยดึงดูดเด่นด้านต่างๆ

แผนการดำเนินงานกิจกรรม	ผลการดำเนินงาน
	ของชุมชนมาเป็นจุดขาย เช่น ในพื้นที่บ้านไพรใหญ่ ได้ยกระดับจากการฟื้นฟูคลองท่าช้างไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน และพื้นที่บ้านนาหลวง ก็ได้ยกระดับจากการฟื้นฟูพันธุ์ข้าวพื้นเมืองไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยทั้ง 2 ที่ได้รับการสนับสนุนจาก สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งการต่อยอดในเรื่องการท่องเที่ยวนี้จะเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ได้ดีขึ้น ในส่วนของศูนย์ประสานงานฯ ได้ติดตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่งานวิจัย และการแก้ไขปัญหาของชุมชน จากนั้นได้ประชาสัมพันธ์ผ่านเวทีต่างๆ ที่มีโอกาสได้เข้าร่วม รวมถึงได้เขียน RE ส่งไปยัง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยในปีงบประมาณ 2555 ได้เขียน RE จำนวน 3 เรื่อง คือ 1) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานีลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อหนุนการทำนาข้าวหอมไชยาสู่เส้นทางท่องเที่ยวโดยชุมชน 2) กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองท่าช้าง ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูคลอง 3) รายการ “ปราชญ์เดินดิน” สนใจถ่ายทอดเรื่องราว ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม - วีระบุรุษแห่งอำเภอบ้านดอน

สรุปผลการดำเนินงานสำหรับผู้บริหาร

โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2555 มีระยะเวลาในการดำเนินงานตั้งแต่ 1 ตุลาคม 2554 -30 กันยายน 2555 มีคำถามวิจัยว่า จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการบูรณาการองค์ความรู้เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนระดับอำเภอบ้านดอน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ขยายผล และเชื่อมประสานภาคีต่างๆ ในการมีส่วนร่วมพัฒนาศักยภาพการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

มีวัตถุประสงค์ในการดำเนินงาน 4 ข้อ คือ 1) เพื่อพัฒนาศักยภาพโครงการประสานการวิจัยในการติดตามสนับสนุนโครงการที่ได้รับอนุมัติจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการบูรณาการองค์ความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนระดับอำเภอบ้านดอน 2) เพื่อประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ ให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอนโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน 3) เพื่อจัดทำข้อมูล/องค์ความรู้ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเผยแพร่สู่สาธารณะ และ 4) เพื่อสนับสนุนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอนระดับพื้นที่ (จังหวัด)

โดยมีการดำเนินงานหลักๆ ประกอบด้วย 1) งานติดตามโครงการ 2) งานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย 3) งานสร้างเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และประสานความร่วมมือร่วมกับองค์กรภาคีต่างๆ และ 4) งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล/องค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่สาธารณะ ผลจากการดำเนินงาน ในปีงบประมาณ 2555 ศูนย์ประสานงานฯ ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการติดตามโครงการ ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ 1) เป็นโครงการล่าช้าที่เลยกรอบการขยายเวลา กว่า 8 โครงการ 2) โครงการล่าช้าที่อยู่ในกรอบการขยายเวลา 2 โครงการ และ 3) โครงการวิจัยปกติที่ได้รับอนุมัติงบประมาณในปี 2555 จำนวน 4 โครงการ ทั้งนี้ศูนย์ประสานงานฯ สามารถติดตามโครงการล่าช้าเพื่อปิดโครงการได้ ทั้งหมด 9 โครงการ เป็นโครงการที่ปิดแบบสมบูรณ์ 8 โครงการ และปิดแบบไม่สมบูรณ์ 1 โครงการ เนื่องจากโครงการเกิดจากสมาชิกที่มีปัญหาร่วมกัน คือเข้ามาประกอบอาชีพในพื้นที่เดียวกัน แต่ทีมวิจัยมาจากหลายพื้นที่ที่ค่อนข้างห่างกัน ซึ่งระยะห่างของพื้นที่ และภาระในการประกอบอาชีพหาเลี้ยงครอบครัว ประกอบกับการที่มีผู้มีอิทธิพลเข้ามาเกี่ยวข้องในพื้นที่ ทำให้เป็นอุปสรรคในการทำกิจกรรมจนไม่สามารถเดินต่อไปได้ ทีมวิจัยจึงได้ขอยกเลิกโครงการดังกล่าว

ขณะนี้ยังมีโครงการล่าช้าอีก 1 โครงการ คือ โครงการประสานเครือข่ายและองค์กรภาคีเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่ยังไม่สามารถปิดได้เนื่องจาก คุณ

วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ หัวหน้าโครงการมีปัญหาด้านสุขภาพต่อเนื่องมาตั้งแต่ต้นปี 2555 จนไม่สามารถทำงานต่อได้ ซึ่งขณะนี้ศูนย์ประสานงานได้ติดตามรายงานการเงินส่งไปยังสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว ยังค้างส่งในส่วนของรายงานฉบับสมบูรณ์

ส่วนงานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยศูนย์ประสานงานฯ ได้พัฒนาโจทย์โครงการต่อเนื่องมาจาก ปี 2554 และผ่านการอนุมัติงบประมาณในปี 2555 จำนวน 4 โครงการ และมีโครงการที่อยู่ในช่วงการพัฒนาโจทย์ อีก 1 โครงการ อย่างไรก็ตามภายใต้ข้อจำกัดด้านเวลาเนื่องจากศูนย์ประสานงานต้องเร่งติดตามเพื่อปิดโครงการล่าช้าให้เสร็จ ทำให้ไม่สามารถติดตามโครงการปกติในกลุ่มที่ผ่านการอนุมัติงบประมาณใหม่นี้ได้อย่างเต็มที่ คาดว่าจะมีเวลาในการติดตามได้ดีขึ้นในปีงบประมาณ 2556

สำหรับงานประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและองค์กรภาคนั้น ยังทำได้ไม่มากนัก เนื่องจากช่วงปีงบประมาณ 2555 เป็นช่วงรอยต่อของการปิดโครงการล่าช้า และเปิดโครงการใหม่ โครงการส่วนใหญ่ในหลายพื้นที่ได้เสร็จสิ้นไป ทำให้พลังในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาลดลง ในขณะที่สถานการณ์ที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของพื้นที่ยังคงมีอยู่ และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จนค่อนข้างจะเกินกำลังของการแก้ไขปัญหาในระดับชุมชน อย่างไรก็ตามศูนย์ประสานงานฯ ได้พยายามหนุนให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การทำงานกันระหว่างทีมวิจัยเก่า และใหม่ เพื่อเติมเต็มกำลังใจ และข้อมูลในการแก้ไขปัญหาร่วมกัน และได้เข้าร่วมเวทีต่างๆ ในการนำเสนอปัญหาของชาวบ้านดอน รวมถึงพยายามหาเครือข่ายเข้ามาร่วมในการแก้ไขปัญหาของอ่าว ซึ่งในส่วนของชุมชนก็ยังมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนกันเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่เป็นระยะๆตามโอกาส และพยายามเชื่อมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเข้ามาแก้ไขปัญหาในพื้นที่ โดยการเข้าร่วมเวทีต่างๆ เพื่อเสนอปัญหา และผลักดันให้เกิดการแก้ไขปัญหาร่วมกัน เช่น ร่วมเวทีปัญหาสิทธิการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และได้เชิญคณะกรรมการสิทธิลงพื้นที่ดูสถานการณ์อ่าว, ร่วมเวทีร่าง พรบ. พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อมอ่าวบ้านดอน รวมถึงการร่วมเวทีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับอ่าวบ้านดอน เป็นต้น ซึ่งการเข้าร่วมเวทีต่างๆ ถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานของชุมชนไปในตัวด้วย

ส่วนงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ เป็นงานที่ทำร่วมกันระหว่าง ทีมวิจัย และศูนย์ประสานงานฯ โดยทีมวิจัยได้ประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ ผ่านการเข้าร่วมเวทีต่างๆ และผ่านคนที่เข้ามาศึกษาดูงานจากนอกพื้นที่ เนื่องจากการทำงานที่ผ่านมา ทำให้ทีมวิจัยเป็นที่รู้จักของ

คนทั่วไปมากขึ้น จึงมีหน่วยงาน และผู้สนใจติดต่อเข้ามา เพื่อขอเข้ามาแลกเปลี่ยนการทำงานในพื้นที่ และ การติดต่อทีมวิจัยให้ออกไปแลกเปลี่ยนประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ผ่านเวทีต่างๆ รวมถึงเป็นวิทยากรให้ความรู้ ซึ่งการได้มีโอกาสได้แลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ ถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง และบางโครงการได้ยกระดับต่อยอดการทำงานอนุรักษ์ไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน ก็จะเป็นช่องทางในการประชาสัมพันธ์งานในพื้นที่ได้ดีอีกทางหนึ่ง ซึ่งในส่วนของศูนย์ประสานงานฯ ได้ติดตามการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่งานวิจัย ร่วมคิด ร่วมวางแผน และหาแนวทางการแก้ไขปัญหาพร้อมกับชุมชน จากนั้นได้ประชาสัมพันธ์ผ่านเวทีต่างๆ ที่มีโอกาสได้เข้าร่วม รวมถึง ได้เขียน RE ส่งไปยัง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ชัดว่าในปีงบประมาณ 2555 ศูนย์ประสานงานฯ ใช้เวลาไปกับการติดตามโครงการล่าช้าเพื่อปิดโครงการไปค่อนข้างมาก จนทำงานอื่นได้ไม่เต็มที่เท่าที่ควร เนื่องในปีก่อนหน้านี้ ได้เปิดโครงการเป็นชุดโครงการจำนวน 2 ชุด และโครงการที่ไม่อยู่ในชุดโครงการอีกจำนวนหนึ่ง ปีละประมาณ 6 - 7 โครงการ ซึ่งได้รับรู้ว่าเกินศักยภาพของศูนย์ประสานงานฯ ในการติดตามสนับสนุนให้แต่ละโครงการ ดำเนินงานให้เสร็จสิ้นได้ทันตามกำหนดเวลาได้ อย่างไรก็ตาม ปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ ได้ปิดโครงการล่าช้าได้เกือบหมดแล้ว เหลือเพียง 1 โครงการที่ยังไม่ได้ปิด คาดว่าปี 2556 จะมีเวลาในการคิดงานต่างๆ ได้ดีขึ้น ทั้งงานติดตามโครงการ งานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย งานสร้างเครือข่าย และงานประชาสัมพันธ์

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทที่ 1 สรุปย่อโครงการ	1
บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม	8
บทที่ 3 กระบวนการ และผลการดำเนินงาน	24
บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน	64
บทที่ 5 การดำเนินงานในอนาคต	70

ภาคผนวก

- ตารางการดำเนินงาน
- ภาพกิจกรรม
- การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)
- รายละเอียดการประชุมร่วมกับเครือข่าย

สรุปรายงานการเงินและสำเนาสมุดบัญชีธนาคาร

บทที่ 1

สรุปย่อโครงการ

หลักการและเหตุผล

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานีเริ่มขึ้นประมาณช่วงปี พ.ศ. 2544 โดยในระยะเริ่มต้นของการทำงานมีลักษณะเป็นหน่วยส่งเสริมขนาดเล็ก ต่อมาจึงเกิดเป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยในช่วงแรกเป็นการสนับสนุนโครงการวิจัย ที่มีประเด็นตามความต้องการของชุมชน และมีการเคลื่อนงานผ่านฐานเครือข่ายงานเดิม ซึ่งเป็นฐานของความเข้าใจบริบทพื้นที่อยู่แล้ว ทั้งนี้ได้มีการติดตามหนุนเสริมและเรียนรู้การทำงานไปพร้อมๆ กับชุมชน โดยเน้นพื้นที่ใกล้เคียงกับศูนย์ประสานงานฯ เป็นหลัก เนื่องจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่กว้างใหญ่ คือใหญ่เป็นอันดับ 6 ของประเทศ มีเนื้อที่มากถึง 12,891 ตารางกิโลเมตร ซึ่งถือว่ามากที่สุดของภาคใต้ แบ่งการปกครองส่วนภูมิภาค ออกเป็น 19 อำเภอ 131 ตำบล 1,066 หมู่บ้าน

จากการสนับสนุนการวิจัยในระยะ 3-4 ปี แรก ศูนย์ประสานงานฯ ได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะการพัฒนาโจทย์วิจัย และการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยภาคใต้ เป้าหมายที่ต้องการสนับสนุนงานวิจัยที่นำไปใช้ในการจัดการปัญหาของชุมชนในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น หรือมีรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้นเพื่อตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ จึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ของศูนย์ประสานงานฯ ที่มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไว้ 3 ประเด็น คือ 1) ประเด็นเกษตรอินทรีย์ 2) ประเด็นประวัติศาสตร์ และ 3) ประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน

ต่อมาในปี 2550 – 2552 ซึ่งหลังจากที่ศูนย์ประสานงานได้เน้นการเคลื่อนงานเชิงประเด็นมากขึ้น พบว่าปัญหาการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชุมชนชายฝั่งโดยตรง ทำให้ชุมชนสนใจและตระหนักถึงปัญหาที่เผชิญอยู่ค่อนข้างมาก โดยอ่าวบ้านดอนเป็นอ่าวขนาดใหญ่มีความยาวแนวชายฝั่ง ไม่น้อยกว่า 120 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอ ตั้งแต่อำเภอท่าชนะ ถึง อำเภอดอนสัก (ไม่รวมเกาะสมุย) จากสภาพพื้นที่ที่มีแม่น้ำน้อยใหญ่หลายสายพัดพาสารอาหารจากพื้นที่ต่างๆ ไหลลงสู่พื้นที่ท้องอ่าวบ้านดอน ทำให้พื้นที่มีความหลากหลายทางชีวภาพที่ค่อนข้างสูง และมีป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ เอื้อต่อการเจริญเติบโตและดำรงอยู่ของทรัพยากรสัตว์น้ำ พื้นที่จึงเป็นแหล่งประกอบอาชีพของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนมาอย่างยาวนาน แต่ด้วยจุดเด่นด้านความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่นี้ ทำให้หลายกลุ่มคนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ จนระบบนิเวศไม่สามารถผลิตทรัพยากรให้เพียงพอต่อความต้องการของคนได้

เมื่อทรัพยากรมีไม่เพียงพอที่จะรองรับความต้องการของคนหลายกลุ่มได้ ทำให้เกิดการพัฒนาเครื่องมือ เกิดความขัดแย้งในเรื่องความเหลื่อมล้ำของเครื่องมือในการประกอบอาชีพ ระหว่างประมงพาณิชย์ และประมงชายฝั่ง หรือแม้กระทั่งระหว่างประมงชายฝั่งด้วยกันเองก็ยังมีการเปลี่ยนแปลง

เครื่องมือประมงเพื่อให้มีศักยภาพในการจับสัตว์น้ำได้มากขึ้น ขณะเดียวกันชุมชนก็ถูกเบียดขับจากกลุ่มทุนทั้งทางทะเล และบนผืนดิน ซึ่งส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประมงพื้นบ้านรอบอ่าวบ้านดอน ทั้งด้านปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และอาจส่งผลถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารในระดับพื้นที่ได้ในอนาคตอันใกล้

ทั้งนี้ศูนย์ประสานงานฯ เห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงสนับสนุนให้ชุมชนชายฝั่งใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การร่วมคิด ร่วมแก้ไขปัญหา บนฐานข้อมูลความรู้ที่ชุมชน มีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้า และหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ทำให้ชุมชนรู้เท่าทันปัญหา และสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเปรียบเสมือนการสนับสนุนให้ชุมชนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองในการปรับตัวเพื่อรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

ในปี 2550 ศูนย์ประสานงานฯ จึงได้พัฒนาชุดโครงการ “เครือข่ายการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน” ซึ่งมีโครงการวิจัยเกิดขึ้นภายใต้ชุดโครงการนี้จำนวน 8 โครงการ กระจายอยู่ในพื้นที่อำเภอไชยา 3 โครงการ อำเภอท่าฉาง 3 โครงการ และอำเภอกาญจนดิษฐ์ 1 โครงการ และในต้นปีงบประมาณ 2551 ได้มีโครงการในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน เกิดขึ้นอีก 1 โครงการ ในพื้นที่อำเภอท่าฉาง และในปี 2552 ก็ได้มีการขยายพื้นที่ไปยังอำเภอดอนสักจำนวน 6 โครงการ และโครงการประสาน 1 โครงการ ซึ่งศูนย์ประสานงานฯ ได้กำหนดเป้าหมายที่จะผลักดันประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน ให้เกิดรูปธรรมมากขึ้น

สำหรับการทำงานของศูนย์ประสานงานฯ ในช่วงปีงบประมาณ 2554 ที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯ ได้เน้นในเรื่องการติดตามและเร่งทำรายงานเพื่อปิดโครงการวิจัยที่ล่าช้า ซึ่งก็สามารถส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ และรายงานการเงินให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปแล้ว จำนวน 10 โครงการ เป็นโครงการที่อยู่ในชุดการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน จำนวน 9 โครงการ และโครงการตามความสนใจของชุมชน จำนวน 1 โครงการ แต่ก็ยังมีรายงาน ล่าช้าที่เลยกรอบขยายเวลา อีก 2 โครงการ คือโครงการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองและพื้นฟูการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านนาหลวง ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงการศึกษาแนวทางการจัดการช้างป่าโดยชุมชนบ้านกงตอ ตำบลคลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และยังมีโครงการล่าช้าที่อยู่ในชุดการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนในพื้นที่อำเภอดอนสัก อีกจำนวน 6 โครงการ ที่สิ้นสุดระยะการดำเนินงานตามกรอบสัญญาในเดือน พฤศจิกายน 2553 ขณะนี้ได้ทำกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วแต่ยังค้างเรื่องการจัดทำรายงาน

สำหรับงานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยศูนย์ประสานงานฯ ได้วางเป้า ไว้จำนวน 5 โครงการ แต่ที่ผ่านมามีโครงการที่ได้รับงบประมาณสนับสนุนแล้วเพียง 2 โครงการ คือ โครงการแนวทางความร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่แหลมคุ้งหมอกของชาวประมงชายฝั่งอย่างเหมาะสมและยั่งยืน หมู่ 2

และ หมู่ 5 ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี และ โครงการศึกษา สถานการณ์ ผลกระทบและการแก้ปัญหาของชุมชนประมงพื้นบ้าน ในสถานการณ์อุทกภัย กรณีศึกษา พื้นที่อ่าว บ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี นอกจากนี้ยังมีโครงการที่มีการพัฒนาโจทย์ อีก 2 โครงการ คือ โครงการแนวทางการจัดการเลี้ยงปลาช่อนทะเลเพื่อเป็นอาชีพทางเลือกของประมงชายฝั่งขนาดเล็ก ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงการเกี่ยวกับการ แพทย์แผนไทยและการใช้สมุนไพรในการรักษาโรค แต่ยังไม่ได้เสนอไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เนื่องจากมีข้อจำกัดในพื้นที่ และความพร้อมของศูนย์ประสานงานฯเอง จึงยังไม่ได้ยกร่างสัญญา โครงการดังกล่าว

งานประสานความร่วมมือกับภาคี ที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯ ได้ร่วมเวทีพัฒนาโจทย์ และนำเสนอผลงานของ สกว.ฝ่ายเกษตร ทั้งนี้ได้มีแนวทางความร่วมมือในเรื่องเกี่ยวกับอ่าวบ้านดอน เพื่อหาแนวทางความร่วมมือในการจัดเวทีร่วมกัน ระหว่าง ฝ่ายท้องถิ่น ฝ่ายเกษตร และฝ่ายชุมชน และสังคม ในการนำเสนอการทำงานในพื้นที่ เพื่อเชื่อมโยงการทำงานร่วมกันในโอกาสต่อไป จากนั้น ได้มีการสังเคราะห์งานภาพรวมของอ่าวบ้านดอน ซึ่งมีจุดประสงค์ในการเสริมงานเพื่อต่อยอดกับฝ่าย อื่นๆ เช่น ฝ่ายเกษตร เป็นการพัฒนาคนทำงานและประเด็นในการทำงาน

สำหรับงานประชาสัมพันธ์ในพื้นที่ซึ่งมีไม่มากนักเกิดขึ้นตามโอกาส เช่น การเป็นวิทยากร ในเวทีต่างๆ ตามที่ได้รับเชิญ การถ่ายทอดการทำงานเข้าไปสู่ผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ และการ นำเสนอในงานวันวิชาการสืบสานภูมิปัญญา ของทีมวิจัยในพื้นที่อำเภอดอนสัก การศูนย์ประสานงานฯ ได้ส่งข้อมูลความเคลื่อนไหวในพื้นที่ผ่านการเขียน RE ส่งไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 16 เรื่อง

จะเห็นว่าการทำงานของศูนย์ประสานงานฯ ในช่วงปีงบประมาณ 2554 ที่ผ่านมา ทั้งใน เรื่องของการพัฒนาโจทย์โครงการการวิจัย การประชาสัมพันธ์การทำงาน และการเชื่อมร้อยภาคีใน การแก้ไขปัญหา ยังมีไม่มากนักเนื่องจากศูนย์ประสานงานฯ ได้เน้นในเรื่องการติดตามงานโครงการ ลำช้า เพื่อทำรายงานและปิดโครงการ ประกอบกับการดำเนินงานต่างๆ ของศูนย์ประสานงานฯ ในรอบ ปีที่ผ่านมา ได้ประสบกับปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน อยู่พอสมควร ประการแรก จากกรณี ปัญหาอุทกภัยที่รุนแรง จำนวน 2 ครั้ง ในช่วงเวลาที่ไล่เลี่ยกัน ทำให้ชุมชนชายฝั่งอ่าวบ้านดอนได้รับความเสียหายค่อนข้างมาก ทั้งทรัพย์สิน เครื่องมือทำการประมง การเปลี่ยนแปลงของระบบนิเวศ ทะเล ชุมชน และสังคม ซึ่งมีชาวประมงจำนวนมากขาดโอกาสได้รับการช่วยเหลือชดเชยจากภาครัฐ จากเหตุการณ์ดังกล่าว ศูนย์ประสานงานฯ ได้ทุ่มเทเวลา เพื่อการเรียนรู้ โดยได้สนับสนุนให้ชุมชนได้ พัฒนาโจทย์วิจัย เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล สถานการณ์ ผลกระทบ จากปัญหาอุทกภัย ซึ่งโครงการวิจัย ในขณะนี้ กำลังดำเนินการอยู่ในระยะที่ 2 จากการจัดเวทีในพื้นที่ต่างๆ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงที่ 1 พบว่า ในหลายพื้นที่ เป็นที่น่ายินดี สมาชิกทีมวิจัยจากโครงการต่างๆ ได้ทำหน้าที่เป็นแกนนำสำคัญ

ในการให้ความช่วยเหลือพี่น้องที่ได้รับความเดือดร้อนในสถานการณ์ที่ชุมชนมีภัยพิบัติ อย่างเต็มกำลังความสามารถ ซึ่งแกนนำเหล่านี้นอกจากจะมีจิตอาสาสนใจในปัญหา สาธารณะ มีทักษะการประสานงาน ทั้งภายในชุมชน และภายนอกชุมชน ประการที่ 2 ในช่วงกลางปีงบประมาณ มีเจ้าหน้าที่ลาออกไป 1 คนและได้รับเข้ามาใหม่ทำให้ต้องใช้เวลาไปกับการปรับเปลี่ยนและเรียนรู้งานซึ่งมีผลทำให้งานบางอย่างเคลื่อนได้ช้าลง

อย่างไรก็ตามช่วงปลายปีงบประมาณได้มีการประสานงานกับ สกว.ฝ่ายเกษตร มากขึ้นในเรื่องการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน และได้มีการมอบภารกิจให้ศูนย์ประสานงานฯ ในการขยายพื้นที่ชุมชนวิจัยให้มากขึ้น ทั้งนี้ สกว.ฝ่ายเกษตร จะพยายามสร้างกลไกการจัดการระดับพื้นที่ (จังหวัด) เพื่อการสนับสนุนการสร้างยุทธศาสตร์ ในส่วนของ สกว.ฝ่ายท้องถิ่น ได้จัดเวทีเพื่อการสังเคราะห์ความรู้การจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนไปแล้ว 1 ครั้ง เพื่อประเมินศักยภาพของพื้นที่ในการเคลื่อนงานต่อ

จากสถานการณ์ปัญหาเฉพาะหน้าดังกล่าว ทำให้ศูนย์ประสานงานฯ ไม่สามารถขับเคลื่อนงานยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนให้บรรลุเป้าหมายตามแผนงานได้ แผนงานที่ศูนย์ประสานงานฯ ทำได้ค่อนข้างน้อย คืองานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์เพื่อเผยแพร่การทำงานให้คนทั่วไปและผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ แต่ก็มีโครงการวิจัยต่างๆ ทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ เท่าที่มีช่องทางและโอกาส ทำให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นที่รับทราบและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปมากขึ้น นอกจากนี้ยังมีการศึกษาดูงานของหน่วยงานองค์กรต่างๆ ในสังคมมากขึ้น

ในปีงบประมาณ 2555 ศูนย์ประสานงานฯ จะขับเคลื่อนงานยุทธศาสตร์ไปสู่เป้าหมายการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนที่ยั่งยืน และต่อเนื่อง แม้ว่าการดำเนินงานบนสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ การแข่งขันทรัพยากรบริเวณอ่าวบ้านดอนจากหลากหลายกลุ่มอำนาจ และการบังคับใช้กฎหมายที่อ่อนล้าซึ่งบางโอกาสกฎหมายกลายเป็นอุปสรรคเสียเอง แต่การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ภายใต้จุดยืนจะสร้างปัญญาเพื่อพัฒนาท้องถิ่น เป็นความหวัง ความท้าทายในการสร้างกำลังใจ กำลังปัญญาให้กับชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

คำถามวิจัย

จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการบูรณาการองค์ความรู้เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนระดับอ่าวบ้านดอน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ ขยายผล และเชื่อมประสานภาคีต่างๆ ในการมีส่วนร่วมพัฒนายุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพโครงการประสานการวิจัยในการติดตามสนับสนุนโครงการที่ได้รับอนุมัติจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการบูรณาการองค์ความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนระดับอำเภอบ้านดอน
2. เพื่อประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ ให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอนโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อจัดทำข้อมูล/องค์ความรู้ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเผยแพร่สู่สาธารณะ
4. เพื่อสนับสนุนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอนระดับพื้นที่ (จังหวัด)

แผนการดำเนินงาน

1. งานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย

ในปีงบประมาณ 2554 ที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้เร่งปิดโครงการล่าช้าจนแล้วเสร็จไปหลายโครงการ ทำให้ปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ มีเวลาในการพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยมากขึ้น โดยได้วางเป้าหมาย จะขยายพื้นที่โครงการวิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอน เพื่อให้ชุมชนได้สร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาของชุมชนผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งคาดว่าจะขึ้นโครงการวิจัยได้อย่างน้อย 5 โครงการ ซึ่งงานขยายพื้นที่โครงการวิจัยนี้ส่วนหนึ่งเป็นงานที่ศูนย์ประสานงานฯ ได้รับการระดมภารกิจ จากการประชุมร่วมกับ สกว.ฝ่ายเกษตร ในการวางแผนการจัดการทรัพยากรอำเภอบ้านดอน

2. งานสร้างเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และประสานความร่วมมือร่วมกับองค์กรภาคีต่างๆ

ศูนย์ประสานงานฯ จะสนับสนุนการสร้างเครือข่ายทั้งโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้ว โครงการที่อยู่ในระหว่างดำเนินการและโครงการที่จะขึ้นใหม่ และจะพยายามให้เกิดการประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายและฐานที่สำคัญในการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรระดับพื้นที่(จังหวัด) ตามข้อคิดเห็นจากที่ประชุมร่วมกับ สกว.ฝ่ายเกษตร โดยในปีที่ผ่านมาศูนย์ประสานฯ ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภายนอกชุมชนค่อนข้างมาก ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนชุมชน ซึ่งยังเกิดผลที่เป็นรูปธรรมได้ไม่ชัดเจนนัก มีเพียงบางหน่วยงานและองค์กรเท่านั้นที่ให้การสนับสนุนและมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหา

3. งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล/องค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ

งานประชาสัมพันธ์การทำงาน หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มีผลมาจากการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นสิ่งจำเป็นที่ศูนย์ประสานงานฯ และทีมวิจัยต้องช่วยกันทำอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่าย เพื่อเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ ให้เป็นที่รับรู้ของสังคมในวงกว้างขึ้น เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้ามาแก้ไขปัญหาในพื้นที่มากขึ้น สำหรับงานประชาสัมพันธ์ในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ จะทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการงานวิจัยให้ชัดเจนกว่าเดิม และเผยแพร่งานในรูปแบบการเขียน RE หรือบทความการเคลื่อนไหวในพื้นที่ให้มากขึ้น

4. งานติดตามโครงการ

ในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ ยังมีโครงการวิจัยล่าช้าอีกจำนวน 9 โครงการ อยู่ในพื้นที่อำเภอดอนสัก จำนวน 7 โครงการ ในพื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ 1 โครงการ และในพื้นที่อำเภอไชยา 1 โครงการ และโครงการ ซึ่งโครงการในกลุ่มล่าช้านี้ทุกโครงการได้ทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว แต่ยังช้าในส่วนของการทำรายงานฉบับสมบูรณ์ และรายงานการเงิน ซึ่งศูนย์ประสานงานฯ จะพยายามหนุนเสริมให้งานที่ค้างอยู่เสร็จสิ้นอย่างรวดเร็วที่สุด นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่อยู่ในช่วงการดำเนินงาน อีก จำนวน 2 โครงการที่ศูนย์ประสานงานจะต้องติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

งบประมาณ 771,760 บาท (เจ็ดแสนเจ็ดหมื่นหนึ่งพันเจ็ดร้อยหกสิบบาทถ้วน)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. เกิดองค์ความรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน
2. ได้แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่อ่าวบ้านดอนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

เชิงพัฒนา

1. เกิดความร่วมมือของหน่วยงานในการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน
2. เกิดการจัดการข้อมูล/องค์ความรู้ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเผยแพร่สู่สาธารณะ

เชิงการบริหารจัดการ

1. ได้โครงการวิจัยใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) อย่างน้อย 5 โครงการ
2. สามารถสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินการจนสามารถปิดโครงการได้ 2 โครงการ

3. สามารถดำเนินการปิดโครงการวิจัยล่าช้าได้ 9 โครงการ ภายในเดือน มีนาคม 2555
4. มี RE ที่เป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในพื้นที่ อย่างน้อยจำนวน 5 โครงการ

คณะทำงาน

1. นายวิรัตน์ สาระคง	ผู้ประสานงาน
2. นางสาวมลथा ศรีทองสุข	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน
3. นางสาวโสธิดา นุราช	ผู้ช่วยผู้ประสานงาน

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรม

จากการทำงานที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้ทบทวนวรรณกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งในเรื่อง แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การบริหารจัดการโครงการ กระบวนการจัดการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งซึ่งเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ของศูนย์ประสานงานฯ ดังจะกล่าวได้ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การบริหารจัดการโครงการ และการจัดกระบวนการเรียนรู้

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หมายถึง การทำงานอย่างเป็นระบบเป็นขั้นเป็นตอน เพื่อตอบ “คำถาม” หรือ “ความสงสัย” บางอย่าง โดยมีการแยกแยะประเด็นว่า ข้อสงสัยอยู่ตรงไหน มีการค้นหา “ข้อมูล” ก่อนทำ มีการวิเคราะห์ความน่าเชื่อถือของข้อมูล มีการ “วางแผน” การทำงานบนฐานข้อมูลที่มีอยู่ และในระหว่างลงมือทำ ก็จะมีการทบทวนความก้าวหน้า วิเคราะห์ความสำเร็จและอุปสรรคอย่างสม่ำเสมอในที่สุดก็จะสามารถ “สรุปบทเรียน” เพื่อตอบคำถามที่ตั้งไว้ แล้วอาจจะทำให้ดีขึ้น โดยทั้งหมดดำเนินการโดยชุมชนท้องถิ่น ซึ่งเป็น “ผู้สงสัย” นั่นเอง (ศ.ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง, 2543)

สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เน้นการจัดการและประสานให้เกิดการบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่าง “ปัญญา” (ผู้ร่วมวิจัย) และ “พัฒนา” (ผู้มีส่วนร่วมงานพัฒนา) ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ระดับชาติ ที่ดำเนินงานแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำอยู่ในปัจจุบัน ดังคำขวัญ “สร้างสรรค์ปัญญา เพื่อพัฒนาท้องถิ่น” เพื่อให้สังคมไทยได้ใช้ความรู้และข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ในการในการแก้ไขปัญหาและตัดสินใจแทนการใช้ความรู้สึกหรืออารมณ์ อันนำไปสู่ความสามารถในการแก้ปัญหาพัฒนาตนเอง และพึ่งตนเองได้ในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนการพัฒนาประเทศชาติจากฐานล่างที่ยั่งยืนในที่สุด **ลักษณะสำคัญของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น¹** คือ

- 1) เป็นข้อสงสัย เป็นคำถาม หรือเป็นประเด็นที่คนในชุมชนท้องถิ่นเห็นว่ามีมีความสำคัญ และต้องการจะค้นหาคำตอบร่วมกัน
- 2) มีคนในชุมชนท้องถิ่นร่วมเป็นนักวิจัยและร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อค้นคว้าหาคำตอบ
- 3) มีการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อแก้ไขปัญหา

โดยเน้นให้ “คน” ในชุมชนท้องถิ่น ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน เริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ชุมชนเพื่อกำหนดโจทย์คำถามวิจัย การทบทวน

¹ www.vijai.org

ทุนเดิมในพื้นที่ การออกแบบการวิจัย และการวางแผนการปฏิบัติการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การทดลองปฏิบัติจริง การประเมิน และสรุปบทเรียน

ทั้งนี้ สินธุ์ สโรบล² (2552:10-11) ได้กล่าวถึงการเริ่มงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และการได้ใช้ประโยชน์จากงานวิจัยของชาวบ้านว่า จะต้องมีการดำเนินงาน 4 แนวทาง คือ ประการแรก โจทย์วิจัยหรือประเด็นปัญหา หรือเรื่องที่ทำวิจัย ต้องเป็นเรื่องที่ชาวบ้านต้องการและสัมผัสอยู่ ประการที่สอง ชาวบ้านต้องเข้าร่วมกระบวนการวิจัยอย่างเข้มข้น และร่วมดำเนินการอย่างเหมาะสม ประการที่สาม ผลงานวิจัยต้องเน้นทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่ชาวบ้านเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม และ ประการที่สี่ ผลการเปลี่ยนแปลงต้องนำไปสู่การร่วมสร้างจิตสำนึกใหม่ในการพัฒนาท้องถิ่น ด้วยเหตุนี้แนวคิดของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น อันเป็นผลมาจากการทดลองสร้างระบบคิด ค้นหาวิธีการทดลอง ลงมือปฏิบัติ และสรุปประสบการณ์เพื่อค้นหารูปธรรม จึงมีลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

- 1) เน้น “คน” ในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบภูมิโนเวศ
- 2) คนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมใน “กระบวนการ” วิจัยตั้งแต่การคิดตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ
- 3) มุ่งเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการจริง เพื่อแก้ปัญหาของตนเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุ เป็นผล
- 4) ไม่ได้มุ่งเน้น “ผลงานวิจัย” เป็นหลัก แต่สร้าง “ความรู้” จาก “กระบวนการวิจัย” ในฐานะเป็น “เครื่องมือ” ที่จะเพิ่มพลังให้กับชุมชนท้องถิ่น
- 5) ผลต่อเนื่องของงานวิจัย /โครงการวิจัย เป็นไปเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันจัดการชีวิตของตนเอง อันเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้
- 6) “ผลงานวิจัย” ที่สำคัญยิ่งของงานวิจัยประเภทนี้ คือ “คน” และ “กลุ่มคน” ที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนท้องถิ่นเข้ามาร่วมกระบวนการวิจัยซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชนตัวเอง ทั้งในปัจจุบันตลอดจนมีความพร้อมในการรับมือกับอนาคต ในการชี้นำและเฝ้าระวังการเปลี่ยนแปลงของชุมชนต่อไปด้วย

นอกจากนี้ สินธุ์ สโรบล ยังได้กล่าวไว้ใน “กระบวนการทัศน์วิจัยเพื่อท้องถิ่น จุดเปลี่ยนการพัฒนา”³ ว่า เป้าหมายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเปรียบเสมือนสะพานเพื่อเชื่อมต่อระหว่างองค์ความรู้ใหม่และองค์ความรู้เดิม โดยมุ่งสร้างนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น สร้างองค์ความรู้ และสืบสานองค์ความรู้ ผู้คนรุ่นใหม่ และเครือข่ายการทำงานในชุมชนท้องถิ่น เพื่อนำไปสู่การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศน์การทำงานภาค

² สินธุ์ สโรบล .2552 .วิธีวิทยาวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาชุมชน: บทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทยและประสบการณ์จากต่างประเทศ, สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

³ เกศสุตา สิทธิสันติกุล (บรรณาธิการ).2548,หนังสือประกอบการสัมมนา “กระบวนการทัศน์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จุดเปลี่ยนการพัฒนา” สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค

นโยบาย และมาตรการในหลากหลายระดับ ตั้งแต่ระดับชุมชน ระดับท้องถิ่น ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และระดับประเทศ จากเป้าหมายดังกล่าว งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงมีลักษณะสำคัญที่มุ่งเน้นประเด็นคำถาม เป็นปัญหา หรือโจทย์ที่เกิดขึ้นในชุมชนท้องถิ่น โดยมีคนในชุมชนร่วมกระบวนการ ค้นหาเพื่อหาคำตอบ งานวิจัยแบบนี้เป็นความพยายามสร้างทีมงานวิจัยในพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูล มีการวางแผนการดำเนินงานมีการวิเคราะห์ และทดลองปฏิบัติ รวมทั้งการสร้างทางเลือกในการจัดการ ส่วนสุดท้ายปลายทางของการทำงานวิจัย คือ ได้บทสรุปบทเรียนเพื่อนำไปปรับแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น กล่าวโดยสรุป “กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” มีความเชื่อพื้นฐานว่า ชาวบ้านมีศักยภาพเป็นผู้แก้ไขปัญหาของท้องถิ่นได้ด้วยตัวเอง และชาวบ้านสามารถใช้กระบวนการวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาก็ได้ โดยการร่วมมือกันศึกษาวิเคราะห์ถึงปัญหา และสาเหตุของปัญหา จากนั้น ก็ร่วมกันค้นหาศักยภาพของตนเอง ร่วมกันกำหนดแผนงานวิจัย มีการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการช่วยเหลือ แนะนำของที่ปรึกษาและพี่เลี้ยง ร่วมกันวิเคราะห์ หาทางเลือก ทดลองปฏิบัติ สรุปผลการดำเนินงานทั้งที่เป็นความรู้ และรูปธรรมในพื้นที่ เพื่อสร้างทางเลือกในการจัดการปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ผลที่ได้ถูกนำไปขยายผลเพื่อยกระดับทางความคิดของชาวบ้าน รวมทั้งการปรับปรุงวิธีการทำงาน และปรับเปลี่ยนมาตรการหรือนโยบายเพื่อพัฒนาท้องถิ่นไทยต่อไป

สำหรับปัจจัยดึงดูดที่ก่อให้เกิดองค์ประกอบทีมวิจัยและเกิดการมีส่วนร่วมในการวิจัยเพื่อท้องถิ่น จ้านงค์ บัวเนียว⁴ (2550) ได้สรุปไว้ 4 ประการ คือ

- 1) จะต้องมิตัวบุคคลที่ดึงดูด อาจเป็นคนเดียวหรือมากกว่า 1 คน ก็ยิ่งดี เพราะพลังของตัวบุคคลที่ดึงดูดจะดึงให้บุคคลอื่นเข้ามาร่วมด้วย โดยปกติบุคคลดึงดูดคือบุคคลที่ถึงพร้อมในคุณสมบัติด้านความดีงามทั้งในชีวิตส่วนตัวในการอุทิศตนต่อชุมชนหรือกลุ่ม และรวมถึงอายุและประสบการณ์ ความรู้ที่มีติดตัวด้วย
- 2) จะต้องมิตั้งที่ดึงดูด ประเด็นที่จะทำวิจัยเป็นประเด็นที่ดึงดูดได้ต้องเป็นประเด็นที่คนส่วนมากรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เป็นประเด็นที่เป็นปัญหาร่วม หรือที่เป็นประโยชน์ร่วมกัน เป็นประเด็นที่หลายคนได้ร่วมกันคิด อาจเป็นประเด็นร่วมที่มีอยู่ก่อนการวิจัยแล้ว หรือคิดขึ้นใหม่ก็ได้
- 3) จะต้องมิตั้งเวลาที่ดึงดูด การทำวิจัยเป็นการทำงานร่วมกันของคนหลายคน ซึ่งต่างมีชีวิตส่วนตัวของตัวเอง แต่ในการทำงานกลุ่มจะต้องหาเวลาร่วมกันให้ได้ เพราะ

⁴ จ้านงค์ บัวเนียว. 2550. การมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น: ผลการศึกษาระบบและการมีส่วนร่วมของระบบในงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น, หนังสือชุดสังเคราะห์ประสบการณ์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกลุ่มประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)สำนักงานภาค. น.114-115

ทีมวิจัยต้องพบปะกันบ่อยครั้ง ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ หากสมาชิกทีมวิจัยหาเวลาพบปะร่วมกันยาก จะส่งผลเสียอย่างมากต่อการวิจัยในชุมชนที่สมาชิกมีวิถีชีวิตต่างกันมาก หาเวลาวางตรงกันยาก จะทำให้นัดหมายพบปะกันยากไปด้วยปัจจัยเรื่องเวลา จึงเป็นเรื่องที่ต้องคำนึงถึง

- 4) ต้องมีสถานที่ที่ดึงดูด ทีมวิจัยจะต้องมีสถานที่พบปะนัดหมายที่เหมาะสมแก่การพูดคุย โดยปกติสถานที่ดึงดูด จะเป็นสถานที่ที่สมาชิกทุกคนไปถึงได้โดยสะดวก มีความสงบ และเป็นส่วนตัวเพียงพอที่จะก่อสมาธิในการคุยกัน ปัจจัยสถานที่นี้แม้ดูเหมือนจะไม่สำคัญ แต่ในความเป็นจริงจะมีส่วนช่วยเสริมอย่างมากในงานวิจัย เพราะความสำเร็จของงานจะเริ่มต้นขึ้นจากการพูดคุยที่มีคุณภาพก่อน และการพูดคุยที่มีคุณภาพจะเกิดขึ้นไม่ได้ในสถานที่ที่ไม่เหมาะสมแก่การพูดคุย ปรัชญาหรือ ไม่มีสมาธิเพียงพอ

หากทีมวิจัยใดมีปัจจัยดึงดูดครบทั้ง 4 ประการ ก็จะสามารถก่อตัวเป็นทีมวิจัยที่มีคุณภาพได้และสามารถดึงดูดให้ทุกฝ่ายในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ในที่สุด

2. แนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

แนวความคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชน มีนักวิชาการ และนักปฏิบัติหลายท่านต่างก็ยอมรับถึงความจำเป็น และความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ดังที่ ปรัชญา เวสารักษ์⁵ (2528) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากใช้ตรวนผูกพันให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ตามที่ผู้นิยามว่า โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วมหมายถึงการปลดปล่อย ประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนา และให้กลายเป็นผู้นำกระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลง และการเข้าสู่ภาวะทันสมัย

สุรัสวดี หนุนพงค์⁶ (2528) ได้แบ่งขั้นตอนการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

⁵ ปรัชญา เวสารักษ์ .2528.รายงานวิจัย เรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมเพื่อการพัฒนาชนบท สถาบันไทยคดีศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. น.4

⁶ สุรัสวดี หนุนพงค์ .2528. “ปัจจัยที่มีผลต่อการไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาชุมชนของประชาชนที่ยากจน: ศึกษาเฉพาะชุมชนหมู่บ้านเขาดิน ต.วังน้ำเย็น อ.ไพศาลี จ.นครสวรรค์” วิทยานิพนธ์ สังคมสงเคราะห์ศาสตร์บัณฑิต คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ น. 17-18

- 1) การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (decision making) ประกอบไปด้วย 3 ชั้น คือ ริเริ่มตัดสินใจ ดำเนินตัดสินใจ และตัดสินใจปฏิบัติการ
- 2) การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบไปด้วยการสนับสนุนด้านทรัพยากร การบริหาร และการประสานความร่วมมือ
- 3) การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัตถุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล
- 4) การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สมลักษณ์ ไชยเสรี (2549 : 142-149 อ้างถึงใน วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ. 2551)⁷ ได้แบ่งแนวทางการจัดการการมีส่วนร่วม ของประชาชนเป็น 3 ด้านหลัก คือ ด้านประชาชน (Public) ด้านการมีส่วนร่วม (Participation) และด้านภาครัฐ โดยการมีส่วนร่วม (Participation) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อให้ประชาชนที่เป็นบุคคลหรือคณะบุคคลเข้ามามีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ ในการดำเนินการพัฒนา ช่วยเหลือ สนับสนุนทำประโยชน์ในเรื่องต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมประเมินผล เพื่อให้เกิดการยอมรับ และก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดกันทุกฝ่าย ดังนี้

- 1) การรับรู้ (Perception) ต้องสร้างสำนึกให้ทั้งภาครัฐและประชาชน มีความตระหนัก การรับรู้ การยอมรับในสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมของทุกกลุ่มทุกฝ่าย โดยภาครัฐนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องสร้างสำนึกใหม่ว่ากิจการที่ตนรับผิดชอบไม่ใช่ “รัฐกิจ” หรือ “กิจการของรัฐ” ที่ตนเท่านั้น มีสิทธิตัดสินใจ แต่เป็นสาธารณกิจที่สาธารณชนชอบที่จะมีส่วนร่วมในการคิด ร่วมกระทำหรือตรวจสอบ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปรับทัศนคติให้ได้เช่นนี้ ก็จะต้องเผชิญกับสภาวะที่อาจเกิดข้อขัดแย้งกับประชาชนกลุ่มที่ต้องการมีส่วนร่วมได้ ส่วนภาคประชาชน การตระหนัก การรับรู้และยอมรับในสิทธิและหน้าที่ตลอดจนการมีส่วนร่วมนั้น ต้องเข้าใจว่าตนและผู้อื่น ต่างก็มีสิทธิหน้าที่และส่วนร่วมเสมอกันตามหลักการเท่าเทียมกัน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายต้องยอมรับการ “รวมขอม” และ “ประสานประโยชน์” มิฉะนั้นความแตกต่างในผลประโยชน์และจุดยืน จะนำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรงในที่สุด

⁷ วีระกิตติ์ หาญปริพรรณ์ และคณะ. 2551. การมีส่วนร่วมของชุมชนในงานยุติธรรมชุมชน :กรณีศึกษาชุมชนคลองจรเข้เน้อย ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. กระทรวงยุติธรรม

- 2) ทัศนคติ (Attitude) ต้องสร้างความเข้าใจและปรับทัศนคติของบุคลากรภาครัฐและภาคประชาชนทั้งสองฝ่าย ให้มีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือ ภาครัฐจะต้องเห็นการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมเพื่อประโยชน์หลายประการ อาทิ เพื่อการได้ข้อมูล ข้อเท็จจริงและความคิดที่หลากหลาย รวมทั้งบุคลากรภาครัฐผู้รับผิดชอบด้านการมีส่วนร่วม จะต้องมีความทัศนคติที่ดีต่อประชาชนและต่อกระบวนการมีส่วนร่วม มีการปรับปรุงบทบาทและค่านิยม ตลอดจนต้องมีความอดทนในการทำงานกับประชาชน เพราะการมีส่วนร่วมต้องใช้ระยะเวลายาวนาน ต้องทำอย่างต่อเนื่อง และมีความจริงจังต่อประชาชน ในขณะเดียวกันภาคประชาชนเองก็ควรมีท่าทีที่เข้าใจความสำคัญของการมีส่วนร่วมของประชาชน และจะต้องมีทัศนคติที่ดีต่อกระบวนการมีส่วนร่วม และต่อเจ้าหน้าที่เช่นเดียวกัน ก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างประชาชนและเจ้าหน้าที่ ทำให้เกิดความไว้วางใจซึ่งกันและกันมากขึ้น ส่งผลให้กิจกรรมการมีส่วนร่วมบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้น หากทั้งสองฝ่ายต่างมีทัศนคติที่ดีต่อการมีส่วนร่วมและต่อกันแล้ว ความร่วมมือ “ประชารัฐ” ก็จะพัฒนาได้ดียิ่งขึ้น
- 3) การเป็นตัวแทน (Representation) การสรรหาและคัดเลือกตัวแทน จะต้องคำนึงถึงประชาชนทุกกลุ่ม ทุกฝ่าย เพื่อให้ประชาชนกลุ่มต่าง ๆ ที่หลากหลายทุกกลุ่มนั้นมีตัวแทนเข้าไปร่วมด้วย จะได้ ประสานผลประโยชน์กันจนลงตัวและเกิดความเป็นธรรมขึ้น รวมทั้งควรคำนึงถึงคุณสมบัติของตัวแทนที่ต้องการด้วย โดยพิจารณาจากคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ เช่น ทักษะและความสามารถที่เกื้อหนุนกัน ความสอดคล้องของเทคโนโลยี วัตถุประสงค์ ค่านิยม และวัฒนธรรมองค์กร การตอบสนองซึ่งกันและกัน ความรับผิดชอบ ความมั่นคงด้านการเงิน ความสามารถในการสร้างความเชื่อมั่น เป็นต้น นอกจากนี้ กลุ่มที่เป็นตัวแทนจะต้องมีความน่าเชื่อถือจากกลุ่มทั้งหลายหรือ ผู้มีส่วนได้เสีย และมีปัจจัยที่สำคัญอีกประการหนึ่งที่ต้องตระหนักถึง คือสมาชิกที่เป็นตัวแทนต้องมีความรู้ลึกที่จะต้องอาศัยซึ่งกันและกัน
- 4) ความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) การมีส่วนร่วมนั้น ต้องสร้างให้สมาชิกมีความเข้าใจและมีความจริงใจในการเข้าร่วม สิ่งที่จะได้ตามมาคือความเชื่อมั่นและไว้วางใจ (Trust) ในองค์กร โดยการสร้างความเชื่อมั่นและไว้วางใจกันนั้น ต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจน กำหนดให้เป็นรูปธรรมและเป็นวัฒนธรรมขององค์กร ซึ่งการสร้างความเชื่อถือ ศรัทธา ความไว้วางใจกันและกัน เป็นเงื่อนไขสำคัญที่จะทำ

ให้กระบวนการมีส่วนร่วมประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว การสร้างความเชื่อถือไว้วางใจอาจทำได้คือการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การดำเนินกิจกรรมการมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่อง และนำเสนอข้อมูลข้อเท็จจริงอย่างตรงไปตรงมาครบถ้วน รวมทั้งต้องมีการติดต่อระหว่างสมาชิกอย่างสม่ำเสมอบ่อยครั้ง และทำอย่างตั้งใจทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการภายในองค์กร ซึ่งเป็นสิ่งที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในการสร้าง และดำรงไว้ซึ่งความเชื่อมั่นและความไว้วางใจการร่วมมือซึ่งกันและกัน

- 5) การแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร (Information-sharing) สร้างกลไกเพื่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร เนื่องจากการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ทำให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งด้านที่เป็นข้อเท็จจริงและด้านที่เป็นความคิด ความรู้สึก ความคาดหวัง ได้ถูกแสดงออกอย่างหลากหลายกลุ่มลึกและสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น ซึ่งจะทำให้การวินิจฉัยปัญหาและการเสนอทางเลือกในการแก้ไขปัญหาที่หลากหลาย และตรงกับความต้องการมากขึ้น ผลที่ตามมาคือทำให้การตัดสินใจในการกำหนดนโยบาย และการวางแผนดำเนินไปได้อย่างรอบรู้ รอบคอบและรอบด้านยิ่งขึ้น โดยการที่ประชาชนจะมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จำเป็นที่จะต้องมีความรู้ และมีข้อมูลข่าวสารเพียงพอ ในนโยบายที่ตนต้องการมีส่วนร่วม ข้อมูลข่าวสารเหล่านี้ส่วนใหญ่แล้วมักจะเป็นของหน่วยงานที่เป็นผู้เริ่มนโยบาย บางส่วนเกิดจากการศึกษาของนักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน ดังนั้นประชาชนที่สนใจการมีส่วนร่วมกับนโยบายใดอาจไปขอความร่วมมือและข้อมูลจากบุคคลและองค์กรเหล่านั้น
- 6) ฉันทามติ (Consensus) การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างฉันทามติ โดยการให้ประชาชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกภาคส่วนเข้าร่วม ในการหาวิธีแก้ไขปัญหาย่อยๆ ย่อยๆ ร่วมกัน หาทางออกสำหรับการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ในทางสันติ เป็นที่ยอมรับหรือเป็นฉันทามติของประชาสังคม ซึ่งทุกคนยินยอมเห็นพ้องต้องกันในทุกๆ ขั้นตอนของกระบวนการมีส่วนร่วม โดยเสาหลักของการมีส่วนร่วมที่ดีก็คือการที่ประชาชนสามารถที่จะร่วมมือกัน ลดความขัดแย้ง สร้างข้อตกลงที่มั่นคงยืนยาว การยอมรับระหว่างกลุ่ม และหาข้อสรุปร่วมกันได้ทุกฝ่าย แม้ว่าอาจจะมีความเห็นที่แตกต่างกันก็ตาม ก็ต้องสามารถที่จะปรับความเห็นที่ต่างกัน โดยการเจรจาหาข้อยุติที่ทุกฝ่ายยอมรับกันได้อย่างสันติวิธี เพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เห็นพ้องหรือฉันทามติร่วมกันได้ทุกฝ่าย

- 7) การมีปฏิสัมพันธ์ (Interaction) องค์การการมีส่วนร่วมต้องสร้างให้เกิดการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในองค์กร คือจะต้องจัด กิจกรรมที่ทำให้มีการพบปะ พูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร ความคิดเห็นของกันและกันเป็นการสื่อสารแบบ ๒ ทาง (Two Ways Communication) ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การลดอคติที่มีต่อกันและเกิดความเข้าใจที่ดีขึ้นระหว่าง ผู้ที่เข้าร่วม สิ่งเหล่านี้จำเป็นว่าเป็นกลไกที่จะช่วยป้องกันความขัดแย้ง ที่อาจจะเกิดขึ้นหรือกรณีที่มีความขัดแย้งเกิดขึ้นแล้วก็จะ เป็นกลไก ที่ช่วยบรรเทาความขัดแย้งให้ลดระดับความรุนแรงลงได้ ซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์ในกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชน ก็ เพื่อที่จะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและรับการสนับสนุนจากสาธารณชน ซึ่งเป้าหมายของกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนก็คือ การให้ข้อมูลต่อสาธารณชน และให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายรัฐ รวมทั้งมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด ตลอดจนสร้างความสัมพันธ์ที่ดีสำหรับทุก ๆ คน
- 8) ความประสงค์หรือความมุ่งหมาย (Purpose) ต้องกำหนดความประสงค์หรือความมุ่งหมายในการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนว่าเป็นไปเพื่ออะไร ผู้เข้าร่วมจะได้ตัดสินใจถูกว่า ควรเข้าร่วมหรือไม่ การมีความมุ่งหมายที่ต้องการบรรลุชัดเจน จะนำทางให้สมาชิกผู้เข้าร่วมได้เข้าใจตรงกันและเดินไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นความเป็นเอกภาพทางความคิดเห็น เอกภาพในการดำเนินกิจกรรม และความเข้มแข็งขององค์กร นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมต้องมีกิจกรรมเป้าหมายในการให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมต้องระบุลักษณะของกิจกรรมว่า มีรูปแบบและลักษณะอย่างไร เพื่อที่ประชาชนจะได้ตัดสินใจว่า ควรเข้าร่วมหรือไม่ รวมทั้งขั้นตอนของกิจกรรมจะต้องระบุว่าในกิจกรรมแต่ละอย่างมีกี่ขั้นตอน และประชาชนสามารถเข้าร่วมในขั้นตอนใดบ้าง
- 9) การประเมินผล (Appraisal) ต้องมีระบบการประเมินผล เนื่องจากการประเมินผลเป็นขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการมีส่วนร่วม และถือเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารในการบริหารทรัพยากรบุคคลให้เกิดประโยชน์สูงสุด องค์การใดที่มีการประเมินผลการปฏิบัติงานที่เป็นธรรม โปร่งใส และซัดทัศนคติส่วนตัวออกได้มากที่สุด ถือว่าองค์กรนั้นใช้เครื่องมือนี้ได้อย่างได้ผลและเกิดประโยชน์ ในทำนองเดียวกันการประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรในองค์กร ย่อมส่งผลถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลขององค์กรได้เช่นเดียวกัน ซึ่งผลของกระบวนการประเมินผลก็จะกลายเป็นปัจจัยนำเข้าไปในกระบวนการมีส่วนร่วมในขั้นตอนการ

วางแผน เพื่อนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในทางปฏิบัติมาปรับปรุงแก้ไขและพัฒนาผลการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประเมินผลงาน (Performance Appraisal) จึงต้องเริ่มตั้งแต่การเข้าร่วมควบคุม ร่วมติดตาม ร่วมประเมินผล ร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่จัดทำไว้ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

- 10) ความโปร่งใส (Transparency) ปรับปรุงกลไกการทำงานขององค์กรการมีส่วนร่วมให้มีความโปร่งใส เนื่องจากการมีส่วนร่วมนั้น เป็นกระบวนการที่ทำให้ประชาชนมีโอกาสตรวจสอบการใช้ดุลยพินิจ สำหรับการตัดสินใจของรัฐบาลและหน่วยงานของรัฐ ซึ่งจะก่อให้เกิดความโปร่งใสในการดำเนินการ ลดการทุจริตและข้อผิดพลาดของนโยบาย แผน โครงการลงได้ โดยการสร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกันของคนในองค์กร ซึ่งความโปร่งใสเป็นองค์ประกอบหนึ่งของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี ประกอบด้วย ความไว้วางใจ การเปิดเผยข้อมูล การเข้าถึงข้อมูล และกระบวนการตรวจสอบ
- 11) ความเป็นอิสระ (Independence) องค์กรการมีส่วนร่วมจะต้องมีความเป็นประชาธิปไตย โดยการให้เกียรติ ยอมรับความคิดเห็นของกันและกัน สมาชิกทุกคนในองค์กรมีอิสระทางความคิด การที่สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและตัดสินใจ จะเป็นปัจจัยให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบร่วมกัน ซึ่งหลักการและเงื่อนไขสำคัญของการมีส่วนร่วมประการหนึ่งคือ ความเป็นอิสระ หรือความสมัครใจที่จะเข้าร่วมหรือไม่เข้าร่วม การบังคับไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบของการคุกคาม การระดม และการว่าจ้าง ไม่ถือว่าเป็นการมีส่วนร่วม
- 12) ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง (Onward-doing) องค์กรการมีส่วนร่วม ต้องเปิดโอกาสประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เนื่องจากการมีส่วนร่วมของประชาชน ทำให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้ใหม่ ความคิดใหม่ที่ท้าทายอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคประชาชนที่ก้าวไปข้างหน้าอย่างต่อเนื่อง ภาครัฐจะต้องเตรียมประชาชนให้มีความพร้อมและเห็นประโยชน์ของการมีส่วนร่วมด้วยการให้ความรู้ และการสร้างความเข้าใจในบทบาทของการมีส่วนร่วมภาคประชาชน รวมทั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันอย่างต่อเนื่อง โดยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญ ที่จะทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นไปอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ และการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะบ่งบอกถึงความเข้มแข็งของ

การมีส่วนร่วม รวมทั้งจะทำให้เกิดความมั่นใจได้ว่า การเปลี่ยนแปลงจะเป็นไปในทิศทางที่พึงปรารถนา ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อชุมชนและสังคม

- 13) เครือข่าย (Network) ส่งเสริมให้มีการผนึกกำลังร่วมกันของทั้งภาครัฐ และภาคประชาชนในลักษณะเครือข่ายคือ การที่จะต้องมาทำความเข้าใจกัน มาผนึกกำลังกันเป็นหนึ่งเดียวที่สำคัญต้องเป็นไปเพื่อสร้างผลประโยชน์ในเชิงการทำงานร่วมในรูปกิจกรรม โครงการ แผนงาน ที่จะต้องอาศัยความร่วมมือกัน ต้องผนึกกำลังขอความร่วมมือ หรืออาศัยการทำกิจกรรมร่วมมือกันหลายองค์กร ซึ่งเครือข่ายความร่วมมือจะต้องเกิดขึ้นจากวิถีคิดของสมาชิก ผู้บริหาร และบุคคลในชุมชนเป็นหลัก โดยเครือข่ายความร่วมมือนั้น จำเป็นต้องให้มีตัวแทนของประชาชนมาพบปะพูดคุยเพื่อก่อตัวและกล่าวถึงวัตถุประสงค์ร่วมกัน ดังนั้น เครือข่ายการมีส่วนร่วมจึงเป็นกระบวนการเชื่อมโยงสมาชิกในกลุ่มหรือเชื่อมโยงองค์กรการมีส่วนร่วมกับสมาชิก ประชาชน และกลุ่ม / องค์กรต่าง ๆ ในชุมชนเข้าด้วยกัน โดยมีรูปแบบความสัมพันธ์การมีส่วนร่วมในแนวราบขององค์กรการมีส่วนร่วมและชุมชน รวมทั้งเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนประชาชนให้สามารถพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยอาศัยเครือข่ายการมีส่วนร่วมในการทำงานของคนในชุมชนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาของคนและปัญหาส่วนรวมในชุมชน ซึ่งการดำเนินงานของเครือข่ายจะนำไปสู่การพัฒนาการมีส่วนร่วมที่ยั่งยืนได้ในที่สุด

3. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

นิวัติ เรืองพานิช⁸ (2546ก: 44-45 อ้างถึงใน สุวัฒน์ หม่นมัน. 2551) ได้กล่าวไว้ว่า ปัญหาที่พบในปัจจุบันคือ การกระจายการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรยังไม่ทั่วถึง และแม้ว่าการทำลายทรัพยากรธรรมชาติเป็นการทำลายความเจริญของมนุษย์ แต่ต้องยอมรับว่าหลีกเลี่ยงได้ยาก อีกทั้งการดำรงชีวิตของมนุษย์ขึ้นอยู่กับสิ่งมีชีวิตไม่ว่าจะเป็นพืชหรือสัตว์ ดังนั้นมนุษย์จึงต้องมีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติ และเชื่อในความเป็นไปของธรรมชาติ ไม่สามารถเอาวิทยาการใดๆ มาทดแทนได้ทั้งหมด การอนุรักษ์ นอกจากจะเพื่อการกินคืออยู่ดียังต้องคำนึงถึงความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติและผลดีทางจิตใจด้วย อย่างไรก็ตามโครงการอนุรักษ์จะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อผู้ใช้ต้องตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาตินั้น และที่สำคัญทุกคนต้องเริ่มต้นอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติตั้งแต่บัดนี้

⁸ นิวัติ เรืองพานิช. 2546. อ้างถึงใน สุวัฒน์ หม่นมัน. 2551 การศึกษาภูมิปัญญาในเวศวิทยาชาวประมงพื้นบ้านกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล : กรณีศึกษา ประมงพื้นบ้าน ตำบลลิเล็ด ตำบลพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์คณะพัฒนาศาสตร์และสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

วิชัย เทียนน้อย⁹ (2533 :17-22 อ้างถึงใน สุวัฒน์ หม่นมัน. 2551) ได้เสนอว่า หลักการในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึงการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ยืดอายุการใช้งานให้นานที่สุด แต่ไม่ใช่เก็บไว้โดยไม่ใช้เลย โดยอาจใช้วิธีการต่างๆ เช่น การถนอม การบูรณะฟื้นฟู การนำมาใช้ใหม่ การเพิ่มประสิทธิภาพในการใช้งาน การนำสิ่งอื่นมาใช้ทดแทน การสำรวจแหล่งทรัพยากรธรรมชาติเพิ่มเติม และการประดิษฐ์ของเทียมขึ้นใช้ ซึ่งมีวิธีการได้หลายวิธี เช่น การจัดตั้งชมรม หรือสมาคม เพื่อการอนุรักษ์ การออกกฎหมายควบคุม การจัดตั้งหน่วยงานขึ้นมารับผิดชอบ และการใช้การศึกษาแก่ประชาชนทั้งในและนอกระบบ

โสภิตา เหมทานนท์¹⁰ (2540: 8-20 อ้างถึงใน สุวัฒน์ หม่นมัน. 2551) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับปัญหาในการจัดการทรัพยากรประมง ซึ่งประกอบด้วย ปัญหา การขาดแคลนเงินทุน การจะลดปัญหาการทำลายทรัพยากรประมงที่สำคัญอย่างหนึ่ง ก็โดยที่ชาวประมงส่วนใหญ่ต้องปรับเปลี่ยนเครื่องมือการทำงานประมงให้มีประสิทธิภาพในการทำลี้ยงน้อยที่สุด แต่ชาวประมงส่วนใหญ่ยังขาดเงินทุนในการปรับเปลี่ยนเครื่องมือ โดยเฉพาะชาวประมงพื้นบ้าน นอกจากนี้เขตการให้สัมปทานในการทำประมงยังขาดความชัดเจน ทำให้มีการทำประมงผิดกฎหมายได้ง่าย ทั้งนี้เนื่องจากขาดผู้ประสานงานด้านการประมงกับต่างประเทศ อีกทั้งนโยบายของรัฐเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมไม่ต่อเนื่องและไม่จริงจัง และ ปัญหาต้นทุนสูง เช่น ค่าแรงงาน ค่าน้ำมัน รวมถึงอุปกรณ์ทำการประมงที่มีราคาแพง ตลอดจนปัญหาเรือประมงที่ทำในเขตน่านน้ำมีปริมาณมากเกินไปจนไม่สมดุลกับทรัพยากรที่หาได้ ทำให้เรือประมงอวนรุนและอวนลากบางส่วนบุกรุกเข้ามาทำการประมงในพื้นที่ 3,000 เมตร ซึ่งเป็นเขตสงวนสำหรับการทำประมงพื้นบ้านเท่านั้น

ทั้งนี้เกี่ยวกับเรื่องอวนลาก อวนรุน ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง¹¹ (2555) ได้กล่าวไว้ในบทความว่า “ทะเลไทยไม่สามารถรองรับอวนลากอวนรุนได้อีกแล้ว” ว่า มีศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับชีววิทยาประมงที่สำคัญเรื่องหนึ่ง คือ การหาขีดความสามารถในการรองรับการทำประมงของสัตว์น้ำเป้าหมาย ซึ่งเป็นที่มาของตัวเลขต่างๆ ที่มักกล่าวว่า ทะเลไทยสามารถรองรับการทำประมง

⁹ วิชัย เทียนน้อย. 2533. อ้างถึงใน สุวัฒน์ หม่นมัน. 2551 การศึกษาภูมิปัญญาในเขตวิทยาชาวประมงพื้นบ้านกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล : กรณีศึกษา ประมงพื้นบ้าน ตำบลลิเล็ด ตำบลพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์คณะพัฒนาศักยภาพและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹⁰ โสภิตา เหมทานนท์. 2540. อ้างถึงใน สุวัฒน์ หม่นมัน. 2551 การศึกษาภูมิปัญญาในเขตวิทยาชาวประมงพื้นบ้านกับการจัดการทรัพยากรชายฝั่งทะเล : กรณีศึกษา ประมงพื้นบ้าน ตำบลลิเล็ด ตำบลพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี. วิทยานิพนธ์คณะพัฒนาศักยภาพและสิ่งแวดล้อม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

¹¹ ศักดิ์อนันต์ ปลาทอง. 2555. ทะเลไทยไม่สามารถรองรับอวนลากอวนรุนได้อีกแล้ว. โดย ASTVผู้จัดการออนไลน์. . 7 สิงหาคม 2555 เข้าถึงได้จาก <http://www.manager.co.th/South/ViewNews.aspx?NewsID=9550000096700> ค้นเมื่อ 8 พ.ย. 2555

ได้ก็ตั้งแต่ปี การใช้โมเดลต่างๆ นั้น โดยหลักการพื้นฐาน จะใช้กับการทำการประมงสัตว์น้ำชนิดใดชนิดหนึ่ง หรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง โดยเครื่องมือประมงที่ค่อนข้างจำเพาะกับสัตว์น้ำชนิดนั้น หรือกลุ่มนั้น เช่น การล้อมปลากระตักกลางวันที่จะได้ปลากระตักเป็นส่วนใหญ่ การประมงปลาหมึก ปลาทูน่า ปลาทู เป็นต้น

หลักการพื้นฐานของการคำนวณค่าขีดความสามารถในการรองรับ หรือความสามารถในการทำประมง คือ พื้นฐานที่ว่า สัตว์น้ำที่รอดจากการจับนั้น จะสามารถอยู่รอดไปสืบพันธุ์เพิ่มจำนวนประชากรขึ้นมาทดแทนสัตว์น้ำที่ถูกจับไปได้อย่างสมดุลกับการถูกจับไป อย่างไรก็ตามหลายปีที่ผ่านมา นักวิชาการด้านประมง มักนำเอาหลักการพื้นฐานนี้ไปใช้อย่างผิดหลักการ โดยเฉพาะการนำโมเดลเหล่านั้น ไปใช้คำนวณหาศักยภาพการรองรับการทำประมง ด้วยเรืออวนลาก อวนรุน

สาเหตุที่ผิดหลักการ ก็เพราะเครื่องมือประมงประเภทอื่นๆ นั้น เน้นการจับสัตว์น้ำเป้าหมายเป็นหลัก และถ้าได้สัตว์น้ำชนิดรองที่ไม่ใช่เป้าหมาย ก็เป็นการทำลายเฉพาะตัวสัตว์น้ำ เช่น การทำประมงปลากระตักด้วยการปั่นไฟ ที่มีลูกสัตว์น้ำเศรษฐกิจจะปนไปเป็นจำนวนมาก ซึ่งถือเป็นวิธีการทำประมงที่ทำลายอีกประเภทหนึ่ง แต่อวนปั่นไฟปลากระตักที่ทราบกันว่า สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจแก่สัตว์น้ำสำคัญที่ไม่มีโอกาสเติบโตนั้นยังมีประสิทธิภาพการทำลายล้างไม่ร้ายแรงเท่ากับอวนรุน อวนลาก สาเหตุเพราะอวนรุน อวนลาก ไม่เพียงแต่จับสัตว์น้ำเป้าหมาย และทำลายสัตว์น้ำวัยอ่อน สัตว์น้ำมีไข่ สัตว์น้ำหายากเท่านั้น แต่อวนลาก ทำลายถิ่นที่เกิด ที่วางไข่ หลบภัยของสัตว์น้ำ ดังนั้น โมเดลทางการประมง จึงไม่ควรนำมาใช้กับการทำการประมงอวนลาก เนื่องจากการทำประมงอวนลาก ส่งผลให้สัตว์น้ำที่หลุดรอดไป ไม่มีโอกาสแพร่ขยายพันธุ์ได้อีก อาจกล่าวได้ว่า พื้นที่ทุกตารางนิ้วในอ่าวไทยผ่านการถูกอวนลากกวาดมาแล้ว จนสัตว์น้ำไม่มีแหล่งที่เกิดที่อาศัย เพิ่มประชากรทดแทนประชากรสัตว์น้ำดั้งเดิมได้เลย ทั้งไข่หิน ไข่หอย ฟองน้ำ กัลปังหา ปะการังน้ำลึก ถูกอวนลากกวาดล้างจนราบเรียบกลายเป็นพื้นโคลนโล่งๆ จนสัตว์น้ำไม่มีแหล่งวางไข่ หาอาหาร หลบภัย ดังนั้น หลักการพื้นฐานของความยั่งยืนจึงขาดหายไป เนื่องจากสัตว์น้ำที่เหลือรอด ไม่มีโอกาสแพร่ขยายพันธุ์ ซึ่งผิดหลักการของการประเมินค่าศักยภาพการรองรับการทำประมง

ส่วน เลิศชาย ศิริชัย¹² (2546 : 34) ก็ได้กล่าวถึงการจัดการทรัพยากรของประมงพื้นบ้านว่า ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันชาวประมงพื้นบ้านนอกจากจะรู้ว่าอยู่กับทะเลอย่างไรถึงจะไม่ใช่อันตราย ไม่อดตายแล้ว พวกเขายังรู้ว่า อยู่กับทะเลอย่างไร ทะเลถึงจะไม่หมดความอุดมสมบูรณ์ โดยพวกเขาเชื่อว่า วิธีการจับปลาของเขา คือ วิธีที่จะยังสามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์

¹² เลิศชาย ศิริชัย. 2546. ชาวประมงพื้นบ้านคือใครและอย่างไร. ภูมิปัญญาพื้นบ้านสืบสานพัฒนาไทย.

กรุงเทพมหานคร; คณะกรรมการฝ่ายหนังสือที่ระลึก ทบวงมหาวิทยาลัย.

ของทะเลให้คงอยู่ต่อไปได้ คือ จับเฉพาะปลาตัวโต จับตามฤดูกาล หรือจับตามที่ทะเลกำหนด การจับในจำนวนที่ไม่มากนัก และรักษาและสร้างแหล่งเพาะพันธุ์ แหล่งอยู่อาศัยให้กับสัตว์ทะเล การจับปลาตัวโตก็เป็นความจริงที่ว่าชาวบ้านต้องการบริโภคแต่ปลาตัวโต และเมื่อมีการซื้อขายกันแล้วก็มีแต่ปลาตัวโตที่ขายได้ ชาวบ้านจึงไม่รู้ว่าจับปลาตัวเล็กมาทำไม ลักษณะของเครื่องมือในการจับสัตว์น้ำของชาวประมงพื้นบ้าน ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันแทบไม่ต่างกันเลย คือ เป็นเครื่องมือตาข่ายที่มุงจับสัตว์น้ำตัวโต การจับเฉพาะสัตว์น้ำตัวโตเท่ากับการไม่ทำลายวงจรขยายเผ่าพันธุ์ของสัตว์ทะเล สัตว์ตัวเล็กๆ จึงมีโอกาสเติบโตต่อไปได้

ทั้งนี้จาก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 หมวด 3 สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย ส่วนที่ 12 สิทธิชุมชน มีส่วนที่เกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ 2 มาตรา คือ มาตรา 66 และ 67 มีรายละเอียด ดังนี้

มาตรา 66 (สิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม) บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชน ชุมชนท้องถิ่น หรือชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืน

มาตรา 67 (สิทธิอนุรักษ์ บำรุงรักษา และได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ) สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมทั้งกับรัฐและชุมชนในการอนุรักษ์ บำรุงรักษา และการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครอง ส่งเสริม และรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม เพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องในสิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพ หรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครองตามความเหมาะสม

การดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อชุมชนอย่างรุนแรงทั้งทางด้านคุณภาพสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ และสุขภาพ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะได้ศึกษาและประเมินผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมและสุขภาพของประชาชนในชุมชน และจัดให้มีกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียก่อน รวมทั้งได้ให้องค์การอิสระซึ่งประกอบด้วยผู้แทนองค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ และผู้แทนสถาบันอุดมศึกษาที่จัดการการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อมหรือทรัพยากรธรรมชาติหรือด้านสุขภาพ ให้ความเห็นประกอบก่อนมีการดำเนินการดังกล่าว

สิทธิของชุมชนที่จะฟ้องหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่นหรือองค์กรอื่นของรัฐที่เป็นนิติบุคคล เพื่อให้ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายนี้ ย่อมได้รับความคุ้มครอง

ในเรื่องของการ พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เย็นจิตร ถิ่นขาม (2555)¹³ ได้นำเสนอ ข้อมูลจากการศึกษา ของอานันท์ กาญจนพันธุ์ (2543) 2 เรื่อง คือ พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : สถานการณ์ในประเทศไทย¹⁴ และ พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย¹⁵ พบข้อมูลที่น่าสนใจ ดังนี้

1) สิทธิในการเข้าถึงทรัพยากร : สถานภาพการศึกษาเกี่ยวกับชีวิต

ความขัดแย้งในการจัดการทรัพยากรส่วนใหญ่จะเกิดจากการเข้าใจ ความหมายของสิทธิในการเข้าถึงทรัพยากรต่างกัน ด้านหนึ่งจะมีวิธีคิดเกี่ยวกับ สิทธิ ที่ผูกติดกับตัวทรัพยากรและพื้นที่ บนพื้นฐานของความเป็นเจ้าของ คือที่ รัฐหรือปัจเจกชนให้ความสำคัญกับการจัดการเชิงเดี่ยว และใช้วิธีการเดียวกันกับ ทรัพยากรทุกชนิด ขณะที่อีกด้านหนึ่งนั้นจะมีวิธีคิดเกี่ยวกับสิทธิในแง่การเข้าถึง ทรัพยากร ซึ่งอาจจะเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามบริบท ระบบนิเวศ วัฒนธรรม สังคม การเมือง เศรษฐกิจที่มีความหลากหลายซับซ้อน ดังนั้นจึงเน้นการจัดการ เชิงซ้อนและการมีส่วนร่วมในการจัดการ เพื่อเป้าหมายความเป็นธรรมใน สังคม และการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน

2) รัฐ ชุมชน และนโยบายการจัดการทรัพยากร : บทสำรวจองค์ความรู้

ประเด็นเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างนโยบายรัฐกับปัญหาการ จัดการทรัพยากรชุมชน คือ ระบบกรรมสิทธิ์ที่ลิดรอนสิทธิชุมชนในการจัดการและ ดูแลรักษาทรัพยากรส่วนรวมของชุมชน ความขัดแย้งระหว่างกฎหมายและ ประเพณีที่ไม่สอดคล้องกัน ระบบการจัดการแบบรวมศูนย์ ที่อำนาจในการ บริหารการตัดสินใจอยู่ที่คนเพียงคนหรือกลุ่มเดียว ความลักลั่นขัดแย้งของ นโยบายรัฐ ซึ่งรัฐเองจำเป็นต้องทบทวนนโยบายการจัดการทรัพยากรทั้งป่า ไม้ ดิน น้ำ การเกษตร เป็นต้น

¹³ เย็นจิตร ถิ่นขาม. 2555. บทความเรื่อง พลวัตของชุมชน การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าถึงได้ จาก <http://www.gotoknow.org/blogs/posts/358053> ค้นเมื่อ 1 พฤศจิกายน 2555

¹⁴ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณารักษ์). 2543. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : กระบวนทัศน์และนโยบาย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

¹⁵ อานันท์ กาญจนพันธุ์ (บรรณารักษ์). 2543. พลวัตของชุมชนในการจัดการทรัพยากร : สถานการณ์ในประเทศไทย. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

3) สถานภาพความรู้เกี่ยวกับชุมชนและแบบแผนการจัดการทรัพยากร

แบบแผนการจัดการทรัพยากร ไม่ว่าจะเป็นการริเริ่มโดยชุมชน เอกชนหรือรัฐก็ตาม เกิดจากการกระทำที่ยึดวิถีคิด ในการวิเคราะห์และการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกัน แบบแผนการจัดการจึงเป็นรากเหง้าของความขัดแย้งต่างๆ

4) ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ : กฎหมายและประเพณีท้องถิ่น

รากฐานความคิดของการจัดการทรัพยากรในปัจจุบันมีรากฐานความคิดทางกฎหมายในเรื่องของความเป็นปัจเจกและของรัฐ ตามแบบระบบกฎหมายของตะวันตกเป็นหลัก องค์ความรู้ที่ผ่านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนนั้นมีน้อยมาก ทั้งนี้ระยะหลังเริ่มมีการเคลื่อนไหวมากขึ้นของกลุ่มที่มีแนวความคิดทางกฎหมายในการจัดการทรัพยากร ได้แก่ แนวคิดเดิมภายใต้อิทธิพลของระบบกฎหมายเอกชน แนวคิดทางประวัติศาสตร์ในทางกฎหมาย แนวคิดทางกฎหมายสิ่งแวดล้อม แนวคิดในทางกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายปกครอง แนวความคิดในการพัฒนาหลักกฎหมายเกี่ยวกับความหลากหลายทางชีวภาพ และแนวความคิดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชน โดยเฉพาะสิทธิชนพื้นเมือง

5) กฎหมายกับการจัดการทรัพยากรน้ำและชายฝั่งทะเล

ยังมีปัญหาในการจัดการทรัพยากรน้ำและชายฝั่งทะเล ทั้งในแง่กฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการประสานงานระหว่างหน่วยงานที่รับผิดชอบของรัฐ ซึ่งกรณีการเกิดความขัดแย้งในการแย่งชิงทรัพยากรทำให้เกิดแนวคิดในการออกกฎหมายเพื่อให้สิทธิแก่ชุมชนในการจัดการและใช้ทรัพยากรชายฝั่งทะเล ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากร

6) ชุมชนกับการจัดการทรัพยากร : ศักยภาพและการต่อสู้ของท้องถิ่น

ศักยภาพชุมชน ได้พัฒนามาสู่จุดที่ไม่ใช่เป็นการศึกษาภาพนิ่ง หรือไม่ใช่เป็นการศึกษาชุมชนในตัวของมันเอง แต่เป็นการศึกษา “อำนาจ” หรือ “ความสามารถ” ของชุมชนภายใต้และตอบโต้กับอำนาจที่อยู่ภายนอกชุมชน ทั้งนี้ทั้งนั้นวางอยู่บนรากฐานของความเชื่อที่ว่ากระบวนการการร่วมตัดสินใจโดยคนจำนวนมาก และอยู่บนพื้นที่หรือใกล้ชิดกับพื้นที่ย่อมจะช่วยให้การตัดสินใจมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของคนในพื้นที่ อย่างไรก็ตามความเป็นชุมชนนั้น ไม่ได้เป็นเรื่องของความ “กลมกลืน” แต่เพียงอย่างเดียว แต่ยังรวมไปถึงการสร้างกลไกในการจัดการกับ

ความ “ขัดแย้ง” ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความขัดแย้งกับรัฐหรือชุมชนอื่น หรือแม้แต่การจัดการภายในตัวเอง

7) ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรป่าไม้ในภาคใต้ : สถานภาพการศึกษา

งานศึกษาวิจัยเรื่องป่าไม้ในภาคใต้ส่วนมากนำเสนอในมิติวิทยาศาสตร์ เศรษฐศาสตร์และการจัดการ ส่วนมิติด้านสังคมและวัฒนธรรมมักจะถูกละเลย ซึ่งแนวทางในการศึกษาเรื่องป่าไม้ในอนาคตก็น่าจะเป็นเรื่องของวัฒนธรรม และ “ทางเลือก” ในการจัดการทรัพยากรดังกล่าว

8) ชุมชนกับการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลในภาคใต้

ปัญหาความขัดแย้งในประเด็นการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่งทะเลในภาคใต้ที่สำคัญ คือ ความขัดแย้งเรื่องขนาดการทำประมงและเครื่องมือที่แตกต่างกันของการทำประมง ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มชาวประมงจับและกลุ่มชาวประมงเพาะเลี้ยงและความขัดแย้งของชาวประมงกับกลุ่มคนอื่นๆ ความขัดแย้งที่ปรากฏชี้ให้เห็นถึงบริบทและเงื่อนไขที่สำคัญของปัญหา เช่น สิทธิ กรอบกฎหมายและผลกระทบจากกรอบนโยบายรัฐและการพัฒนาประเทศ

ทั้งนี้ เย็นจิตร ถิ่นขาม ยังมองว่า แม้ว่าการศึกษาด้านการจัดการโดยชุมชนมีส่วนร่วม การใช้ “สิทธิชุมชน” เริ่มมีมากขึ้นในสังคมไทย แต่ในความเป็นจริงแล้วนั้นภาคปฏิบัติการของการใช้ “สิทธิชุมชน” ยังไม่ปรากฏเท่าที่ควร ภาครัฐยังคงให้สิทธิในรัฐธรรมนูญโดยที่ภาคปฏิบัติการของวาทกรรมดังกล่าวยังต้องมีการทำความเข้าใจและผลักดันให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม ไม่ว่าจะเป็นการจัดการทรัพยากรชุมชนประเภทใดก็ตาม

กระบวนการ และผลการดำเนินงาน

1.1 การกระจายตัวของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

ปัจจุบันศูนย์ประสานงานฯ ได้เข้าไปเปิดพื้นที่สนับสนุนและส่งเสริมให้ชาวบ้านทำงานวิจัย ใน 6 อำเภอ คือ อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภอท่าฉาง อำเภอดำรงวิทยารัษฏานุเคราะห์ อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก ดังแผนที่

รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2555 ๒๔

โดยนักวิจัย จำนวน 4 โครงการ, โครงการที่ดำเนินกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้วแต่รออนุมัติปิดโครงการจำนวน 6 โครงการ, โครงการล่าช้า จำนวน 1 โครงการ และโครงการที่อยู่ในระหว่างการดำเนินการ 4 โครงการ รายละเอียดการกระจายตัวของโครงการวิจัยในพื้นที่อำเภอต่างๆ ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นดังตาราง

ตารางที่ 1 แสดงการกระจายตัวและสถานภาพของงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ตั้งแต่ดำเนินการ ปี 2555

อำเภอ	จำนวนโครงการ					รวม
	ยกเลิกโครงการ	โครงการที่เสร็จสิ้นแล้ว	โครงการที่กำลังดำเนินการ			
			เสร็จสิ้นแล้ว รออนุมัติปิด	ล่าช้ากว่ากำหนด	โครงการที่กำลังดำเนินการ	
ท่าชนะ	-	2	-	-	2	4
ไชยา	1	9	-	-	1	11
ท่าฉาง	-	7	-	-	-	7
กาญจนดิษฐ์	1	2	-	-	-	3
ดอนสัก	-	1	7	1	-	6
คีรีรัฐนิคม	2	2	-	-	-	4
อื่นๆ	-	3	-	-	1	4
รวม	4	26	7	1	4	42

1.2 สถานะภาพ และรายละเอียดโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่อยู่ในความดูแลของศูนย์ประสานงานฯ ปีงบประมาณ 2555

จากการดำเนินงานตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2554 – 31 กันยายน 2555 มีโครงการซึ่งอยู่ในความดูแลของศูนย์ประสานงานฯ จำนวน 14 โครงการ แบ่งสถานะโครงการออกเป็น 3 กลุ่ม คือ โครงการล่าช้าต่อเนื่อง โครงการที่อยู่ในกรอบการขยายเวลา และโครงการที่กำลังดำเนินงาน โดยมีรายละเอียดโครงการแต่ละกลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 โครงการล่าช้าอยู่ในช่วงรวบรวมข้อมูลเพื่อทำรายงานฉบับสมบูรณ์ จำนวน 8 โครงการ

ที่	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ	การดำเนินงาน
1	PDG52S0002	ศึกษาแนวทางการจัดการช้างป่าโดยชุมชนบ้านงตอ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี	นายสุจินต์ ส่งมา	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว รออนุมัติปิดโครงการ
2	RDG52S0019	โครงการศึกษาแนวทางการสร้างสิทธิในพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านแหลมทวด หมู่ที่ 5 ตำบลดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	สุทธิชัย สุทธิรักษ์	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว รออนุมัติปิดโครงการ
3	RDG52S0020	โครงการแนวทางการเพิ่มปริมาณกุ่มเคยเพื่อการทำกะปิของชุมชนบ้านดอนหาร หมู่ที่ 2 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	สมาพร ลิมปนันทพงศ์	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว รออนุมัติปิดโครงการ
4	RDG52S0021	โครงการแนวทางการใช้ประโยชน์จากขี้เลนบ่อกุ่มโดยชุมชนบ้านพอด หมู่ที่ 1 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	นิภา เนื้อทอง	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว รออนุมัติปิดโครงการ
5	RDG52S0022	โครงการแนวทางการใช้ประโยชน์จากบ่อกุ่มร้างและการฟื้นฟูป่าชายเลนบางโสม หมู่ที่ 9 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	ประจวบ สุขเรือง	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว รออนุมัติปิดโครงการ
6	RDG52S0023	โครงการแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน บ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี	สง่า ทองศรี	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว รออนุมัติปิดโครงการ
7	RDG52S0024	โครงการแนวทางการจัดการฟื้นฟูคลอง 3 สายและการทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อ	มานิช ดิษฐเดช	ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์และรายงานการเงินแล้ว

ที่	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ	การดำเนินงาน
		กุ่ม ชุมชนบ้านห้วย หมู่ที่ 4 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก สุราษฎร์ธานี		รออนุมัติปิดโครงการ
8	RDC54S0013	ประสานงานเครือข่ายและองค์กรภาคี เพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อำเภอ ดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี 2554	วรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ	ส่งรายงานการเงินแล้ว ค้างส่งรายงานฉบับ สมบูรณ์

กลุ่มที่ 2 โครงการล่าช้าที่อยู่ในกรอบขยายเวลา จำนวน 2 โครงการ

ที่	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ	การดำเนินงาน
1	RDG54S0003	แนวทางการร่วมมือในการใช้ประโยชน์ จากพื้นที่แหลมคู้งหมอย่างเหมาะสม และยั่งยืนของชาวประมงชายฝั่ง ตำบล ท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุ ราษฎร์ธานี	สุริยงค์ วงศ์ทองแก้ว	ยกเลิกโครงการโดย นักวิจัย
2.	RDG54S0008	สถานการณ์ ผลกระทบและการ แก้ปัญหาของชุมชนประมงพื้นบ้าน ใน สถานการณ์ อุทกภัย กรณีสืบศึกษาพื้นที่ อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี	มณูญ คุ่มรักษ์	ปิดโครงการแล้ว

กลุ่มที่ 3 โครงการที่อยู่ในระยะเวลากำหนดโครงการ จำนวน 4 โครงการ

ที่	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ	การดำเนินงาน
1	RDG55S0017	โครงการ “ปัญหาการเลี้ยงปลาช่อนทะเล และแนวทางการจัดการเลี้ยงปลาช่อน ทะเล เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกของประมง ชายฝั่งขนาดเล็กชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุ ราษฎร์ธานี ระยะที่ 1”	วินัย เนตรวงศ์	เปิดประชุมชี้แจง โครงการแล้ว อยู่ ระหว่างกำเนินงาน ตามแผนที่วางไว้

ที่	รหัสโครงการ	ชื่อโครงการ	หัวหน้าโครงการ	การดำเนินงาน
2	RDG55S0018	โครงการ “ผลกระทบจากการประกอบอาชีพประมงต่อดอนหอยและแนวปะการัง เพื่อสร้างสำนึกร่วมของคนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยและแนวปะการัง ตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1”	ประเสริฐ ประสิทธิ์กุล	เปิดประชุมชี้แจงโครงการแล้ว อยู่ระหว่างการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้
3	RDG55S0019	โครงการ “แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มธนาคารเพื่อค้ำห้ำ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1”	พิน ฤทธิวงศ์	เปิดประชุมชี้แจงโครงการแล้ว อยู่ระหว่างการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้
4	RDG55S0020	โครงการ “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งเพื่อการฟื้นฟูอาชีพประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองปรือ ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1”	สมพร เพ็งสวัสดิ์	เปิดประชุมชี้แจงโครงการแล้ว อยู่ระหว่างการดำเนินงานตามแผนที่วางไว้

นอกจากนี้ยังมีโครงการซึ่งอยู่ระหว่างการพัฒนาโจทย์ จำนวน 1 โครงการ อยู่ในประเด็นการจัดการการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นใหม่ของโหนดสุราษฎร์ธานี เป็นชุมชนที่อยากจะพัฒนาชุมชนให้เกิดเป็นการท่องเที่ยวเนื่องจากเห็นว่าชุมชนของตนมีทรัพยากรมากมาย โดยเฉพาะทรัพยากรธรรมชาติ ป่า เขา ลำน้ำ ทั้งยังมีอารยธรรมดั้งเดิมในอดีตที่ยังหลงเหลืออยู่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ จึงอยากจะศึกษาเกี่ยวกับศักยภาพของชุมชนว่าจะสามารถจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้หรือไม่

1.3 การเกิดโครงการวิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน

ด้วยเหตุที่อ่าวบ้านดอน เป็นอ่าวที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในภาคใต้ ครอบคลุมพื้นที่ชายฝั่ง 8 อำเภอ ตั้งแต่อำเภอท่าชนะ ถึง อำเภอดอนสัก จากสภาพพื้นที่ที่มีแม่น้ำน้อยใหญ่หลายสายที่พัดพาสารอาหารจากพื้นที่ต่างๆ ไหลลงสู่ท้องอ่าว ทำให้มีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง เชื้อต่อการเจริญเติบโตทั้งทรัพยากรสัตว์น้ำ และป่าชายเลนที่อุดมสมบูรณ์ กลายเป็นแหล่งประกอบอาชีพของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอน แต่ด้วยจุดเด่นด้านความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่ ทำให้มีหลายกลุ่มคนที่เข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ ระบบนิเวศจึงไม่สามารถผลิตทรัพยากรให้เพียงพอต่อ

ความต้องการได้ ทำให้ชุมชนอยู่ในภาวะถูกเบียดขับจากกลุ่มทุนทั้งในทะเล และชายฝั่งบนบก ซึ่งทั้งหมดส่งผลต่อการประกอบอาชีพของประมงพื้นบ้านรอบอ่าวบ้านดอน ทั้งด้านปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และอาจส่งผลถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารในระดับพื้นที่ได้ในอนาคตอันใกล้

สำหรับกลุ่มทุนที่เข้ามาก็มักจะหวังแต่ผลประโยชน์ส่วนตัวโดยไม่ใส่ใจสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชนที่รายล้อม บทเรียนที่ผ่านมาสำหรับชุมชน คือ ชุมชนบางส่วนรู้เท่าไม่ถึงการณ์ มักจะเอื้อประโยชน์ให้กับกลุ่มทุนให้เข้ามาเติบโตในพื้นที่โดยไม่รู้ตัวและขาดความยั้งคิด เช่น การจับจองพื้นที่ในทะเลเพื่อขายให้กับนายทุน บางส่วนสภาพเศรษฐกิจในครอบครัวบังคับให้ต้องใช้เครื่องมือประมงทำลายล้างเพื่อการแย่งแข่งขันในการจับทรัพยากรสัตว์น้ำที่มีอยู่อย่างจำกัดทั้งด้านพื้นที่ และปริมาณทรัพยากร ซึ่งทำให้ทรัพยากรลดลงอย่างรวดเร็ว บางส่วนรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้น แต่ก็ไม่มีแรงพอที่จะสวนกระแสความต้องการของบุคคลอื่นได้ และบางส่วนรู้เห็นเหตุการณ์ แต่ก็วางเฉยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น

สิ่งที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือ บางกลุ่มทุนที่เข้ามาจะยกเหตุผลในการเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ในพื้นที่ ด้วยข้อมูลทางวิชาการ และเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ รวมถึงผลประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับเพียงด้านเดียว แต่การปิดบังข้อมูลบางส่วนไว้ให้เกิดความไขว้เขว ในขณะที่ชุมชนมักมีความรู้เชิงประจักษ์จากประสบการณ์ที่ผ่านมาจึงไม่กล้าที่จะได้แย้งกับเหตุผลที่ถูกหยิบยกมาอธิบายเหล่านั้นแน่นอนว่า ถ้าประมงพื้นบ้านซึ่งเป็นเจ้าของพื้นที่ไม่ลุกขึ้นมาปกป้องทรัพยากรอันเป็นแหล่งประกอบอาชีพ แหล่งดำรงชีวิตของตนเองไว้ ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะเกิดรุนแรงขึ้นเรื่อย ๆ

ศูนย์ประสานงานฯ เห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาดังกล่าว จึงสนับสนุนให้ให้ชุมชนชายฝั่ง ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การร่วมคิดร่วมแก้ไขปัญหาบนฐานข้อมูลความรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษา ค้นคว้า และหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ทำให้ชุมชนรู้เท่าทันกับปัญหาและสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้ ศูนย์ประสานงานฯ เชื่อว่าการสร้างพื้นที่เล็กๆ ให้เกิดการเรียนรู้จากฐานล่าง และขยายพื้นที่ออกไปให้กระจายอยู่รอบอ่าวบ้านดอนนั้น เมื่อถึงจุดหนึ่งจะรวมตัวเป็นพลังที่มากพอที่จะสร้างการเปลี่ยนแปลง และเป็นเกราะคุ้มกันทรัพยากรเอาไว้ได้บ้าง หรืออย่างน้อยก็ไม่ไหลเอนไปตามกระแสนิยมที่เข้ามามากเกินไป ซึ่งถ้าชุมชนเข้มแข็งแล้วไม่ว่าปัญหาจะเข้ามาในรูปแบบไหนการช่วยกันคิด และหาทางออกร่วมกัน ก็จะสามารถแก้ไขปัญหาให้ผ่านพ้นไปในทิศทางที่ดีได้รวมถึงต้องรู้ตัวเองว่าความพอดีของชุมชนอยู่ที่ตรงไหน เนื่องจากปัญหาอ่าวเป็นหาที่ทุกคนที่ใช้ประโยชน์จากอ่าวต้องช่วยกันแก้ไข

จากการทำงานที่ผ่านมาของ 9 โครงการ ในประเด็นการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอ่าวบ้านดอน ที่เกิดขึ้นในปลายปี 2550 นั้น สามารถแก้ปัญหาอ่าวได้ในระดับหนึ่ง ซึ่งมีกรณีตัวอย่างที่เห็นได้

ชัด คือ ในพื้นที่อำเภอไชยา และท่าฉาง ชุมชนสามารถกันพื้นที่เพื่อหยุดการขยายตัวของคอกหอยเข้ามาในบริเวณชายฝั่งได้ และใช้พื้นที่นั้นเป็นพื้นที่ทะเลชุมชน ทำความเข้าใจกับผู้ที่จะเข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ และมีการสร้างเครือข่ายเฝ้าระวัง จนสามารถลดปัญหาการใช้เครื่องมือทำลายล้างได้บางส่วน คือ สามารถลดปัญหาการใช้เครื่องมือทำลายล้างจากชาวประมงพื้นบ้านด้วยกันที่มาจากต่างถิ่นได้ แต่สำหรับเครื่องมือทำลายล้างที่มาจากกลุ่มทุน ยังไม่สามารถแก้ไขได้ ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วนในการกระตุ้น ผลักดัน และสร้างความเข้าใจหรือใช้มาตรการในการจัดการให้ชัดเจนขึ้น มีการทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้าง เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างรายได้ให้กับครอบครัวไปพร้อมๆ กับการดูแลทรัพยากรป่าชายเลน

ซึ่งตัวชี้วัดสำคัญที่เกิดขึ้น ได้แก่ ป่าชายเลนมีความสมบูรณ์ขึ้น มีผลต่อการเพิ่มปริมาณของสัตว์ทะเลชนิดต่างๆ เพิ่มขึ้นด้วย เช่น ปูเปี้ยว จากเดิม 6 ชั่วโมงจับได้ไม่เกิน 2 กิโลกรัม เพิ่มขึ้นเป็น 1 ชั่วโมงจับได้ 7 กิโลกรัม หอยหลอด บริเวณท่าฉางมีอย่างชุมชุม ซึ่งในอดีตไม่เคยมีให้เห็น รวมถึงการเพิ่มของสัตว์น้ำ และสัตว์บก จะเห็นได้ว่าจำนวนสัตว์น้ำเพิ่มขึ้น สืบเนื่องจากสัตว์น้ำมีที่พัก มีแหล่งเพาะพันธุ์ ในส่วนของสัตว์ป่า (สัตว์บก) มีหลากหลายพันธุ์เพิ่มขึ้น เช่น กระเจง ชะมด ไก่ป่า กระรอก ผึ้ง ลิ้นแสม ตะกวด นาก และนกแซงแซว ส่วนหญ้าทะเล (หญ้าพะยูน) เพิ่มจำนวนมากขึ้น บริเวณพุมเรียง

จากประสบการณ์ทำงานของศูนย์ประสานงานฯ พบว่า การดำเนินงานของชุดวิจัยโครงการที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน ได้มีโอกาสการพบปะประชุมและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นร่วมกัน จะทำให้สามารถช่วยหนุนเสริมซึ่งกันและกันทั้งในด้านการสร้างกำลังใจการแก้ปัญหาได้ดีและมีพลังกว่าโครงการที่ขึ้นแบบเดี่ยวๆ ดังนั้นวิธีหนึ่งในการที่จะแก้ปัญหา “อ่าวบ้านดอน” ที่มีทั้งความกว้างใหญ่เชิงพื้นที่ ชุมชน ความหลากหลายของกลุ่มผลประโยชน์ที่สลับซับซ้อนและเกี่ยวโยงเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างจนส่งผลกระทบในวงกว้าง ให้ได้นั้น ต้องทำการสร้างฐานชุมชนวิจัยในพื้นที่ให้มีมากขึ้น โดยการขยายพื้นที่งานวิจัยไปยังชุมชนอื่นๆ ที่สนใจให้มากขึ้น ซึ่งในปีงบประมาณ 2552 สามารถขยายชุมชนวิจัยเพิ่มขึ้นอีก 7 โครงการในพื้นที่อำเภอดอนสัก เน้นในเรื่องการแก้ไขปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในพื้นที่ เช่น พื้นฟูคลอง ปลูกป่าชายเลน ปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ เลี้ยงสัตว์น้ำในนาุ้ง และทำปุ๋ยจากขี้เลนนาุ้ง เป็นต้นการทำงานที่ผ่านมา ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงหลายๆ ด้านเกิดขึ้น ถึงแม้ว่าด้านทรัพยากรยังเห็นไม่ชัด แต่ในส่วนของความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ค่อนข้างเห็นได้ชัด ไม่ว่าจะเป็น โรงเรียนในพื้นที่ อบต.ชลคราม อบต.ดอนสัก เทศบาลอำเภอดอนสัก มีการทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และเขตอภัยทานในพื้นที่ต่างๆ การเฝ้าระวังเครื่องมือประมงผิดประเภท นอกจากนี้เกิดการพัฒนากิจกรรมด้านต่างๆ ภายในตัวทีมวิจัย ซึ่งจะเป็นฐานที่มีส่วนช่วยให้ทรัพยากรดีขึ้นได้ในอนาคต

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการทำงานที่ผ่านมาของโครงการวิจัยในพื้นที่ต่างๆ จะสามารถคลี่คลายปัญหาลงไปได้บ้าง แต่ก็ยังมีปัญหาใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ ของอ่าวบ้านดอนอยู่

ตลอดเวลา ตามปัจจัยต่างๆ ที่เข้ามากระทบในพื้นที่ เช่น การเกิดเหตุอุทกภัยร้ายแรงเมื่อปลายปี 2553 และต้นปี 2554 ทำให้ผู้ประกอบการคอกหอยแครง ประสบปัญหาหอยตายและมีที่คาดว่าจะเล็กลง แต่เมื่อได้รับค่าชดเชยจากรัฐบาล ทำให้ผู้ประกอบการหันมาเลี้ยงหอยแครงอีกครั้ง และมีการขยายพื้นที่เลี้ยงมากขึ้น ในขณะที่ แนวเขตทะเลชุมชนเริ่มทรุดโทรมลง และพลังของชุมชนเองยังขาดการหนุนเสริมจึงไม่เข้มแข็งพอที่จะแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ ส่วนในอำเภอท่าชนะก็มีหอยตายเพิ่มขึ้นจำนวนมาก ขยายพื้นที่เข้ามาบริเวณแนวชายฝั่งที่ตื้นกว่าเดิม ปัญหาใหม่เรื่องเรือลากหอยลอยใกล้ชายฝั่งจึงเกิดขึ้น ตะกอนจากการลากหอยทำให้สัตว์น้ำชนิดอื่นหนีหายจากพื้นที่ ชุมชนต้องออกหากินในพื้นที่ไกลขึ้นทำให้มีต้นทุนในการประกอบอาชีพสูงขึ้น เป็นต้น นอกจากนี้ในพื้นที่ที่มีงานวิจัยบางพื้นที่ พบว่า เมื่อเสร็จสิ้นโครงการวิจัยพลังในการร่วมกันทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาจึงลดลง ขาดความต่อเนื่องในการทำงาน จึงมีความเสี่ยงว่าปัญหาบางอย่างที่เคยลดลงอาจจะเพิ่มขึ้นได้อีกครั้ง

นอกจากนี้ พบว่า ยังมีปัญหาเกิดขึ้นในอีกหลายพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนที่ยังขาดการรวมกลุ่มเพื่อแก้ไข ศูนย์ประสานงานฯ จึงต้องหนุนเสริมให้เกิดการรวมกลุ่มในการแก้ไขปัญหา โดยเริ่มจากชุมชนที่ประสบปัญหาและสนใจที่จะแก้ไขปัญหาของชุมชนก่อนแล้วจึงขยายไปยังพื้นที่อื่นๆ ต่อไป อย่างไรก็ตามการทำงานต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้วย ดังนั้น การกระตุ้นให้หน่วยงานเข้ามาแก้ปัญหาร่วมกับชุมชนจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการคลี่คลายปัญหาของอ่าวบ้านดอน

2. กระบวนการทำงาน และผลการดำเนินงาน

งานหลักของศูนย์ประสานงานฯ ในปีงบประมาณ 2555 มีอยู่ 4 งาน ด้วยกัน คือ 1) การติดตามโครงการวิจัยที่ล่าช้าต่อเนื่องมาตั้งแต่ปี 2554 และติดตามโครงการวิจัยที่ขึ้นใหม่ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้ 2) งานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย โดยเน้นขยายพื้นที่โครงการวิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน เพื่อให้ชุมชนได้สร้างความเข้มแข็งในการจัดการความเข้มแข็งของชุมชนผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น 3) งานสร้างเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และประสานความร่วมมือร่วมกับองค์กรภาคีต่างๆ และ 4) งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลองค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มีผลมาจากการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ โดยมีกระบวนการทำงาน และผลการทำงาน เป็นดังนี้

2.1 งานติดตามโครงการ

2.1.1 กระบวนการและรูปแบบในการติดตามโครงการ

การติดตามสนับสนุนการทำงานของโครงการวิจัยในพื้นที่เพื่อให้สามารถดำเนินงานให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการ ที่ได้วางไว้ ศูนย์ประสานงานฯ มีวิธีการในการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในภาพรวมมี 3 รูปแบบ คือ

- 1.) **ร่วมเวทีประชุมประจำเดือน** ซึ่งแต่ละโครงการได้กำหนดวันประชุมประจำเดือนไว้ตั้งแต่เริ่มต้นโครงการ แต่ก็สามารถเลื่อนได้ตามความเหมาะสมและความพร้อมของทีมวิจัย เมื่อถึงวันที่กำหนดทีมวิจัยและเจ้าหน้าที่ Node ก็มาประชุมร่วมกัน บรรยายภาพการประชุมเป็นแบบไม่เป็นทางการ พูดคุยถึงการทำงานที่ผ่านมาว่าทำอะไรกันไปบ้างแล้ว มีปัญหาอุปสรรคตรงไหน จะหาวิธีการแก้ไขอย่างไร พร้อมทั้งวางแผนการทำงานในเดือนต่อไปว่า จะทำกิจกรรมอะไร นอกจากนี้ก็จะมีการติดตามงบประมาณที่ใช้จ่ายในแต่ละเดือนเพื่อตรวจสอบความเรียบร้อย และจะชี้แจงข้อผิดพลาดในวันประชุมประจำเดือนครั้งถัดไป
- 2.) **ร่วมกิจกรรมกับนักวิจัยทุกกิจกรรมที่มีโอกาส** ซึ่งจากการวางแผนการทำงานในเวทีประชุมประจำเดือนของทีมวิจัย ทำให้ Node ได้ทราบว่าจะมีการทำอะไรในวันไหน ซึ่งถ้า Node ว่างก็จะไปเข้าร่วมกิจกรรมด้วย และทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยง ตั้งประเด็นให้คิด ชวนสรุปบทเรียนการทำงานเพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ บางครั้งจะต้องทำหน้าที่คิดและออกแบบรูปแบบการดำเนินกิจกรรมในเบื้องต้นให้ทีมวิจัย คอยหนุนและช่วยเหลือการดำเนินงานในระยะแรกเพื่อให้ทีมวิจัยได้เข้าใจกระบวนการทำงานจากการลงมือทำจริง
- 3.) **การติดตามงานทางโทรศัพท์** จะเป็นการโทรสอบถาม หรือกระตุ้น การทำงานในระหว่างเดือนที่นักวิจัยกำลังทำงานตามแผนที่ได้วางไว้ ว่าทำอะไรไปถึงไหน มีปัญหา อุปสรรคอะไรบ้าง ต้องการให้ช่วยเหลืออย่างไร หรือหากนักวิจัยสงสัยในเรื่องต่าง ๆ ก็จะใช้วิธีการ โทรสอบถามทางโทรศัพท์ ไม่ว่าจะเรื่องการใช้อะไรการเงินที่ไม่แน่ใจ หรือการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ไม่มั่นใจว่าจะทำได้ หรือไม่ ก็จะมีการโทรสอบถามกันก่อนลงมือทำ ซึ่งจะเป็นการลดความผิดพลาด ในการทำงานได้ ซึ่งถ้าเกิดข้อสงสัยขึ้นหลายส่วน ศูนย์ประสานงานฯ ก็จะลงพื้นที่ไปช่วยดูให้ และช่วยกันทำ

2.1.2 รายละเอียดโครงการวิจัยที่ศูนย์ประสานงานฯ ได้ติดตามหนุนเสริม

โครงการวิจัยที่ศูนย์ประสานงานฯ ได้ติดตามหนุนเสริมในปี 2555 นี้ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) โครงการล่าช้าจนเลยกรอบการขยายเวลาที่ต้องเร่งปิดโครงการ จำนวน 8 โครงการ 2) โครงการล่าช้าที่ยังอยู่ในกรอบการขยายเวลา จำนวน 2 โครงการ และ 3) โครงการปกติที่ผ่านการอนุมัติงบประมาณในปี 2555 จำนวน 4 โครงการ โดยรายละเอียดผลการดำเนินงานของโครงการแต่ละกลุ่มเป็นดังนี้

กลุ่มที่ 1 โครงการล่าช้าจนเลยกรอบการขยายเวลาที่ต้องเร่งปิดโครงการ

โครงการวิจัยในกลุ่มนี้เป็นโครงการล่าช้าค่อนข้างมากต้องเร่งติดตามหนุนเสริมเพื่อปิดโครงการ ซึ่งมีจำนวน 8 โครงการ เป็นโครงการในประเด็นตามความสนใจของชุมชน 1 โครงการ และประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน 7 โครงการ ศูนย์ประสานงานฯ สามารถติดตามหนุนเสริมเรื่องรายงานการเงิน และรายงานฉบับสมบูรณ์ และส่งไปยัง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้วจำนวน 7 โครงการ ส่วนอีก 1 โครงการยังค้างส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ รายละเอียดของแต่ละโครงการดังนี้

1.) ศึกษาแนวทางการจัดการช้างป่าโดยชุมชนบ้านงตอ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ PDG52S0002 โดยมีนายสุจินต์ ส่งมา เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการศึกษาแนวทางการจัดการช้างป่าโดยชุมชนบ้านงตอ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดจากปัญหาการอยู่ร่วมกันระหว่างคน กับช้างป่า โดยมีคำถามวิจัยว่า “สถานการณ์ช้างป่าในเขตพื้นที่บ้านงตอ หมู่ที่ 9 ตำบลคลองสระ อำเภอกาญจนดิษฐ์ เป็นอย่างไร และแนวทางการจัดการเพื่อการแก้ปัญหาของชาวบ้านในพื้นที่ควรเป็นอย่างไร” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับช้างและสถานการณ์ช้างป่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน และศึกษาแนวทางการจัดการปัญหาช้างป่าโดยชุมชนมีส่วนร่วม ซึ่งการทำกิจกรรมจะเน้นในเรื่อง การศึกษาข้อมูลทั่วไปของชุมชนในมิติต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับช้าง อบรมกระบวนการเก็บข้อมูลโดยใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และศึกษาดูงานการจัดการช้างในพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำความรู้ที่ได้มาปรับใช้กับพื้นที่

จากการทำงานที่ผ่านมา ได้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับช้าง และสถานการณ์ช้างป่าในพื้นที่ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งพบว่า ในอดีตพื้นที่โดยรอบผืนป่าอุทยานแห่งชาติไทรโยค เป็นพื้นที่ที่เคยมีช้างป่าอาศัยอยู่ สังเกตได้จากชื่อหมู่บ้าน หรือตำบล ที่มีที่มาจากคำว่าช้าง เช่น ช้างซ้าย ช้างขวา ชองช้าง เป็นต้น นอกจากนี้ในช่วง 30 ปี ที่ผ่านมา ก็ยังมีชาวบ้านเห็นช้างลงมาในเขตป่าด้านล่างอยู่บ้าง ส่วนข้อมูลจากอุทยานแห่งชาติไทรโยค ก็ยืนยันว่าพบรอยเท้าช้าง และชี้ช้างค่อนข้างมากอยู่ในป่าลึก แต่สำหรับบ้านงตอ พบว่า มีช้างลงมาในพื้นที่เมื่อ ปี 2549 เป็นต้นมา และมีมากขึ้นในปี 2552 โดยช้างที่เข้ามาในพื้นที่จะมีเส้นทางเดินที่ไม่แน่นอน กระจายไปเกือบทั่วทั้งหมู่บ้าน และไม่ยอมออกไปไหน อันเนื่องมาจากสภาพพื้นที่บ้านงตอ มีทั้งแหล่งน้ำ แหล่งดินโป่ง แหล่งอาหารที่สมบูรณ์ และความเงียบสงบ เหล่านี้จึงเป็นปัจจัยที่ดึงดูดให้ช้างเข้ามาหากินในพื้นที่ นอกจากนี้ ยังมีปัจจัยผลักจากป่า ทั้งการบุกรุกผืนป่าทำให้มีแหล่งอาหารน้อยลง และการขยายตัวของช้างป่า จึงต้องมีการแยกฝูงและหาแหล่งอาหารใหม่ เมื่อมาพบอาหารที่สมบูรณ์ในพื้นที่ จึงเกิดความติดใจในรสชาติ และอยู่เป็นเวลานาน

ส่วนเรื่องแนวทางการจัดการปัญหาช้างป่าโดยชุมชนมีส่วนร่วมนั้น ได้ประสานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมในการแก้ไขปัญหา ทำให้หน่วยงานได้เข้ามารับรู้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนมากขึ้น และชาวบ้านเองก็ได้มีโอกาสบอกเล่าเรื่องราวปัญหาความเดือดร้อนที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ได้รับความรู้จากการแลกเปลี่ยนในเรื่องของพฤติกรรมของช้าง รู้ว่าทำไมช้างจึงเข้ามาอยู่ในพื้นที่ และมีการปรับทัศนคติที่มีต่อช้างไปในทางที่ดีขึ้น และแม้ว่าชาวบ้านจะไม่อยากให้ช้างเข้ามาอยู่ในพื้นที่ แต่ก็ไม่มีใครที่อยากทำร้ายช้าง เนื่องจากเห็นว่าช้างเป็นสัตว์ใหญ่ และเป็นสัตว์คู่บ้านคู่เมืองของไทย อย่างไรก็ตามที่ผ่านมา ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหช้างในพื้นที่ได้มากนักแต่ชุมชนมีความคุ้นชินกับสภาพการอยู่ร่วมกับช้าง มีการเรียนรู้และเข้าใจพฤติกรรมต่างๆของช้างได้ดีขึ้น ทำให้คลายความหวาดกลัว และความหวาดระแวงจนไม่กล้าออกไปกรีดยางมีน้อยลง

2) โครงการศึกษาแนวทางการสร้างสิทธิในพื้นที่อยู่อาศัยของชุมชนบ้านแหลมทวด หมู่ที่ 5 ตำบล ดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG52S0019 มีนายสุทธิชัย สุทธิรักษ์ เป็นหัวหน้าโครงการ

บ้านแหลมทวดเป็นชุมชนย่อย ขยายมาจากชุมชนทองไมล์ซึ่งเป็นชุมชนเก่ากว่า 200 ปี ปัจจุบันมีการก่อสร้างบ้านเรือนทั้งบริเวณบนฝั่งและบางส่วนยื่นออกไปในทะเล จำนวนประมาณ 47 ครัวเรือน มีประชากรและเด็กไม่ต่ำกว่า 250 คน ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก ในปี พ.ศ. 2549 มีกลุ่มคนร้องเรียนต่อรัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมว่ามีผู้มีอิทธิพลบุกรุกที่ดินสาธารณะในบริเวณชายทะเลบ้านแหลมทวด หลังจากนั้นได้มีคำสั่งจากจังหวัดสุราษฎร์ธานี แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริงและดำเนินการตามกฎหมายต่อผู้บุกรุก เมื่อเวลาผ่านไปในปี พ.ศ. 2551 สมาชิกบ้านแหลมทวดบางส่วนได้รับหนังสือจากที่ว่าการอำเภอดอนสักเรื่องแจ้งเตือนการบุกรุกที่ดินสาธารณะ ด้วยเหตุนี้ชาวบ้านจึงได้รวมกลุ่มสร้างเวทีสาธารณะ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินและที่อยู่อาศัย ภายใต้การสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ของสมาคมรักษ์ทะเลไทยและโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) และได้ติดต่อประสานงานกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อต้องการใช้กระบวนการงานวิจัยในการศึกษารวบรวมข้อมูลพื้นฐานในการอ้างอิงสิทธิ พร้อมทั้งศึกษาขั้นตอนในการดำเนินคดีกับชุมชนที่ผ่านมา ว่ามีความถูกต้องชอบธรรมมากน้อยเพียงใด เพื่อนำความรู้ข้อมูลที่ได้มาใช้ในการวางแผนการดำเนินงานต่อไป

ทีมวิจัยได้เริ่มต้นการดำเนินงานตั้งแต่ กิจกรรมประชุมชี้แจงโครงการ ในวันที่ 16 กันยายน 2552 มีการเก็บข้อมูลทั่วไปของชุมชน ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ทรัพยากรป่า สัตว์น้ำ สัตว์บก และแหล่งน้ำแต่ละปี การทำมาหากิน ข้อมูลด้านสังคม ภูมิปัญญาวัฒนธรรม โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารมือสอง ตลอดจนการสอบถามผู้รู้ในชุมชน กิจกรรมการถอดบทเรียนการแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา โดยเน้นการทบทวนความรู้และการจัดการองค์ความรู้ใหม่เพื่อใช้แก้ไขปัญหา

การศึกษาขั้นตอนในการบังคับคดีกับชุมชนที่ผ่านมา ศึกษาการบังคับคดีจากเหตุการณ์เฉพาะหน้า แลกเปลี่ยนข้อมูลกับประธานสภาทนายความ สรุปได้ว่าฐานความผิดที่เกิดขึ้นแล้วไม่พ้น 3 ฐาน ความคิด คือ ฐานความผิด บุกรุกที่ดินสาธารณะ ฐานความผิดการปลูกสร้างอาคารบ้านเรือนที่อยู่อาศัย ถาวร รุกล้ำล้ำน้ำกีดขวางทางเดินเรือ พรบ. การเดินเรือในน่านน้ำไทย กฎกระทรวง 63, 64 การแก้ไข ปัญหาควรใช้ช่องทางนโยบาย เช่น ช่องทางโครงการมั่นคง ช่องทางมาตรา 9 ช่องทางโดนดชุมชน เป็นต้น มีการเรียนรู้แลกเปลี่ยนในหลายพื้นที่ เช่น โครงการบ้านมั่นคงที่บ้านสะพัง ตำบลเสาชิง อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช , ชุมชนปลากะตัก และชุมชนท่าเรือใหม่ จังหวัดภูเก็ต ซึ่งใช้นโยบายของ รัฐโครงการบ้านมั่นคง กิจกรรมประชุมประจำเดือน จัดกิจกรรมเพื่อวางแผนการดำเนินงานตาม แผนงานโครงการวิจัย เกี่ยวกับความก้าวหน้าของงาน ปัญหาอุปสรรคของงาน การบริหารจัดการ การเงินเพื่อความโปร่งใส รวมไปถึงการวางแผนการทำงานกิจกรรมต่อไป นอกจากนี้ปัญหาด้านกฎหมาย ยังมีกิจกรรมด้านการอนุรักษ์ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อม ทีมวิจัยได้ดูแลจัดการสิ่งแวดล้อมชายฝั่งของ ชุมชน โดยการปลูกป่าชายเลน ทำเขตทะเลชุมชน รวมถึงทำเขตเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ และเขตอนุรักษ์ ต่างๆ เช่น หญ้าทะเล สาหร่ายทะเล พื้นที่ป่าชายเลน เขตเพาะพันธุ์และขยายพันธุ์หอยนางรม และเขต อนุรักษ์เพาะพันธุ์ และขยายพันธุ์ปลากะบอก ฯลฯ

3) โครงการศึกษาแนวทางการเพิ่มปริมาณกุ้งเคยเพื่อการทำกะปิของชุมชนบ้านดอนหาร หมู่ที่ 2 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG52S0020 มีนางสมพร ลิ้มปิ่นทองพงศ์ เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการแนวทางการเพิ่มปริมาณกุ้งเคยเพื่อการทำกะปิของชุมชนบ้านดอนหาร หมู่ที่ 2 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือร่วมใจของ ชาวบ้านกลุ่มทำกะปิบ้านดอนหาร และ กลุ่มอาสาสมัครรักษาทรัพยากรชายฝั่ง (รชทช.) ที่เล็งเห็นการ เปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ของพื้นที่ โดยเฉพาะทรัพยากรทางทะเล และชายฝั่ง ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของ ชุมชนในปัจจุบัน คือการประกอบอาชีพประมงกุ้งเคย ซึ่งถือได้ว่าเป็นอาชีพดั้งเดิมของพื้นที่ ที่อาจ หายไปถ้าไม่ได้มีการจัดการเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอย่าง เหมาะสม ทั้งนี้โครงการมีคำถามวิจัยว่า “แนวทางการเพิ่มปริมาณกุ้งเคย เพื่อการทำกะปิของชุมชน บ้านดอนหาร ควรเป็นอย่างไร” และมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาการทำประมงกุ้งเคยและการแปรรูป กุ้งเคยของบ้านดอนหาร, ศึกษาแนวทางการเพิ่มปริมาณกุ้งเคยโดยพึ่งพากระบวนการนิเวศป่าชายเลน, ศึกษา แนวทางการพัฒนามาตรฐานสินค้าและบรรจุภัณฑ์ และ ศึกษากระบวนการเรียนรู้ในการสร้างจิตสำนึก เรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและทรัพยากรสัตว์น้ำเพื่อใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างยั่งยืน

จากการทำกิจกรรมที่ผ่านมา พบว่า การหากุ้งเคยมาแปรรูปเป็นกะปิ นั้นอยู่คู่กับวิถีชีวิต ของชุมชนบ้านดอนหารมาอย่างช้านาน โดยจะหาบริเวณคลองต่างๆ ซึ่งส่วนใหญ่ เป็นคลองสาขาของ

คลองดอนสัก การหากุ้งเคยในอดีตจะใช้โพงพาง แต่จากทรัพยากรที่เสื่อมโทรมลง และความเจริญที่เข้ามาในพื้นที่ ปัจจุบันจึงใช้เรืออวนรุน ขนาด ตั้งแต่ 4-10 เมตร ในการออกรุนกุ้งเคยบริเวณคลองต่างๆ โดยใช้เวลาในช่วงที่น้ำขึ้น ประมาณ 4-5 ชั่วโมง จนน้ำเริ่มลงก็หยุดรุน กุ้งเคยที่ได้มีเพียง 4 ชนิด คือ กุ้งสารส้มโอ กุ้งสายไหม กุ้งดำดำ และกุ้งน้ำขาว กุ้งแต่ละชนิดจะหาได้ในช่วงฤดูกาลที่ต่างกัน และเมื่อนำมาแปรรูปเป็นกะปิ แล้วจะได้สีที่แตกต่างกันตามสีของกุ้งเคย ทั้งนี้กุ้งเคยสด 3 กิโลกรัม จะสามารถแปรรูป เป็นกะปิ ได้ 1 กิโลกรัม

ทั้งนี้การเก็บข้อมูลตั้งแต่ ปี 2532 – ปี 2554 พบว่า ชุมชนสามารถหะกะปิได้ลดน้อยลงเรื่อยๆ คือ จาก ในปี 2532 หาได้ประมาณ 150 กิโลกรัม/วัน หลังจากนั้นก็ลดลงเรื่อยๆเนื่องจากทรัพยากรเสื่อมโทรมลง และลดลงจนเหลือเพียง 20 กิโลกรัม/วัน ในปี 2550 เนื่องจากในช่วงนั้นมีการเปิดพื้นที่ปลูกปาล์มน้ำมัน การใช้สารเคมีต่างๆ ที่เกิดขึ้นอาจกลายเป็นสารพิษลงสู่แหล่งน้ำส่งผลให้กุ้งเคยในพื้นที่มีน้อยลง หลังจากนั้นตั้งแต่ ปี 2551-2554 เริ่มมีการทำงานเรื่องการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรอย่างจริงจังมากขึ้น ทำให้สภาพน้ำและทรัพยากรฟื้นตัว ปริมาณกุ้งเคยที่ได้ตั้งแต่ ปี 2551 เป็นต้นมา จึงค่อนข้างคงที่ คือ ประมาณ 80 กิโลกรัม/วัน นอกจากนี้ยังมีผลพลอยได้ที่ติดมากับอวนรุน กุ้งเคยจะเป็นลูกปลาหลายชนิด สามารถนำไปขาย และนำมาแปรรูปเป็นกะปิปลา (เคยปลา) ได้ ซึ่งปริมาณกุ้งเคยที่ได้ในปัจจุบัน สามารถสร้างรายได้ให้กับผู้ประกอบการอาชีพประมงกุ้งเคยได้ค่อนข้างดี คือ วันละประมาณ 2,000 บาท และ ถ้านำกุ้งเคยที่ได้มาแปรรูปเป็นกะปิ ก็จะได้เงินจากการขายหลังหักต้นทุนแล้ว ประมาณ 2,800 บาท

ในด้านการตลาดของกะปิบ้านดอนหารที่ผ่านมา พบว่า กะปิที่ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของท้องตลาด อย่างไรก็ตามยังมีเรื่องน่าเป็นห่วง คือ มีกะปิ คุณภาพต่ำ เข้ามาตีตลาด ทำให้กะปิจากหลายพื้นที่ประสบปัญหาขายยากกว่าเดิม แม้ปัญหาดังกล่าวจะยังไม่ได้เกิดกับกะปิในพื้นที่แต่ที่มวิจัย ก็ได้ร่วมกันพัฒนามาตรฐานสินค้า และบรรจุภัณฑ์ของพื้นที่ ให้มีเอกลักษณ์โดดเด่นน่าสนใจขึ้น โดยการบรรจุในโถแก้ว และกระปุกพลาสติก และติดตราสัญลักษณ์ เพื่อให้ผู้บริโภครู้ถึงที่มาของกะปิ ซึ่งก็ได้รับความสนใจจากผู้บริโภคเป็นอย่างดี แต่ก็ต้องหยุดชะงักไปเนื่องจากกะปิในพื้นที่บ้านดอนหารในปัจจุบันยังไม่เพียงพอต่อความต้องการของลูกค้า

ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อความมั่นคงในการทำอาชีพประมงกุ้งเคย ที่สำคัญ ประกอบด้วย ความสมบูรณ์ของทรัพยากรธรรมชาติ ต้นทุนในการประกอบอาชีพ ราคากุ้งเคย ราคากะปิ และคู่แข่งกะปิในท้องตลาด ซึ่งปัจจัยทุกด้านมีผลต่อการตัดสินใจในการประกอบอาชีพการทำประมงกุ้งเคยเป็นอย่างมาก เนื่องจาก ถ้าสิ่งที่ลงทุน ลงแรงไป ได้ผลตอบแทนที่ไม่คุ้มค่า ก็อาจต้องหยุดอาชีพประมงกุ้งเคยได้ ซึ่งทั้งหมดเป็นปัจจัยที่สามารถควบคุมได้ยาก แต่สิ่งที่ที่มวิจัย ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันทำได้ คือ การดูแลรักษาทรัพยากรป่าชายเลนให้มีความสมบูรณ์ซึ่งเอื้อต่อการเกิดกุ้งเคยต่อไป โดยการปลูกป่าชายเลน การเฝ้าระวังพื้นที่จากการตัดไม้ทำลายป่าและการใช้เครื่องมือประมงที่ทำลาย

ทรัพยากร และการกำหนดแนวเขตอนุรักษ์ แม้ว่าการทำงานที่ผ่านมาจะสามารถแก้ไขปัญหาในพื้นที่ได้ไม่มากนัก แต่ก็เริ่มจุดเริ่มต้นที่ดี ในการดึงหน่วยงาน ชุมชน และเยาวชน มาเข้าร่วมทำกิจกรรม และในปัจจุบันก็พบว่าความร่วมมือของชุมชน เยาวชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็มีแนวโน้มไปในทางที่ดีขึ้นเรื่อยๆ

ดังนั้น จากคำถามวิจัยที่ว่า “แนวทางการเพิ่มปริมาณกุ่มเคย เพื่อการทำกะปิของชุมชน บ้านดอนหาร ควรเป็นอย่างไร” นั้น เชื่อว่าถ้าหากยังมีการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง ทั้งการเฝ้าระวัง ร่วมกันแจ้งข้อมูลข่าวสาร และการประกอบอาชีพที่ไม่ทำลายทรัพยากร ชาวประมงกุ่มเคยบ้านดอนหารก็ยังคงมีกุ่มเคยเพียงพอที่จะเป็นแหล่งรายได้ของครอบครัวต่อไป

4) โครงการศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากชีเลนบ่อกุ่มโดยชุมชน บ้านพอด หมู่ที่ 1 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG52S0021 มีนางนิภา เนื้อทอง เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการ “แนวทางการใช้ประโยชน์จากชีเลนบ่อกุ่มโดยชุมชนบ้านพอด หมู่ที่ 1 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เป็นโครงการที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของชุมชนที่ตระหนักถึงความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนบ้านพอด โดยมีคำถามวิจัยว่า แนวทางการใช้ประโยชน์จากชีเลนบ่อกุ่มโดยชุมชนบ้านพอด หมู่ที่ 1 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรเป็นอย่างไร และมีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาข้อมูลที่มีของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอ่าวบ้านพอด, เพื่อรวบรวมข้อมูลการจัดการเลี้ยงของฟาร์มกุ่ม และระเบียบข้อปฏิบัติตามกฎหมาย, เพื่อศึกษาการใช้ประโยชน์จากชีเลนบ่อกุ่ม, และเพื่อประสานหน่วยงาน และภาคีที่เกี่ยวข้องมาร่วมแก้ปัญหา สิ่งแวดล้อม ซึ่งกระบวนการทำงานของทีมวิจัยได้เริ่มตั้งแต่ การประชุมชี้แจงโครงการ, การศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชนบ้านพอด, การจัดเก็บข้อมูลที่มาของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอ่าวบ้านพอด, รวบรวมข้อมูลการจัดการการเลี้ยงของฟาร์มกุ่มและระเบียบข้อปฏิบัติทางกฎหมาย และศึกษาการใช้ประโยชน์จากชีเลนบ่อกุ่ม ทั้งนี้ได้มีการประชุมร่วมกันเป็นประจำทุกเดือน เพื่อสรุปผล และวางแผนการทำงานในแต่ละเดือนร่วมกัน

จากการทำงานที่ผ่านมา ในเรื่องของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอ่าวบ้านพอด พบว่า มีอยู่หลายสาเหตุและมีการปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ปัญหาที่สำคัญในปัจจุบัน คือปัญหามลพิษทางน้ำ ที่มีทั้ง น้ำเสีย ชีเลนทับถม และส่งกลิ่นเหม็น ซึ่งเกิดขึ้นมาตั้งแต่ปี 2545 ที่เริ่มมีการเลี้ยงกุ้งขาวแบบพัฒนา ในพื้นที่กว่า 27,000 ไร่ รอบชุมชน นำไปสู่ปัญหาทรัพยากรที่เสื่อมโทรม สัตว์น้ำหนีออกนอกพื้นที่ มีกลิ่นเหม็น และเกิดอาการคันเมื่อสัมผัสน้ำ ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนมีการแจ้งไปยังหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายครั้ง แต่จากการเข้ามาตรวจสอบ มีผลออกมาว่า คุณภาพ

ดิน และน้ำ อยู่ในสภาพที่สัตว์น้ำและพืชน้ำสามารถดำรงชีวิตอยู่และเจริญเติบโตได้ตามปกติ” ทั้งๆ ที่คนในพื้นที่รู้เห็นดีว่าเกิดอะไรขึ้นในพื้นที่บ้าง

ทีมวิจัยได้พยายามแก้ปัญหาโดยการเก็บข้อมูลน้ำและซีเลน ทั้งเรื่อง สี กลิ่นและวัดความลึกของซีเลน พบว่า มีสีเขียว ชุ่น ผิดปกติ บ่อยครั้ง กลิ่นเหม็น และความลึกของซีเลนอยู่ที่ 50-200 เซนติเมตร จึงได้พยายาม ดึงชุมชน และเยาวชนในพื้นที่เข้าร่วมกันปลูกต้นไม้ และทำอ้อมบอบลบำบัดน้ำเสีย แต่ก็ไม่เห็นผลมากนัก ขณะเดียวกันก็ได้ศึกษา การจัดการเลี้ยงของฟาร์มกุ้งและระเบียบข้อปฏิบัติทางกฎหมาย พบว่า มีประกาศ และระเบียบที่เกี่ยวข้องกับการเลี้ยงกุ้งทะเล 3 ฉบับ คือ ประกาศกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เรื่อง ให้ผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งทะเลมาจดทะเบียนและขออนุญาตต่อพนักงานเจ้าหน้าที่, ระเบียบกรมประมงว่าด้วยการออกใบรับรองการผลิตกุ้งทะเลตามมาตรฐาน จีเอพี พ.ศ. 2546 และระเบียบกรมประมง ว่าด้วยการขอใบรับรองฟาร์มเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลที่มีการผลิตตามมาตรฐานโค้ด ออฟ คอนดัก (Code of Conduct) หรือ ซี โอ ซี (CoC) พ.ศ. 2546 ระเบียบที่สำคัญคือ มาตรฐาน CoC ซึ่งให้ความสำคัญในเรื่อง ระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ได้อุตสาหกรรมการเพาะเลี้ยงกุ้งทะเลอย่างยั่งยืน จะต้องมีความรู้ 3 ประการ คือ กุ้งที่มีการผลิตอย่างมีมาตรฐาน กุ้งที่มีคุณภาพและความปลอดภัย และกุ้งที่มีการเลี้ยงหรือผลิตอย่างเป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งถ้าทุกฟาร์มปฏิบัติตามกฎและข้อกำหนดต่างๆอย่างเคร่งครัดแล้ว ก็คงจะไม่มีปัญหามาสู่ชุมชน

แต่จากข้อมูลที่พบในพื้นที่ ยังมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำอยู่ ซึ่งถ้าผู้ประกอบการขากล้านี้รับผิดชอบต่อสิ่งแวดล้อม และชุมชนปัญหาก็จะยังคงเกิดขึ้นเรื่อย แม้หลายครั้งที่เรื่องราวถูกแจ้งไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ก็ยังได้รับการยืนยันเหมือนเดิมว่า ดินและน้ำยังอยู่ในสภาพที่สัตว์น้ำยังสามารถดำรงชีวิตและเจริญเติบโตได้ปกติ ทั้งนี้เนื่องมาจากการแจ้งข้อมูลต่างๆ ไปยังหน่วยงานนั้นด้วยขั้นตอนต่างๆ ของระบบราชการค่อนข้างล่าช้าไม่ทันการณ์ ซึ่งเป็นช่องโหว่ของระบบราชการ ที่ทำให้ประชาชนรอบนอกฟาร์มเลี้ยงกุ้งได้รับความเดือดร้อน

ทั้งนี้ทีมวิจัยจึงได้คิดที่จะใช้ประโยชน์จากซีเลนนากุ้ง เพื่อดึงความร่วมมือจากผู้ประกอบการนากุ้ง และชุมชนในการร่วมแก้ไขปัญห เพราะถ้าสามารถนำซีเลนจากนากุ้งมาใช้ประโยชน์ได้ ก็จะสามารถลดปริมาณซีเลนที่อาจจะถูกปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติได้ ซึ่งจากการเรียนรู้ และทดลองทำปุ๋ยหมักซีเลนก็พบว่าทำได้ไม่ยาก และใช้ได้ผลดี จึงได้ประสานไปยังฟาร์มเลี้ยงกุ้งเพื่อพูดถึงระบบการเลี้ยง และขอใช้ประโยชน์จากซีเลนมาแปรรูปเป็นปุ๋ยหมักซีเลน ซึ่งก็ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากบางฟาร์มเท่านั้น แต่ก็ถือเป็นการเริ่มต้นที่ดี ที่ทำให้ชุมชนและฟาร์มกุ้งมีทัศนคติที่ดีต่อกันมากขึ้น นอกจากนี้ยังได้รับความร่วมมือจากโรงเรียนวัดนทีวัฒนาราม เพื่อให้ใช้อาคารไม้หลังเก่าของโรงเรียนเป็น “ศูนย์เรียนรู้การใช้ประโยชน์จากซีเลนบ่อกุ้งโดยชุมชนบ้านพอด”

จากการทำงานที่ผ่านมาพบว่า การนำเรื่องการใช้ประโยชน์จากซีเลนนาทุ่งไปคุยขอความร่วมมือกับฟาร์มเลี้ยงกิ้งจะได้รับความร่วมมือที่ดีขึ้นกว่าการคุยเรื่องสภาพปัญหาจากซีเลนนาทุ่ง พบว่าบางฟาร์มให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีโดยนำซีเลนนาทุ่งมาให้ทีมวิจัยทำปุ๋ยหมัก ในส่วนบางฟาร์มที่ยังไม่ได้ให้ความร่วมมือ ก็พบว่ามีการจัดการภายในฟาร์มที่ดีขึ้น และมีการปล่อยน้ำเสียน้อยลง สังเกตได้ชัดว่าปัจจุบัน แม้ว่าจะมีซีเลนนาทับถมหน้าอ่าวบ้านพอดอยู่ แต่ก็ไม่มีกลิ่นเหม็นรุนแรงเหมือนเช่นในอดีต ดังนั้น จากคำถามวิจัยที่ว่า “แนวทางการใช้ประโยชน์จากซีเลนนาบ่อทุ่งโดยชุมชนบ้านพอด หมู่ที่ 1 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี ควรเป็นอย่างไร” นั้น ทีมวิจัยเห็นว่าควรมีการทำปุ๋ยหมักซีเลนนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อพลิกวิกฤติปัญหาซีเลนนาซึ่งเป็นของเหลือจากนาทุ่งที่เคยสร้างมลพิษกับแหล่งน้ำ ให้มาเป็นผลพลอยได้ของชุมชนในการใช้ประโยชน์ และควรสนับสนุนให้ทั้งในและนอกชุมชน ที่ถูกล้อมรอบด้วยนาทุ่งหันมาทำ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อใช้เอง หรือทำเพื่อขายเพิ่มรายได้ก็ตาม เพราะยังมีคนทำมากขึ้น ก็ยังทำให้ของเสียที่อาจจะถูกปล่อยลงสู่แหล่งน้ำสาธารณะลดน้อยลง

5) โครงการศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากบ่อทุ่งร้างและพื้นที่ป่าชายเลนบ้านบางโสม หมู่ที่ 9 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG52S0022 มีนายประจวบ สุขเรือง เป็นหัวหน้าโครงการ

พื้นที่ชุมชนบ้านบางโสมอดีตเป็นพื้นที่ป่าชายเลน เป็นเขตป่าสงวนแห่งชาติป่าเลนดอนสัก ในพื้นที่ป่าชายเลนบางโสมเคยมีการเลี้ยงกุ้งโดยกลุ่มนายทุน ต่อมาเมื่อมีปัญหาโรคกุ้ง ประสบปัญหาด้านกฎหมาย ทำให้กลุ่มทุนถอนตัวออก บ้างก็ขายที่ดินป่าชายเลน ชาวบ้านที่เคยเป็นลูกจ้างบ่อทุ่งก็จับจองบ่อทุ่งอยู่ต่อ รวมถึงชาวบ้านพื้นที่ใกล้เคียงเข้าไปใช้ประโยชน์บ่อทุ่งร้างโดยการเปิดน้ำเข้า – ออก เพราะเลี้ยงสัตว์น้ำแบบธรรมชาติบางรายเลี้ยงปลากะพง ปูดำ ปูม้า ผสมกับสัตว์น้ำอื่นๆ

วัตถุประสงค์ของโครงการศึกษาแนวทางการใช้ประโยชน์จากบ่อทุ่งร้างและการฟื้นฟูป่าชายเลนบ้านบางโสมมีดังนี้ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อทุ่งร้างที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชน 2) เพื่อศึกษาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านบางโสม 3) เพื่อศึกษาแนวทางการปฏิบัติงานและฝึกทักษะการเฝ้าระวังแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านบางโสม

ทีมวิจัยได้วางกระบวนการทำงานไว้ดังนี้

1. ประชุมชี้แจงโครงการ จัดเวทีนำเสนอรายละเอียดของโครงการให้คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบเกี่ยวกับโครงการ
2. ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน ประชุมทีมเพื่อสรุปความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานรวมถึงการวางแผนการดำเนินงานและการบริหารการเงินในแต่ละเดือนร่วมกัน

3. ศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน โดยทีมวิจัยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสาร สัมภาษณ์ผู้รู้ สทนากลุ่มย่อยแต่ละด้านไม่ว่าด้านกายภาพ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคม ภูมิปัญญา วัฒนธรรม รวมถึงด้านเศรษฐกิจ หลังจากนั้นจะนำเสนอเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชน ช่วยกันเติมเต็มให้ข้อมูลสมบูรณ์มากขึ้น

4. ศึกษาดูงานในพื้นที่ด้านการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำชายฝั่ง พื้นที่บ้านปากท่อ อ.ไชยา วัตถุประสงค์เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้เรื่องการใช้อยู่อาศัยจากนาุ้งร้างและการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในพื้นที่ นาุ้งร้าง

5. การใช้อยู่อาศัยบ่อกุ้งร้างเพื่อพัฒนาอาชีพ วัตถุประสงค์เพื่อทบทวนบทเรียนการเลี้ยงสัตว์ น้ำที่ผ่านมา เพื่อพัฒนาการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกุ้งร้างจำนวน 2 บ่อ เพื่อสร้างอาชีพเพิ่มรายได้ ให้กับคนในชุมชนเพื่อหาแนวทางการใช้อยู่อาศัยในบ่อกุ้งร้าง โดยทีมวิจัยวางแผนกิจกรรมไว้ คือ ถอดบทเรียนการใช้อยู่อาศัยบ่อกุ้งร้างที่ผ่านมาและทดลองเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกุ้งร้าง รวมถึงการ บันทึกข้อมูลผลการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อทดลอง

6. พื้นฟูอนุรักษ์ป่าชายเลน ลำคลองบ้านบางโสม วัตถุประสงค์เพื่อเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์ น้ำ เพื่อความอุดมสมบูรณ์ของป่าชายเลน ลำคลองบางโสม เพื่อสร้างอาชีพและสร้างรายได้ที่ยั่งยืน โดยทีมวิจัยวางแผนกิจกรรมไว้ คือ การสำรวจพื้นที่ป่าชายเลนและพื้นที่การปลูกป่า เพื่อเตรียมการ ปลูก

7. เฝ้าระวัง วัตถุประสงค์เพื่อจัดเวรเฝ้าระวังผู้กระทำผิดในพื้นที่ เช่น การเบียดปลากัด จับปูเปี้ยว ใช้กระป๋อง จับปูเปี้ยวในช่วงฤดูวางไข่ และตัดไม้ เพื่อเฝ้าระวังการปล่อยน้ำเสียสู่ลำคลอง เพื่อ จัดระบบน้ำของบ่อในบ่อทดลองเพื่อแก้ปัญหาน้ำเสีย โดยทีมวิจัยได้วางแผนในการจัดเวรเฝ้าระวัง พร้อมบันทึกข้อมูลผู้กระทำผิด สำรวจบ่อกุ้งเอกชนที่ปล่อยน้ำเสีย สาเหตุของน้ำเสีย สำรวจบ่อกุ้งเพื่อ จัดระบบน้ำเสีย

8. สรุปข้อมูลและประมวลผลงานนำเสนอให้เกิดการเรียนรู้กับคนในชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผลการดำเนินงานที่ผ่านมาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยพบว่ารูปแบบการจัดการเลี้ยง สัตว์น้ำในบ่อกุ้งร้างที่เหมาะสมและเกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจแก่ชุมชนคือการเลี้ยงแบบผสมผสาน เปิดน้ำเข้า – ออกตามธรรมชาติ อาจจะมี PE กันรอบบ่อ กรณีเลี้ยงปูดำ ปูม้า ปูแสมป้องกันการขึ้น ออกจากบ่อ การเลี้ยงรูปแบบการผสมผสานการลงทุนน้อยกว่าการเลี้ยงรูปแบบอื่น เพราะพันธุ์สัตว์น้ำ ได้จากธรรมชาติ อาจมีบ้างที่ชาวประมงใช้วิธีการซื้อพันธุ์สัตว์น้ำมาเสริมในการเพาะเลี้ยง เช่น หอยแครง ปลากะพง ปูดำ ปูม้า ปลานิล เป็นต้น สำหรับแนวทางการฟื้นฟูและการอนุรักษ์ทรัพยากร ป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านบางโสม ทีมวิจัยเป็นเพียงกลุ่มคนเล็กๆ บวกกับชุมชนบางโสม โดยเฉพาะในพื้นที่ป่าชายเลนมีไม่กี่ครัวเรือนที่จิตอาสาช่วยกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลน กลุ่มเล็กๆ กลุ่มนี้มีความพยายามในการประสานความร่วมมือเยาวชนโรงเรียนต่างๆ ของพื้นที่อำเภอ

ดอนสัก รวมถึงมหาวิทยาลัยมาร่วมฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่าชายเลน มีศูนย์เรียนรู้ในการสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้มาเยือนอย่างสม่ำเสมอ

สรุปแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านบางโสมใช้แนวทางการศูนย์เรียนรู้ และแนวทางให้แต่ละโรงเรียนที่อาสาสมัครดูแลป่าชายเลนร่วมฟื้นฟูและอนุรักษ์เพื่อความยั่งยืนอย่างแท้จริงซึ่งหลายโรงเรียนอาสาเข้ามามีบทบาทตรงนี้ เช่น โรงเรียนบ้านใหม่สามัคคี โรงเรียนบ้านดินแดงสามัคคี โรงเรียนบ้านน้ำฉา โรงเรียนวัดสิงขร เป็นต้น ซึ่งโรงเรียนเหล่านี้จะร่วมกันดูแลและซ่อมแซมรั้วรูลู่ สำหรับการปฏิบัติงานการเฝ้าระวังที่มิจัยใช้การบันทึกข้อมูล รูปถ่ายเป็นบางครั้ง ใช้การพูดคุยตักเตือนเป็นบางราย งานปฏิบัติการเฝ้าระวังต้องมีการเชื่อมโยงหลายๆหมู่บ้าน เพื่อความปลอดภัยของผู้เฝ้าระวังเอง และการเชื่อมโยงหลายหมู่บ้านจะช่วยให้ผู้กระทำผิดลดลงได้เพราะข่าวสารสื่อถึงกันระหว่างหมู่บ้าน ที่สำคัญอีกประการคือการประสานงานหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงร่วมวางแผนการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง สรุปถ้าคนในชุมชนร่วมโรงเรียนร่วม หน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงอย่างจริงจัง จริงใจ ป่าชายเลนย่อมมีความอุดมสมบูรณ์ มีสัตว์น้ำมากมายสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ สร้างความมั่นคงทางอาหารให้คนอยู่ได้เมื่อคนอยู่ได้ป่าอยู่ได้ ป่าอยู่ได้สัตว์น้ำย่อมอุดมสมบูรณ์เพราะคอยเกื้อกูลกัน

6) โครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน บ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบล ชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG52S0023 มีนายสง่า ทองศรี เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการแนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่างยั่งยืนบ้านครามล่าง หมู่ที่ 2 ตำบลชลคราม อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดขึ้นจากการที่คนในชุมชนตระหนักถึงปัญหาความเสื่อมโทรมของทรัพยากรที่เกิดขึ้นในพื้นที่ จึงได้ลุกขึ้นมาแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีคำถามวิจัยว่า “แนวทางการฟื้นฟูทรัพยากรสัตว์น้ำและป่าชายเลนอย่างยั่งยืนของบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร” และมีวัตถุประสงค์ เพื่อหาแนวทางการฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลนพื้นที่ทำมาหากินของชุมชนบ้านครามล่าง และเพื่อหารูปแบบการปฏิบัติงานและฝึกทักษะในการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและรูปแบบเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำอย่างยั่งยืน ผ่านกิจกรรมประชุมชี้แจงโครงการ, ศึกษาประวัติความเป็นมาของชุมชน, ฟื้นฟูลำคลอง และอนุรักษ์ ป่าชายเลน, ฟื้นฟูสัตว์น้ำและประกาศเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ และเฝ้าระวังพื้นที่ป่าและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยการทำงานได้ประชุมร่วมกันอย่างต่อเนื่องเพื่อหาแนวทางร่วมกัน

จากการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้ฟื้นฟูลำคลองและทรัพยากรป่าชายเลน โดยการกำหนดพื้นที่เพื่อทำเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ จำนวน 2 จุด คือ บริเวณ คลองลัดบน และคลองลัดล่าง โดยการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ 2 ชนิด คือ หอยก้น และหอยจุบแจง เนื่องจากเป็นสัตว์ที่เคยมีอย่างสมบูรณ์

แต่ปัจจุบันพบว่ามีความลดน้อยลงเป็นอย่างมาก หลังจากได้ปล่อยไปแล้วระยะหนึ่งทีมิวิจัยได้สุ่มพื้นที่เก็บข้อมูล พบว่า มีหอยทั้งตัวเล็กตัวใหญ่ชุกชุมกว่าเดิมมาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากพื้นที่เขตอนุรักษ์ได้รับการรบกวนน้อยลง ทำให้หอยสามารถเจริญเติบโต และขยายพันธุ์ได้อย่างเต็มที่นั่นเอง ซึ่งการปล่อยหอยในครั้งนี้ ถือเป็นกุศโลบายในการดึงดูดชุมชน และเยาวชนในพื้นที่ เข้ามามีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมร่วมกัน และสร้างการรับรู้ในพื้นที่แห่งนี้เขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ โดยหวังว่าหากมีการรับรู้ และช่วยกันดูแลอย่างต่อเนื่อง สัตว์น้ำทุกชนิด ก็จะเพิ่มขึ้นได้ตามธรรมชาติ โดยไม่ต้องหาสัตว์น้ำจากนอกพื้นที่เข้ามาปล่อย

นอกจากนี้ยังได้ปลูกป่าชายเลนควบคู่กันไปเพื่อสร้างที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ โดยต้นไม้ที่ปลูกจะเลือก ต้นโกงกาง และต้นจากมาปลูก จำนวน 30,000 ต้น โดยการเลือกพันธุ์ไม้ได้คำนึงถึงประโยชน์ใช้สอย และเป็นพันธุ์ที่มีอยู่เดิมในพื้นที่ แต่ปัจจัยต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกรอยู่รอดของต้นไม้ ทั้งการปลูกไม่ถูกวิธี การปลูกผิดช่วงฤดูกาล การใช้เครื่องมือประมงที่ส่งผลกระทบต่อพันธุ์ไม้ที่ปลูก และการเกิดอุทกภัยเมื่อต้นปี 2554 ทำให้ในปัจจุบันต้นไม้ที่ปลูกเหลือรอดเพียง ประมาณ 20% เท่านั้น

อย่างไรก็ตาม การปลูกป่าชายเลน ถือเป็นการสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชน เยาวชนในพื้นที่ และถือเป็นการกระตุ้นท้องถิ่นให้สนใจในด้านสิ่งแวดล้อมมากขึ้น ทำให้ชุมชนให้ความสำคัญกับงานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติมากขึ้น นอกจากนี้การปลูกต้นไม้ยังได้สร้างภูมิณีของพื้นที่ให้สวยงามขึ้น และ จะเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำที่ดีในอนาคต จากนั้นยังมีการปักป้ายเขตอนุรักษ์ ป้ายกฏกติกาในการดูแลทรัพยากรสัตว์น้ำ และป่าชายเลน บริเวณทางเข้า-ออก ทั้งสองทาง เพื่อให้ผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ได้รับทราบ จากนั้นก็มีกิจกรรมเสริมโดยการทดลองปรับสภาพน้ำในคลองโดยใช้ฮีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสีย ซึ่งทีมิวิจัย และเยาวชนในพื้นที่ได้ร่วมกันทำ แต่ก็ไม่เห็นผลการเปลี่ยนแปลง เนื่องจากสภาพคลองใหญ่ และมีน้ำไหล อยู่ตลอดเวลา แต่จากการทดลองใช้ในบ่อเลี้ยงสัตว์น้ำ พบว่า น้ำในบ่อใสสะอาดขึ้นอย่างเห็นได้ชัด

นอกจากนี้ยังได้ปฏิบัติงานเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลนและเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ ควบคู่กันไป เนื่องจากหลายคนที่ไม่เข้ามาใช้ประโยชน์จากพื้นที่ยังขาดสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากร ทั้งนี้ทีมิวิจัยจึงได้ร่วมกับชุมชนตั้งกฏกติกาในการดูแล ป่าชายเลน และสัตว์น้ำ รวมถึงมีการเฝ้าระวังพื้นที่ป่าชายเลน และเขตอนุรักษ์พันธุ์สัตว์น้ำ อย่างต่อเนื่อง ผลจากการเฝ้าระวังทั้ง พบว่า ยังมีปัญหาเดิมๆ ที่พบบ่อยที่สุด และยังไม่สามารถแก้ได้ คือ ปัญหาหอยปล่อยน้ำเสียจากฟาร์มเลี้ยงกุ้งที่อยู่ในพื้นที่ใกล้เคียง ซึ่งยังไม่สามารถเข้าไปเจรจาเพื่อขอความร่วมมือได้ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการเข้ามาหากินในพื้นที่เขตอนุรักษ์ ทั้งหาลา หอย และปูเปี้ยวอยู่ เนื่องจากกฏกติกาที่ชุมชนร่วมกันสร้างไม่สามารถบังคับใช้ได้เต็มที่

อย่างไรก็ตามจากการร่วมกันทำงานที่ผ่านมา พบว่า โดยภาพรวมแล้วการบุกรุกทำลายป่าลดลง ทรัพยากรในพื้นที่สมบูรณ์ขึ้น สังเกตจาก มีคนเข้ามาหากินในพื้นที่มากขึ้น นอกจากนี้ยัง

พบว่า ชุมชน เกิดการหวงแหนทรัพยากรอย่างกว้างขวางขึ้น สังเกตจากมีชุมชนแจ้งการกระทำผิดกฎ กติกาต่อทีมวิจัยตลอด นั้นหมายถึงชุมชนมีส่วนร่วมในการปกป้องดูแลทรัพยากรมากขึ้นนั่นเอง ประกอบกับการทำงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสร้างการมีส่วนร่วมในการ ทำงาน ให้เยาวชน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบตลอดมา โดยการเชิญชวนเข้าร่วม กิจกรรมต่างๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในการทำงานที่ดีขึ้น

จากการทำงานทั้งหมดที่ผ่านมา พบว่า หากชุมชน และผู้ที่เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ก็จะสามารถคลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น ดังนั้น จากโจทย์วิจัยที่ว่า การฟื้นฟูทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำอย่าง ยั่งยืนของบ้านครามล่างควรเป็นอย่างไร นั้น พบว่า ปัจจุบันทีมวิจัย มีทักษะ และประสบการณ์ในการ ทำงานมากขึ้น ทั้งในด้านการเฝ้าระวังทรัพยากร การฟื้นฟูทรัพยากร และการประสานหน่วยงานเข้า มาร่วมทำกิจกรรม ซึ่งถ้าทีมวิจัยสามารถหากิจกรรมเข้ามาทำร่วมกันอย่างต่อเนื่องได้ ก็จะสามารถดึง การมีส่วนร่วมของชุมชน และผู้เข้ามาใช้ประโยชน์ในพื้นที่ รวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาทำงาน ร่วมกันได้ สิ่งที่มาคือทรัพยากรในพื้นที่จะสมบูรณ์ขึ้น ทั้งนี้ความยั่งยืนของทรัพยากรที่สมบูรณ์นั้น ก็จะขึ้นอยู่กับสำนึกร่วมในการดูแลทรัพยากร และความต่อเนื่องของการมีส่วนร่วมในการทำงานนั่นเอง นอกจากนี้การดึงเยาวชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมก็มีความจำเป็นอย่างมากในการสานต่อการทำงาน ของทีมวิจัยต่อไปในอนาคต

7) โครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูคลอง 3 สายและการทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำใน บ่อกึ่ง ชุมชนบ้านห้วย หมู่ที่ 4 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญา เลขที่ RDG52S0024 มีนายมานิช ดิษฐ์เดช เป็นหัวหน้าโครงการ

พื้นที่บ้านห้วยสภาพพื้นที่เดิมเป็นพื้นที่ทำนาและพื้นที่ป่าชายเลนมีการทำมาหากินคนอยู่ กับธรรมชาติ เพราะทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ แต่ต่อมาความอุดมสมบูรณ์ก็เริ่มหายไป เนื่องจากพื้นที่ทำนาเปลี่ยนจากนาข้าวเป็นนาปาล์ม เปลี่ยนจากผืนป่าชายเลนเป็นนาุ้ง ช่วงแรกมีการ ลงทุนโดยกลุ่มทุนนอกพื้นที่ ต่อมา มีการซื้อขายเปลี่ยนมือจากกลุ่มทุนชาวสมุทรปราการที่อพยพย้าย ถิ่นมาตั้งถิ่นฐาน การซื้อขายในสมัยนั้นมีการทำสัญญาซื้อขายชัดเจน ชาวสมุทรปราการเล่าให้ฟังว่า ช่วงแรกการทำมาหากินได้ผลดีมาก ระยะเวลาทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมคลอง 3 สายมีแก๊ส ไข่เน่า คับคั่งน่ากลัว ต้องใช้แรงงานคนในการซ่อมแซม รวมถึงภาครัฐต้องการพื้นที่คืนโดยการปลูกป่า ชายเลนในพื้นที่นาุ้ง ทำให้รัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์กันไม่ดีนัก

จากสภาพปัญหาคนในชุมชนจึงรวมตัวกันเป็นกลุ่มเล็กๆ เรียนรู้การแก้ไขปัญหาโดยใช้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จึงพัฒนาโจทย์วิจัยเป็นโครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูคลอง 3 สายและการ ทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งชุมชนบ้านห้วย หมู่ที่ 4 ตำบลดอนสัก อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์

ธานี มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการฟื้นฟูลำคลองและอนุรักษ์ป่าชายเลนแบบมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านห้วย 2) เพื่อศึกษารูปแบบการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้างสู่อาชีพที่พอเพียงของชุมชนบ้านห้วย 3) เพื่อศึกษารูปแบบการปฏิบัติการและใช้ทักษะการเฝ้าระวังทรัพยากรแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการทำงาน 1) ประชุมชี้แจงโครงการ จัดเวทีนำเสนอรายละเอียดของโครงการให้คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับทราบเกี่ยวกับโครงการ 2) ประชุมทีมวิจัยประจำเดือน ประชุมทีมเพื่อสรุปความก้าวหน้าของการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคการดำเนินงานรวมถึงการวางแผนการดำเนินงานและการบริหารการเงินในแต่ละเดือนร่วมกัน 3) ศึกษาบริบทชุมชน ประวัติศาสตร์ชุมชน โดยทีมวิจัยใช้วิธีการศึกษาข้อมูลจากเอกสารสัมภาษณ์ผู้รู้ สันทนากลุ่มย่อยแต่ละด้านไม่ว่าด้านกายภาพ ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านสังคมภูมิปัญญา วัฒนธรรม รวมถึงด้านเศรษฐกิจ หลังจากนั้นจะนำเสนอเพื่อคืนข้อมูลสู่ชุมชนช่วยกันเติมเต็มให้ข้อมูลสมบูรณ์มากขึ้น 4) ฟื้นฟูคลอง 3 สาย วัตถุประสงค์เพื่อคืนสภาพความอุดมสมบูรณ์ให้กับคลอง 3 สาย เพื่อสร้างแหล่งเพาะพันธุ์และอนุบาลสัตว์น้ำ เพื่อเป็นแหล่งทำมาหากินเสริมรายได้ให้กับคนในชุมชน / ชุมชนใกล้เคียง เพื่อสร้างจิตสำนึกให้คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงในการอนุรักษ์ฟื้นฟูลำคลอง ทีมวิจัยมีการวางแผนกิจกรรมไว้ คือ สำรวจและจัดเก็บข้อมูลพื้นที่คลอง 3 สาย ปลูกไม้ฟื้นฟูคลอง 3 สาย ปลอ่ยพันธุ์สัตว์น้ำสร้างกฎกติกาการอนุรักษ์ฟื้นฟูคลอง 3 สาย เพื่อประชาสัมพันธ์ให้รับรู้โดยทั่วกัน 5) ทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้าง วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้างที่ผ่านมา เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้าง และเพิ่มผลผลิตสัตว์น้ำในบ่อกึ่งร้าง โดยทีมวิจัยได้วางแผนกิจกรรมไว้ดังนี้ (1) เติบโตบทรายินเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำที่ผ่านมา (2) สำรวจบ่อกึ่งร้างที่เหมาะสม (3) ปฏิบัติการทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำ (4) สรุปผลเป็นระยะๆ ในการประชุมทีมวิจัย 6) เฝ้าระวังคลอง 3 สาย และเขตอนุรักษ์ วัตถุประสงค์เพื่อดูแลและป้องกันการใช้เครื่องมือทำลายล้างผิดกฎหมายในการจับสัตว์น้ำ เพื่อดูแลและบังคับการทำลายทรัพยากรป่าชายเลน เพื่อควบคุมดูแลการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าและสัตว์น้ำตาม กฎระเบียบที่ชุมชนกำหนดขึ้น เพื่อสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนและสัตว์น้ำให้กับคนในชุมชนและเยาวชน โดยทีมวิจัยได้วางแผนเฝ้าระวังโดยชุมชนปฏิบัติการเฝ้าระวังและให้มีการประเมินผล สรุปบทเรียนเป็นระยะๆ 7) สรุปข้อมูลและประมวลผลงาน นำเสนอให้สาธารณชนได้เรียนรู้ร่วมกันแล้วประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม

ผลการดำเนินการเริ่มต้นด้วยกิจกรรมประชุมชี้แจงโครงการให้คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้รับรู้ ผู้เข้าร่วมจำนวน 96 คน องค์ประกอบ นายอำเภอดอนสักนายฐานิต พรหมทอง นายก อบต.ดอนสักและคณะ เกษตรตำบลดอนสัก กำนันตำบลดอนสัก เจ้าอาวาสวัดดอนสัก(สิงขร) ทีมวิจัย คนในชุมชน ชุมชนใกล้เคียง ผู้เข้าร่วมได้เรียนรู้ความเป็นมาและรายละเอียดของโครงการ หลังจากนั้นทีมวิจัยร่วมกันศึกษาบริบทชุมชนโดยการค้นคว้าข้อมูลจาก

เอกสาร สัมภาษณ์ สนทนากลุ่มย่อย หลายๆ ครั้งเกี่ยวกับข้อมูลต่างๆ นำมาเรียบเรียงข้อมูล นำข้อมูลคืนสู่ชุมชนให้ชุมชนช่วยกันเติมเต็มข้อมูล นำข้อมูลไปใช้วางแผนการพัฒนาในด้านต่างๆ มีการฟื้นฟูคลอง 3 สาย โดยทีมวิจัยสำรวจพื้นที่คลองบ้านห้วย คลองบางแตน คลองบางตังหีบ กำหนดพื้นที่ปลูกต้นไม้ชายคลองปรับภูมิทัศน์ ฟื้นฟูทรัพยากรปลูกต้นไม้ ต้นจาก ต้นโกงกาง จำนวน 6,000 ต้น มีการจัดทำเขตอนุรักษ์พันธุ์ปูเปี้ยว 50 ไร่ จัดทำเขตอนุรักษ์พันธุ์ลิงผืนป่าชายเลน เขตอนุรักษ์ทรัพยากรป่าชายเลนคลอง 3 สาย มีการจัดทำกฎกติกาเสนอผ่านเวทีประชาคมหมู่บ้าน มีการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำโดยเฉพาะกุ้งลงสู่คลอง มีการฝึกอบรมและจัดทำอีเอ็มบอลบำบัดน้ำเสียคลอง 3 สาย เพื่อแก้ปัญหาแก๊สไข่เน่า ที่สำคัญการปลูกต้นไม้ไม่ได้ปลูกแล้วผ่านเลยมีการติดตามการเจริญเติบโตเป็นระยะๆ

สำหรับการทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำแม้ทีมงานมีประสบการณ์การเลี้ยงสัตว์น้ำมากกว่า 20 ปี แต่ความรู้ต่างๆ รู้เฉพาะบุคคลจากกรเลี้ยงจริงซึ่งแต่ละคนมีบทเรียนมีความรู้ที่เหมือนและต่างกัน จำเป็นต้องมีเวทีถอดบทเรียนการเพาะเลี้ยงร่วมกัน ร่วมกันสำรวจข้อทดลองเลี้ยงกุ้ง ปลากระพง ปูดำ (ปูทะเล) ว่าบ่อไหนมีความเหมาะสมกับการเลี้ยงสัตว์น้ำชนิดใด มีการทดลองเลี้ยงจดบันทึกข้อมูลการทดลองเลี้ยงเป็นระยะๆ แต่ก็ประสบปัญหาการทดลองเลี้ยงสัตว์น้ำทั้ง 3 ชนิดไม่ประสบความสำเร็จ กุ้งและปลากระพงตอนทดลองเลี้ยงประสบปัญหาน้ำใหญ่ ทำให้ไปกับกระแสน้ำเพราะคันนาไม่แข็งแรง พอสูงต่ำในแต่ละจุด ส่วนปูดำ(ปูทะเล) เป็นโรคท้องสีเหลืองขาวโดยไม่ทราบสาเหตุ ทีมวิจัยพยายามแก้ไขปัญหาโดยการใช้ปูนขาวและได้สอบถามประมงอำเภอพบว่าในช่วงเดือนธันวาคม 2552 – กุมภาพันธ์ 2553 เป็นช่วงน้ำทะเลร้อนและเค็มผิดปกติ

8) โครงการประสานเครือข่ายและองค์ภาคีเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDC54S0013 มีนางสาววรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ เป็นหัวหน้าโครงการ

ที่ผ่านมาอำเภอดอนสักมีกลุ่มองค์กรชุมชนเกิดขึ้นมากมายในพื้นที่ทั้งจากการสนับสนุนจากภาครัฐ และการก่อเกิดขึ้นโดยธรรมชาติของชุมชนเอง โดยต่างกลุ่มต่างแยกกันทำงานขาดการประสานเชื่อมโยงกันระหว่างองค์กรชุมชน สำหรับงานด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่งและป่าชายเลนมีการดำเนินงานมาก่อนแล้วในนาม “กลุ่มอนุรักษ์ป่าชายเลนบ้านดอนนาร” ช่วงปี พ.ศ.2549 - 2550 องค์การบริหารส่วนตำบลดอนสัก ได้ประสานความร่วมมือกับโครงการจัดการทรัพยากรชายฝั่งหรือโครงการ CHARM (ชาร์ม) ในจังหวัดนั้นเองก็มีองค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาในพื้นที่องค์กรดังกล่าวคือ สมาคมรักษ์ทะเลไทย และโครงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยองค์กรชุมชนภาคใต้ (กลุ่มสายรุ้ง) เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชน จนกระทั่งปี 2551 ได้ประสานงานทีมวิจัยอ่าวบ้านดอนมาร่วมแลกเปลี่ยน

ในประเด็นการแก้ไขปัญหาโดยใช้กระบวนการวิจัย ใช้งานวิจัยเป็นเครื่องมือสร้างการเรียนรู้และแก้ไขปัญหา

จากการแลกเปลี่ยนร่วมกันมีกลุ่มคนในชุมชนรวมกลุ่มกันเรียนรู้ปัญหาและพัฒนาโจทย์วิจัยจำนวน 6 ชุมชน หลังจากนั้นมีการประสานงานพัฒนาโจทย์วิจัยอย่างเข้มข้นในพื้นที่ชุมชนชายฝั่งอำเภอดอนสักร่วมกับศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี จนเกิดเป็นชุดโครงการวิจัยในพื้นที่อำเภอดอนสัก ซึ่งประกอบด้วย โครงการประสาน 1 โครงการ และโครงการวิจัยย่อยอีก 6 โครงการ

การดำเนินงานทั้ง 6 พื้นที่ มีโครงการประสานงานเครือข่าย และองค์ภาคีเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอำเภอดอนสักเป็นกลไกติดตาม และสนับสนุน การดำเนินงานที่ผ่านมา ทีมวิจัยแต่ละพื้นที่เกิดกระบวนการเรียนรู้ สรุปผลร่วมกัน นำไปสู่การแก้ปัญหาในพื้นที่นั้นๆอย่างต่อเนื่อง เกิดความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างทีมวิจัยกับคนในพื้นที่ สร้างความร่วมมือเครือข่าย ความร่วมมือองค์ภาคีที่ผ่านมามีการดำเนินงานทั้ง 6 พื้นที่จนเกิดรูปธรรมการดำเนินงานที่ชัดเจนขึ้น เช่น การประสานอำเภอดอนสัก ผลักดันเป็นวาระอำเภอในยุทธศาสตร์อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น อบจ. อบต.ดอนสัก อบต.ชลคราม เทศบาลตำบลดอนสัก ร่วมแก้ปัญหากับชุมชนในพื้นที่ตามกรณีปัญหา ประสานกระทรวงยุติธรรมเป็นพื้นที่นำร่องเรื่องยุติธรรมชุมชน กรณีการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง กรณีที่ดินที่อยู่อาศัย ชายฝั่ง และป่าชายเลน ประสานงานสำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดสุราษฎร์ธานี(ทสจ.) เรื่องอาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน (ทสม.) เพื่อยกระดับการปฏิบัติการเฝ้าระวัง ประสานกรมโยธาธิการและผังเมืองในการจัดทำผังการใช้ประโยชน์ที่ดินอำเภอดอนสักเขตต่างๆ โดยทีมวิจัยเข้าร่วมเป็นเครือข่ายผังเมืองภาคพลเมือง มีการประสานโรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอดอนสัก จำนวน 16 โรงเรียนร่วมกิจกรรมให้ความสำคัญด้านสิ่งแวดล้อมและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ประสานความร่วมมือคลื่นวิทยุชุมชน ภายในอำเภอปากแพรง และอำเภอดอนสักเพื่อประชาสัมพันธ์งานการจัดการทรัพยากรชายฝั่งเป็นระยะ

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาถือว่าบรรลุวัตถุประสงค์โดยรวมแต่เนื่องจากพื้นที่วิจัยทั้ง 6 พื้นที่ได้ขยายเวลาการดำเนินโครงการไปอีก 6 เดือน เพื่อให้การทำกิจกรรมที่ยังคงค้างและสรุปประมวลองค์ความรู้งานวิจัยเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ต่อไป เพื่อการติดตาม และสนับสนุนการดำเนินงานพื้นที่วิจัยเขตพื้นที่ชายฝั่งชุมชนอำเภอดอนสักให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการจึงจำเป็นต้องมีโครงการประสานเครือข่ายและองค์ภาคีเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่งอำเภอดอนสักในระยะที่ 2 ขึ้น ซึ่งโครงการประสานฯ ระยะที่ 2 ได้ทำงานหนุนเสริมพื้นที่วิจัยอย่างต่อเนื่องจนกิจกรรมทุกอย่างเสร็จสิ้นแต่หัวหน้าโครงการเกิดมีปัญหาด้านสุขภาพในช่วงการทำรายงานวิจัยงานของโครงการประสานจึงล่าช้า โดยปัจจุบันได้ส่งรายงานการเงินไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว แต่ยังค้างเรื่องการทำรายงานฉบับสมบูรณ์ ซึ่งศูนย์ประสานงานจะหารือกับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีกครั้งในเรื่องการปิด

โครงการภายใต้ข้อจำกัดของหัวหน้าโครงการที่มีปัญหาสุขภาพจนไม่สามารถเขียนรายงานฉบับสมบูรณ์ให้เสร็จได้

กลุ่มที่ 2 โครงการล่าช้าที่ยังอยู่ในกรอบการขยายเวลา

โครงการวิจัยกลุ่มนี้ มี 2 โครงการ เกิดขึ้นในปีงบประมาณ 2554 ซึ่ง เริ่มล่าช้าแต่อยู่ในกรอบการขยายเวลาอยู่ ซึ่งทีมวิจัยได้ขอยุติโครงการวิจัยจำนวน 1 โครงการ เนื่องจากการปัญหาในเรื่องความไม่พร้อมของทีมวิจัย ส่วนอีกหนึ่งโครงการศูนย์ประสานงานฯ ได้ติดตามหนุนเสริม จนเสร็จสิ้นแล้ว โดยรายละเอียดของทั้ง 2 โครงการ เป็นดังนี้

1) โครงการแนวทางความร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่แหลมคู้งหมอย่างเหมาะสม และยั่งยืนของชาวประมงชายฝั่ง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG54S0003 มีนายสุริยงค์ วงศ์ทองแก้ว เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการแนวทางความร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่แหลมคู้งหมอย่างเหมาะสม และยั่งยืนของชาวประมงชายฝั่ง ตำบลท่าทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี เกิดจากความเดือดร้อนของประมงชายฝั่งที่เคยหากินอยู่ในพื้นที่แหลมคู้งหมอ ที่ประสบปัญหาการแย่งชิงพื้นที่กันระหว่างกลุ่มทุนและประมงพื้นบ้าน และการประกาศให้พื้นที่แหลมคู้งหมอเป็นเขตรักษาพันธุ์สัตว์น้ำห้ามกระทำการประมงใดๆ ทั้งสิ้น ทำให้ชุมชนเกิดความวิตกกังวลต่อความไม่มั่นคงในการประกอบอาชีพ ซึ่งความเดือดร้อนของประมงพื้นบ้าน ยังขาดความร่วมมือในการแก้ปัญหาาร่วมกัน ชุมชนประมงพื้นบ้านจึงได้รวมกลุ่มกันในการหาทางออกของเรื่องดังกล่าว เพื่อหาแนวทางความร่วมมือในการใช้ประโยชน์จากพื้นที่แหลมคู้งหมอของชาวประมงชายฝั่งอย่างเหมาะสมและยั่งยืนต่อไป

แต่ผลจากการทำโครงการที่ผ่านมาไม่ได้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ เนื่องจากประสบปัญหาในหลายๆ อย่าง ตั้งแต่เริ่มต้นเปิดโครงการ ก็ได้รับการข่มขู่จากผู้มีอิทธิพลในพื้นที่ ทำให้หลายคนเกิดความวิตกกังวลถึงความปลอดภัยและเริ่มถอยห่าง โครงการจึงได้หยุดชะงักลงช่วงหนึ่ง จากนั้นปัญหาในพื้นที่ลดน้อยลง เพราะผู้มีอิทธิพลคนดังกล่าวเสียชีวิตลง ทีมวิจัยจึงได้ปรึกษาหารือกันเพื่อวางแผนการทำโครงการต่อ แต่ก็พบว่าการมีส่วนร่วมทั้งของทีมวิจัยเอง และของชุมชนมีน้อยลง ประกอบกับทีมวิจัยมาจากต่างพื้นที่ จึงยากแก่การรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรม และทีมวิจัยบางคนประสบปัญหาส่วนตัวของครอบครัว ซึ่งจากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นว่าทีมวิจัยขาดความพร้อมในการทำงาน ทำให้การดำเนินกิจกรรมทุกอย่างล่าช้าไม่เป็นไปตามแผนที่วางไว้ ทั้งนี้จากการประชุมร่วมกันจึงได้มีมติ ให้ปิดยุติการดำเนินโครงการและคืนเงินส่วนที่เหลือทั้งหมดให้กับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ซึ่งปัจจุบันได้ปิดโครงการ และคืนเงินส่วนที่เหลือให้กับ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นแล้ว

2) โครงการสถานการณ์ ผลกระทบและการแก้ปัญหาของชุมชนประมงพื้นบ้าน
ในสถานการณ์ อุทกภัย กรณีศึกษาพื้นที่อำเภอบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่
RDG54S0008 มีนายมนูญ คุ่มรักษ เป็นหัวหน้าโครงการ

โครงการสถานการณ์ ผลกระทบและการแก้ปัญหาของชุมชนประมงพื้นบ้านใน
สถานการณ์อุทกภัย กรณีศึกษา พื้นที่อำเภอบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี สัญญาเลขที่ RDG54S0008
มีนายมนูญ คุ่มรักษ เป็นหัวหน้าโครงการ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหา และผลกระทบ
ที่เกิดขึ้นต่อชุมชนประมงพื้นบ้านจากสถานการณ์อุทกภัย 2) เพื่อศึกษาแนวทางการแก้ปัญหาของ
ชุมชนประมงพื้นบ้าน และการสนับสนุนจากหน่วยงานภาคีในช่วงประสบภัย 3) เพื่อศึกษาการปรับตัว
ของชุมชนประมงชายฝั่ง และแผนการฟื้นฟูพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งหลังจากประสบอุทกภัย 4) เพื่อค้นหา
ประเด็นการศึกษาใหม่ๆ ต่อสถานการณ์วิกฤติสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอบ้านดอน โดยมีเจตยวิสัยว่า
สถานการณ์ ผลกระทบ และการแก้ปัญหาประมงพื้นบ้านในสถานการณ์อุทกภัย ในพื้นที่อำเภอบ้าน
ดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นอย่างไร

โครงการนี้เป็นการศึกษาข้อมูลสถานการณ์น้ำท่วมในช่วงปลายเดือนมีนาคม 2554 ที่ผ่าน
มา ซึ่งถือว่าเป็นเหตุการณ์น้ำท่วมครั้งใหญ่ในรอบเกือบร้อยปีของพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีก็ได้ การ
วิจัยครั้งนี้เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งการแก้ไข ช่วยเหลือ และการปรับตัวด้วย
เพื่อจะได้นำข้อมูลเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ได้ในอนาคต โดยเฉพาะกับชุมชนชาวประมงพื้นบ้าน เน้น
เรื่องความเสียหายเป็นหลัก ซึ่งกระบวนการวิจัย ประกอบด้วย 1) การประชุมชี้แจงโครงการ โดยหัวหน้า
โครงการได้ชี้แจงที่ไปที่มาของโครงการให้ทีมวิจัยทราบ ตลอดจนชี้แจงรายละเอียดเรื่องการเงินด้วย
เพื่อให้ทีมวิจัยที่มาจากหลากหลายพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ไปชี้แจงและนัดวันเพื่อลงไปเก็บ
ข้อมูลสถานการณ์น้ำท่วมในแต่ละพื้นที่ โดยสามารถแบ่งออกได้เป็น 8 พื้นที่ โดยแบ่งตามลักษณะพื้นที่
และการทำมาหากิน การใช้ประโยชน์ในพื้นที่ใกล้เคียงกัน 2) การเก็บรวบรวมข้อมูลสถานการณ์น้ำ
ท่วม โดยให้มีรายละเอียดมากเท่าที่จะทำได้ เริ่มตั้งแต่น้ำมาทิศทางไหน ระดับความลึกเท่าไร พร้อม
ทั้งเปรียบเทียบกับเหตุการณ์ในอดีต , ผลกระทบที่เกิดกับกลุ่มประมงพื้นบ้าน โดยเป็นแลกเปลี่ยน
สถานการณ์คร่าวๆ ในเรื่องเครื่องมือ อุปกรณ์การประมง , ผลกระทบต่อแหล่งทรัพยากรในพื้นที่ มี
ความเสียหาย หรือเปลี่ยนแปลงอย่างไร ทั้งแหล่งประมงชายฝั่งและแหล่งประมงเพาะเลี้ยงในทะเล
รวมทั้งการสำรวจถึงชนิดและปริมาณของสัตว์น้ำที่ได้รับความเสียหายและกระทบกระเทือนต่อการ
ประกอบอาชีพประมง , การช่วยเหลือทั้งภายในชุมชน และกลุ่มคนหรือหน่วยงานจากภายนอกชุมชน
มีการช่วยเหลืออย่างไร เข้ามาแก้ไขปัญหา หรือมีแผนการที่จะแก้ไขปัญหาในอนาคตอย่างไร หรือแม้แต่
ชุมชนเองมีการช่วยเหลือกันอย่างไร ทั้งการแจ้งเตือน สื่อสาร , สุดท้ายคือการปรับตัวของชุมชน
เนื่องจากทรัพยากรธรรมชาติมีการเปลี่ยนแปลงจากเหตุการณ์น้ำท่วมเครื่องมือการประมงก็เสียหาย
ฉะนั้นชาวประมงมีการปรับตัวเพื่ออยู่รอดกันอย่างไรบ้าง 3) การรวบรวมความเสียหายของเครื่องมือใน

การทำประมงโดยมีการประเมินมูลค่าความเสียหายคร่าวๆเบื้องต้น 4) การศึกษาดูงานเพื่อให้ทราบถึงวิธีการจัดการรับมือกับปัญหาน้ำท่วมของพื้นที่อื่นๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาพื้นที่ของตน 5) จัดเวทีเพื่อระดมหน่วยงาน ภาคีที่เกี่ยวข้อง และชุมชนเพื่อมาพูดคุยและหาทางรับมือกับปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต ซึ่งเป็นแผนงานของโครงการในระยะต่อไป โดยสรุปข้อมูลและประมวลผลงานนำเสนอต่อไป

การดำเนินงานตามกระบวนการที่ได้วางไว้นั้นถือว่าประสบความสำเร็จ เริ่มตั้งแต่การเก็บข้อมูลซึ่งชุมชนได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีเนื่องจากว่าเห็นว่างานวิจัยครั้งนี้จะสามารถนำเสนอข้อมูลความเดือดร้อนของพวกเขาได้ โดยข้อมูลที่โดดเด่นเห็นจะเป็นเรื่องแหล่งทรัพยากรที่เปลี่ยนแปลงไปซึ่งส่งผลกระทบต่อชุมชนทำประมงในช่วงแรกๆ ของเหตุการณ์น้ำท่วม ความเสียหายของเครื่องมือ และสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างชัดเจน แต่เรื่องข้อมูลการเตือนภัยต่างๆ มีไม่มากนักเนื่องจากส่วนใหญ่จะพึ่งวิทยุและโทรทัศน์ ทั้งยังหลงลืมภูมิปัญญาเก่าๆไป ฉะนั้นได้เมื่อได้เกิดเหตุการณ์ต่างๆไปแล้ว ในกิจกรรมเก็บข้อมูลความเสียหายของเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำมาหากินนั้นถือว่าครอบคลุมถึงชนิดและเครื่องมือพอสมควรทั้งยังมีการประเมินค่าความเสียหาย ซึ่งสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ทันที

จากการดำเนินงานที่ผ่านมาได้เกิดความเปลี่ยนแปลงที่น่าสนใจ คือ คนในชุมชนสนใจเรื่องภัยพิบัติและกระตือรือร้นที่จะเตรียมตัวรับมือกับภัยพิบัติมากขึ้น ทั้งหน่วยงานรัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนรับมือร่วมกับชุมชนด้วย เนื่องจากเกิดเหตุอุทกภัยซ้ำซ้อนกันถึงสองครั้งภายในระยะเวลาประมาณ 6 เดือน เริ่มให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาในอดีตที่ถูกหลงลืมไป รู้จักการทำงานเป็นทีม รับผิดชอบร่วมกัน มีการประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีต่างๆ และหน่วยงานของรัฐในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหา

กลุ่มที่ 3 โครงการปกติที่ได้รับอนุมัติงบประมาณในปี 2555

โครงการในกลุ่มนี้ มีจำนวน 4 โครงการ ที่ศูนย์ประสานงานฯ ได้พัฒนาโจทย์ต่อเนื่องมาจากปีงบประมาณ 2554 และได้รับการอนุมัติงบประมาณ เมื่อวันที่ 1 มิถุนายน 2555 ปัจจุบันอยู่ในช่วงการดำเนินโครงการตามแผนงานที่วางไว้ โดยมีรายละเอียดของแต่ละโครงการ ดังนี้

1) โครงการปัญหาการเลี้ยงปลาช่อนทะเลและแนวทางการจัดการการเลี้ยงปลาช่อนทะเล เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกของประมงชายฝั่งขนาดเล็กชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1 สัญญาเลขที่ RDG55S0017 โดยมี นายวินัย เนตรวงศ์ เป็นหัวหน้าโครงการ

ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ ตั้งอยู่บริเวณปากคลองพุมเรียง ด้วยลักษณะภูมิประเทศที่อยู่ติดทะเล และมีคลองพุมเรียงไหลผ่าน มีทรัพยากรสัตว์น้ำที่อุดมสมบูรณ์ ทั้งกุ้ง หอย ปู ปลา นานา ชนิด ทำให้ชุมชนมีวิถีชีวิตที่ผูกพันอยู่กับอาชีพประมงชายฝั่งมาอย่างช้านาน โดยอาชีพหลักของคนในพื้นที่คือ ประมงชายฝั่ง เช่น วนปลา และวนปู เป็นต้น เมื่อเวลาผ่านไปชุมชนขยายตัว ประชากรมาก

ขึ้น เทคโนโลยีด้านเครื่องมือการจับสัตว์น้ำสูงขึ้นและมีการทำลายล้างทรัพยากรมากขึ้น ทำให้แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำวัยอ่อนลดน้อยลงอย่างรวดเร็ว ไม่เพียงพอต่อความต้องการ ประกอบกับช่วงหน้ามรสุม คลื่นลมแรงชุมชนไม่สามารถออกไปประกอบอาชีพในท้องทะเลตามปกติได้ ที่ผ่านมารายได้ให้กับครอบครัวในช่วงหน้ามรสุม ปลาที่นิยมเลี้ยง คือ ปลากะพง ซึ่งเป็นปลาเศรษฐกิจซึ่งเป็นที่นิยมกันอย่าแพร่หลายมีตลาดรองรับดีในปัจจุบัน แต่ก็มีค่าใช้จ่ายในการลงทุนค่อนข้างสูง และลูกพันธุ์มีราคาแพง

ประมาณ ปี 2552 ชาวประมงชายฝั่งบางรายได้ทดลองนำปลาช่อนทะเลขนาดเล็กที่ติดมากับอวนในขณะที่ย่อออกไปทำอาชีพประมงซึ่งมีราคาถูก มาทดลองเลี้ยงโดยปล่อยลงในกระชังที่ทำไว้สำหรับเลี้ยงปลากะพง และให้อาหารพวก ปลาสด หรือเศษชิ้นส่วนปลา กุ้ง และปู จากการวางอวนซึ่งปกติจะทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จากการเลี้ยงที่ผ่านมาพบว่าปลาช่อนทะเลจะกินง่าย และมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว โดยปลาที่เริ่มต้นเลี้ยงขนาด 300-400 กรัม/ตัว เมื่อเวลาผ่านไป 1 ปี จะได้ปลาขนาด 6-7 กิโลกรัม/ตัว สามารถขายได้ในราคากิโลกรัมละ 120 บาท ได้ผลตอบแทนที่คุ้มค่าเนื่องจากมีต้นทุนในการเลี้ยงต่ำ ซึ่งการเลี้ยงที่ดีนั้นจะขึ้นอยู่กับคุณภาพน้ำในคลองด้วย ที่ผ่านมากลุ่มได้ร่วมกันดูแลสิ่งแวดล้อมเกี่ยวกับน้ำ โดยการทำงานร่วมกับสมาชิกในชุมชนและเทศบาลตำบลพุมเรียงในการดูแลน้ำมาอย่างต่อเนื่อง ภายใต้ชื่อกลุ่ม “รักษ์พุมเรียง” ที่มุ่งเน้นงานพัฒนาสภาพแวดล้อมในชุมชน

อย่างไรก็ตามที่ผ่านมาชาวประมงชายฝั่งผู้ทดลองเลี้ยงปลาช่อนทะเลมีความรู้ในเรื่องสามารถเลี้ยงปลาช่อนทะเลให้เจริญเติบโตในคลองพุมเรียงได้ แต่ยังไม่ได้เก็บข้อมูลการเลี้ยงที่ชัดเจนและยังไม่รู้เรื่องวงจรชีวิตของปลาช่อนทะเล ส่วนการหาลูกพันธุ์ปลามาเลี้ยงนั้นก็ไม่สามารถหาตามปริมาณความต้องการได้ ขึ้นอยู่กับ ลมฟ้าอากาศในทะเล ชาวประมงชายฝั่งกลุ่มนี้จึงมีความตั้งใจที่จะศึกษาเรื่องการจัดการเพื่อให้ได้ลูกพันธุ์ปลา และพัฒนาการเลี้ยงปลาช่อนทะเลให้มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกให้กับชุมชนประมงชายฝั่งได้ ซึ่งในส่วนหนึ่งได้ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในการเพาะพันธุ์ลูกปลาช่อนทะเล จากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งจังหวัดภูเก็ต ซึ่งทางศูนย์วิจัยเอง ก็ยังยินดีที่จะให้ความรู้ในด้านวิชาการ และการจัดการการเลี้ยงปลาช่อนทะเล แก่สมาชิกในกลุ่มในโอกาสต่อไป

ซึ่งขณะนี้ทางโครงการฯได้ดำเนินการชี้แจงโครงการให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ได้รับทราบแล้ว และอยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้

2) โครงการผลกระทบจากการประกอบอาชีพประมงต่อดอนหอยและแนวปะการัง เพื่อสร้างสำนึกร่วมของคนในการอนุรักษ์ และฟื้นฟูดอนหอยและแนวปะการัง ตำบลคันธูลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1 สัญญาเลขที่ RDG55S0018 โดยมีนายประเสริฐ ประสิทธิกุล เป็นหัวหน้าโครงการ

ชุมชนบ้านควดปิด ตั้งอยู่หมู่ที่ 1 และ 11 ต.คันธูลี อ.ท่าชนะ เป็นชุมชนที่ตั้งอยู่ติดทะเล บริเวณอ่าวคันธูลี มีสภาพเป็นทะเลเปิดที่มีแนวปะการังทอดยาวขนานกับชายฝั่ง โดยห่างจากฝั่งออกไปประมาณ 2,000 เมตร ทั้งสองด้านของแนวปะการังมีดอนหอยและกินพื้นที่กว้าง สามารถช่วยลดความรุนแรงของคลื่นลมทะเลได้ จึงเป็นลักษณะเด่นของพื้นที่ที่สามารถทำประมงได้ตลอดทั้งปีซึ่งต่างจากพื้นที่อื่นที่จะทำประมงได้เพียง 6-7 เดือน เท่านั้น ทั้งแนวปะการังยังเป็นแหล่งที่เสริมให้พื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น จากประกอบอาชีพจึงหมุนเวียนกันไปเรื่อยๆ ตามทรัพยากรที่เข้ามาในพื้นที่ เช่น เดือนพฤษภาคม-ตุลาคมจะมีปูม้ามาก เดือนมกราคม-เมษายน จะมีกุ้งเคย เป็นต้น

ผลจากแผนพัฒนาของภาครัฐที่หนุนให้เรือประมงมีศักยภาพของเครื่องมือในการทำมาหากินมากขึ้น และสามารถทำประมงได้อย่างเสรีในทุกพื้นที่ ทำให้เรือประมงพาณิชย์เหล่านี้เข้ามาหาгинบริเวณชายฝั่งมากขึ้นเพราะเป็นแหล่งทรัพยากร จากเหตุการณ์ดังกล่าวจึงเกิดการร่วมตัวกันแบบหลวมๆ ขึ้นในชุมชน โดยมีแกนนำเพียง 1-2 คนเท่านั้นที่ไปเข้าร่วมกิจกรรมกับเครือข่ายรอบอ่าวบ้านดอน ทั้งนี้ยังมีการรวมตัวกับชุมชนใกล้เคียงลาดตระเวนตรวจเรือประมงพาณิชย์ที่เข้ามาในเขต 3,000 เมตร จากชายฝั่งด้วยเช่นกัน แต่เมื่อเดือนพฤษภาคม 2554 ที่ผ่านมามีได้เกิดเหตุการณ์การทำประมงแบบทำลายเกิดขึ้นอย่างหนักข้อมากในพื้นที่ เนื่องจากในพื้นที่มีหอยลายเกิดขึ้นมาก ชาวประมงนอกพื้นที่และในพื้นที่ต่างดัดแปลงเครื่องมือเพื่อใช้ในการคราดหอยลาย ซึ่งการคราดหอยลายนี้จะส่งผลให้ตะกอนดินฟุ้งกระจายไปทั่วพื้นที่และจะกวาดสัตว์เล็กสัตว์น้อยไปทั้งหมด ทำให้ชาวประมงชายฝั่งเดือดร้อนไม่สามารถทำมาหากินได้

จากเหตุการณ์ดังกล่าวทำให้ชุมชนตระหนักที่จะรักษาทรัพยากรไว้เพื่อใช้ประกอบอาชีพและอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานต่อไปในอนาคต โดยการศึกษาหาปัญหาจากการทำประมง เพื่อหาทางที่จะอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยและปะการัง ซึ่งเป็นแหล่งสำคัญต่อสัตว์น้ำอื่นๆ ด้วย

ซึ่งขณะนี้ทางโครงการฯ ได้ดำเนินการชี้แจงโครงการให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ได้รับทราบแล้ว และอยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้

3) โครงการแนวทางการอนุรักษ์ และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งเพื่อการฟื้นฟูอาชีพประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองปรือ หมู่ที่ 8 ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1 สัญญาเลขที่ RDG55S0020 โดยมีนายสมพร เพ็งสวัสดิ์ เป็นหัวหน้าโครงการ

บ้านหนองปรือ ตั้งอยู่หมู่ 8 ต.ท่าชนะ อ.ท่าชนะ เป็น 1 ในหมู่บ้านที่ตั้งอยู่ริมชายฝั่งอ่าวไทย มีประชากรกว่า 700 คน ส่วนใหญ่เป็นชาวพุทธ มีอิสลามประมาณ 20 เปอร์เซนต์ ในอดีตมี

ทรัพยากรทางทะเลที่สมบูรณ์ ชุมชนจึงประกอบอาชีพประมงเป็นหลัก แต่ชาวประมงในพื้นที่ได้ประสบกับวิกฤตการคุกคามของเรือประมงพาณิชย์ที่เข้ามาหาкинบริเวณริมฝั่ง ชุมชนประมงชายฝั่งได้ตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในปี 2535 จึงรวมตัวกับชุมชนประมงใกล้เคียงเกิดเป็น “กลุ่มประมงพื้นบ้านอำเภอท่าชนะ” โดยได้รับการสนับสนุนและแนะนำจากสภาตำบลและสมาพันธ์ประมงพื้นบ้านภาคใต้ มีการระดมทุนจากชาวประมงและแม่ค้าในตลาดคนละ 100 บาท เพื่อสร้างแนวปะการังเทียมโดยใช้بيبใส่ปูนซีเมนต์แล้วปักเหล็กเส้น วางขนานชายฝั่งในระยะ 3,000 เมตร ตลอดชายฝั่งในอำเภอท่าชนะ พบว่าปะการังเทียมเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์และยับยั้งการเข้ามาของเรืออวนลากอวนรุนได้อย่างดี แต่เรือประมงพาณิชย์ได้พัฒนาเครื่องมือและกลับเข้ามาทำลายทรัพยากรชายฝั่งอีกครั้งในช่วงปี 2540 แม้ว่าในช่วงปี 2541-2542 อบต.ในพื้นที่อำเภอท่าชนะจะร่วมลงขันออกค่าน้ำมันในการออกเรือลาดตระเวนเฝ้าระวัง แต่ได้มีเหตุการณ์เรือลาดตระเวนนั้นถูกเผา จึงทำให้ชาวบ้านเริ่มถอดใจขายเรือและหันมาทำอาชีพอื่นแทน เช่น รับจ้าง ทำสวน ค้าขาย การประมงเป็นเพียงการหาเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น

ในช่วงปี 2536 ได้มีการทดลองเลี้ยงหอยแมลงภู โดยนำเชื้อหอยขนาดเล็กมาเลี้ยงจากอำเภอทุ่งตะโก จังหวัดชุมพร ใช้ไม้ไผ่ปักเป็นหลักหอย ได้ผลพอสมควรแต่เนื่องจากไม้ไผ่มีอายุการใช้งานที่สั้นจึงเลิกทำการเลี้ยงไป หลังจากนั้นในช่วงปี 2543 ชุมชนได้รับการสนับสนุนจากสมาพันธ์ชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้อีกครั้ง ในการปักหลักหอยแมลงภูด้วยท่อพีวีซี จำนวน 2,500 หลัก พบว่าหลักหอยแมลงภูมีคุณสมบัติเหมือนปะการังเทียม คือ สามารถเป็นแหล่งหลบภัยของสัตว์น้ำวัยอ่อนและป้องกันเรืออวนลากอวนรุนเข้ามาในพื้นที่ได้ เมื่อมีหอยแมลงภูมาเกาะได้มีชาวประมงที่ใช้วิธีผิดๆเข้าไปตัดท่อพีวีซีที่มีหอยเกาะออกไปเรื่อยๆ ปัจจุบันเหลือสูงเพียง 1 ศอกเหนือพื้นทรายเท่านั้น

ปัจจุบันการทำประมงในพื้นที่บ้านหนองปรือสามารถแบ่งออกได้สองกลุ่มคือ กลุ่มยังยึดอาชีพประมงเป็นอาชีพหลัก และกลุ่มทำประมงเพื่อหากิน กลุ่มทำประมงเป็นอาชีพหลักจะมีเรือและออกไปหากินในระยะ 1,000 เมตรจากฝั่ง กลุ่มประมงเพื่อหากินจะไม่มีเรือ ใช้วิธีเดินวางอวน ริมชายฝั่งระยะไม่เกิน 500 เมตรจากฝั่ง ซึ่งมีหลักหอยอยู่หลายแปลงสามารถเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์น้ำและป้องกันเรือประมงพาณิชย์ได้เป็นอย่างดี แต่ในช่วงปี 2554 ที่ผ่านมามีหอยลายเกิดขึ้นในพื้นที่จำนวนมาก จึงมีเรือเข้ามาลากหอยพร้อมๆกันในพื้นที่ไม่ต่ำกว่า 30 ลำ ส่งผลให้ตะกอนฟุ้งกระจาย สภาพน้ำเสีย สัตว์น้ำหนีออกนอกพื้นที่ นอกจากเรือลากหอยแล้วเรือประมงพาณิชย์ได้แอบเข้ามาลากในฝั่งในเวลากลางคืนบ่อยครั้ง การเข้ามาหากินของเรือประมงพาณิชย์ซึ่งจับสัตว์น้ำทุกขนาดไปจากพื้นที่ ทำให้ทะเลไม่มีสัตว์น้ำระยะหนึ่ง ชาวบ้านหนองปรือจึงมีแนวคิดที่จะสร้างเขตอนุบาลสัตว์น้ำขึ้น โดยปักหลักด้วยท่อพีวีซี เนื่องจากเห็นประโยชน์ของเขตอนุรักษ์นี้ เพราะสามารถเป็นแหล่งอนุบาลสัตว์ เป็นแนวปะการัง ช่วยป้องกันเรือประมงพาณิชย์ เรือลากหอย ทั้งยังป้องกันเครื่องมือประมงทำลายล้างบ้างชนิด และจะร่วมกับอบต.ในการเฝ้าระวังการเข้ามาของเรือประมงพาณิชย์และการทำประมงแบบทำลายล้าง

ซึ่งขณะนี้ทางโครงการฯได้ดำเนินการชี้แจงโครงการให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ได้รับทราบแล้ว และอยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้

4) โครงการแนวทางการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มธนาคารเพื่อคิลห้า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1 สัญญาเลขที่ RDG55S0019 โดยมี นายพิน ฤทธิวงศ์ เป็นหัวหน้าโครงการ

เครือข่ายธนาคารเพื่อคิลห้าธรรมชาติไทย ก่อตั้งขึ้นในช่วงปี 2551 เป็นกลุ่มเครือข่ายที่เกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ของเครือข่ายร่วมกันคือ อยากจะเห็นคนในชุมชนมีศีลธรรม ลดความเลื่อมของชุมชนด้านสังคมในปัจจุบัน โดยเริ่มจากผู้นำจากชุมชนบ้านบางจำที่เห็นถึงความสำคัญของศีลธรรมในชุมชน ได้เริ่มพัฒนารูปแบบการจัดการของชุมชนเรื่อยมาตั้งแต่ช่วงปี 2530 ที่ย้ายถิ่นฐานมาจากอำเภอหัวไทรและเชียรใหญ่ จากจังหวัดนครศรีธรรมราช มีการสร้างกฎเกณฑ์ระเบียบภายในชุมชน ห้ามดื่มเหล้า เล่นพนัน และลักขโมย ต่อมาได้มีการพัฒนารูปแบบอื่นๆ ทั้งรวมกลุ่มทำกิจกรรมต่างๆมากมาย จนได้ริเริ่มรูปแบบของธนาคารซึ่งมีทุนเป็นเงินในการตั้งชุมชนให้เข้ามาร่วมกิจกรรมในช่วงปี 2548 โดยมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นการออมเงินและกู้เงินโดยไม่มีดอกเบี้ย แต่ผู้กู้ต้องผ่านการประเมินผลเรื่องศีลธรรมจากคณะกรรมการของกลุ่มเสียก่อน และมีการจัดกิจกรรมส่งเสริมศีลธรรมควบคู่กันอย่างสม่ำเสมอ

จากผลการปฏิบัติงานในช่วง 2 ปี ได้สร้างความพึงพอใจพอสมควร ผู้นำจึงคิดจะขยายรูปแบบการทำงานไปยังพื้นที่อื่นๆ จึงเกิดการตั้งเครือข่ายขึ้น และขยายพื้นที่ออกไปอีก 7 พื้นที่ในอำเภอต่างๆ ซึ่งการทำงานของแต่ละกลุ่มนั้นจะมีประสิทธิภาพการทำงานไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งเป็นผลมาจากต้นทุนการทำงานของกลุ่มในพื้นที่ต่างๆ โดยต้นทุนคนทำงาน หากเป็นกลุ่มที่ดำเนินการมานาน มีความเหนียวแน่น และมีผู้นำที่ใส่ใจ มักจะเป็นกลุ่มที่ดำเนินกิจกรรมได้อย่างดี แต่หากเป็นกลุ่มที่ดำเนินการใหม่ ไม่เคยมีการตั้งกลุ่มมาก่อน ผู้นำไม่เข้มแข็งพอ จะทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ยาก บางกลุ่มต้องปิดตัวลง ทางเครือข่ายธนาคารเพื่อคิลห้าฯ จึงมีแนวความคิดที่จะถอดบทเรียนการทำงานแต่ละพื้นที่ เพื่อหาแนวทาง รูปแบบการทำงานที่เหมาะสมในแต่ละกลุ่มแต่ละบริบท หนุนเสริมการทำงานของกลุ่มสมาชิกให้สามารถปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ซึ่งขณะนี้ทางโครงการฯได้ดำเนินการชี้แจงโครงการให้ชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ได้รับทราบแล้ว และอยู่ระหว่างการดำเนินกิจกรรมเก็บรวบรวมข้อมูลตามแผนที่วางไว้

2.1.3 ผลจากงานติดตามโครงการ

ในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ ได้ใช้เวลาไปกับการปิดโครงการล่าช้าไปค่อนข้างมาก โดยสามารถปิดโครงการได้จำนวน 9 โครงการ คือ โครงการล่าช้าที่เกิดขึ้นมาตั้งแต่ ปี 2551 และ 2552 จำนวน 8 โครงการ โครงการที่อยู่ในกรอบการขยายเวลา 1 โครงการ

สำหรับโครงการล่าช้าส่วนใหญ่ เป็นโครงการในพื้นที่ อำเภอดอนสัก จำนวน 7 โครงการ เป็นโครงการวิจัยปกติ 6 โครงการ และโครงการประสานฯ 1 โครงการ โดยมีคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ หัวหน้าโครงการประสานเครือข่ายและองค์ภาคีเพื่อการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง อำเภอดอนสัก จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นพี่เลี้ยงในพื้นที่ช่วยดูแลโครงการวิจัยย่อยในชุดโครงการ อีก 6 โครงการ ซึ่งเป็นงานที่ค่อนข้างหนักสำหรับพี่เลี้ยง 1 คน ประกอบกับช่วงปลายปี 2554 คุณวรรณเพ็ญ ประสบปัญหาทางด้านสุขภาพ ทำให้การส่งต่องานจากพื้นที่มายังศูนย์ประสานงานฯ ล่าช้า ประกอบกับตัวหัวหน้าโครงการเองนั้นมีบทบาทหน้าที่รับผิดชอบหลายอย่าง ในขณะที่ศูนย์ประสานงานฯ เอง ก็ยังมีภาระหน้าที่ดูแลงานวิจัยอื่นๆ ที่นอกเหนือจากพื้นที่ดอนสัก หลายโครงการ และพัฒนาโจทย์โครงการใหม่ในปีงบประมาณ 2555 จึงไม่ได้เข้าไปหนุนเสริมงานในพื้นที่ดอนสักได้มากนัก ทำให้งานล่าช้า ทั้งนี้การดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ดอนสักเสร็จมาตั้งแต่ช่วงเดือน มีนาคม ปี 2554 แต่ล่าช้าเรื่องการเขียนรายงาน และรายงานการเงิน ซึ่งในช่วงแรกศูนย์ประสานงานฯ ได้ประสานงานผ่านคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ หัวหน้าโครงการประสานฯ ในพื้นที่ดอนสักในการติดตามงานและส่งต่อข้อมูลมายังศูนย์ประสานงานฯ แต่ในปี 2555 คุณวรรณเพ็ญ มีปัญหาด้านสุขภาพหนักมากขึ้น จนไม่สามารถทำงานต่อได้ ศูนย์ประสานงานฯ จึงได้ลงไปติดตามในพื้นที่เอง ทำให้การติดตามงานในพื้นที่ดอนสักล่าช้า ค่อนข้างมาก แต่จากการติดตามที่ผ่านมาก็สามารถปิดได้แล้วจำนวน 6 โครงการ ยังคงเหลือโครงการประสานฯ ซึ่งขณะนี้ได้ส่งรายงานการเงินแล้ว ยังค้างในเรื่องการส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่จากกรณีหัวหน้าโครงการป่วยหนักจึงไม่สามารถทำรายงานต่อได้ จึงต้องหารือในเรื่องการปิดโครงการภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวกับสกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง คาดว่าจะสามารถปิดได้ในช่วงต้นปีงบประมาณ 2556

ทั้งนี้ในปีงบประมาณ 2555 นี้ มีโครงการที่ขอยุติโดยนักวิจัย จำนวน 1 โครงการ เป็นโครงการที่อยู่ในพื้นที่แหลมคุ้งหมอบ อำเภอกาญจนาดิษฐ์ ขอยุติโครงการเนื่องจากพื้นที่ประสบปัญหาจากการแย่งชิงพื้นที่ทำมาหากินซึ่งเกี่ยวข้องกับกลุ่มอิทธิพลในพื้นที่ ประกอบกับทีมวิจัยเป็นกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากแหลมคุ้งหมอบที่มาจากต่างพื้นที่ ทำให้การรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่ยังไม่เข้มแข็งพอ การทำงานล่าช้าไม่ต่อเนื่องจึงได้ขอยุติโครงการในที่สุด

ส่วนโครงการที่ได้รับอนุมัติงบประมาณ เมื่อเดือน มิถุนายน 2555 ศูนย์ประสานงานฯ ยังไม่ได้ลงไปติดตามหนุนเสริมอย่างเต็มที่ เนื่องจากช่วงปลายปีงบประมาณต้องเร่งติดตามเอกสาร และการเงินเพื่อปิดโครงการล่าช้าซึ่งส่งผลต่อการติดตามโครงการใหม่ อย่างไรก็ตาม ศูนย์ประสานงานฯ จะพยายามอย่างเต็มที่ในการติดตามให้งานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

2.2 งานพัฒนาโครงการ

2.2.1 กระบวนการและรูปแบบการพัฒนาโครงการ

กระบวนการพัฒนาโครงการ เพื่อขยายพื้นที่ชุมชนวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานฯ ที่ผ่านมามี 2 ลักษณะมีรายละเอียด ดังนี้

1.) **ชุมชน ติดต่อเข้ามาหาศูนย์ประสานงานฯ โดยตรง** ซึ่งเป็นการต่อยอดจากฐานงานวิจัยเดิมที่มีในพื้นที่ คือ เกิดขึ้นหลังจากที่มีงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีมาแล้วระยะหนึ่ง เนื่องจากการทำงานทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นมาเพื่อแก้ไขปัญหาเกิดการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ และได้สร้างการรับรู้ไปสู่กลุ่มคนอื่นๆ ในพื้นที่ใกล้เคียงมากขึ้น ทั้งนี้การขยายพื้นที่ทำงานวิจัย และผลจากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเหมือนการประชาสัมพันธ์ให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ทำให้กลุ่มคนในชุมชนต่างๆ ที่ประสบปัญหา มีช่องทางในการเข้ามาเรียนรู้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น และมีความต้องการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาของชุมชนตัวเองมากขึ้น

2.) **ชุมชนติดต่อเข้ามาหาศูนย์ประสานงานฯ โดยการแนะนำของผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานวิจัย** เห็นได้ชัดในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน เนื่องจากปัญหาอ่าวบ้านดอน เป็นปัญหาที่คล้ายๆ กัน ในเกือบทุกพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน เพราะทรัพยากรทางทะเลมีสภาพนิเวศที่เชื่อมต่อกันการทำงานจึงต้องอาศัยพลังในการผลักดันเพื่อให้เกิดการแก้ไขปัญหา ทั้งในระดับชุมชน และระดับหน่วยงาน ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ในฐานะผู้มีประสบการณ์งานวิจัยมาก่อน ซึ่งเป็นคนในพื้นที่จึงรู้จักกลุ่มคนในชุมชนต่างๆ และปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นในแต่ละพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอนเป็นอย่างดี กลุ่มคนเหล่านี้จึงเป็นกำลังสำคัญในการเชื่อมร้อย ประชาสัมพันธ์การทำงานไปสู่ชุมชนต่างๆ ในพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน และขยายพื้นที่การทำงานวิจัยไปสู่ชุมชนชายฝั่งรอบอ่าวบ้านดอน ตั้งแต่การชวนเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน และ ชวนเข้าร่วมทำกิจกรรม ทำให้มีชุมชนในพื้นที่ต่างๆ สนใจที่จะใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาพร้อมกันมากขึ้น และติดต่อกับศูนย์ประสานงานฯ เพื่อลงไปแลกเปลี่ยนพูดคุย และพัฒนาโจทย์โครงการร่วมกัน

ทั้งนี้ เมื่อได้รับการติดต่อจากพื้นที่ที่ต้องการทำงานวิจัยแล้ว ศูนย์ประสานงานฯ จะพูดคุยสร้างความเข้าใจกับแกนนำประสานงานของชุมชน รวมถึงพิจารณาถึงประเด็นปัญหาของพื้นที่และความพร้อมของสมาชิกกลุ่มก่อน จากนั้นจึงจะเข้าไปพัฒนาโจทย์ ซึ่งในช่วงพัฒนาโจทย์โครงการเองก็ถือเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่นอกจากจะเป็นการแลกเปลี่ยนเพื่อดูความต้องการที่แท้จริงของชุมชนใน

การพัฒนาเป็นโจทย์วิจัย และการออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมแล้ว ยังเป็นการประเมินศักยภาพ ความพร้อม และความตั้งใจของสมาชิกในการพิจารณาขึ้นโครงการต่อไปด้วย

2.2.2 ผลจากงานพัฒนาโครงการ

ในปีงบประมาณ 2554 ที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้เร่งเปิดโครงการล่าช้าจนแล้วเสร็จไปหลายโครงการ ทำให้ปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ มีเวลาในการพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยมากขึ้น โดยงานพัฒนาโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในปัจจุบัน ศูนย์ประสานงานฯ ได้ให้ความสำคัญกับงานในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนเป็นอันดับแรก เนื่องจากเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ ของศูนย์ประสานงานฯ ซึ่งการเพิ่มชุมชนวิจัยจะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและสร้างเครือข่ายให้กับชุมชนในการแก้ปัญหาอ่าวบ้านดอนได้มากขึ้น

อย่างไรก็ตามศูนย์ประสานงานฯ ยังเปิดโอกาสให้กับชุมชนที่สนใจใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ไขปัญหาในประเด็นอื่นๆ ตามความสนใจของแต่ละชุมชนอยู่ แต่ต้องพิจารณาถึงความพร้อมของศูนย์ประสานงานฯ ก่อน เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานฯ มีน้อย การเปิดโครงการมากจะมีผลทำให้การทำงานล่าช้า นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาความพร้อมของชุมชน ความสำคัญของปัญหา และความจำเป็นเร่งด่วนในการแก้ไขปัญหา ก่อน เพื่อประเมินความเป็นไปได้ในการทำงานของชุมชนก่อนจึงจะเริ่มพัฒนาโจทย์

สำหรับงานพัฒนาโครงการในปีงบประมาณ 2555 เป็นการพัฒนาโครงการที่ต้องเนื่องมาจากปี 2554 จำนวน 4 โครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการ “ปัญหาการเลี้ยงปลาช่อนทะเลและแนวทางการจัดการเลี้ยงปลาช่อนทะเล เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกของประมงชายฝั่งขนาดเล็กชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1”, 2) โครงการ “ผลกระทบจากการประกอบอาชีพประมงต่อดอนหอยและแนวปะการัง เพื่อสร้างสำนึกร่วมของคนในการอนุรักษ์และฟื้นฟูดอนหอยและแนวปะการัง ตำบลคันธุลี อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1”, 3) โครงการ “แนวทางการเสริมสร้างความเข้มแข็งของกลุ่มธนาคารเพื่อคิลห้า จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1” และ 4) โครงการ “แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรชายฝั่งเพื่อการฟื้นฟูอาชีพประมงพื้นบ้านของชุมชนบ้านหนองปรือ ตำบลท่าชนะ อำเภอท่าชนะ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ระยะที่ 1” ขณะนี้โครงการได้ผ่านการอนุมัติงบประมาณ แล้ว เมื่อ 1 มิถุนายน 2555 และอยู่ในช่วงการดำเนินโครงการตามแผนที่วางไว้

ทั้งนี้ ยังมีอีก 1 พื้นที่ที่ได้เริ่มพัฒนาโจทย์วิจัยในปีงบประมาณ 2555 คือ พื้นที่บ้านใหม่พัฒนาและบ้านเขาเทพพิทักษ์ ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน ซึ่งเป็นประเด็นตามความสนใจของชุมชน โดยชุมชนสนใจเรื่องการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนมีส่วนร่วม พื้นที่ดังกล่าวมีลักษณะเด่นคือ อยู่ติดกับเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าคลองแสง และเขื่อนรัชชประภา ซึ่งเป็นพื้นที่ทางผ่านของนักท่องเที่ยวที่เข้ามาเที่ยว

และมีศักยภาพในเรื่องทรัพยากร ประวัติศาสตร์ และวิถีชีวิตของชุมชน ที่คาดว่าจะสามารถดึงมาเป็น จุดขายสำหรับเป็นทางเลือกใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวได้ ประกอบกับสมาชิกในทีม มาจากคนในชุมชนที่ มีบทบาทหลากหลายมีความรู้เรื่องการเขียนโครงการ และมีการรวมกลุ่มที่ค่อนข้างเข้มแข็ง คาดว่าจะ สามารถดำเนินโครงการอย่างมีประสิทธิภาพได้ในอนาคต คาดว่าจะสามารถผ่านการอนุมัติ งบประมาณได้ในช่วงต้นปีงบประมาณ 2556 ได้

2.3 งานประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและองค์กรภาคี

2.3.1 กระบวนการและรูปแบบการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและองค์กร ภาคี

สำหรับการประสานงานกับเครือข่ายและองค์กรภาคีต่างๆ ในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ ประสานงานฯ มีเป้าหมายจะสนับสนุนการสร้างเครือข่ายทั้งโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้ว โครงการที่อยู่ใน ระหว่างดำเนินการและโครงการที่จะขึ้นใหม่ และจะพยายามให้เกิดการประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย ซึ่งเป็นฐานที่สำคัญในการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรระดับ พื้นที่ (จังหวัด) โดยรูปแบบการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและองค์กรภาคี เป็นการท าร่วมกันระหว่างทีมวิจัย และศูนย์ประสานงานฯ โดยมีลักษณะการทำงาน ดังนี้

1) การประชุมหารือร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อหาแนวทางการทำงาน ร่วมกัน

ศูนย์ประสานงานฯ ได้ทำงานในประเด็นยุทธศาสตร์ เรื่องการจัดการทรัพยากร อ่าวบ้านดอน มาตั้งแต่ปี 2550 และปัจจุบัน มี สกว.ฝ่ายเกษตร ฝ่ายชุมชนและ สังคม และ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ซึ่งก็ได้ทำงานวิจัยในพื้นที่อ่าวบ้าน ดอนเช่นเดียวกัน จึงได้จัดประชุมเพื่อหาแนวทางการบูรณาการการทำงานร่วมกัน เพื่อบรรลุระดับงานวิจัยเชิงพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยได้ ประชุมย่อยร่วมกัน 1 ครั้ง เมื่อวันที่ 23 ธันวาคม 2554 ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี และได้บอกเล่าจุดยืนของแต่ละองค์กรที่เข้ามาทำงานในอ่าวบ้านดอน โดยศูนย์ ประสานงานฯ ทำงานวิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวบ้านดอนเป็น หลัก , มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ ร่วมกับ สกว.ฝ่ายเกษตรได้หันมาสนับสนุนให้ อาจารย์ทำงานวิจัยเกี่ยวกับอ่าวบ้านดอนมากขึ้น และคุณประทีป มีคิตธรรม และคุณ ศยามล ไกรยูรวงศ์ กำลังขับเคลื่อนงานเรื่องอ่าวบ้านดอนเช่นกัน โดยเน้นเรื่อง กฎหมายและเครือข่ายชาวประมง ทำงานร่วมกับอบต.ในพื้นที่

จากการประชุมร่วมกันได้มอบหมายให้ศูนย์ประสานงานฯ ขยายพื้นที่ชุมชน วิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนต่อเพื่อเพิ่มพื้นที่ชุมชนวิจัยในเชิง ปริมาณและโอกาสต่อไปจะช่วยสร้างกลไกในระดับจังหวัดในการแก้ไขปัญหา ซึ่งใน รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2555 ๖ 57

ส่วนของการขยายพื้นที่ชุมชนศูนย์ประสานงานได้พัฒนาโครงการขึ้น จำนวน 3 โครงการ และจะจัดเวทีเครือข่ายในการนำเสนอข้อมูลชาวบ้านดอน เพื่อสร้างการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรที่ดีและยั่งยืนในวันที่ 25 ตุลาคม 2555 อย่างไรก็ตาม ด้วยบทบาท และหน้าที่ของแต่ละองค์กรที่มีข้อจำกัดต่างกัน จึงยังไม่ได้เกิดความร่วมมือในการทำงานร่วมกันได้อย่างจริงจัง

2) การเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมประชุม และทำกิจกรรมในพื้นที่ร่วมกัน

ที่ผ่านมาเมื่อมีกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ ศูนย์ประสานงานฯ และทีมวิจัยก็จะร่วมกันเชิญหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมรับทราบ และเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งถ้าเป็นเวทีเล็กๆ ระดับชุมชน ก็จะชวนหน่วยงานในพื้นที่เข้าร่วม เช่น ในเวทีประชุมชี้แจงโครงการ หรือการทำกิจกรรมต่างๆ ของโครงการ ก็จะชวน นายอำเภอ อบต. ประมง โรงเรียนในพื้นที่ ประมงอำเภอ และสถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลน เข้าร่วมรับฟัง เพื่อรับทราบ แสดงความคิดเห็น และหาแนวทางการร่วมมือกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความพร้อมของแต่ละหน่วยงานในการเข้าร่วมด้วย ส่วนเวทีที่ใหญ่ขึ้น ก็จะประสานเชิญหน่วยงานระดับจังหวัดเข้าร่วมมากขึ้น และหารือร่วมกับผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานในพื้นที่ เพื่อช่วยกันแสดงความคิดเห็นในเรื่องรูปแบบการจัดเวที และแสดงความคิดเห็นในเวที เช่น ที่ผ่านมา มี เวทีนำเสนอข้อมูลจากงานวิจัยโครงการ “ศึกษาสถานการณ์ปัญหา ผลกระทบจากอุทกภัย กรณีพื้นที่อำเภอบ้านดอนฯ” และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างชุมชน หน่วยงานราชการ และสื่อในท้องถิ่น ที่โรงแรมรอยเกาะ ก็มี สำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย รองนายกองค์การบริหารส่วนจังหวัด และสื่อจาก อสมท.สุราษฎร์ธานี เข้าร่วม เป็นต้น

นอกจากนี้เมื่อรู้ว่ามีคณะกรรมการสิทธิลงมาในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ทีมวิจัยก็ได้ประสานเชิญเข้ามาหารือในเรื่องปัญหาเกี่ยวกับสิทธิในการประกอบอาชีพ ประมงชายฝั่ง และพาเข้าดูสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2554

3) การเข้าร่วมประชุม และการให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ชุมชนวิจัยในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานีในหลายพื้นที่ไม่ได้ทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพียงอย่างเดียว แต่ได้ทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นที่เข้ามาในพื้นที่ด้วย ไม่ว่าจะเป็นหน่วยงานราชการ อบต. มหาวิทยาลัย และ NGOs ในพื้นที่ ในช่วงที่ผ่านมาทีมวิจัยในหลายพื้นที่จึงได้เข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานเหล่านี้บ่อยครั้ง และศูนย์ประสานงานฯ ก็ได้เข้าไปร่วมในบางครั้ง แม้จะเป็นภารกิจหลักของแต่ละหน่วยงาน รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2555 ๕8

ค่อนข้างแตกต่างกัน แต่การเข้าไปมีส่วนร่วมในการประชุมแสดงความคิดเห็นก็ถือเป็น การสร้างความสัมพันธ์ที่ดี เพื่อเป็นฐานในการหาแนวทางความร่วมมือในการทำงาน ร่วมกันในอนาคต นอกจากนี้ยังถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ให้ บุคคลภายนอกได้รับรู้มากขึ้นด้วย

4) การหนุนให้เครือข่ายงานวิจัยในแต่ละพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้มี โอกาสในการสร้างความสัมพันธ์ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกัน

การทำงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในช่วงปีงบประมาณที่ผ่านมา แม้ ไม่ได้มีการทำงานในรูปแบบเครือข่ายที่ชัดเจนเนื่องจากหลายโครงการได้สิ้นสุด โครงการไปแล้ว แต่ทีมวิจัยในโครงการก็ยังเข้าร่วมแลกเปลี่ยนกับทีมวิจัยใน โครงการที่เกิดขึ้นใหม่อยู่ โดยการเข้าร่วมแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ นอกจากนี้จาก สภาพปัญหาในพื้นที่ที่ยังคงเกิดขึ้น และเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อนไปเรื่อยๆ แกนนำทีม วิจัยในหลายพื้นที่ ยังมีการรวมตัวกันเพื่อร่วมกันคิดและหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องทรัพยากร หรือปัญหาทั่วไปที่เกิดขึ้นในพื้นที่ ซึ่งแสดง ให้เห็นว่า แกนนำเหล่านั้นมีจิตสำนึกในการแก้ไขปัญหาของชุมชนอย่างจริงจัง

5) การประชุมร่วมกับเครือข่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

ศูนย์ประสานงานฯ เห็นความสำคัญของการประชุมร่วมกับเครือข่ายงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นว่าเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างมากในการร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการ ทำงาน และหาแนวทางในการหนุนเสริมซึ่งกันและกัน รวมถึงได้ทราบสถานการณ์และ นโยบายต่างๆ ภายใน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้การทำงานเป็นไปในทิศทาง เดียวกัน จึงได้เข้าร่วมประชุมคนทำงานภาคใต้ (RC ภาคใต้) ทุกครั้งที่จัด ซึ่งใน ปีงบประมาณ 2555 นี้ ได้ประชุมร่วมกัน 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการอบรมเพื่อ พัฒนาศักยภาพในการทำงาน โดยปีงบประมาณ 2555 นี้ มีการจัดอบรมการเขียน รายงานวิจัย 1 ครั้ง โดยมี ดร.เลิศชาย ศิริชัย ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราชเป็นวิทยากรในการอบรม

2.3.2 ผลจากการประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่ายและองค์กรภาคี

สำหรับการประสานงานกับเครือข่ายและองค์กรภาคีต่างๆ ในปีงบประมาณ 2555 ศูนย์ ประสานงานฯ มีเป้าหมายจะสนับสนุนการสร้างเครือข่ายทั้งโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้ว โครงการที่อยู่ใน ระหว่างดำเนินการและโครงการที่จะขึ้นใหม่ และพยายามให้เกิดการประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายและสร้างฐานที่สำคัญในการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรระดับ พื้นที่ (จังหวัด) โดยให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภายนอกชุมชน ค่อนข้างมาก ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนชุมชน แต่ผลจากการ

ปฏิบัติงานจริงในพื้นที่ พบว่า ในปีงบประมาณที่ผ่านมา การประสานความร่วมมือระหว่างเครือข่าย และองค์กรภาคีของศูนย์ประสานงานฯ ส่วนใหญ่ยังเป็นไปในรูปแบบการเข้าร่วมเวทีแลกเปลี่ยน เวที การสร้างความร่วมมือ ซึ่งยังเกิดผลที่เป็นรูปธรรมได้ไม่ชัดเจนนัก มีเพียงบางหน่วยงานและองค์กร เท่านั้นที่ให้การสนับสนุนและเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหา เช่น หน่วยงานและองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นในพื้นที่งานวิจัยในบางพื้นที่ จะมีการหารือเพื่อกระตุ้นให้เกิดการทำงานร่วมกัน เห็นได้ชัดในพื้นที่ อำเภอคอนสัก นำโดยคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ ที่มีการประสานงาน กับอบต.ชล คราม และอบต.คอนสัก ในการทำงานร่วมกันอย่างต่อเนื่อง , พื้นที่ อำเภอไชยา และ อำเภอท่าฉาง มี การประสานงานกับประมงอำเภอในการปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำอยู่บ่อยครั้ง และการประสานกับสถานี พัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 13 ในการดูแลทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกัน ทั้งนี้การประสานงานใน พื้นที่ส่วนใหญ่สืบเนื่องมาจากสายสัมพันธ์ ระหว่างทีมวิจัย และหน่วยงาน ที่มีมานาน ประกอบกับ ทีมวิจัยในบางโครงการเป็นสมาชิก อบต. ทำให้เกิดการประสานงานในการทำงานร่วมกันได้ดีขึ้น อย่างไรก็ตามที่ผ่านมามีการทำงานร่วมกันที่ผ่านมาเป็นไปในรูปแบบของการให้ความร่วมมือเป็นครั้ง คราวเท่านั้น แต่ยังไม่ได้เข้ามาร่วมคิดร่วมวางแผนในการแก้ไขปัญหาอย่างจริงจัง นอกจากนี้ ศูนย์ประสานฯ ภาคใต้ในแต่ละพื้นที่ยังได้มีการประชุมร่วมกัน และการอบรมเพื่อพัฒนาศักยภาพการ ทำงานในพื้นที่ให้ดีขึ้นด้วย

2.4 การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัย

2.4.1 กระบวนการ และรูปแบบการประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัย

งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ข้อมูล องค์ความรู้ และผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ ถือ เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเผยแพร่การทำงานของชุมชนให้คนทั่วไปและผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ ซึ่งจะมี ประโยชน์ทั้งในด้านการกระตุ้นความรับผิดชอบของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไข ปัญหาของพื้นที่ เป็นการสื่อ หลักคิด วิธีการ ของกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ให้สังคมรับรู้ เห็น ประโยชน์ของการรวมกลุ่มทำงานและหันมาสนใจปัญหาในระดับชุมชนมากขึ้น และสิ่งที่สำคัญคือ สร้างความภาคภูมิใจให้กับคนทำงาน ได้มีกำลังใจในการทำงานต่อและเห็นคุณค่าของงานที่ทำมากขึ้น

สำหรับงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในปีงบประมาณ 2555 เป็นงานที่ทำร่วมกัน ระหว่าง ศูนย์ประสานงานฯ และทีมวิจัย โดยมีรูปแบบแบบการประชาสัมพันธ์ 4 รูปแบบ คือ 1.ประชาสัมพันธ์ผ่านการเป็นวิทยากรร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 2.ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ 3. ประชาสัมพันธ์ผ่านการเขียน RE ไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น 4.ประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมอื่นๆ โดยมีรายละเอียดแต่ละรูปแบบ ดังนี้

1) ประชาสัมพันธ์ผ่านการเป็นวิทยากรร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ที่ผ่านมาหลังจากที่ทำงานเรื่องการจัดกรทรัพยากรชาวบ้านดอนมาได้ระยะ หนึ่งโครงการและการทำงานในพื้นที่ก็เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ทำให้มีหลายครั้งที่มิ

ผู้สนใจเข้ามาดูงานในพื้นที่ และมีการเชิญ ทีมวิจัย และศูนย์ประสานงานเข้าไปเป็นวิทยากรในเวทีต่างๆ จึงเป็นโอกาสดีในการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น เช่น

- เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2555 ทีมวิจัยในพื้นที่ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา ได้ประชาสัมพันธ์งานเรื่องการอนุรักษ์และการทำประมง ผ่านการเป็นวิทยากรบอกเล่าความรู้ให้เด็กๆ จากจังหวัดยะลาและนราธิวาส ที่เข้าร่วมแลกเปลี่ยนในโครงการ “บ้านฉัน-บ้านเธอ” ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี ที่เข้ามาดูงานในพื้นที่หมู่บ้านชาวประมงในตำบลพุมเรียง โดยมีคุณจรินทร์ เจยเซยชม หัวหน้าโครงการ “การจัดการทรัพยากรชายฝั่งโดยภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในอ่าวพุมเรียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” และนางลาวัลย์ เนตรวงศ์ ทีมวิจัยของโครงการ “ปัญหาการเลี้ยงปลาช่อนทะเลและแนวทางการจัดการการเลี้ยงปลาช่อนทะเล เพื่อเป็นอาชีพทางเลือกของประมงชายฝั่งขนาดเล็ก ชุมชนบ้านแหลมโพธิ์ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา”
- เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2555 ทีมวิจัยในพื้นที่บ้านบางโสม ได้มีโอกาสเป็นวิทยากรบอกเล่าถึงระบบนิเวศในป่าชายเลน ทั้งต้นไม้ สัตว์ ที่มีส่งผลต่อระบบนิเวศในป่าชายเลน ความสำคัญของป่าชายเลนให้เยาวชนในพื้นที่อำเภอดอนสัก ในโครงการค่าย “คุณของป่าชายเลนกับวิถีชีวิตชุมชน” ซึ่งจัดโดยฝ่ายชุมชนชนและผู้ด้อยโอกาส สำนักงานพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีชีวภาพแห่งชาติ (สวทช.)
- นายอนันต์ เชื้อเอี่ยม ได้รับเชิญจากศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงชายฝั่งสุราษฎร์ธานี เป็นวิทยากรแลกเปลี่ยนเรื่องการเลี้ยงปูทะเลในบ่อดิน ในการอบรมให้กับผู้สนใจ

2) ประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ

การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่างๆ ในปี 2555 ที่ผ่านมา สื่อที่ได้รับข้อมูลการทำงานในพื้นที่และเกิดความสนใจอยากถ่ายทอดความรู้ต่อ ก็จะติดต่อเข้ามาในพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์และถ่ายภาพเพื่อนำออกไปเผยแพร่ ในปีที่ผ่านมาการสื่อสารเรื่องราวผ่านสื่อ 2 ครั้ง คือ 1) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เข้าไปประสานงานกับกลุ่มทำนาข้าวหอมไชยาบ้านนาหลวง เพื่อเข้าไปถ่ายทำรายงานเพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของจังหวัดในประเด็นการท่องเที่ยวเชิงเกษตร ที่แปลงนาทดลองบ้านนายภิรมย์ อินทร์คง บ้านนาหลวง ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา ในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2554 และ 2) รายการ “ปราชญ์เดินดิน” ได้เข้ามามาถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆ ของคุณประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม ออกสู่สาธารณะ ในชื่อตอน

“ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม – วีระบุรุษแห่งอ่าวบ้านดอน” โดยออกอากาศ จำนวน 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 วันเสาร์ที่ 21 เมษายน 2555 และ ตอนที่ 2 วันเสาร์ที่ 28 เมษายน 2555 เวลา 12.30 น. ทาง โมเดิร์นไนน์ทีวี ซึ่งหลังจากการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อแล้ว ศูนย์ประสานงานฯ ก็ได้หยิบยกเรื่องราวต่างๆ มาเขียน RE ประชาสัมพันธ์ผ่านไปยัง สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง

3) ประชาสัมพันธ์ผ่านการเขียน RE ส่งไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

งานประชาสัมพันธ์รูปแบบการเขียน RE เป็นงานที่ศูนย์ประสานงานเขียนและส่งผ่านทาง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในช่วงต้นปี 2555 ที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯ เขียน RE ทั้งหมด จำนวน 3 เรื่อง คือ

3.1) สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานีลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อหนุนการทำงานข้าวหอมไชยาสู่เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน (RDG51S0025) เป็นการขยายผลจากการทำโครงการอนุรักษ์ข้าวพื้นเมืองและฟื้นฟูการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านนาหลวง ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

3.2) กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองท่าฉาง ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการประชาสัมพันธ์ และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ฟื้นฟูคลอง (RDG51S0024) เป็นการขยายผลจากการทำโครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์คลองท่าฉางโดยชุมชนบ้านไทรใหญ่ หมู่ 6 ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3.3) รายการ “ปราชญ์เดินดิน” สนใจถ่ายทอดเรื่องราว ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม - วีระบุรุษแห่งอ่าวบ้านดอน (RDG51S0003) การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ด้านการจัดการทรัพยากร

(รายละเอียดในภาคผนวก)

4) ประชาสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมอื่นๆ

บางครั้งการประชาสัมพันธ์งานจะมีรูปแบบไม่ได้ตายตัว เกิดขึ้นตามโอกาส เช่น การเข้าแลกเปลี่ยนในเวทีต่างๆ ที่มีโอกาสได้เข้าร่วม นอกจากนี้บางพื้นที่ยังมีการต่อยอดการทำงานไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน และได้ประชาสัมพันธ์การทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรไปสู่นักท่องเที่ยว เช่น ในพื้นที่อำเภอท่าฉางโครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟูอนุรักษ์คลองท่าฉางโดยชุมชนบ้านไทรใหญ่ ต.ท่าฉาง อ.ท่าฉาง จ.สุราษฎร์ธานี ได้ต่อยอดขยายจากกิจกรรมในงานวิจัย โดยได้ประสานงานกับสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานีให้เข้ามาต่อยอดในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์โดยการใช้ฐานทรัพยากรในพื้นที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยว ซึ่งเริ่มปฏิบัติการมาตั้งแต่ช่วง ปี 2554 มี

การดำเนินกิจกรรมนำนักท่องเที่ยวไปชมสภาพนิเวศน์ ความเป็นอยู่ของชาวบ้านและ วิถีชีวิตของประมงชายฝั่ง ซึ่งในกิจกรรมการล่องเรือนั้น ทางกลุ่มจะนำนักท่องเที่ยวหรือนักเรียนนักศึกษาที่สนใจ ไปชมแนวเขตทะเลชุมชน ชุมเขตอนุรักษ์ที่ทางทีมวิจัยในโครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์คลองท่าฉางโดยชุมชนบ้านไทรใหญ่ ต.เขาถ่าน อ.ท่าฉาง จ.สุราษฎร์ธานี และโครงการจัดการทะเลชุมชน เพื่อการทำประมงกุ้งเคย และสร้างอาชีพเสริมอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านท่าพิกุล ต.ท่าฉาง อ.ท่าฉาง จ.สุราษฎร์ธานี ร่วมกันจัดทำขึ้น เป็นต้น ซึ่งกิจกรรมแบบนี้ถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานออกสู่สาธารณะอีกช่องทางหนึ่งที่น่าสนใจและทีมวิจัยนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างดี

2.4.2 ผลจากงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ผลงานวิจัย

การประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ เป็นการช่วยกันระหว่างศูนย์ประสานงานฯ และทีมวิจัยในพื้นที่ ทั้งนี้ผลจากการประชาสัมพันธ์ทำให้เกิดการเรียนรู้และการรับรู้เรื่องการทำงานของพื้นที่ออกไปสู่สาธารณะชนในวงกว้างมากขึ้น โดยส่วนใหญ่การประชาสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นจะเป็นไปตามสถานการณ์ต่างๆ ที่ผ่านเข้ามาในพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งในส่วนของทีมวิจัยในพื้นที่ พบว่า ทีมวิจัยมีความสุขในการบอกเล่าเรื่องราวประสบการณ์การทำงานของตนเองผ่านไปยังผู้ที่เข้ามาศึกษาดูงานในพื้นที่ และในบางพื้นที่ยังมีการต่อยอดงานในเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้ใช้ฐานการทำงานวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการบอกเล่าเรื่องราวไปสู่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ให้ได้รับทราบข้อมูล ซึ่งถือเป็นการประชาสัมพันธ์ที่ดีอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้การแลกเปลี่ยนพูดคุยกันภายในชุมชนเอง และเครือข่ายองค์กรชุมชนต่างๆ ในพื้นที่รอบอ่าวบ้านดอน และพื้นที่อื่นๆ ที่มีโอกาสได้เข้าร่วม ก็มีผลสำคัญที่จะทำให้บุคคลเหล่านั้นได้รู้ และเข้าใจในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมากขึ้น

บทที่ 4 สรุปผลการดำเนินงาน

1. สรุปการดำเนินงานตามกรอบกิจกรรมในปีงบประมาณ 2555

ในช่วงปีงบประมาณ 2555 (1 ตุลาคม 2554 – 30 กันยายน 2555) ที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้ทำงานต่อเนื่องจากปีงบประมาณ 2554 ทั้งในเรื่องของ งานติดตามโครงการ งานพัฒนาโจทย์ งานประชาสัมพันธ์การทำงาน และงานประสานเครือข่ายและองค์กรภาคี ในการทำงานร่วมกัน โดยภาระงานปีงบประมาณ 2555 นี้ ยังคงเน้นในเรื่องการติดตามโครงการ และงานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย ที่ต่อเนื่องมาจาก ปี 2554 เนื่องจากในปี 2554 มีงานที่ดำเนินโครงการอยู่ในพื้นที่ ทั้งโครงการล่าช้า โครงการที่กำลังอยู่ในช่วงการดำเนินงาน และโครงการเกิดใหม่ รวมกว่าจำนวน 21 โครงการ ซึ่งในปี งบประมาณ 2554 สามารถปิดโครงการได้ จำนวน 11 โครงการ เหลือโครงการที่ต้องติดตามหนุนเสริมต่อเนื่องในปีงบประมาณ 2555 อีกกว่า 10 โครงการ

สำหรับงานติดตามโครงการในปีงบประมาณ 2555 ทั้ง 10 โครงการ ที่ต่อเนื่องมาจากปีงบประมาณ 2554 เป็นโครงการล่าช้ากว่า 9 โครงการ อยู่ในประเด็นการจัดการทรัพยากรชาวบ้าน ดอน จำนวน 7 โครงการ และประเด็นตามความสนใจของชุมชน 2 โครงการ นอกจากนี้ยังมีโครงการที่อยู่ในช่วงระยะเวลาการดำเนินการ จำนวน 1 โครงการ โดยโครงการล่าช้าจำนวน 8 โครงการ ได้ทำกิจกรรมเสร็จสิ้นแล้ว อยู่ในช่วงการทำรายงานฉบับสมบูรณ์ และรายงานการเงิน โดยโครงการวิจัยในพื้นที่อำเภอดอนสัก ยังมีปัญหาในเรื่องการรวบรวมข้อมูลเพื่อทำรายงานฉบับสมบูรณ์ และการส่งต่อข้อมูลจากพื้นที่มายังศูนย์ประสานงานฯ เนื่องจากคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ ซึ่งรับหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงดูแลงานวิจัยในพื้นที่อำเภอดอนสักมีปัญหาด้านสุขภาพ ประกอบกับศูนย์ประสานงานฯ เองก็ยังมีภาระในงานติดตามโครงการวิจัยในพื้นที่อื่นๆ และงานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัยใหม่ ไม่ได้เข้าไปหนุนช่วยงานในพื้นที่อำเภอดอนสักได้อย่างเต็มที่ ทำให้การทำรายงานเสร็จช้ากว่ากำหนด ซึ่งในช่วงแรกศูนย์ประสานงานฯ ได้ตั้งเป้าไว้ว่าจะปิดโครงการล่าช้าทั้งหมดให้ได้ภายในไตรมาสที่ 2 ของปีงบประมาณ แต่ก็สามารถปิดได้เพียงบางโครงการเท่านั้น เนื่องจากเป็นช่วงของการเปิดโครงการใหม่ ประกอบกับคุณวรรณเพ็ญ เกิดสุวรรณ พี่เลี้ยงในพื้นที่มีปัญหาด้านสุขภาพ จึงไม่สามารถติดตามงานอย่างต่อเนื่องได้

หลังจากเปิดโครงการใหม่เสร็จ ศูนย์ประสานงานฯ จึงมีเวลาในการติดตามงานในพื้นที่อำเภอดอนสักมากขึ้น จึงได้ทำรายงานทั้งด้านเนื้อหา และการเงิน เพื่อปิดโครงการในพื้นที่อำเภอดอนสักได้ทั้งหมด 6 โครงการ ยังคงเหลือโครงการประสานฯ ซึ่งขณะนี้ได้ส่งรายงานการเงินแล้ว ยังค้างในเรื่องการส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ แต่เนื่องจากหัวหน้าโครงการป่วยหนักจึงไม่สามารถทำรายงานได้ จึงต้องหารือในเรื่องการปิดโครงการภายใต้ข้อจำกัดดังกล่าวกับสกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นอีกครั้งหนึ่ง

นอกจากนี้ ยังมีโครงการที่ขอยุติโดยนักวิจัย จำนวน 1 โครงการ เป็นโครงการที่อยู่ในพื้นที่แหลมคู้งหมอ อำเภอกาญจนดิษฐ์ เนื่องจากพื้นที่ประสบปัญหาจากการแย่งชิงพื้นที่ทำมาหากิน และเกี่ยวข้องกับกลุ่มสิทธิพลในพื้นที่ ประกอบกับทีมวิจัยเป็นกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์จากแหลมคู้งหมอที่มาจากหลายพื้นที่ ซึ่งการรวมตัวเพื่อแก้ไขปัญหาที่ยังไม่เข้มแข็งพอ การทำงานล่าช้าไม่ต่อเนื่องจึงได้ขอยุติโครงการดังกล่าว

ส่วนงานพัฒนาโครงการ ในปีงบประมาณ 2555 นี้ศูนย์ประสานงานฯ ได้วางเป้าหมายไว้จำนวน 5 โครงการ แต่ปัจจุบันยังทำได้เพียง 4 โครงการ ซึ่งต่ำกว่าเป้าหมายที่วางไว้ ซึ่งโครงการที่เกิดขึ้น อยู่ในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน ซึ่งเป็นประเด็นยุทธศาสตร์ของศูนย์ประสานงานฯ จำนวน 3 โครงการ และประเด็นตามความสนใจของชุมชน 1 โครงการ ขณะนี้ได้รับการอนุมัติงบประมาณสนับสนุนงานทั้งสิ้นแล้ว 4 โครงการ และอยู่ในระหว่างการดำเนินงาน และในช่วงปลายปีงบประมาณได้มีการพัฒนาโจทย์วิจัยอีก 1 โครงการที่อยู่ในช่วงการพัฒนาโครงการและร่างข้อเสนอโครงการส่งให้ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พิจารณา อย่างไรก็ตาม พบว่า ยังมีชุมชน ทั้งเก่า และใหม่ อีกหลายชุมชนที่สนใจใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหา แต่ด้วยระยะเวลาที่จำกัด จึงยังไม่สามารถพัฒนาโจทย์เป็นโครงการวิจัยได้ในปีงบประมาณนี้ ขณะนี้จึงอยู่ในช่วงการเรียนรู้ร่วมกับชุมชนเหล่านั้น แลกเปลี่ยนสภาพปัญหา และดูความต้องการที่แท้จริงของชุมชนในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อเตรียมความพร้อมในการพัฒนาเป็นโจทย์โครงการวิจัยต่อไป

สำหรับงานสร้างเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ ในปีงบประมาณนี้มีไม่มากนัก แต่ก็เป็นการช่วยกันระหว่างศูนย์ประสานงานฯ และชุมชนที่เกิดขึ้นตามโอกาสและสถานการณ์ในพื้นที่ ในส่วนของศูนย์ประสานงานฯ จะเป็นไปในรูปแบบของการสร้างความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนข้อมูล และหาแนวทางความร่วมมือร่วมกัน เช่น ที่ผ่านมามีการประชุมเพื่อหาแนวทางสร้างความร่วมมือระดับพื้นที่ของงานวิจัย สกว. 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายเกษตร ฝ่ายชุมชนและสังคม และฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการทำงานวิจัยเชิงพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี เนื่องจากทั้ง 3 ฝ่ายได้ลงมาทำงานวิจัยในพื้นที่อ่าวบ้านดอนเหมือนกัน แต่ด้วยภารกิจของแต่ละฝ่าย ทำให้ยังขาดความต่อเนื่องในการประชุมเพื่อหาความร่วมมือในการทำงานร่วมกัน ทำให้การวางแผนความร่วมมือในการทำงานร่วมกันยังไม่ได้เกิดขึ้นอย่างชัดเจน

ในส่วนของทีมวิจัยเองก็มีการประสานกับภาคีต่างๆ เข้ามาหนุนเสริมการทำงานในพื้นที่ เช่น บางพื้นที่ ประสานกับสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เข้ามาหนุนเสริมเรื่องการท่องเที่ยวโดยชุมชนโดยใช้ฐานจากงานวิจัยเป็นตัวขับเคลื่อน มีการประสานหน่วยงานในพื้นที่ เช่น สถานีพัฒนาป่าชายเลนที่ 13 ในการร่วมปลูกต้นไม้ และเฝ้าระวังดูแลทรัพยากรป่าชายเลนร่วมกัน เป็นต้น นอกจากนี้หลายพื้นที่ยังมีความร่วมมือในการเข้าร่วมประชุมกับหน่วยงานต่างๆ เช่น เวทีร่างพรบ. พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม ร่วมกับกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้ได้ทำ

ควบคู่ไปกับงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล/องค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่สาธารณะ โดยชุมชนได้บอกกล่าวเรื่องราวการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ ผ่านเวทีต่างๆ ที่มีโอกาสได้เข้าร่วมอย่างสม่ำเสมอทำให้ชุมชนมีตัวตน มีพื้นที่ทางสังคมที่ชัดเจนขึ้น สามารถการสร้างการยอมรับ สร้างอำนาจในการต่อรองเพื่อปกป้องทรัพยากรในพื้นที่ได้ดีขึ้น ซึ่งในส่วนของศูนย์ประสานงานฯ เอง ก็ได้ประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ โดยการเขียน RE ส่งไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นครั้งคราว เมื่อเกิดผลจากการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในพื้นที่ ซึ่งในปีงบประมาณ 2555 นี้ ศูนย์ประสานงานได้ประชาสัมพันธ์งานในรูปแบบ RE ส่งไปยัง สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น จำนวน 3 เรื่อง

นอกจากนี้ก็มีความร่วมมือภายใน สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นด้วยกันเอง เช่น การอบรมเรื่องการเขียนรายงาน เพื่อเสริมสร้างศักยภาพของคนทำงาน และการเข้าร่วมประชุม RC ภาคใต้ เพื่อเรียนรู้สถานการณ์การทำงานในแต่ละพื้นที่ และการทำงานในฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นฐานในการหนุนเสริมซึ่งกันและกันให้การทำงานของแต่ละพื้นที่มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น เป็นต้น

ทั้งนี้ก็จะเห็นว่างานของศูนย์ประสานงานฯ ในช่วงปีงบประมาณ 2555 นี้ จะเน้นหนักไปในเรื่องงานติดตามโครงการ ซึ่งเป็นงานที่ล่าช้าค่อนข้างมาก และงานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย เป็นหลัก ทำให้มีงานสร้างเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และประสานความร่วมมือร่วมกับองค์กรภาคีต่างๆ และงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล/องค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สู่สาธารณะ ยังมีไม่มากนัก แต่ก็ได้ทำควบคู่กันไป ตามจังหวะ โอกาส และสถานการณ์ที่เข้ามาในพื้นที่

อย่างไรก็ตามการดำเนินงานที่ผ่านมา เมื่อสิ้นสุดโครงการวิจัยไปแล้ว นักวิจัยชุมชน จากหลายโครงการมีการพัฒนาศักยภาพตนเองมีสามารถทำงานร่วมกับทั้งหน่วยงานของรัฐ และเอกชน (NGOs) และเป็นผู้นำชุมชนเพื่อการจัดการทรัพยากรชาวบ้านดอน และงานสาธารณะต่างๆของชุมชน ตลอดจนการประสานความร่วมมือ ระหว่างนักวิจัยด้วยกันในการสร้างพลังผลักดันงานต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จได้หลายกิจกรรม โดยอาศัยฐานความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ที่เข้ามาทำงานในพื้นที่ และประสบการณ์การทำงานที่ผ่านมาในการขับเคลื่อนงานต่อ

เช่น โครงการ "แนวทางการจัดการทะเลชุมชน เพื่อการทำประมงกึ่งเคย และการสร้างอาชีพเสริมอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านท่าพิกุล ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี" โดยมีนาย มนูญ คุ่มรักษ์ เป็นหัวหน้าโครงการ ได้ดำเนินงานในเรื่องการจัดการทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง โดยร่วมกับหน่วยงานในสังกัดกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง ไม่ว่าจะเป็น สถานีพัฒนาทรัพยากรป่าชายเลนที่ 13 ส่วนบริหารจัดการทรัพยากรป่าชายเลนที่ 4 และศูนย์อนุรักษ์ทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่งที่ 3 (ชุมพร) ในการฟื้นฟูป่าชายเลน เพาะกล้าไม้ป่าชายเลน ปลูกป่าชายเลน และปัจจุบันได้ทดลองนำทางจากมาปักเป็นแนวกันผลหรือฝักของไม้ป่าชายเลนไหลออกสู่ทะเล โดยเมื่อผลหรือฝักไม้ป่าชายเลนลอยมาติดทางจากก็จะสามารถหยั่งรากอกในบริเวณแนวทางจากที่ปักเป็นแนวได้ โดยขณะนี้ได้ทดลองทำในพื้นที่ ตั้งแต่คลองบางปิด ถึงคลองบางปอ ระยะทางประมาณ 2 กิโลเมตร ซึ่ง

การทำแนวเขตในลักษณะดังกล่าวจะช่วยในเรื่องการป้องกันการเข้าไปทำการประมงบริเวณแนวป่าชายเลนได้อีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ทีมยังได้ร่วมกับมูลนิธิปาตะเลเพื่อชีวิต ในการซ่อมแซมแนวเขตป่าชายเลนงอกใหม่เพื่อป้องกันการเข้าไปทำประมงในพื้นที่ที่มีป่าชายเลนงอกใหม่ เนื่องจากที่ผ่านมาการใช้เครื่องมือประมงจำพวกอวน จะทำให้ต้นอ่อนของป่าชายเลนได้รับความเสียหายจึงต้องมีการปักแนวเขตด้วยไม้ไผ่ ดังกล่าว ซึ่งจากการทำงานที่ผ่านมา ทำให้กลุ่มอนุรักษ์บ้านท่าพิกุล ได้รับรางวัลด้านการจัดการทรัพยากรดีเด่น ปี 2555 จาก กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง

สำหรับโครงการ “ศึกษาแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์คลองท่าฉางโดยชุมชนบ้านไทรใหญ่ หมู่ที่ 6 ตำบลเขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี (ระยะที่ 1)” โดยมีนายขจร รักษาพรหมณ์ เป็นหัวหน้าโครงการ ก็ได้ต่อยอดการทำงานจากเรื่องการอนุรักษ์คลองท่าฉาง ไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยการหนุนเสริมจากสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้เป็นส่วนหนึ่งของเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากจะมีจุดขายในเรื่องอาหารทะเล วิถีชีวิตชุมชน และธรรมชาติแล้ว ก็ยังได้บอกเล่าในเรื่องการทำงานด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรที่ผ่านมา และพานักท่องเที่ยวร่วมกิจกรรมปลูกป่าชายเลน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ทำร่วมกับ โครงการ "แนวทางการจัดการทะเลชุมชน เพื่อการทำประมงกึ่งเคย และการสร้างอาชีพเสริมอย่างยั่งยืน ชุมชนบ้านท่าพิกุล ตำบลท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี"

นอกจากนี้ยังมีโครงการ “อนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองและฟื้นฟูการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านนาหลวง ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี” โดยมีนายลิขิต ดิษยนาม เป็นหัวหน้าโครงการ ก็ยังมีการปลูกข้าวหอมไชยา ในระบบอินทรีย์ 100% โดยทำปุ๋ยหมักใช้เอง ซึ่งคาดว่าจะขยายการทำนาข้าวหอมไชยาไปสู่คนในชุมชนได้มากขึ้นในอนาคต ในขณะเดียวกันก็ได้ต่อยอดไปสู่การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี และมีกิจกรรม การทำปุ๋ยหมัก การดำนา ร่วมกับนักท่องเที่ยวในบางครั้งที่มีโอกาส

ทั้งนี้ในส่วนของเครือข่ายงานวิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน หลายชุมชน ในพื้นที่อำเภอไชยา และอำเภอท่าฉาง ก็ยังมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลการทำงานและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในพื้นที่กันบ่อยครั้ง และล่าสุดได้รวมตัวกันในการประมวลสถานการณ์ภูมิโนเวค และภัยคุกคามที่ส่งผลกระทบต่ออ่าวบ้านดอน เพื่อนำเสนอต่อเครือข่ายเพื่อหาแนวทางการจัดการทรัพยากรร่วมกันหลายครั้ง และได้จัดเวทีนำเสนอข้อมูลในวันที่ 25 ตุลาคม 2555 โดยเชิญเครือข่ายงานวิจัยในพื้นที่ต่างๆ นักวิชาการ หน่วยงานราชการ และ NGOs ในพื้นที่เข้าร่วมรับฟังและให้ข้อเสนอแนะในการทำงาน

2. บทเรียนจากการทำงานที่ผ่านมา

ในรอบปีที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการติดตามงานเพื่อปิดโครงการล่าช้าให้เสร็จสิ้นสมบูรณ์ตามกำหนด และพัฒนาโจทย์โครงการใหม่ให้ได้ตามเป้าที่กำหนดไว้ ซึ่งมีบทเรียนจากการดำเนินงานที่ผ่านมา ดังนี้

- ในช่วงที่ผ่านมา มีโครงการล่าช้าค่อนข้างมาก เนื่องจากก่อนหน้านี้ศูนย์ประสานงานฯ ได้พัฒนาโจทย์ขึ้นเป็นชุดโครงการ ปีละประมาณ 6 - 7 โครงการ ซึ่งได้รับรู้ว่าเกินศักยภาพของศูนย์ประสานงานฯ ในการติดตามสนับสนุนให้แต่ละโครงการ ดำเนินงานให้เสร็จสิ้นได้ทันตามกำหนดเวลาได้ สำหรับจำนวนโครงการที่เหมาะสม น่าจะประมาณ ปีละ 5 โครงการ
- งานการพัฒนาโจทย์ใหม่ ต้องยอมรับว่าภาวะวิกฤติของประเทศหลายๆ ด้านส่งผลกระทบต่อชุมชนที่รุนแรงทั่วถึงกันหมดส่งต่อการพัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชนในลักษณะที่ทำงานได้ยากขึ้นค่อนข้างมาก อาทิ เช่น ตัวแปรในด้านชาวบ้านต้องใช้เวลาในการหาเลี้ยงปากท้อง การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา มองเห็นว่า ต้องเผชิญกับปัญหาอุปสรรคที่ต้องใช้ความอดทน ความพยายาม และต้องใช้เวลาในการคลี่คลายปัญหา ทำให้มีชุมชนต่างให้ความสนใจที่จะใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งในอนาคตปัญหาวิกฤตินี้ นับวันจะมีความรุนแรงยิ่งขึ้น
- งานประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ เพื่อขับเคลื่อนแนวทางการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนโดยชุมชนมีส่วนร่วม การขับเคลื่อนให้ชุมชนสร้างความเข้มแข็งเพื่อการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนอย่างยั่งยืนให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือ และสนับสนุนจากองค์กรภาคีต่างๆ ซึ่งศูนย์ประสานงานฯ ได้มีความพยายามประสานความร่วมมือ และร่วมจัดเวทีเพื่อนำเสนอข้อมูล และแลกเปลี่ยนเรียนรู้แนวทางในการหนุนเสริมชุมชนขึ้น 2-3 ครั้ง ซึ่งยังไม่มีความสำเร็จเท่าที่ควรอาจจะด้วยข้อจำกัดของแต่ละองค์กร แต่จากการที่จะพยายามประสานงานแลกเปลี่ยนข้อมูลขึ้นอีกครั้งในช่วงเดือนตุลาคมนี้เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมกับภาคีที่เกี่ยวข้องในการจัดการทรัพยากร

3. วิธีบริหารจัดการสำนักงาน

การจัดการเรื่องการบริหารจัดการสำนักงาน มีการแบ่งงานตามภารกิจ แต่ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และรับผิดชอบร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย สร้างโอกาส และกระบวนการเพื่อการเรียนรู้ทำงานต้องมีความสุข เมื่อมีความเครียด ความทุกข์จากการทำงาน จะต้องมีการทบทวนแก้ไข มีกฎเกณฑ์การทำงานร่วมกัน คือ ความซื่อสัตย์ โปร่งใส และตรวจสอบได้ จากกฎกติกาพื้นฐานในการทำงานร่วมกัน ทำให้ทุกคนทำงานได้อย่างสบายใจ ไม่ต้องเสียเวลาไปกับการกังวลใจ ระวัง สงสัย ซึ่งจะบั่นทอนพลังในการทำงานโดยไม่จำเป็น ทำให้สามารถใช้พลังทั้งหมดเพื่อการเคลื่อนงานตามภารกิจได้อย่างเต็มที่ ส่วนปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการทำงาน ก็ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการคิดแก้ไขปัญหา ซึ่งเป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

4. ประมวลจุดแข็ง จุดอ่อนในการดำเนินงาน

จุดแข็งในการดำเนินงาน

- วิธีการจัดการเรื่องการบริหารจัดการสำนักงาน ที่มีกฎกติกาพื้นฐานร่วมกัน คือ ความซื่อสัตย์ โปร่งใส ตรวจสอบได้ และรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้ทุกคนทำงานได้อย่างสบายใจ ชีวิตไม่สูญเสียพลังไปกับปัญหาเหล่านี้ และกระบวนการทำงานที่ยึดหลักการมีส่วนร่วมได้เปิดโอกาสให้ทุกคนได้พัฒนาตนเองจากการเรียนรู้ร่วมกัน
- กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้สร้างโอกาสให้สมาชิกทีมวิจัยบางส่วนของแต่ละโครงการได้พัฒนาตนเองขึ้นเป็นแกนนำชุมชนที่เป็นกำลังสำคัญให้กับชุมชน ที่ใช้เวลาเรียนรู้ในระยะเวลาของแต่ละโครงการประมาณ หนึ่งปีครึ่ง ถึง สองปี ซึ่งนับว่ามีคุณค่าที่สูงยิ่ง

จุดอ่อนในการดำเนินงาน

- งานด้านเอกสาร ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการใช้เงิน รายงานการวิจัย (ทั้งรายงานความก้าวหน้า และรายงานฉบับสมบูรณ์) ซึ่งส่วนใหญ่ทีมวิจัยไม่ค่อยมีความถนัด ทำให้เกิดความล่าช้า และส่งผลกระทบต่องานด้านปฏิบัติการ
- การขยายและพัฒนาโจทย์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีข้อจำกัดมากขึ้น ในขณะที่สังคมไทยโดนเฉพาะชุมชนท้องถิ่นได้ประสบภาวะวิกฤติจากการเปลี่ยนแปลงที่ซับซ้อน รุนแรง งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้ และเข้าใจในปัญหาที่กระทบกับชุมชนได้ แต่เนื่องจากข้อจำกัดของงบประมาณจึงไม่สามารถขยายงาน และพัฒนางานเพื่อตอบสนองการเรียนรู้ตามภาวะ การเปลี่ยนแปลงนั้นได้

บทที่ 5 การดำเนินงานในอนาคต

หลักการและเหตุผล

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดสุราษฎร์ธานีเริ่มขึ้นประมาณช่วงปี พ.ศ. 2544 โดยในระยะเริ่มต้นของการทำงานมีลักษณะเป็นหน่วยส่งเสริมขนาดเล็ก ต่อมาจึงเกิดเป็นศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในช่วงแรกเป็นการสนับสนุนโครงการวิจัยที่มีประเด็นตามความต้องการของชุมชน และมีการเคลื่อนงานผ่านฐานเครือข่ายงานเดิมซึ่งมีฐานความเข้าใจในบริบทพื้นที่ที่อยู่แล้ว ทั้งนี้ได้มีการติดตามหนุนเสริมและเรียนรู้การทำงานไปพร้อมกับชุมชน โดยเน้นพื้นที่ใกล้กับศูนย์ประสานงานฯ เป็นหลัก เนื่องจากจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นจังหวัดที่กว้างใหญ่ คือใหญ่เป็นอันดับ 6 ของประเทศ มีเนื้อที่มากถึง 12,891 ตารางกิโลเมตร ซึ่งถือว่ามากที่สุดของภาคใต้ และมีการแบ่งการปกครองส่วนภูมิภาค ออกเป็น 19 อำเภอ 131 ตำบล 1,066 หมู่บ้าน ซึ่งพื้นที่ที่กว้างเกินไปอาจเป็นอุปสรรคในการทำงานได้

การสนับสนุนการวิจัยในระยะ 3-4 ปีแรก ศูนย์ประสานงานฯ ได้เรียนรู้และพัฒนาทักษะการพัฒนาโจทย์วิจัย และการติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยภาคใต้ โดยมีเป้าหมายที่ต้องการสนับสนุนงานวิจัยที่นำไปใช้ในการจัดการปัญหาของชุมชนในขอบเขตที่กว้างขึ้นหรือมีรูปธรรมที่ชัดเจนขึ้น เพื่อตอบสนองต่อปัญหาต่างๆ ในพื้นที่ จึงได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ของศูนย์ประสานงานฯ ที่มีความสอดคล้องกับเงื่อนไขบริบทพื้นที่ของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ไว้ 3 ประเด็น คือ 1) ประเด็นเกษตรอินทรีย์ 2) ประเด็นประวัติศาสตร์ และ 3) ประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน หลังจากที่ศูนย์ประสานงานฯ ได้เน้นการเคลื่อนงานเชิงประเด็นมากขึ้น พบว่าปัญหาการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนเป็นปัญหาใหญ่ที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตในการประกอบอาชีพของชุมชนชายฝั่งโดยตรง ทำให้ชุมชนสนใจและตระหนักถึงปัญหาที่เผชิญอยู่ค่อนข้างมากกว่าประเด็นอื่นๆ

อ่าวบ้านดอนจังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นอ่าวขนาดใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของชายฝั่งทะเลอ่าวไทยด้านตะวันตก มีความยาวแนวชายฝั่ง ไม่น้อยกว่า 156 กิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 7 อำเภอ ตั้งแต่ อำเภอท่าชนะ ถึง อำเภอดอนสัก (ไม่รวมเกาะ) ถ้าคิดพื้นที่ตามแนวเส้นตัดจากแหลมชุยถึงดอนสักซึ่งมีระยะทางประมาณ 41 กิโลเมตร อ่าวบ้านดอนจะมีพื้นที่รวมประมาณ 434,375 ไร่ โดยมีชายฝั่งของอ่าวยาวประมาณ 88 กิโลเมตร และระยะกว้างสุดจากชายฝั่งถึงเส้นลากตัดประมาณ 20 กิโลเมตร ถ้าคิดพื้นที่อ่าวเฉพาะในระยะ 6 กิโลเมตรห่างจากฝั่ง จะมีพื้นที่ประมาณ 291,250 ไร่ เขตระยะ 3 กิโลเมตรจากฝั่ง ซึ่งเป็นบริเวณที่ห้ามใช้เครื่องมือประมงบางประเภท เนื่องจากเป็นแหล่งวางไข่และเป็นแหล่งอาศัยเลี้ยงตัวของสัตว์น้ำวัยอ่อน มีพื้นที่ประมาณ 164,375 ไร่ (ยน มุสิก และคณะ, 2549) พื้นที่ดังกล่าว ถูกประกาศเป็นที่อนุญาติเลี้ยงหอย 45,164 ไร่ (กรมประมง) เขตอนุญาติหาหอยกะพง 6,250

ไร่ ประกาศเมื่อ วันที่ 26 สิงหาคม 2535 และ เขตรักษาพืชพันธุ์ 8,750 ไร่ ประกาศเมื่อวันที่ 2 มกราคม พ.ศ. 2535)

รอบอ่าวบ้านดอนตั้งแต่แหลมชุย อำเภอยะโฮงถึงอำเภอดอนสัก มีลักษณะเป็นหาดเลนที่กว้างใหญ่ยื่นออกไปในทะเลประมาณ 1-2 กิโลเมตรจากชายฝั่ง บางตอนเกิดเป็นสันดอนสามเหลี่ยมปากแม่น้ำ มีแม่น้ำตาปี และลำคลองหลายสาย ที่ไหลลงบริเวณนี้ ก้นอ่าวค่อนข้างตื้นมีความลึกเฉลี่ยประมาณ 1 เมตร มีป่าชายเลนขึ้นอยู่ตามแนวชายฝั่งทะเลเป็นแนวแคบๆ ประมาณ 50-100 เมตรจากชายฝั่ง พื้นที่ประมาณ 46,570.91 ไร่ กระจายอยู่บริเวณชายฝั่งอำเภอยะโฮง ท่าฉาง พุนพิน เมืองกาญจนดิษฐ์ และดอนสัก ทั้งนี้การไหลของกระแสน้ำและคลื่นลมมรสุมในทะเลก่อให้เกิดการทับถมของตะกอนจนเกิดเป็นสันดอนน้อยใหญ่ขึ้นกระจายอยู่ทั่วทั้งอ่าว นอกจากนี้ยัง พบหญ้าทะเล 3 ชนิด ในพื้นที่ อำเภอยะโฮง คือ หญ้าเงา หญ้าเงาแฉะ และ หญ้ากุยช่ายทะเล พื้นที่รวมประมาณ 1,800 ไร่ พบ พญูน และโลมา เข้ามาหากินในพื้นที่ ดังกล่าว (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง, 2552) และจากการศึกษาของ ญัฐวดี และคณะ (2551) พบว่า พื้นที่หญ้าทะเลดังกล่าวมีสัตว์ทะเลหน้าดินมากถึง 45 ชนิด อาศัยอยู่ มีความหนาแน่น 5,789 ตัว/ ตารางเมตร ในขณะที่พบสัตว์ทะเลหน้าดินเพียง 25 ชนิด ในพื้นที่ที่ไม่มีหญ้าทะเล และมีความหนาแน่น เพียง 1,283 ตัว/ตารางเมตรเท่านั้น โดยสัตว์น้ำส่วนใหญ่อยู่ในกลุ่ม ไล่เดือนทะเล กุ้ง-ปู และหอย ซึ่งสัตว์ทะเลหน้าดินดังกล่าวจะเป็นอาหารของทรัพยากรสัตว์น้ำในชั้นที่สูงกว่าในระบบห่วงโซ่อาหาร นอกจากนี้ ยังพบสาหร่ายทะเลกระจายอยู่บริเวณดอนต่างๆ โดยเฉพาะบริเวณสันดอนหลังเกาะเสรี ดอนนอก และดอนเสรีจาดาน อำเภอยะโฮงมีสาหร่ายทะเลขึ้นอยู่อย่างหนาแน่น พื้นที่ไม่น้อยกว่า 800 ไร่

ลักษณะดังกล่าวที่มีทั้ง ป่าชายเลน สันดอน ร่องน้ำ หญ้าทะเล และสาหร่ายทะเล เป็นปัจจัยสำคัญที่เอื้อให้พื้นที่ กลายเป็นแหล่งอาหาร แหล่งเพาะพันธุ์ และแหล่งอาศัยหลบภัยของสัตว์น้ำนานาชนิด ทำให้พื้นที่อ่าวบ้านดอนมีความหลากหลายทางชีวภาพค่อนข้างสูง และเป็นพื้นที่ในการประกอบอาชีพของชุมชนรอบอ่าวบ้านดอนมาอย่างยาวนาน แต่ด้วยจุดเด่นด้านความอุดมสมบูรณ์ที่มีอยู่นี้ ทำให้หลายกลุ่มคนเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์จากทรัพยากรในพื้นที่มากขึ้นเรื่อยๆ และใช้เครื่องมือใหม่ๆ ที่ทำลายล้างทรัพยากรมากขึ้น จนเกินกำลังของระบบธรรมชาติที่จะผลิตทรัพยากรขึ้นมาทดแทนได้ทัน นอกจากนี้ยังมีภัยคุกคามในรูปแบบต่างๆ ที่เข้ามาซ้ำเติมให้อ่าวบ้านดอนเสื่อมโทรมลงทุกที

โดยปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อทรัพยากรอ่าวบ้านดอน ในช่วงที่ผ่านมา มีทั้งบนฝั่ง และในทะเล ปัญหาหลักที่เกิดขึ้นบนฝั่ง คือ ปัญหาการลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน พบว่า ที่ผ่านมาป่าชายเลนลดลงเป็นอย่างมากจาก ปี 2504 จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีป่าชายเลนมากถึง 160,000 ไร่ และลดลงต่ำสุดในปี 2534 มีป่าชายเลนเหลือเพียง 13,775 ไร่ (สมศักดิ์ พิริยะโยธา, 2552) ซึ่งสอดคล้องกับช่วงที่นากุ้งได้รับความนิยมสูงสุด รวมถึงมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แหล่งน้ำจำนวนมาก จึงทำให้ช่วงดังกล่าว

เป็นช่วงที่ชายฝั่งอ่าวบ้านดอนมีความเสื่อมโทรมสูงสุด หลังจากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำประสบปัญหาโรคระบาด ในช่วงปี 2534 และผู้เลี้ยงหลายรายหยุดการเลี้ยงไป ก็เริ่มหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐ เอกชน และองค์กรชุมชน ก็ได้ร่วมกันปลูกป่าชายเลนมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่ง ปี 2552 จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีป่าชายเลนเพิ่มขึ้นเป็น 46,570.91 ไร่ (กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง) และ พื้นที่ป่าชายเลน จำนวน 11,326.89 ไร่ ได้รับประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ (สมศักดิ์ พิริยะโยธิน, 2552)

ทั้งนี้จากฐานข้อมูลความรู้ทางทะเลของ สกว. ได้สรุป สาเหตุสำคัญที่ส่งผลทำให้พื้นที่ป่าชายเลนของไทยลดลงและเสื่อมโทรมอย่างมาก ออกเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2504 – 2522 สาเหตุหลักของการทำลายป่าชายเลน ได้แก่ เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพื่อตัดไม้มาทำฟืนและถ่านในเชิงพาณิชย์, การทำเหมืองแร่ในป่าชายเลน และการสร้างท่าเรือและเขื่อน และ ช่วงตั้งแต่ปี พ.ศ. 2529 เป็นต้นไป สาเหตุหลักของการทำลายป่าชายเลน ได้แก่ การบุกรุกเพื่อใช้ประโยชน์ในการเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำ เช่น ทำนากุ้ง เพื่อการส่งออก ซึ่งมีทั้งกิจการที่มีคนไทย และคนต่างชาติเป็นเจ้าของ และการขยายพื้นที่เมือง และชุมชนอุตสาหกรรม

นอกจากนี้ ข้อมูลการจำแนกเขตการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าชายเลน ของกรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง พบว่า ปี 2552 ที่ดินป่าชายเลนของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ถูกใช้เป็นพื้นที่การเกษตร 31,036.50 ไร่ พื้นที่นากุ้ง 12,807.14 ไร่ และใช้ในการสร้างท่าเทียบ เรืออีก 8.38 ไร่ ทั้งนี้พบว่าบางพื้นที่ในป่าชายเลนยังมีสภาพเป็นบ่อกุ้งที่ขอบบ่อสมบูรณ์แข็งแรงพอที่จะเก็บกักน้ำได้ ชุมชนก็ได้เข้าไปใช้ประโยชน์โดยการเลี้ยงสัตว์น้ำตามธรรมชาติ ซึ่งการลดลงของป่าชายเลนในช่วงที่ผ่านมาทำให้ แหล่งพลังงาน แหล่งอาหาร และที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์ตามธรรมชาติลดลง

อย่างไรก็ตาม แม้ว่าการเลี้ยงกุ้งจะประสบปัญหาอยู่ช่วงหนึ่ง แต่จาก 2546 เป็นต้นมา ผู้ประกอบการเลี้ยงกุ้งจังหวัดสุราษฎร์ธานี ได้เริ่มปรับเปลี่ยนชนิดกุ้งที่เลี้ยง และรูปแบบการเลี้ยงกุ้ง จากการเลี้ยงกุ้งกุลาดำ เป็นเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมระบบปิด จากนั้นก็มีการขยายพื้นที่เลี้ยงมากขึ้นเรื่อยๆ จาก ปี 2546 มีผู้เลี้ยงกุ้ง 1,500 ราย พื้นที่เลี้ยงรวม 29,279 ไร่ ได้ผลผลิตรวม 28,214 ตัน แยกเป็นกุ้งกุลาดำ 25,352 ตัน และกุ้งขาวแวนนาไม 2,862 ตัน (ศูนย์สารสนเทศกรมประมง, 2546) ปี 2552 มีผู้เลี้ยงเพิ่มขึ้นเป็น 2,235 ราย และพื้นที่เลี้ยง 44,988 ไร่ และได้ผลผลิตรวม 61,799 ตัน แยกเป็น กุ้งกุลาดำ 407 ตัน และกุ้งขาวแวนนาไม 61,392 ตัน (ศูนย์สารสนเทศกรมประมง, 2552) จากสัดส่วนดังกล่าวเห็นได้ชัดว่าปัจจุบันผู้เลี้ยงกุ้งในจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้หันมาเลี้ยงกุ้งขาวแวนนาไมระบบปิดเกือบทั้งหมด และส่วนใหญ่เป็นธุรกิจของกลุ่มทุนขนาดใหญ่ ซึ่งการเลี้ยงกุ้งดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นระบบปิด แต่ก็มีหลายฟาร์มขาดความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ทำให้คลองธรรมชาติหลายสายกลายเป็นทางลัดเลี้ยงน้ำเสียลงสู่อ่าวบ้านดอน เห็นได้ชัดในพื้นที่อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก

นอกจากนี้ปัญหาน้ำท่วมและขยะจากแหล่งชุมชน โรงงานอุตสาหกรรมที่ยังขาดระบบบำบัดที่ดี การท่องเที่ยวที่ขาดความใส่ใจต่อสิ่งแวดล้อม ทำเทียมเรือ และสารเคมีจากการเกษตร ที่มีอยู่ในพื้นที่ต่างๆ รอบอ่าวบ้านดอน ก็มีส่วนในการซ้ำเติมให้อ่าวบ้านดอนเสื่อมโทรมลงเช่นกัน

ส่วนปัญหาที่เกิดขึ้นในทะเล ก็มีหลายอย่างที่เร่งให้ทรัพยากรเสื่อมโทรมลง และเป็นอุปสรรคในการประกอบอาชีพของประมงชายฝั่ง ปัญหาหลักคือ การจับจองพื้นที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล เพื่อเลี้ยงหอย ซึ่งมีจำนวนมากในปัจจุบัน ข้อมูลจากประมงจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปี 2552 พบว่า อ่าวบ้านดอนมีพื้นที่อนุญาตเลี้ยงหอยจำนวน 45,164 ไร่ แต่มีพื้นที่เลี้ยงหอยทั้งหมดถึง 80,139.91 ไร่ ซึ่งการเลี้ยงหอยอยู่ในพื้นที่อนุญาตเพียง 26,932.67 ไร่ และอยู่นอกพื้นที่อนุญาต อีกกว่า 53,207.24 ไร่ จากตัวเลขดังกล่าวเห็นได้ชัดว่า ผู้เลี้ยงหอยจะเลือกเลี้ยงหอยเฉพาะพื้นที่ที่เหมาะสมกับการเลี้ยงเท่านั้น โดยไม่ได้สนใจว่าจะเป็นเขตอนุญาตหรือไม่ เนื่องจากยังมีพื้นที่ในเขตอนุญาตอีกกว่า 18,232 ไร่ ที่ยังไม่มีการเลี้ยงหอย ทั้งนี้การปักไม้ไผ่ล้อมรั้ว เพื่อกันครอบพื้นที่เลี้ยงหอยของผู้ประกอบการนั้น นอกจากจะทำให้พื้นที่ในการประกอบอาชีพของประมงชายฝั่งลดน้อยลงแล้ว ยังทำให้ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่อ่าวบ้านดอนเปลี่ยนแปลงไปด้วย เช่น ทำให้กระแสน้ำเปลี่ยนทิศทาง พื้นที่จากเคยเป็นสันดอนมีร่องน้ำก็กลายเป็นที่ราบเสมอกันหมด ร่องน้ำตามธรรมชาติหายไปต้องใช้ร่องระหว่างคอกหอยในการสัญจรแทน ลักษณะดังกล่าวทำให้ความหลากหลายทางชีวภาพของพื้นที่ลดน้อยลง ซ้ำร้ายการคราดหอยแครงในช่วงเก็บผลผลิตก็เป็นการพลิกหน้าดินก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ สัตว์น้ำหนีหายออกนอกพื้นที่สร้างความเดือดร้อนแก่ประมงชายฝั่งมากยิ่งขึ้น พื้นที่ถัดออกไปในทะเล บริเวณร่องน้ำลึก หรือช่วงที่เป็นทะเลเปิด ตั้งแต่แหลมซุย อ.ไชยา ไปจนถึง อำเภอท่าชนะ ก็ยังมี เรืออวนรุนอวนลาก และเรือคลาดหอย เข้ามาหากินในพื้นที่อยู่

ในขณะที่บริเวณแนวป่าชายเลน และคลองต่างๆ ซึ่งเป็นแหล่งอาหาร และแหล่งอาศัยหลบภัยของสัตว์น้ำ ก็ยังมีการใช้เครื่องมือประมงทำลายล้าง จำพวกยาเบื่ออยู่ นอกจากนี้ยังมีอวนรังเครื่องมือทำลายล้างชนิดร้ายแรงที่สามารถดัดวงจรชีวิตของสัตว์น้ำนานาชนิดที่เข้าไปหากินในป่าชายเลน ปัจจุบันอวนรังยังมีมากในพื้นที่อำเภอไชยา โดยพบว่ามีกรวางอวนรังขนานกับแนวป่าชายเลนในพื้นที่ ตั้งแต่ปากคลองไชยา จนถึงแหลมซุย จากผู้ประกอบการประมาณ 7-8 ราย ซึ่งแต่ละรายจะมีระยะทางในการวางอวนประมาณ 2-3 กิโลเมตร ทั้งนี้พื้นที่อำเภอไชยาเป็นพื้นที่ที่มีแหล่งหญ้าทะเลอันเป็นที่อยู่อาศัยและที่หาอาหารของสัตว์น้ำรวมถึง พญูน และโลมา สัตว์ทะเลใกล้สูญพันธุ์ก็อาศัยอยู่ด้วย จึงน่าเป็นห่วงว่าความสมบูรณ์ในพื้นที่ดังกล่าวจะหายไป

นอกจากนี้ยังมีโครงการอันเนื่องมาจากแผนพัฒนาภาคใต้ ที่จะส่งผลต่ออ่าวบ้านดอนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เช่น โครงการตาปี – พุมดวง ที่กำลังเกิดขึ้นในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ที่จะผันน้ำจากคลองตาปี- พุมดวงไปใช้ทางการเกษตร ซึ่งการผันน้ำไปใช้จะทำให้มีน้ำจืดไหลลงสู่อ่าวน้อยลงส่งผลให้ความเค็มในอ่าวสูงขึ้นจนไม่เหมาะต่อการผสมพันธุ์และวางไข่ของสัตว์น้ำ และมีผลทำให้ความ

หลากหลายทางชีวภาพในอ่าวบ้านดอนลดลง เนื่องจากสัตว์น้ำเกือบทุกชนิดในอ่าวบ้านดอนต้องอาศัยสถานที่ที่มีน้ำจืดเข้ามาผสมกับน้ำทะเล หรือพื้นที่น้ำกร่อยในการผสมพันธุ์และวางไข่

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าภัยคุกคามที่ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรในอ่าวบ้านดอนมีหลายระดับ มาจากทุกทิศทุกทาง และเปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ตามสถานการณ์ที่เข้ามกระทบการประกอบอาชีพของประมงพื้นบ้านรอบอ่าวบ้านดอน กำลังถูกเบียดขับจากกลุ่มทุนทั้งทางทะเลและบนผืนดิน ก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจ และสังคม ตามมา และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอาจส่งผลถึงปัญหาความมั่นคงทางอาหารในระดับพื้นที่ได้ในอนาคตอันใกล้

ทั้งนี้ศูนย์ประสานงานฯ เห็นความสำคัญของการแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงสนับสนุนให้ชุมชนชายฝั่งใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพื่อนำไปสู่การร่วมคิดร่วมแก้ไขปัญหา บนฐานข้อมูลความรู้ที่ชุมชนมีส่วนร่วมในการศึกษาค้นคว้า และหาคำตอบด้วยตนเอง เพื่อนำไปสู่ความรู้ใหม่ที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในพื้นที่ ทำให้ชุมชนรู้เท่าทันปัญหา และสามารถรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ ซึ่งเปรียบเสมือนการสนับสนุนให้ชุมชนสร้างภูมิคุ้มกันให้กับตนเองในการปรับตัวเพื่อรับมือกับปัญหาที่จะเกิดขึ้นได้

ศูนย์ประสานงานฯ จึงได้กำหนดประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนในการขับเคลื่อนเชิงยุทธศาสตร์ ในพื้นที่ 7 อำเภอชายฝั่งอ่าวบ้านดอน และได้ขับเคลื่อนงานเชิงยุทธศาสตร์มาตั้งแต่ปี 2550 จนถึงปัจจุบันได้สนับสนุนโครงการชุมชนวิจัยรวมกว่า 20 โครงการ ในพื้นที่อำเภอท่าชนะ อำเภอไชยา อำเภوتاฉาง อำเภอกาญจนดิษฐ์ และอำเภอดอนสัก และสนับสนุนให้ชุมชนวิจัยได้สร้างเครือข่าย ได้พัฒนาโจทย์วิจัยโครงการประสานขึ้น 2 โครงการ เพื่อทำหน้าที่เชื่อมประสานงานทั้งระหว่างชุมชนวิจัย และองค์กรภาคีที่เกี่ยวข้อง การสนับสนุนช่วยเหลือชุมชนวิจัยในการแก้ไขปัญหาอุปสรรค และช่วยเสริมสร้างพลังในการดำเนินงานวิจัยให้บรรลุเป้าหมาย

ซึ่งอ่าวบ้านดอนขณะนั้นมีปัญหาหลักๆ คือ ปัญหาการปล่อยน้ำเสียจากการเพาะเลี้ยงจากพื้นที่ชายฝั่งขนาดใหญ่ การจับจองพื้นที่ทะเลเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลเพื่อการเลี้ยงหอยแครง ปัญหาการใช้เครื่องมือประมงชนิดทำลายล้าง และปัญหาการบุกรุกป่าชายเลนเพื่อเพาะเลี้ยงกุ้ง ด้วยเหตุปัจจัยเกื้อหนุนอย่างหนึ่ง คือ กลไกราชการที่เกี่ยวข้องมีความอ่อนแอ มีการปล่อยปละละเลยต่อการบังคับใช้กฎหมาย สถานการณ์ปัญหาเหล่านี้จึงมีความรุนแรงยิ่งขึ้น จากการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาแม้ว่าจะทำให้ภาคประชาชนจะมีการตื่นตัวและเข้มแข็งขึ้น แต่ปัญหาเหล่านี้ก็ยังคงเป็นปัญหาอยู่จนถึงปัจจุบัน และปัจจุบันแม้โครงการวิจัยส่วนใหญ่ได้เสร็จสิ้นแล้ว แต่กลุ่มคนเหล่านี้ยังมีความเคลื่อนไหวมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น เพื่อยกระดับ หรือคุณภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับความร่วมมือจากภาคส่วนที่เกี่ยวข้องต่างๆ ในการบริหารจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนที่ดีและยั่งยืน

ปัจจุบันสถานการณ์ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อพื้นที่ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน นอกจากปัญหาหลักๆ ที่มีในอดีตและมีความรุนแรงยิ่งขึ้นในปัจจุบัน เช่น ปัญหาการปล่อยน้ำเสีย (ดินซีเลน) ที่มีแนวโน้มว่าจะมากขึ้น เนื่องจากการขยายพื้นที่เพื่อเลี้ยงกุ้งมีมากขึ้น ปัญหาการจับจองพื้นที่ทะเลเป็นกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล การใช้เครื่องมือประมงชนิดทำลายล้างที่มีหลากหลายรูปแบบและวิธีการมากขึ้น เช่น มี ไซจีน ซึ่งเป็นเครื่องมือชนิดใหม่ที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายในพื้นที่ในปี 2555 นี้ แม้วัตถุประสงค์หลักจะใช้เพื่อการจับกุ้งแต่ก็มีสัตว์น้ำขนาดเล็กหลายชนิดติดเข้าไปด้วย และมีการใช้กันอย่างแพร่หลายมากเสียจนชุมชนเกรงว่าอาจเป็นการตัดวงจรชีวิตของสัตว์น้ำให้สั้นลงซึ่งส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของทรัพยากร ในขณะที่ลอบปูซึ่งเคยมีปัญหาในช่วงตั้งแต่ ปี 2550 ที่ผ่านมามีน้อยลง เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีปัญหาใหม่ที่ทับซ้อนเข้ามาอีก ปัญหาอุทกภัยปี 2553 ที่รุนแรงที่สุดในรอบหลายปี ซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อภูมินิเวศชายฝั่งทะเลให้เปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก และส่งผลกระทบต่ออาชีพชาวประมงชายฝั่ง ทั้งทางตรง และทางอ้อม ในทางตรงเครื่องมือประมงชายฝั่ง ซึ่งอยู่ในประเภทหาเข้ากินค่าสูญเสียชีวิตไปจำนวนมาก ทำให้ประมงชายฝั่งเหล่านี้ไม่มีเครื่องมือทำมาหากินที่สร้างขึ้นมาจากการเก็บสะสมเงินในอดีต และเสียโอกาสในการขอรับเงินชดเชยจากรัฐบาล ในทางอ้อมหลังการเกิดอุทกภัย การจับจองพื้นที่เลี้ยงหอยแครงมีมากขึ้นในบางพื้นที่ เช่น พื้นที่ อำเภอลำตาบาก เนื่องจากคอกหอยแครงจำนวนหนึ่งได้รับเงินชดเชยจากเหตุอุทกภัย เป็นต้น อย่างไรก็ตามในบางพื้นที่ก็ได้รับการแก้ไข เช่น พื้นที่อำเภอบุพผิน และอำเภอเมืองซึ่งเป็นพื้นที่อยู่นอกเขตอนุญาตทั้งหมด เกิดการประท้วงต่อต้านจากผู้ประกอบอาชีพประมงในพื้นที่จนจังหวัดมีคำสั่งให้รื้อถอน เป็นต้น

ทั้งนี้เมื่อวิเคราะห์สถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปจะเห็นว่าสถานการณ์ปัญหาของอ่าวบ้านดอนในปัจจุบัน ส่วนใหญ่ยังคงเป็นปัญหาเดียวกันกับในอดีตดังที่กล่าวถึงในตอนต้น แต่มีการขยายตัวของพื้นที่ปัญหา และความซับซ้อนในเชิงอำนาจอิทธิพลมากขึ้น ในส่วนของอำนาจที่มีทั้งอำนาจของทุนใหญ่ ทุนการเมือง อิทธิพลท้องถิ่น และกลไกราชการที่อ่อนแอ การขยายตัวของปัญหาเหล่านี้ได้กระทบต่อการทำมาหากินของชาวประมงชายฝั่ง ทำให้มีรายได้ลดลง ขณะที่ค่าครองชีพสูงขึ้น ภาวະดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การจัดการทรัพยากรให้มีปัญหาอุปสรรคมากขึ้น ชุมชนมีเวลา และสมาธิในการทำงานน้อยลง การร่วมกันคิดงานในรูปแบบกลุ่มและการแก้ปัญหาที่ต้องใช้ระยะเวลาก็ดูจะไม่ค่อยมีความสุขสักเท่าไร ความตั้งใจจึงมีน้อยลง หรืออาจด้วยปัจจัยที่ชุมชนมีโอกาสได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานอื่นๆ ได้ง่ายกว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำให้การพัฒนาโจทย์ใหม่ในชุมชนทั่วไปค่อนข้างลำบากหรือแทบจะทำได้เลย เว้นแต่ว่าชุมชนนั้นจะมีผู้นำในลักษณะพิเศษบางประการ

ในสถานการณ์ขณะนี้ในระดับท้องถิ่นไม่มีทางเลือกอื่นมากนัก นอกจากการสร้างพลังของประชาชนโดยการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของประชาชนผ่านการปฏิบัติจริงด้วยเครื่องมืองานวิจัยเพื่อ

ท้องถิ่น และการประสานเครือข่ายองค์กรภาคีพร้อมทั้งการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ เพื่อเสริมสร้างจิตสำนึก และพลังการพึ่งตนเองของประชาชน

สำหรับเป้าหมายยุทธศาสตร์ปี 2554-2556 ที่วางไว้ คือ 1) พัฒนาโจทย์วิจัยใหม่อย่างน้อยปีละ 5 โครงการ 2) สนับสนุนโครงการวิจัยที่ผ่านการเห็นสัญญาแล้วให้ดำเนินการได้บรรลุวัตถุประสงค์ทุกโครงการ 3) พัฒนาเครือข่ายชุมชนชายฝั่ง และการสร้างกลไกสนับสนุนระดับจังหวัดเพื่อขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ การจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนที่ดีและยั่งยืน และ 4) ประชาสัมพันธ์เผยแพร่องค์ความรู้ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ

ผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา ศูนย์ประสานงานฯ ได้ใช้เวลาไปกับการติดตามงานด้านเอกสาร เพื่อปิดโครงการล่าช้าไปค่อนข้างมาก ทำให้มีเวลาในการคิดขับเคลื่อนงานอื่นๆ ได้น้อยลง เนื่องจากที่ผ่านมา มีการขึ้นโครงการเป็นชุดโครงการ ซึ่งมีโครงการย่อยหลายโครงการ ประกอบกับทีมวิจัยในแต่ละโครงการมีข้อจำกัดเรื่องด้านเวลาที่วิถีชีวิตการหาเลี้ยงครอบครัว การเขียนรายงาน และการบันทึกข้อมูล ทำให้งานล่าช้ามาอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามในปีงบประมาณ 2555 ศูนย์ประสานงานฯ ก็สามารถติดตามเพื่อปิดโครงการล่าช้าไปได้เกือบทั้งหมด คือ ปิดได้ 9 โครงการ เหลือเพียง 1 โครงการ เท่านั้นที่ยังค้างส่งรายงานฉบับสมบูรณ์ ส่วนงานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย ปีที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานฯ สามารถขึ้นโครงการใหม่ได้ 4 โครงการ และมีโครงการที่กำลังพัฒนาโจทย์วิจัยอีก 1 โครงการ ซึ่งงานพัฒนาโครงการได้ต่ำกว่าเป้าที่วางไว้เล็กน้อย แต่งานประชาสัมพันธ์ และงานสร้างเครือข่าย และองค์กรภาคี ยังทำได้ไม่มากนัก คาดว่าปีงบประมาณ 2556 ศูนย์ประสานงานฯ จะมีเวลาในการติดตามโครงการวิจัยปกติ พัฒนาโจทย์โครงการวิจัย และงานอื่นๆ ของศูนย์ประสานงานฯ ได้มากขึ้น

จากสถานการณ์ที่ได้กล่าวมาในเบื้องต้น ในปีงบประมาณ 2556 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ จะเน้นการพัฒนาโจทย์วิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรที่สัมพันธ์กับปากท้องของชุมชนมากขึ้น รวมถึงเน้นการเก็บข้อมูลภูมิโนศ และการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอ่าวบ้านดอน เพื่อเชื่อมโยงไปสู่การอธิบายให้คนทั่วไปเห็นความสำคัญของอ่าวบ้านดอนในแง่ของความมั่นคงทางอาหารมากขึ้น ซึ่งที่ผ่านมางานในพื้นที่ยังมีจุดอ่อนเรื่องการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณและการประเมินคุณค่าเพื่ออธิบายด้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ศูนย์ประสานงานฯ จะประสานนักวิชาการ หรือผู้รู้ และองค์กรภาคีเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรให้มากขึ้น นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการต่อยอดงานวิจัยในพื้นที่เดิมเพื่อเพิ่มความเข้มแข็งให้กับชุมชนในการจัดการทรัพยากร อย่างไรก็ตามแม้ศูนย์ประสานงานฯ จะเน้นในงานในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน แต่ก็ยังไม่ได้มองข้ามประเด็นอื่นๆตามความสนใจของชุมชน

คำถามวิจัย

จะใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการบูรณาการองค์ความรู้ พัฒนาเครือข่ายชุมชนอ่าวบ้านดอน และสร้างกระบวนการเรียนรู้ เชื่อมประสานภาคีต่างๆ ในการมีส่วนร่วมพัฒนาการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนอย่างยั่งยืนได้อย่างไร

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนาศักยภาพโครงการประสานการวิจัยในการติดตามสนับสนุนโครงการที่ได้รับอนุมัติจาก สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในการบูรณาการองค์ความรู้ เชื่อมโยงเครือข่ายชุมชนระดับอ่าวบ้านดอน
2. เพื่อประสานความร่วมมือกับองค์กรภาคีต่างๆ ให้เข้ามาเรียนรู้ร่วมกัน และร่วมสนับสนุนการขับเคลื่อนแนวทางการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนโดยชุมชนมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน
3. เพื่อจัดทำข้อมูล/องค์ความรู้ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเผยแพร่สู่สาธารณะ
4. เพื่อสนับสนุนการสร้างกลไกการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนระดับพื้นที่ (จังหวัด)

แผนการดำเนินงาน

1. งานพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย

ในปีงบประมาณ 2556 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ ได้วางเป้าหมายการพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย จำนวน 5 โครงการ ซึ่งจะเน้นเรื่องการขยายพื้นที่วิจัยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน เพื่อให้ชุมชนได้สร้างความเข้มแข็งในการจัดการปัญหาของชุมชนผ่านกระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คาดว่าจะขึ้นโจทย์วิจัยได้อย่างน้อย 4 โครงการ ส่วน อีก 1 โครงการเป็นโครงการที่พัฒนาโจทย์ต่อเนื่องมาจาก ปี งบประมาณ 2555 ในประเด็นการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นตามความสนใจของชุมชน

2. งานติดตามโครงการ

ศูนย์ประสานงานฯ มีโครงการวิจัยที่อยู่ในช่วงการดำเนินงาน จำนวน 4 โครงการ ในพื้นที่อำเภอไชยา และท่าชนะ เป็นโครงการปกติที่ศูนย์ประสานงานฯ จะต้องติดตามอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การดำเนินงานบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่วางไว้

3. งานสร้างเครือข่าย/พัฒนาเครือข่าย และประสานความร่วมมือร่วมกับองค์กรภาคีต่างๆ

ศูนย์ประสานงานฯ จะสนับสนุนการสร้างเครือข่ายทั้งโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้ว โครงการที่อยู่ในระหว่างดำเนินการและโครงการที่จะขึ้นใหม่ และจะพยายามให้เกิดการ

ประสานงานกับกลุ่มองค์กรอื่นๆ เพื่อสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย โดยในปีที่ผ่านมาศูนย์ประสานฯ ได้ให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายกับหน่วยงาน องค์กรภายนอกชุมชนค่อนข้างมาก ทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมและให้การสนับสนุนชุมชน ซึ่งยังเกิดผลที่เป็นรูปธรรมได้ไม่ชัดเจนนัก มีเพียงบางหน่วยงานและองค์กรเท่านั้นที่ให้การสนับสนุน และมีส่วนร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหา

4. งานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูล/องค์ความรู้ ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสู่สาธารณะ

งานประชาสัมพันธ์การทำงาน หรือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่มีผลมาจากการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นสิ่งจำเป็นที่ศูนย์ประสานงานฯ และทีมวิจัยต้องช่วยกันทำอย่างต่อเนื่องควบคู่ไปกับการสร้างเครือข่าย เพื่อเผยแพร่ข้อมูลออกสู่สาธารณะ ให้เป็นที่รับรู้ของสังคมในวงกว้างขึ้นให้เกิดความตระหนักในปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจะมีส่วนในการกระตุ้นให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้เข้ามาแก้ไขปัญหาในพื้นที่มากขึ้น สำหรับงานประชาสัมพันธ์ในปีงบประมาณ 2556 นี้ ศูนย์ประสานงานฯ จะทำฐานข้อมูลองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยให้ชัดเจนกว่าเดิม และเผยแพร่งานในรูปแบบการเขียน RE และ เขียนบทความการเคลื่อนไหวของงานในพื้นที่ให้มากขึ้น

งบประมาณ 772,200 บาท (เจ็ดแสนเจ็ดหมื่นสองพันสองร้อยบาทถ้วน)

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

เชิงวิจัย

1. เกิดองค์ความรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน
2. ได้แนวทางการจัดการทรัพยากรชายฝั่งในพื้นที่อ่าวบ้านดอนโดยชุมชนมีส่วนร่วม

เชิงพัฒนา

1. เกิดความร่วมมือของหน่วยงานในการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน
2. เกิดการจัดการข้อมูล/องค์ความรู้ผลงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเผยแพร่สู่สาธารณะ

เชิงบริหารจัดการ

1. ได้โครงการวิจัยใหม่ที่ได้รับการสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น) อย่างน้อย 5 โครงการ
2. สามารถสนับสนุนโครงการที่กำลังดำเนินการจนสามารถปิดโครงการได้ จำนวน 4 โครงการ
3. มี RE ที่เป็นผลมาจากการใช้ประโยชน์จากงานวิจัยในพื้นที่ อย่างน้อยจำนวน 5 เรื่อง

ภาคผนวก

1. ตารางการดำเนินงานของศูนย์ประสานงาน (ตุลาคม 2554-กันยายน 2555)

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
7 ตุลาคม 2554	ร่วมเวทีปัญหาสิทธิในการประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง คณะกรรมการสิทธิลงพื้นที่ ที่โรงเรียนบ้านไทรงาม ต.เลม็ด อ.ไชยา	วิรัตน์ สาระคง
11 ตุลาคม 2554	ลงพื้นที่ติดตามรายละเอียดของโครงการข้าวหอมไชยา บ้านนาหลวง ต.เลม็ด อ.ไชยา	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
15 ตุลาคม 2554	ลงพื้นที่บ้านควดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เพื่อพัฒนาจิตวิทย	วิรัตน์ สาระคง
31 ตุลาคม 2554	คุณสมบุรณ์ อัมภากิจ และคุณสินธุ์ แก้วสินธุ์ ลงมาคุยงานเรื่อง “คุณภาพการทำงานของโหนด”	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
2 พฤศจิกายน 2554	ร่วมเวทีการจัดการปัญหาขยะ ที่วัดจันทาราม ต.ท่าฉาง อ.ท่าฉาง	วิรัตน์ สาระคง
7 พฤศจิกายน 2554	ร่วมเวที พบ. พื้นที่คุ้มครองสิ่งแวดล้อม อ่าวบ้านดอน ห้องประชุมศาลากลางจังหวัดสุราษฎร์ธานี	วิรัตน์ สาระคง
14 พฤศจิกายน 2554	ร่วมกิจกรรมการเกี่ยวข้าว ของโครงการข้าวหอมไชยา บ้านนาหลวง ต.เลม็ด อ.ไชยา ซึ่งเป็นข้าวในโครงการวิจัยรุ่นที่ 4	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
15 พฤศจิกายน 2554	ร่วมกิจกรรมของการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งมาถ่ายทำรายงานโปรโมทการท่องเที่ยวของจังหวัดสุราษฎร์ธานี การท่องเที่ยวเชิงเกษตรอินทรีย์และประวัติศาสตร์ “ ข้าวหอมไชยา บ้านนาหลวง”	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
	ลงพื้นที่บ้านควดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เพื่อพัฒนาจิตวิทย	วิรัตน์ สาระคง

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
24 พฤศจิกายน 2554	ลงพื้นที่บ้านดวดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เพื่อพัฒนาจิตวิทยวิจัย	วิรัตน์ สาระคง
28 พฤศจิกายน 2554	ร่วมงาน “งานวิจัยเชิงพื้นที่” ของมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ซึ่งร่วมกับ สกว.	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
1 ธันวาคม 2554	ลงพื้นที่พัฒนาจิตวิทยในประเด็นการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน ในพื้นที่บ้านดวดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เนื่องจากในพื้นที่ขณะนี้ได้ประสบปัญหาการคราดหอยลายอย่างหนัก ทั้งจากคนในและนอกพื้นที่ กลุ่มคนเหล่านี้เกรงว่าหากยังคราดแบบนี้ต่อไปทรัพยากรในทะเลจะหมดไป	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
2 ธันวาคม 2554	ลงพื้นที่ บ้านดวดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เพื่อพัฒนาจิตวิทยวิจัย จากปัญหาเรื่องทรัพยากรชายฝั่งในชุมชน	วิรัตน์ สาระคง
22 ธันวาคม 2554	ลงพื้นที่ วัดจันทาราม อ.ท่าฉาง เพื่อสอบถามข้อมูลความเปลี่ยนแปลงเรื่องทรัพยากรในเหตุการณ์น้ำท่วมหลักจากเหตุการณ์ผ่านมาแล้วกว่า 9 เดือน ทั้งวางแผนการจัดเวทีใหญ่นำเสนอปัญหาต่อหน่วยงานของรัฐในจังหวัด และหาแนวทางรับมือกับสถานการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
23 ธันวาคม 2554	ประชุมย่อย “แนวทางการวิจัยในพื้นที่สุราษฎร์ธานี” ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี บอกเล่าจุดยืนของแต่ละองค์กรที่เข้ามาทำงานในอ่าวบ้านดอน โหนดสุราษฎร์ธานีทำงานวิจัยเรื่องการจัดการทรัพยากรธรรมชาติในอ่าวบ้านดอนเป็นหลัก , มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ หันมาสนับสนุนให้อาจารย์ทำงานวิจัยเกี่ยวกับอ่าวบ้านดอนมากขึ้น และคุณประทีป มีคติธรรม และคุณศยามล ไกรยูรวงศ์ กำลังขับเคลื่อนงานเรื่องอ่าวบ้านดอนเช่นกัน โดยเน้นเรื่องกฎหมายและเครือข่ายชาวประมง ทำงานร่วมกับอบต.ในพื้นที่	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข
24	ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาจิตวิทยวิจัยในพื้นที่ บ้านดวดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เพื่อ	วิรัตน์ สาระคง

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
ธันวาคม 2554	สอบถาม ชวนคุยเพื่อให้ได้ข้อมูลปัญหาที่สามารถจะยกระดับขึ้นเป็นโครงการวิจัย	มลทา ศรีทองสุข
17 มกราคม 2555	ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยในพื้นที่ บ้านดวดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ เพื่อเติมเต็มข้อมูลและร่วมวางแผนการดำเนินกิจกรรมว่าจะทำกิจกรรมอย่างไร อะไรบ้าง ทั้งที่เลี้ยงจากไหนได้ชี้แจงถึงขั้นตอนคร่าวๆในการดำเนินงานวิจัย	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
22 มกราคม 2555	หัวหน้าทีมวิจัยโครงการช้างป่าเข้ามาเคลียร์การเงินของโครงการที่ศูนย์ประสานงานฯ	มลทา ศรีทองสุข
25 มกราคม 2555	ลงพื้นที่วัดปากหมาก ต.ปากหมาก อ.ไชยา เพื่อพบกลุ่มแกนนำของเครือข่ายธนาคารเพื่อศิลาฯ รับทราบความเป็นมาและปัญหาของการทำงานของเครือข่าย และเครือข่ายสนใจที่จะทำงานวิจัย	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
30 มกราคม 2555	ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาโจทย์วิจัย ที่บ้านหนองปรือ ต.ท่าชนะ อ.ท่าชนะ รับทราบปัญหาของคนในพื้นที่บ้านหนองปรือที่ต้องการรักษาพื้นที่หน้าทะเลของตนให้เป็นแหล่งทรัพยากร หากินของคนในพื้นที่ต่อไป	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
31 มกราคม 2555	ลงพื้นที่พัฒนาโครงการ “ปลาช่อนทะเล” ในพื้นที่พุมเรียง อ.ไชยา เนื่องจากว่า จะต้องปรับแก้ในเรื่องกิจกรรมที่จะดำเนินงานเล็กน้อย โดยร่วมกันคิดกิจกรรมใหม่อีกครั้งกับทีมวิจัย	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
8-9 กุมภาพันธ์ 2555	ร่วมอบรมการเขียนรายงานวิจัย โดย อ.เลิศชาย ศิริชัย ครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
9 กุมภาพันธ์ 2555	เข้าชี้แจงแนวคิด และวิธีการพัฒนาโจทย์ในพื้นที่ หมู่ 9 ต.ท่าเคย อ.ท่าฉาง	วิรัตน์ สาระคง
12	เข้าร่วมการประชุมทีมวิจัยกับทีมแหล่งคั้งหมอบเพื่อหาจุดยืนว่าจะดำเนินงานต่อ	วิรัตน์ สาระคง

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
กุมภาพันธ์ 2555	หรือไม่ หากไม่ดำเนินงานต่อจะได้ยกเลิกโครงการ เนื่องจากใกล้จะหมดเวลาในการดำเนินงาน แต่ยังไม่ได้นำเสนอกิจกรรมใดๆทั้งสิ้น นอกจากการชี้แจงโครงการ ที่ศาลาที่ทำการบ้านกะแตะแจะ ต.ท่าทองใหม่	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
14-15 กุมภาพันธ์ 2555	เข้าร่วมเวที RC ได้ ที่โรงแรมปาร์ควิว รีสอร์ท อ.เมือง จ.ปัตตานี	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
17 กุมภาพันธ์ 2555	เข้าชี้แจงแนวคิด และวิธีการพัฒนาจิตย ในพื้นที่บ้านเหนือ น้ำ ต.พุมเรียง อ.ไชยา	วิรัตน์ สาระคง
19 กุมภาพันธ์ 2555	ร่วมเวทีนำเสนอผลการวิจัยเครือข่ายที่ดิน ที่โรงเรียนวัดใหม่ อ.เมืองฯ	วิรัตน์ สาระคง
21 กุมภาพันธ์ 2555	ลงพื้นที่เพื่อพัฒนาจิตยวิจัยในพื้นที่บ้านดวดปิด ต.คันธูลี อ.ท่าชนะ เพื่อร่วมกันวางแผนในรายละเอียดของปฏิบัติการ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
23 กุมภาพันธ์ 2555	ลงพื้นที่ร่วมประชุมทีมวิจัยกับพื้นที่แหลมคู้หมอ ที่บ้านพอด เพื่อร่วมกันวางแผนการจัดเก็บข้อมูลบริบทชุมชนของชาวประมงในแต่ละพื้นที่ทำเข้ามาหากินในบริเวณแหลมคู้หมอ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
24 กุมภาพันธ์ 2555	ร่วมจัดเวทีนำเสนอ “ข้อเสนอโครงการ” และพิจารณาโครงการโดยผู้ทรงคุณวุฒิในพื้นที่	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
26 กุมภาพันธ์ 2555	ลงพื้นที่บ้านหนองกรูด ต.เลม็ด อ.ไชยา เพื่อร่วมกิจกรรมในกลุ่มเครือข่ายธนาคารเพื่อค้ำฟ้า (บ้านหนองกรูด) และพูดคุยปรึกษาหารือ หารูปแบบการดำเนินงาน ซึ่งจะพัฒนาเป็นโครงการวิจัยต่อไป	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
29 กุมภาพันธ์ 2555	ลงพื้นที่ศาลาบ้านกระแตจะแจ๊ะ คุยร่วมกับทีมวิจัยคู้งหมอ โดยพี่เลี้ยงช่วยชี้แจง แนวคำถามและวิธีการไปเก็บข้อมูลในชุมชน	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
2 มีนาคม 2555	หัวหน้าทีมวิจัยโครงการข้างเข้ามาเคลียร์การเงินของโครงการที่ศูนย์ประสานงานฯ	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
5 มีนาคม 2555	พูดคุยถึงแนวทางการจัดกิจกรรม ที่จะส่งเสริมความเข้มแข็งให้เครือข่าย ธนาคารศีลห้าธรรมชาติ	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
8 มีนาคม 2555	ลงพื้นที่ศาลาบ้านกะแตจะแจ๊ะ เพื่อเก็บข้อมูลบริบทของแหลมคู้งหมอ และช่วยกันทำแบบสอบถามเรื่องการทำประมงรายบุคคล โครงการแหลมคู้งหมอ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
16 มีนาคม 2555	ลงพื้นที่บ้านหนองปรือ ต.ท่าชนะ อ.ท่าชนะ เพื่อพัฒนาโจทย์ในประเด็นการจัดการทรัพยากรน้ำทะเลในชุมชน เพื่อต้องการรักษาไว้หากินต่อไป	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
	พูดคุยกับผู้นำเครือข่ายธนาคารศีลห้า ถึงการดำเนินงานในพื้นที่กลุ่มเครือข่ายว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
21 มีนาคม 2555	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลบริบทชุมชน และการทำประมงในพื้นที่บ้านกระแตจะแจ๊ะ อ.กาญจนดิษฐ์ โครงการแหลมคู้งหมอฯ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
26 มีนาคม 2555	ลงพื้นที่บ้านหนองปรือ ต.ท่าชนะ อ.ท่าชนะ เพื่อร่วมออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาโครงการวิจัยประเด็นการจัดการทรัพยากรน้ำ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
29 มีนาคม 2555	ลงพื้นที่วัดปากหมาก ต.ปากหมาก อ.ไชยา เพื่อร่วมออกแบบกิจกรรมในการพัฒนาโครงการวิจัยเครือข่ายธนาคารเพื่อศีลห้าฯ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
30 มีนาคม 2555	ร่วมเป็นวิทยากรและพี่เลี้ยงร่วมกับทีมวิจัยในพื้นที่แหลมโพธิ์ ให้เด็กเยาวชนจากจังหวัดยะลาและนราธิวาสซึ่งมาทำงานในโครงการ “บ้านฉัน-บ้านเธอ” ของมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตสุราษฎร์ธานี	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
23-24 เมษายน 2555	ร่วมอบรมการเขียนงานวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับสุขภาพ จากสำนัก ABAC POLL ที่โรงแรมโดมอนด์ พลาซ่า	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
27 เมษายน 2555	ลงพื้นที่พูดคุยกับตัวแทนของพื้นที่ธนาคารศีลห้า เพื่อเตรียมตัวนำเสนอข้อเสนอโครงการ ในเวทีพิจารณาโครงการโดยมีผู้ทรงคุณวุฒิมาให้คำแนะนำ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
29 เมษายน 2555	เวทีพิจารณาข้อเสนอโครงการใน 2 พื้นที่ คือ บ้านหนองปรือ อ.ท่าชนะ และเครือข่ายธนาคารเพื่อศีลห้า ที่มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
11 พฤษภาคม 2555	ลงพื้นที่เพื่อเตรียมข้อมูลของโครงการสถานการณ์อุทกภัยอำเภอบ้านดอนฯ ที่บ้านท่าพิกุล ต.ท่าช้าง อ.ท่าช้าง	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
21 พฤษภาคม 2555	เวทีนำเสนอข้อมูลจากงานวิจัยโครงการ “ศึกษาสถานการณ์ปัญหา ผลกระทบจากอุทกภัย กรณีพื้นที่อำเภอบ้านดอนฯ” และเป็นเวทีแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นระหว่างชุมชน หน่วยงานราชการ และสื่อในท้องถิ่น ที่โรงแรมร้อยเกาะ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
23 พฤษภาคม 255	เวที “เกษตรพันธสัญญา” เป็นการนำเสนอข้อมูลการทำเกษตรในรูปแบบพันธะสัญญา ที่ทางเครือข่ายได้ทำการศึกษาข้อมูลจากเกษตรกรในภาคเหนือและอีสานมาแล้ว และชวนกลุ่มเกษตรกรภาคใต้ดำเนินการขับเคลื่อนงานด้วยกัน	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
5 มิถุนายน 2555	เขาไปคุยสถานการณ์กับชุมชนบ้านเขาเทพพิทักษ์ ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน เนื่องจากชุมชนสนใจการทำงานวิจัย โดยชุมชนได้ติดต่อและส่งโครงการมาที่ศูนย์ประสานงาน	วิรัตน์ สาระคง

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
7 มิถุนายน 2555	ประชุมเพิ่มเติมความคิดเห็นต่อข้อเสนอโครงการชุดใหม่ 4 โครงการ ก่อนปรับแก้และส่งทางฝ่ายวิจัยท้องถิ่น , คุยปรึกษาหารือเกี่ยวกับการจะปิดโครงการแหลมคุ้งหมอ เนื่องจากชุมชนเห็นว่ามียศกภาพไม่พร้อมที่จะดำเนินงานต่อไป	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
21-22 มิถุนายน 2555	ร่วมงานมหกรรมประชุมวิชาการ สกว. ที่อิมแพ็คเมืองทองธานี	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
4 กรกฎาคม 2555	ลงพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัยฯ ที่บ้านเขาเทพพิทักษ์ ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
5 กรกฎาคม 2555	ลงพื้นที่ท่าฉาง ต.ท่าฉาง อ.ท่าฉาง เพื่อติดตามการเงินโครงการศึกษาสถานการณ์น้ำท่วมฯ จากหัวหน้าโครงการและเจ้าหน้าที่การเงินของโครงการ	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
10 กรกฎาคม 2555	ประชุมทีมวิจัยโครงการศิลป์ห้ำฯ เพื่อหารือและนัดวัน เวลา เตรียมการประชุมชี้แจงโครงการ ซึ่งกำหนดไว้ในวันที่ 19 กรกฎาคม 2555 นี้	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
12 กรกฎาคม 2555	ติดตามการเงินโครงการข้างฯ จากหัวหน้าโครงการและเจ้าหน้าที่การเงินของโครงการฯ	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
16 กรกฎาคม 2555	ปรึกษาหารือ ร่วมกันคิดหาแนวทางและยุทธศาสตร์ของโหนดสุราษฎร์ธานี ในปีงบประมาณ 2556 ร่วมกับผู้ประสานงานภาคใต้ คุณสินธุ์ แก้วสินธุ์ ซึ่งประเด็นการทำงานต่อไปจะเป็นไปในลักษณะของความมั่นคงทางอาหารที่เกี่ยวกับทรัพยากรของอำเภอบ้านดอน	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
19	ร่วมประชุมชี้แจงโครงการศิลป์ห้ำฯ ที่บ้านบางจำ ต.ตะกุกเหนือ อ.วิภาวดี	วิรัตน์ สาระคง

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
กรกฎาคม 2555		มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
20 กรกฎาคม 2555	ประชุมทีมวิจัยโครงการปลาช่อนทะเลฯ เพื่อหารือ จัดเตรียมการประชุมเพื่อชี้แจงโครงการฯ ให้คนในพื้นที่ได้ทราบ ตลอดจนถึงหน่วยงานและเด็กนักเรียนด้วย	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
23 กรกฎาคม 2555	ประชุมทีมวิจัยร่วมกับทีมวิจัย เพื่อหารือ และเตรียมการในการจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการบ้านหนองปรือฯ ต.ท่าชนะ และบ้านควดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
24 กรกฎาคม 2555	เดินทางเข้าไปพัฒนาจิตวิทยวิจัย ที่บ้านเขาเทพพิทักษ์ ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน เป็นครั้งที่ 3 โดยครั้งนี้มีประเด็นในการพูดคุยคือกำหนดแผนในการดำเนินงานของงานวิจัย และลงพื้นที่สำรวจศักยภาพของบ้านเขาเทพพิทักษ์	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
26 กรกฎาคม 2555	ร่วมคุยงานวิจัยร่วมกับคนทำงานในพื้นที่เกาะสมุย เพื่อหาแนวทางการขยายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเข้าไปใช้กับชุมชนในพื้นที่ เกาะสมุย	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
7-8 สิงหาคม 2555	เวทีสนับสนุนงานผู้ประสานงานภาคใต้ (RC-ใต้) ที่สนามกีฬาพุดังค้าง บ้านนาพรุ จ.สงขลา	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
14 สิงหาคม 2555	ร่วมเวทีประชุมชี้แจงโครงการฟื้นฟูแนวปะการังและดอนหอยฯ บ้านควดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
15 สิงหาคม 2555	ร่วมเวทีประชุมชี้แจงโครงการปลาช่อนทะเลฯ บ้านแหลมโพธิ์ ต.พุมเรียง อ.ไชยา	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
20	ร่วมเวทีประชุมชี้แจงโครงการฟื้นฟูอาชีพประมงชายฝั่งฯ บ้านหนองปรือ ต.ท่า	วิรัตน์ สาระคง

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
สิงหาคม 2555	ชนะ อ.ท่าชนะ	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
21 สิงหาคม 2555	ประชุมทีมวิจัยโครงการศิลป์ห้าฯ เพื่อหารือและเตรียมการ การจัดเก็บข้อมูลบริบทและการดำเนินงานที่ผ่านมาของบ้านหนองกรดและบ้านบางจำ	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
5 กันยายน 2555	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อเติมเต็มรายงานโครงการฟื้นฟูคลอง 3 สายๆ ที่ศาลาหมู่บ้าน บ้านห้วย ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
6 กันยายน 2555	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อเติมเต็มรายงานโครงการกะปิบ้านดอนหารฯ ที่ศูนย์การเรียนรู้บ้านดอนหาร ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
	ลงพื้นที่คุยขยับงานกับฐานทีมวิจัยเดิม รอบอ่าวบ้านดอน	วิรัตน์ สาระคง
7 กันยายน 2555	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อเติมเต็มรายงานโครงการขี่เลนจากบ่อกุ้งฯ ที่ศาลาริมทะเล บ้านพอด ต.ชลคราม อ.ดอนสัก	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
9 กันยายน 2555	ลงพื้นที่บ้านหนองกรด เพื่อร่วมกับทีมวิจัยในการเก็บข้อมูลบริบทของกลุ่มธนาคารศิลป์ห้า บ้านหนองกรด ต.เลม็ด อ.ไชยา	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
12 กันยายน 2555	ลงพื้นที่เก็บข้อมูลเพื่อเติมเต็มรายงานโครงการฟื้นฟูคลองบางโสมฯ ที่ศาลาศูนย์การเรียนรู้ป่าชายเลนบางโสม ต.ดอนสัก อ.ดอนสัก	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
14 กันยายน 2555	คุยขยับงานกับพื้นที่วิจัยเดิมรอบอ่าวบ้านดอน เพื่อหาแนวทางในการขยับงานต่อ ครั้งที่ 2	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข
17	ติดตามการเงินบ้านแหลมทวด หารือกับธนาคาร เรื่องการปิดบัญชีธนาคาร	มลทา ศรีทองสุข

วัน เดือน ปี	รายละเอียดการดำเนินงาน	ผู้รับผิดชอบ
กันยายน 2555	ของโครงการในกรณีที่มีการเปลี่ยนหัวหน้าโครงการ แต่ไม่ได้มีการเปลี่ยนคนเบิกจ่ายในบัญชีธนาคาร	
18 กันยายน 2555	ติดตามการเงินบ้านความล่าง ทำหนังสือขอรายการเบิกจ่ายทางบัญชีย้อนหลัง เนื่องจากทีมวิจัยปิดสมุดบัญชีแล้ว แต่ได้ทำสมุดบัญชีหายในระหว่างทาง	มลทา ศรีทองสุข
26 กันยายน 2555	คุยขยับงานกับพื้นที่วิจัยเดิมรอบอ่าวบ้านดอน เพื่อหาแนวทางในการขยับงาน ต่อ ครั้งที่ 3 โดยในครั้งนี้นำแผนที่ภูมินิเวศทางทะเลของแต่ละพื้นที่มาร่วมกันอภิปรายถึงลักษณะที่สำคัญที่ก่อให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในอ่าวบ้านดอน	วิรัตน์ สาระคง มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช
28 กันยายน 2555	ติดตามการเงินในโครงการบ้านแหลมทวด ซึ่งสามารถดำเนินการปิดบัญชีและลงลายมือชื่อในเอกสารทางการเงินเรียบร้อยแล้ว	มลทา ศรีทองสุข โสธิดา นุราช

2. ภาพกิจกรรมการดำเนินการติดตามโครงการ

- โครงการฟื้นฟูและอนุรักษ์พันธุ์ข้าวหอมไชยาฯ

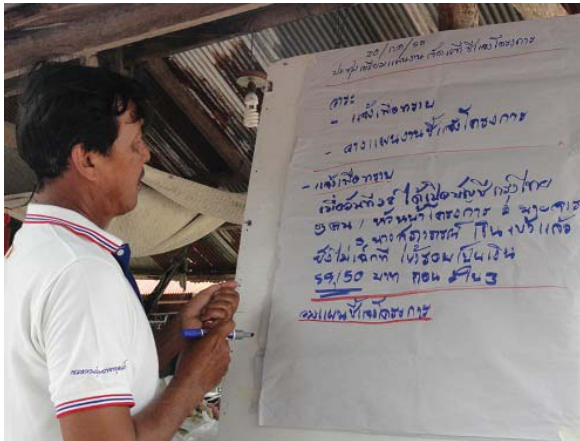

- โครงการฟื้นฟูแนวปะการังและดอนหอยบ้านดวดปิดฯ

- โครงการปลาซ่อนทะเลฯ

- โครงการส่งเสริมความเข้มแข็งของกลุ่มธนาคารศีลห้าฯ

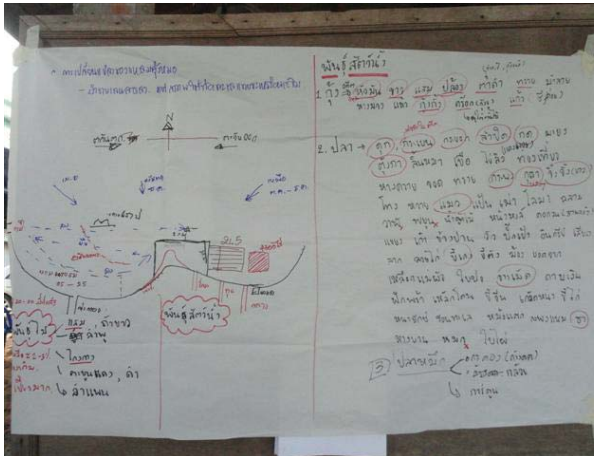
- โครงการอนุรักษ์ทรัพยากรชายฝั่งฯ บ้านหนองปรือ

- โครงการแหลมคุ้งหมอย

ภาพกิจกรรมการดำเนินการพัฒนาโจทย์โครงการวิจัย

- พื้นที่บ้านดวดปิด ต.คันธุลี อ.ท่าชนะ , พื้นที่บ้านหนองปรือ ต.ท่าชนะ อ.ท่าชนะ และเครือข่ายธนาคารสีน้ำตาล

- ภาพเวทีพัฒนาโครงการพื้นที่บ้านเขาเทพพิทักษ์ ต.เขาพัง อ.บ้านตาขุน

- ภาพกิจกรรมในเวทีพิจารณาโครงการฯ

ภาพเวที **RC** ภาคใต้

เวที 20 ปี งานวิจัย สกว.

3. การใช้ประโยชน์จากงานวิจัย (RE)

สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานีลงพื้นที่เก็บข้อมูล เพื่อหนุนการทำนาข้าวหอมไชยาสู่เส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน (RDG51S0025) ; การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านการท่องเที่ยว

โครงการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองและฟื้นฟูการทำนาแบบดั้งเดิมของชุมชนบ้านนาหลวง ตำบลเลม็ด อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยนายลิขิต ดิษยนาม เป็นหัวหน้าโครงการ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดจากความร่วมมือของกลุ่มชาวนาตำบลเลม็ด ที่ตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาข้าวหอมไชยาอันเป็นข้าวประจำถิ่นที่มีเอกลักษณ์โดดเด่นในเรื่องความหอม นุ่ม อร่อย แต่เนื่องจากกระแสการพัฒนาที่รีบเร่งในเรื่องการผลิต จึงเกิดการพัฒนาข้าวสายพันธุ์ใหม่ขึ้นให้สามารถปลูกได้มากกว่า 1 ครั้งในรอบปี เพื่อตอบสนองความต้องการในระบบทุนนิยม ในขณะที่ข้าวหอมไชยาเป็นข้าวไวแสงซึ่งสามารถปลูกได้เพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้น จากสภาพดังกล่าวข้าวหอมไชยาจึงแทบจะหายไปจากท้องทุ่งไชยาในปัจจุบัน

โครงการดังกล่าว มีวัตถุประสงค์หลักในเรื่องการฟื้นฟูพันธุ์ข้าวหอมไชยา ฟื้นฟูวิถีการทำงานแบบดั้งเดิม และสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเข้มแข็งให้กับกลุ่มทำนาเลม็ด จากการทำงานที่ผ่านมากกว่า 3 ปี คณะทำงานได้ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในการทำนาในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การไถจนถึงการเก็บเกี่ยว นวด และสี ได้พยายามในการดเว้นการใช้สารเคมี เน้นใช้วิธีแบบธรรมชาติในการดูแลแปลงนา และมีการผลิตปุ๋ยชีวภาพสำหรับใช้เองในนาข้าว แต่การทำนาที่ผ่านมา ก็ประสบปัญหาค่อนข้างมากทั้งในเรื่องศัตรูพืช และเรื่องน้ำท่วม อย่างไรก็ตามจากการปลูกในแต่ละรุ่นที่ผ่านมา พบว่า ข้าวที่ได้จะมีลักษณะประจำพันธุ์ที่ดีขึ้นเรื่อยๆ ทั้งในด้านความหอม และรสชาติที่ใกล้เคียงกับข้าวหอมไชยาในอดีตมากขึ้น เมื่อมีกลุ่มในการฟื้นฟูพันธุ์ข้าวหอมไชยาเกิดขึ้น เกิดการประชาสัมพันธ์การทำงานไปยังคนกลุ่มต่างๆมากขึ้น ทำให้ก็เกิดกลุ่มคนที่สนใจในการทำนาข้าวหอมไชยามากขึ้น การที่สำคัญคือข้าวหอมไชยาได้รับความสนใจจากสำนักงานเกษตรจังหวัดสุราษฎร์ธานี

สนับสนุนเรื่องการขยายพื้นที่ปลูกข้าวหอมไชยาผ่านโครงการข้าวคืนถิ่นของจังหวัด ทำให้มีชาวนาในพื้นที่อำเภอไชยาสนใจทำนาข้าวหอมไชยามากขึ้น กว่า 20 ราย

หลังจากโครงการสิ้นสุดลง คณะทำงานยังได้ปลูกข้าวหอมไชยาอย่างต่อเนื่องโดยหวังว่าจะพัฒนาข้าวหอมไชยาให้เป็นสินค้าบ่งชี้ทางภูมิศาสตร์ (GI) ต่อไป และพยายามประสานงานเพื่อดึงความร่วมมือจากหน่วยงานต่างๆ เข้ามาหนุนเสริม และประชาสัมพันธ์เรื่องการทำนาข้าวหอม

ไชยาให้เป็นที่รับรู้ของคนทั่วไปมากขึ้น ทั้งนี้ในวันเก็บเกี่ยวข้าวหอมไชยารุ่นที่ 4 ของคณะทำงานในวันที่ 15 พฤศจิกายน 2554 ได้มีสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีสนใจเข้าร่วม โดยพานักท่องเที่ยวทั้งไทย และต่างชาติ ประมาณ 10 คน ลงพื้นที่ร่วมเก็บเกี่ยวข้าว พร้อมทั้งบันทึกวีดีโอ กิจกรรมการเกี่ยวข้าวหอมไชยาเพื่อการประชาสัมพันธ์พื้นที่เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ให้ผู้สนใจได้รับทราบต่อไป ซึ่งการเปิดพื้นที่เป็นเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชนในครั้งนี้ ถือเป็นอีกก้าวหนึ่งที่จะทำให้ ข้าวหอมไชยา เป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น

**กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองท่าฉาง ใช้การท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นเครื่องมือในการ
ประชาสัมพันธ์ และกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ฟื้นฟูคลอง (RDG51S0024);
การใช้ประโยชน์เชิงพื้นที่ ด้านการท่องเที่ยว**

โครงการศึกษาแนวทางการฟื้นฟู อนุรักษ์คลองท่าฉางโดยชุมชนบ้านไทรใหญ่ หมู่ 6 ตำบล
เขาถ่าน อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีนายจร รักษาพรหมณ์ เป็นหัวหน้าโครงการ ภายใต้
การสนับสนุนของของสำนักงานกองทุนสนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เกิดจากกลุ่มคน
จำนวน 18 คน ที่ยังใช้ประโยชน์จากคลองและเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองเพื่อรักษา
ความอุดมสมบูรณ์ของลำคลองเอาไว้ เนื่องจากเห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของคลองท่าฉาง ที่ส่งผล
กระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนเรื่อยมา ตั้งแต่การทำลายต้นไมริมคลองเพื่อทำนาถุ้ง การปล่อยของเสีย
จากนาถุ้งลงสู่ลำคลอง สัตว์น้ำหายออกนอกพื้นที่ จนการเลี้ยงกุ้งประสบปัญหาจนต้องหยุดเลี้ยง
สภาพคลองที่ค่อยๆฟื้น ความสมบูรณ์เริ่มกลับมา แต่ก็ประสบปัญหาใหม่ ในเรื่องการปล่อยน้ำเสียจาก
โรงงานอุตสาหกรรม ทำให้สภาพคลองเสื่อมโทรมไปอีกครึ่งหนึ่ง ที่ผ่านมาชุมชนพยายามแก้ไขปัญหา
โดยการรวมตัวเป็น “กลุ่มอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองท่าฉาง” ร่วมจัดการกับปัญหา โดยการคุยกับเจ้าของ
โรงงาน และประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการแก้ไขปัญหาได้ระดับหนึ่ง จนการปล่อยน้ำเสีย
ในคลองมีน้อยลง แต่ก็ยังไม่มั่นใจในการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นหลังจากนี้

โครงการจึงเกิดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาแนวทางในการฟื้นฟูและอนุรักษ์คลอง
ท่าฉางโดยชุมชนมีส่วนร่วม และหารูปแบบที่เหมาะสมในการฟื้นฟู อนุรักษ์คลองท่าฉาง จากการ
ทำงานวิจัยตั้งแต่ปี 2551 เป็นต้นมา พบว่า ปัญหาในปัจจุบัน นอกจะเป็นเรื่องการปล่อยน้ำเสียจาก
โรงงานอุตสาหกรรมแล้ว ยังมีปัญหา เรื่องการ ขีตปลา การเบียดกั้น การขุดถนนถมปากบางต่างๆ ทำให้
แหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำหายไปด้วย การทำงานที่ผ่านมา ได้เน้นในเรื่องการศึกษาข้อมูลการ
เปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนได้รับทราบ, การเฝ้าระวังแจ้งเตือนการปล่อยน้ำเสีย
จากชุมชนต้นน้ำ และการดึงการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์และฟื้นฟูทรัพยากรจากชุมชน และ
หน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยการ จัดกิจกรรมปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำเพื่อเพิ่มปริมาณสัตว์น้ำในคลอง และปลูก
ป่าชายเลนสร้างแหล่งที่อยู่อาศัยให้กับสัตว์น้ำ อย่างสม่ำเสมอ รวมถึงการทดลองเลี้ยง ปลาบู่ และกุ้ง
ก้ามกราม ซึ่งสัตว์น้ำหายากในคลองท่าฉาง จากการทำงานที่ผ่านมาพบว่า การร่วมมือกันในการทำ

กิจกรรมอย่างต่อเนื่องของชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ ทำให้ปัญหาต่างๆ ลดน้อยลง และทรัพยากรในคลองสมบูรณ์ขึ้นตามลำดับ

หลังจากโครงการวิจัยจะสิ้นสุดลงตามกรอบระยะเวลา ชุมชนยังดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในการอนุรักษ์คลองทำอย่างต่อเนื่อง สามารถดึงดูดสมาชิกในชุมชนเข้าร่วมในการทำกิจกรรมแต่ละครั้งไม่น้อยกว่า 90 คน มีการช่วยกันสอดส่องดูแลคลอง แจ่งข้าวสาร เรื่องราวต่างๆ ถึงกันเสมอมา ทั้งนี้ได้เล็งเห็นว่า การสร้างการเรียนรู้ไปสู่สังคมวงกว้างเป็นสิ่งที่จำเป็น

ประกอบกับต้นทุนด้านทรัพยากร และวิถีชีวิตของชุมชนมีพอที่จะผลักดันให้เกิดการท่องเที่ยวโดยชุมชนได้ จึงได้ประสานงานไปยังสำนักงานท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุราษฎร์ธานี เพื่อเข้าร่วมเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนในด้านการพัฒนาศักยภาพคนทำงาน ผ่านการศึกษาดูงานกับเครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนพื้นที่ต่างๆ และการอบรมเพิ่มเติมความรู้ในด้านการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน เช่น การต้อนรับ การดูแลนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการกลุ่ม เป็นต้น จนทำให้ปัจจุบันกลุ่มศักยภาพพอที่จะต้อนรับนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ได้ โดยมีกิจกรรมหลัก คือ “ล่องเรือชมวิถีประมงพื้นบ้าน ชื่นบานกับความหลากหลายของระบบนิเวศป่าชายเลน” ที่จัดให้ล่องเรือชมป่าชายเลน ชมเกาะนก หาดทรายในป่าชายเลน

และกิจกรรม “รวมคืนชีวิตให้ท้องทะเล” จัดให้มีการปลูกป่าและปล่อยพันธุ์สัตว์น้ำ ซึ่งกิจกรรมที่เกิดขึ้นถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ไปสู่ภายนอกมากขึ้น และล้วนเป็นกิจกรรมที่สืบเนื่องมาจากการอนุรักษ์และฟื้นฟูคลองทั้งสิ้น

รายการ “ปราชญ์เดินดิน” สนใจถ่ายทอดเรื่องราว ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม - วีระบุรุษแห่งอ่าวบ้านดอน (RDG51S0003) ; การใช้ประโยชน์เชิงสาธารณะ ด้านการจัดการทรัพยากร

จากประสบการณ์การทำงานเรื่องการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง มาอย่างยาวนาน กว่า 12 ปี และได้เริ่มทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมานานกว่า 7 ปี ของคุณประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม ที่เริ่มตั้งแต่การทำโครงการ “ศึกษาแนวทางการจัดการป่าชายเลนเพื่อเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวอย่างยั่งยืน บ้านท่าฉาง อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี” เมื่อปี 2548 ซึ่งพบว่าการดูแลป่าชายเลน และการกันพื้นที่ไว้บางส่วนสำหรับเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปูเปี้ยวนั้น ก็ทำให้สามารถเพิ่มปริมาณปูเปี้ยวได้อย่างรวดเร็ว ปี 2550 จึงได้เลื่อนงานต่อในโครงการ “ประสานงานชุดเครือข่ายการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน และองค์รภาคี” โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อประสานงาน เครือข่ายชุดโครงการวิจัย “การจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน” ให้บรรลุวัตถุประสงค์ของแต่ละโครงการ และประสานหน่วยงาน/องค์รภาคีเข้ามาหนุนเสริม รวมถึงรวบรวมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์องค์ความรู้ที่ได้จากการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอน และสร้างการเรียนรู้การทำงานแบบมีส่วนร่วม

ร่วมในการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนให้เกิดขึ้นในพื้นที่ต่างๆ การทำงานที่ผ่านมาทำให้ทรัพยากรสมบูรณ์ขึ้น มีเครือข่ายในการทำงานร่วมกัน ซึ่งทำให้กลุ่มเป็นที่รู้จักของคนทั่วไปมากขึ้น ในด้านการจัดการทรัพยากรชายฝั่ง

จากประสบการณ์ดังกล่าว ทำให้รายการ “ปราชญ์เดินดิน” เห็นความสำคัญเข้ามาถ่ายทอดประสบการณ์ชีวิตในแง่มุมต่างๆ ของคุณ ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม ออกสู่สาธารณะ ในชื่อตอน “ประสิทธิ์ เชื้อเอี่ยม – วีระบุรุษแห่งอ่าวบ้านดอน” โดยออกอากาศ จำนวน 2 ตอน คือ ตอนที่ 1 วันเสาร์ที่ 21 เมษายน 2555 และ ตอนที่ 2 วันเสาร์ที่ 28 เมษายน 2555 เวลา 12.30 น.ทาง โมเดิร์นไนน์ทีวี

ทั้งนี้รายการได้นำเสนอประสบการณ์การทำงานในด้านการดูแลทรัพยากรอ่าวบ้านดอนที่ผ่านมาของคุณประสิทธิ์ ตั้งแต่การร่วมมือกันทำงานเพื่อต่อสู้กับนายทุนที่เข้ามาบุกรุกพื้นที่ทำนาเกลือ การร่วมกันปลูกป่าชายเลน จนถึงการทำงานวิจัยโดยใช้ปูเปี้ยว เป็นสื่อในการขับเคลื่อนให้คนเข้ามาร่วมแรงร่วมใจกันอนุรักษ์ และฟื้นฟูป่าชายเลน การทำงานได้ผลักดันให้ทุกคนเห็นว่าปูเปี้ยวเป็นสัตว์เศรษฐกิจอย่างหนึ่งของชาวประมงชายฝั่ง และเป็นสัตว์ที่ต้องอยู่ร่วมกับป่าชายเลน ซึ่งถ้าไม่มีป่าชายเลน ทั้งปูเปี้ยว และสัตว์น้ำชนิดอื่นๆที่ต้องพึ่งพาอาศัยอยู่ในป่าชายเลนก็ไม่สามารถอยู่ได้ ในทางกลับกันคุณประสิทธิ์ เชื่อเลี่ยม ก็ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าถ้าดูแลป่าชายเลนไม่ให้อุณหภูมิทำลาย และจับสัตว์น้ำอย่างถูกวิธี ก็จะมีสัตว์น้ำชนิดต่างๆ สมบูรณ์ขึ้น

นอกจากนี้ยังได้กล่าวถึง ปัญหาอื่นๆ ที่เกิดขึ้นในอ่าวบ้านดอน กฎกติกาในการดูแลทรัพยากรอ่าวบ้านดอนของชุมชน และการขยายการทำงานในลักษณะเดียวกันในพื้นที่อื่นๆ ซึ่งการออกรายการปราชญ์

เดินดินของคุณประสิทธิ์ในครั้งนี้ ถือเป็นการประชาสัมพันธ์การทำงานในพื้นที่ ให้สาธารณะรับทราบมากขึ้น และเป็นการขยายแนวคิดเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากร ไปสู่พื้นที่อื่นๆ มากขึ้นด้วย

4. รายละเอียดการประชุมร่วมกับเครือข่าย

1. แนวทางการสร้างความร่วมมือระดับพื้นที่ของงาน สกว. 3 ฝ่าย ในการดำเนินงาน ด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูชายฝั่งอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วันที่ 23 ธันวาคม 2554 เวลา 9.00 น.-12.00 น. ณ ห้องประชุมชั้น 9 อาคารกาญจนาภิเษกอนุสรณ์

ผู้เข้าร่วมหารือ

- ดร.วัฒนา รัตนพรหม ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา และอาจารย์ นักวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี ที่ได้รับทุนและที่สนใจ
- คุณวิรัตน์ สาระคง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี
- คุณสินธุ์ แก้วสินธุ์ สกว.ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (ส่วนกลาง)
- คุณศยามล ไกรยูรวงศ์ หัวหน้าโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการ "ความร่วมมือจากพหุภาคีในการบูรณาการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่น" และทีมวิจัย

ประเด็นหารือ

1. นำเสนอการดำเนินงานที่ผ่านมาและแผนการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง "ความร่วมมือจากพหุภาคีในการบูรณาการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่น" เพื่อให้เห็นภาพรวมของงานวิจัยภายใต้การสนับสนุนของ สกว. ทั้ง 3 ฝ่าย

2. หารือแนวทางการประสานงาน การบูรณาการการดำเนินงานของสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุราษฎร์ธานี ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี และโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่องความร่วมมือพหุภาคีฯ

2.1 ความร่วมมือในกลไกคณะกรรมการบริหารจัดการทรัพยากรชายฝั่งอ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี

2.2 ความร่วมมือในการสนับสนุนการดำเนินงานของชุมชนในพื้นที่ต่างๆ

2.3 การยกระดับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไปสู่งานวิจัยเชิงลึก (เช่น กรณีของงานวิจัยท้องถิ่น เรื่องการใช้ประโยชน์จากชีเลนจากนาุ้งมาทำปุ๋ย)

2.4 การนำนักวิจัยหรือนักศึกษาที่สนใจ ลงพื้นที่แลกเปลี่ยนกับชุมชนเพื่อค้นหาประเด็น หรือโจทย์งานวิจัยที่สอดคล้องกับท้องถิ่น

2.5 การหนุนเสริมในด้านอื่นๆ เช่น การสนับสนุน อบรมด้านเทคนิค (ระบบฐานข้อมูล GIS, การออกแบบเว็บไซต์โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป)

การดำเนินงานของ สกว. 3 ฝ่ายในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุนการดำเนินงานในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผ่านฝ่ายต่างๆ จำนวน 3 ฝ่ายได้แก่

ฝ่ายเกษตร (ฝ่าย 2) : มุ่งสนับสนุนการวิจัยเพื่อให้ความเข้มแข็งทางวิชาการเกษตรเป็นพลังขับเคลื่อนให้เกษตรกรมีอาชีพทางเลือกในการประกอบอาชีพ หนุนเสริมความสามารถในการแข่งขันของภาคเอกชน และมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อภาครัฐ โดยใช้กระบวนการพัฒนาโจทย์และการจัดการงานวิจัยที่ตรงประเด็นอย่างทันการณ์ บนพื้นฐานองค์ความรู้ในตัวสินค้าเกษตรที่เกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก ทั้งพืชผัก ผลไม้ สัตว์ และสัตว์น้ำตลอดห่วงโซ่การผลิต โดยคำนึงถึงบริบทในด้านเศรษฐกิจ การค้า การลงทุน สังคม และสิ่งแวดล้อม รวมทั้งความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ สร้างสรรค์ห่วงโซ่คุณค่าที่มีความเป็นธรรมต่อทุกภาคส่วน โดยมียุทธศาสตร์การดำเนินงานคือ

1. ส่งเสริมและพัฒนากระบวนการและเทคโนโลยีการผลิตเพื่อให้ได้ผลผลิตคุณภาพ การบริหารจัดการห่วงโซ่อุปทานจากต้นน้ำ (การผลิต) กลางน้ำ (หลังการเก็บเกี่ยว การแปรรูป) และปลายน้ำ (การเชื่อมโยงสู่ตลาด) โดยเน้นสินค้าเกษตรไทยที่มีศักยภาพ
2. ส่งเสริมและยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้ผลิตและผู้บริโภค จากองค์ความรู้ด้านความมั่นคงอาหาร ความปลอดภัยอาหาร และสุขภาพ
3. สนับสนุนให้มีการสังเคราะห์ผลงานวิจัยเพื่อการตัดสินใจเชิงนโยบาย ธุรกิจ และอาชีพ
4. สนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ครบวงจร และนักวิจัยคุณภาพ ผ่านการจัดตั้งศูนย์เครือข่ายวิจัยและพัฒนา ในความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา

การดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี สกว. ฝ่าย 2 มีความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี (มรส.) ในการดำเนินการวิจัยภายใต้ชุดโครงการความร่วมมือ สกว.-มรส. โดยในปี 2554 มีโครงการวิจัยที่ผ่านความเห็นชอบของผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 10 โครงการๆ ละ 200,000 บาท

ฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น : มุ่งเน้นการเสริมสร้างศักยภาพและความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน ด้วยการสร้างการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น การดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปัจจุบันฝ่ายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ดำเนินงานผ่าน “ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น จังหวัดสุราษฎร์ธานี” หรือ “โหนด (Node)” ซึ่งจะทำหน้าที่เป็น “พี่เลี้ยงนักวิจัย” ให้คำแนะนำและจัดกระบวนการของชาวบ้านซึ่งจะทำหน้าที่เป็นนักวิจัย ซึ่งต้องพัฒนาโจทย์และดำเนินการศึกษาวิจัยด้วยตนเอง

ฝ่ายชุมชนและสังคม (ฝ่าย 4) : สนับสนุนการวิจัยเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ เพิ่มขีดความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชน รวมถึงการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม การแก้ปัญหาของพื้นที่ ได้ตรงตามความต้องการของภาคประชาชน ควบคู่ไปกับการสนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงในเชิงระบบระดับนโยบาย สร้างกลไกขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ โดยการใช้ความรู้เป็นเครื่องมือ โดยความร่วมมือกับหน่วยงานภาคีที่หลากหลาย เพื่อให้คนในชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มุ่งสู่การสร้างชุมชนที่เข้มแข็งอย่างยั่งยืน โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญคือ

1. สนับสนุนการวิจัย เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไข ระบบ นโยบายโครงสร้าง และกฎหมายที่เป็นอุปสรรคให้เอื้อต่อการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน และการสร้างธรรมาภิบาลและสังคมที่ดี
2. สนับสนุนการวิจัยเพื่อเสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้ของคนและชุมชน การเสริมสร้างสำนักท้องถิ่น และการเสริมสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อบริหารจัดการกิจการของท้องถิ่น
3. สนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนากลไกและระบบที่จะช่วยให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถบริหารจัดการกิจการของท้องถิ่นได้ดีขึ้น
4. สนับสนุนการวิจัยเพื่อกระตุ้นให้เกิดความตื่นตัวในการสร้างสรรค์สภาพแวดล้อม ให้เอื้อต่อการพัฒนาการเป็นมนุษย์ การพัฒนาเด็กและเยาวชนและการอยู่ร่วมกันของคนในสังคมอย่างสันติและเกื้อกูล กัน

การดำเนินงานในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี สกว. ฝ่าย 4 ได้สนับสนุนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเรื่อง “ความร่วมมือจากพหุภาคีในการบูรณาการการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติโดยชุมชนท้องถิ่น” โดยมีพื้นที่เป้าหมายดำเนินงาน และการจัดการพื้นที่ทางทะเลและชายฝั่ง อ่าวบ้านดอน จังหวัดสุราษฎร์ธานี (5 ตำบล ใน 4 อำเภอ) โดยการวิจัยมีภารกิจ 9 ประเด็นคือ

1. ศึกษาบริบทสภาพปัญหาของพื้นที่ ข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติในเบื้องต้น

2. ปฏิบัติการให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะ การจัดทำแผนงาน การพัฒนาเครื่องมือต่างๆ กระบวนการเรียนรู้ และสร้างกลไกในการบูรณาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ร่วมกันในระดับตำบล ทั้ง อบต. ผู้ปกครองท้องถิ่น และชุมชน การประสานงานจากทุกภาคี
3. การประสานงานจากส่วนราชการในระดับอำเภอ จังหวัด และมีส่วนร่วมในกลไกของการ จัดทำนโยบายแก้ไขปัญหาแบบบูรณาการร่วมกันจากส่วนราชการในระดับจังหวัดเพื่อ สนับสนุนในการขับเคลื่อนการบูรณาการในระดับตำบลและอำเภอ
4. ทำการศึกษาเพื่อหาทางออกของกฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องในการสนับสนุนการ ปฏิบัติการ
5. สร้างกระบวนการดำเนินการให้มีส่วนร่วมจากพหุภาคีในระดับตำบลเพื่อเห็นร่วมกันในการ จัดทำข้อบัญญัติท้องถิ่น การพาไปศึกษาดูงาน การจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน และการ พัฒนาข้อบัญญัติท้องถิ่น
6. สัมภาษณ์และจัดกลุ่มสนทนาวិเคราะห์สภาพปัญหาและปัญหาทางกฎหมายและนโยบาย และการสรุปบทเรียนกระบวนการดำเนินการร่วมกันตลอดจนมีข้อเสนอต่อการบริหาร จัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกัน ระหว่าง ทีมงานของ อบต. ผู้ปกครอง ท้องถิ่น ชุมชน และส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
7. จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างตำบลและจังหวัด เพื่อให้เครือข่ายตำบลอื่นที่สนใจได้ เรียนรู้แนวคิดและกระบวนการปฏิบัติการ จากตำบลที่ดำเนินการแล้ว ในสร้างเป็น เครือข่ายร่วมกับหน่วยงานต่างๆ
8. เขียนรายงานการศึกษาวิจัย และสรุปบทเรียนของโครงการ
9. จัดเวทีนำเสนอรายงานการศึกษาวิจัย ให้กับ อบต. และชุมชน นักวิชาการ และเครือข่าย องค์การพัฒนาเอกชน

2. อบรมการเขียนรายงานวิจัย “การอบอรมการเขียนงานวิจัย ครั้งที่ 2”

วันที่ 8-9 กุมภาพันธ์ 2555 ณ ห้องประชุม 2 อาคารวิจัย มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

วิทยากร อ.เลิศชาย ศิริชัย

การอบอรมในครั้งนี้เป็นการอบอรมครั้งที่ 2 ต่อเนื่องจากครั้งแรกที่ จ.ปัตตานี แต่การอบอรมครั้งนี้วิทยากรได้ทบทวนเนื้อหาตั้งแต่เริ่มต้นการเขียนรายงาน คือ

ส่วนที่ 1 โจทย์วิจัย เป็นส่วนที่ต้องทำให้ชัดเจน เพื่อทำหน้าที่สื่อสารว่าเราจะทำอะไร

1. **หัวข้อการวิจัย** >> ต้องมีความชัดเจนมากที่สุด ถึงขั้นที่มองแล้วต้องรู้ในทันทีเลยว่าคุณจะทำอะไร

ส่วนประกอบ

1. ต้องเป็นข้อความที่แสดงให้เห็นประเด็น

- แสดงแง่มุมปัญหา หรือแง่มุมการพัฒนาที่ชัดเจน เช่น อยากศึกษา “ปัญหาวัยรุ่น” แต่ปัญหาวัยรุ่นยังไม่เป็นประเด็น แต่หากว่าคุณอยากศึกษา “ปัญหาการอยู่ด้วยกันระหว่างเรียนของนักศึกษา” อย่างนี้ถือว่าเป็นประเด็น

2. ตัวขยายที่จะทำให้ประเด็นชัดเจนยิ่งขึ้น

- **พื้นที่** ระบุเจาะจงเฉพาะพื้นที่เกิดปัญหา
- **กลุ่มคน** ต้องแยกแยะให้ได้ว่าเราจะทำงานกับคนกลุ่มไหน หากมีคนหลายกลุ่ม งานวิจัยจะต้องมีความซับซ้อนมากตามไปด้วย

สรุปประเด็น

1. ต้องมีปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ

- **เห็นปัญหา** ปัญหาที่มีหลายระดับ ทั้งปัญหาระดับการดำรงชีวิต ปัญหาระดับความสำนึก ปัญหาระดับเปลี่ยนความเข้าใจและความคิด ฯลฯ ระดับของปัญหาจะทำให้ประเด็นนั้นต่างกัน เช่น เห็นความเสื่อมโทรมของคลอง , เห็นปัญหาของกลุ่มสตรีที่ทำผลิตภัณฑ์แต่ขายไม่ได้

- **อยากจะทำปัญหา** เช่น การทำซั้ง(บ้านปลาซึ่งทำจากทางมะพร้าว) ที่อ่าวปัตตานี ซึ่งเป็นข้อถกเถียงกับทางราชการว่าทำไมไม่ใช้โบกก็รัทไฟเพราะอยู่ทนนานกว่า แต่ชาวบ้านให้เหตุผลว่า การทำซั้งนั้นเพื่อต้องการสร้างความสำคัญของคนในชุมชนร่วมกัน เห็นความสำคัญของสิ่งที่ทำร่วมกัน

- **สร้างบรรทัดฐาน** เช่น ซั้งเป็นบรรทัดฐานในเรื่องการสร้างความสำเร็จ

- **ปรับเปลี่ยนความเข้าใจ ความคิด** เช่น ปรับเปลี่ยนความเข้าใจของราชการว่าทำไมเราถึงทำซั้ง เพราะเราต้องการสร้างจิตสำนึกไม่ใช่เพียงแต่ต้องการแค่ปะการัง หรือบ้านปลาเท่านั้น

- **สร้างตัวตน** ให้มีพื้นที่ในการอยู่ในสังคม ทำให้เรื่องราวของคนเล็กๆ ขยายสู่วงกว้าง สาธารณะ เช่น คนทำประมงในกลุ่มมุสลิม จะเป็นปัญหามากเพราะกลุ่มคนเหล่านี้ไม่สามารถไปทำงานอื่นๆ ได้สะดวกมากนัก ด้วยข้อจำกัดของศาสนานั้นเอง ทำให้กลุ่มคนเหล่านี้ต้องข้ามฝั่งไปทำงานที่มาเลย์เซีย

2. นำปรากฏการณ์ที่เราสนใจไปเชื่อมโยงกับมโนทัศน์ (concepts) ที่เกี่ยวข้อง โดยแสดงถึงการเกิดความรู้ใหม่ๆ และเกิดการแก้ปัญหาหรือการพัฒนาสู่ทิศทางใหม่ๆ

มโนทัศน์ คือ คำที่ไม่มีความหมายในตัวเอง เป็นคำที่มีความหมายใหญ่จากการรวบรวมข้อมูลข้อเท็จจริงหลายๆ ข้อเท็จจริง จึงทำให้เกิดนามธรรม เช่น

“ปลา” เป็นเพียงข้อเท็จจริง แต่เมื่อใช้ว่า “การอนุรักษ์ปลา” จะถือว่าเป็นมโนทัศน์

“ผู้ชาย” เป็นเพียงข้อเท็จจริงที่แสดงถึงเพศสภาพ แต่ “เพศที่สาม” เป็นมโนทัศน์ ที่จะต้องรวบรวมข้อมูลว่า “ผู้ชายคนนี้ทำทางตึงตึง” “คอยดูแลเทคแคร์แต่ผู้ชาย” “ชอบแต่งตัวเป็นหญิง” จึงจะบอกได้ว่าผู้ชายคนนี้เป็นเพศที่สาม

ข้อสังเกต

- มุมมองของคนทำงานวิจัย มักจะมองกลุ่มคนที่เข้าไปทำงานนั้นในมาตรฐานเดียวกัน คิดว่าทุกคนเป็นเหมือนกัน จึงทำให้การวิเคราะห์ไม่หลากหลาย
- หากงานวิจัยสามารถแสดงให้เห็นถึงระดับความหลากหลายของกลุ่มคนนั้นจะเป็นงานวิจัยที่น่าสนใจมากยิ่งขึ้น
- หัวข้อการวิจัยจะไม่เริ่มจากการพัฒนา **จะต้องเริ่มจากปัญหาก่อน แล้วโยงไปสู่โมโนทัศน์ (concepts)**
- การเลือกใช้คำต่างๆในการตั้งประเด็นหัวข้อวิจัย จะต้องเลือกคำที่สามารถจะทำได้จริง !
- การวิจัย**ต้องทำวิจัยในประเด็นเดียว** แต่สามารถจะแยกย่อยออกไปได้
ต้องดู “บริบทและเงื่อนไข” ในพื้นที่สอดคล้อง มาพิจารณาในการตั้งหัวข้อวิจัย

2. **คำถามการวิจัย** คือ การขยายความจากหัวข้อการวิจัย และอธิบายถึงปรากฏการณ์ที่ประสบพบเจอ ถือเป็นสาระในการทำงานวิจัย

1. **คำถามแบบมุ่งพรรณนาภาพปรากฏ** เป็นการตั้งคำถามกว้างๆ ตอบคำถามโดยเขียนพรรณนาตามภาพที่เราเห็น อาจมีการจัดข้อมูลเป็นกลุ่มก้อนเพื่อสะดวกต่อการนำเสนอ ถือเป็นการศึกษาเพียงส่วนผิวของปรากฏการณ์เท่านั้น
2. **การตอบคำถามแบบมุ่งอธิบาย** ต้องอธิบายให้ได้ว่าปรากฏการณ์นั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร
 - อะไรทำให้เกิดขึ้น
 - เงื่อนไขภายนอก คือ โครงสร้างต่างๆ ทั้งสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ
 - การให้ความหมาย คือ การยกระดับข้อเท็จจริง
 - มีกระบวนการเกิดอย่างไร คือ จุดเริ่มต้นของปรากฏการณ์ เช่น เหตุการณ์ มัสยิดกรือเซะ อะไรทำให้เด็กนักเรียน นักศึกษา มีความกล้าที่จะเดินหน้าเข้าหาทหาร

ข้อสังเกต

- เชื่อคำพูดของชาวบ้านมากเกินไป คำพูดของชาวบ้านไม่สามารถนำมาเป็นผลการวิจัยได้ เพราะเป็นเพียงข้อมูลด้านเดียวเท่านั้น
- โครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ ฯลฯ จะส่งผลกระทบต่อบุคคลหรือกลุ่มคน โดยเฉพาะเรื่องวิถีคิด

การวิจัยทางสังคมในปัจจุบันต้องคำนึงถึง

1. **ความเฉพาะเจาะจงของบริบท** ไม่เชื่อว่าความรู้จะเป็นสากล แต่มีเงื่อนไขที่ต่างกัน
2. **ความหลากหลาย** ความหลากหลายจะเป็นพลังในการผลักดันได้ เช่น รายงานผลกิจกรรมการปลูกป่า สมควรจะแสดงให้เห็นถึงความร่วมมือของบุคคลในแต่ละกลุ่มว่าแตกต่างกันอย่างไร เช่น ให้ความร่วมมืออย่างดีมาก มาร่วมปลูกป่าทุกครั้ง , ให้ความร่วมมือบ้างบางครั้ง หรือ ไม่เคยให้ความร่วมมือ
3. **ความซับซ้อน** ไม่ได้เกิดจากสถานการณ์เดียว แต่มีการให้ความหมายในสถานการณ์ต่างกัน
3. **วัตถุประสงค์การวิจัย** ต้องสอดคล้องไปกับการเขียนหัวข้อและคำถามวิจัย ทำหน้าที่บอกเราว่าจะศึกษาอะไร
4. **การเขียนความสำคัญของปัญหาการวิจัย**
 1. สมควรเขียนให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าสำคัญอย่างไรที่จะต้องทำ
 2. การเขียน

เริ่มต้นด้วยการทำความเข้าใจ

 - แบบที่ 1 ชี้ให้เห็นความเข้มข้นของปัญหาที่เป็นอยู่และความไม่รู้ของสังคม
 - แบบที่ 2 ชี้ให้เห็นข้อดีในอดีต และปัญหาในปัจจุบัน (จะใช้แบบนี้กันมาก)
 - แบบที่ 3 ข้อดีในอดีต ปัญหาในเวลาต่อมา และข้อดีในปัจจุบัน

รวบความว่าการศึกษาตามหัวข้อที่เราสนใจนั้น ก่อให้เกิดประโยชน์อะไร

- ได้ความรู้ ความเข้าใจที่มีพลังในการอธิบายมากขึ้น
- ได้สรรพประโยชน์
- ได้ทเรียนความเข้าใจ
- ได้ตัวตนของชุมชน

ในการเขียนสมควรที่จะอ้างอิง ที่มาด้วย

ส่วนที่ 2 วิธีการดำเนินการวิจัย (วิธีการดำเนินโครงการ)

1. ศึกษาข้อมูลเพื่อตอบคำถามในส่วนความรู้ที่ด้วยปัญหา

- การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (สัมภาษณ์รายคน)
- การสนทนากลุ่ม
- การประชุมกลุ่ม
- การจัดเวทีชุมชน
- การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าเรื่อง
- การศึกษาเอกสาร

จะเลือกวิธีไหนจะต้องดูความเหมาะสม เลือกมาอย่างน้อย 3 วิธี เพราะแต่ละวิธีจะสามารถตรวจสอบข้อมูลด้วยตนเองได้ เมื่อศึกษาข้อมูลแล้วจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัย

2. ศึกษาข้อมูลในส่วนที่เป็นแนวทางการพัฒนา

- สรุปสาเหตุของปัญหาซึ่งได้วิเคราะห์ไว้แล้วบางส่วนจากการศึกษาข้อมูล
- พาชาวบ้านไปศึกษาดูงานจากชุมชนที่เคยมีประสบการณ์มาแล้ว
- เชิญตัวแทนจากชุมชนที่เคยประสบปัญหา มาคุยให้ชาวบ้านฟัง
- เชิญนักวิชาการที่เคยทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่องที่จะทำ มาคุยให้ชาวบ้านฟังก่อน
- ทีมวิจัย และชาวบ้าน หรือบุคคลอื่นๆที่สามารถช่วยงานของเราได้ มาช่วยวิเคราะห์ปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด และสร้างการจัดระบบใหม่

3. ปฏิบัติการแก้ปัญหา

- ทีมวิจัย ชาวบ้าน และบุคคลอื่นๆ ช่วยกันสร้างแผนปฏิบัติการ เพื่อให้ได้แผนงานที่ครบถ้วน ครอบคลุม
- ลงมือปฏิบัติตามแผน
- ทีมวิจัย ชาวบ้าน และบุคคลอื่นๆ ช่วยกันประเมินผลที่เกิดขึ้นจริง
- ทีมวิจัย ชาวบ้าน และบุคคลอื่นๆ สรุปให้เห็นถึงความสำเร็จ จุดแข็ง จุดอ่อน แนวทางในการแก้ไขปัญหา

ส่วนที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงานการวิจัย

ก่อนจะเกิดความรู้หรือสร้างความรู้ จะต้องรวบรวมข้อมูลในเรื่องที่ต้องการจะรู้ จากนั้นจึงจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์เพื่อให้ได้ความรู้

1. **การเลือกแหล่งข้อมูล** ต้องรู้ว่าแหล่งข้อมูลที่เราต้องการนั้นอยู่ที่ไหนบ้าง แต่ละแหล่งให้ข้อมูลอะไรบ้าง (สมควรที่จะฝึกฝน เพราะจะเป็นประโยชน์สามารถต่อยอดได้เสมอ)
 - **ความทรงจำของผู้คน** อาจจะเป็นความทรงจำที่ประสบพบเจอด้วยตนเอง หรือเป็นความทรงจำที่ผ่านการเล่าต่อกันมา ซึ่งผู้ทำงานจะต้องรู้จักการถาม เพื่อให้รู้ และสามารถจะลำดับเหตุการณ์การจากเล่านั้นได้
 - **เอกสาร** เป็นเอกสารที่บันทึกข้อมูลที่เราต้องการไว้ มักจะเป็นข้อมูลด้านเดียวที่ผู้เขียนต้องการจะทราบ เช่น หนังสืองานศพ หนังสือแจกในโอกาสสำคัญต่างๆ รวมถึงเอกสารจากองค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ
 - **สิ่งก่อสร้าง** สามารถสะท้อนถึงความหมายและเรื่องราวต่างๆ ได้ เช่น เรือกอและ ลำหนึ่งที่มีลวดลายสวยงามมาก สื่อถึงความคิดของเจ้าของเรือได้ว่าต้องเป็นคนช่างคิดและมีความเป็นผู้นำมากกว่าคนอื่นๆ , บ้านใต้ถุนสูงแสดงว่ายุคนั้นมีน้ำท่วมสูง , ในชุมชนมีวัดเก่าแสดงว่าชุมชนนั้นตั้งมานานแล้ว
 - **ลักษณะภูมินิเวศ** เราจะสามารถสังเกตถึงร่องรอยต่างๆ ซึ่งจะพอให้เราเข้าใจได้ว่าเรื่องราวนั้นเป็นมาอย่างไร เช่น การเห็นตอใหญ่ใหญ่ในนาทำให้ทราบได้ว่าก่อนมาเป็นนาต้องเป็นป่าที่อุดมสมบูรณ์ , เห็นถนนหลายสายมีการซ่อมทางขาดกว้าง

กว่า 2 เมตร และมีท่อระบายน้ำกว้างเพียงครึ่งเมตร เข้าใจได้ว่าการสร้างถนนไม่ได้คำนึงถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นเลย

- **พิธีกรรมประเพณี** เป็นพื้นที่ที่แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของคนในชุมชน งานประเพณีบางอย่างจะผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน โดยสามารถศึกษาย้อนไปถึงอดีตซึ่งจะเห็นถึงความเปลี่ยนแปลง หากว่าเราสังเกตจะพบข้อมูลบางอย่างที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย
- แหล่งข้อมูลที่ยกตัวอย่างเป็นเพียงแหล่งข้อมูลส่วนหนึ่ง ผู้ศึกษาอาจพบแหล่งข้อมูลอื่นๆได้อีก

2. การเลือกวิธีศึกษาข้อมูล เลือกวิธีการใช้อย่างน้อย 3 วิธี เพราะแต่ละวิธีจะสะท้อนซึ่งกันและกัน

- **การสังเกต** เฝ้าดูสิ่งที่เกิดขึ้นอย่างเอาใจใส่ เพื่อวิเคราะห์หาความหมายหรือความสำคัญของสิ่งที่เกิดขึ้นกับสิ่งอื่น เป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงไม่มีการเสริมแต่ง และสามารถพบเห็นแง่มุมใหม่ๆได้ แต่มีโอกาสนี้จะสรุปผิดพลาดได้ ข้อจำกัดคือผู้สังเกตต้องรอบรู้และมีไหวพริบ
 - ผู้สังเกตเข้าไปเป็นสมาชิกในสังคมนั้นอย่างสมบูรณ์
 - ผู้สังเกตเข้าไปอยู่ในสังคมนั้นในฐานะผู้สังเกต
 - ผู้สังเกตเป็นเพียงคนแปลกหน้าของสังคม
 - สิ่งที่ต้องสังเกต วัตถุรอบตัวตามธรรมชาติ , สภาพแวดล้อม , ชีวิตประจำวันของผู้คน , การกระทำหรือพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการ มีขั้นตอน , ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมชุมชน
- **การสัมภาษณ์** แบบเจาะลึกในประเด็นที่ต้องการ เป็นวิธีการที่ได้ข้อมูลมากและต้นทุนต่ำ แต่นักวิจัยต้องมีทักษะในการสัมภาษณ์พอควรเพื่อให้ได้ข้อมูลตามต้องการ แต่เสียงที่จะได้รับข้อมูลผิดพลาดเนื่องจากความตั้งใจของผู้ให้สัมภาษณ์เอง *ควรทำแนวคำถามก่อนการพูดคุยจะทำให้ได้ข้อมูลตามที่ต้องการ
- **การสนทนากลุ่ม** จะต้องจัดคนในกลุ่มเดียวกัน ประสพการณ์ใกล้เคียงกัน เพื่อให้ได้ช่วยกันดึงข้อมูล เช่น กลุ่มคนสูงอายุ อาจจะจำเรื่องราวได้ไม่ครบถ้วน จึงต้องจัด

กลุ่มที่มีอายุใกล้เคียงกัน ประสบการณ์เดียวกัน เพื่อให้ช่วยกันดึงข้อมูลหรือ ประติบัติต่อเรื่องราวต่างๆ ได้ง่ายขึ้น

- **การสัมภาษณ์กลุ่ม** ใช้ในกรณีเรื่องที่ต้องการสัมภาษณ์เป็นเรื่องทั่วไป กับกลุ่ม คนที่มีประสบการณ์คล้ายกัน การสัมภาษณ์ต้องมีแนวคำถามไว้ก่อน แต่จะยากใน เรื่องการควบคุมเวที
- **การจัดเวทีผู้เฒ่าเล่าเรื่อง** คือ การเชิญผู้เฒ่าในชุมชนมาเล่าเรื่องในอดีตที่คนใน ปัจจุบันไม่รู้แล้ว เป็นการสร้างความร่วมมือระหว่างลูกหลานเพราะคนแก่จะยินดี มากหากลูกหลานสนใจที่จะฟัง
- **การจัดเวทีชุมชน** เหมาะสำหรับการรายงานความก้าวหน้าของงานวิจัย เพื่อให้คน ในชุมชนได้รับรู้ จะเชิญคนในชุมชนหรือผู้เกี่ยวข้องอื่น เช่น นายก อบต. การ นำเสนองานต้องดำเนินไปอย่างน่าสนใจและเปิดโอกาสให้มีการแสดงความคิดเห็น เพิ่มเติม
- **การศึกษาเอกสาร** เรื่องราวในท้องถิ่นยังมีการบันทึกเป็นเอกสารไว้น้อย ก่อนจะนำข้อมูลมาใช้ควรตรวจกับข้อมูลจากวิธีการอื่นด้วย

3. วิเคราะห์ข้อมูล

เป็นการจัดหมวดหมู่ของข้อมูล จึงทำให้ข้อมูลมีความหมายและตอบคำถาม การวิจัย ซึ่งต้องเข้าใจ ข้อเท็จจริง และมโนทัศน์ สามารถยกระดับข้อเท็จจริงเป็นมโน ทัศน์ และสามารถยกระดับมโนทัศน์ขึ้นเป็นองค์ความรู้

การแยกแยะนั้นจะใช้หลัก ความใกล้เคียง ทำนองเดียวกัน หรือคล้ายกัน ใน การนำมารวมกลุ่มกัน โดยใช้มุมมองต่างๆ ในการจัดกลุ่ม และต้องเป็นมุมมองในระดับ เดียวกัน เช่น “การสูญเสียสภาพคล่อง” จะจัดกลุ่มกับ “ไม่มีปลากิน” ไม่ได้ เพราะเป็น มโนทัศน์ (concepts) คนละระดับกัน

4. การสังเคราะห์ข้อมูล

คือ การนำข้อมูลจากการวิเคราะห์ซึ่งได้แยกเป็นกลุ่มๆ นั้น มารวมกันอีกครั้ง เพื่อยกระดับมโนทัศน์ (concepts) ให้เป็นหัวข้อๆ ก่อนที่จะสังเคราะห์ให้ได้องค์ความรู้

*การเขียน categories อย่าเขียนให้เป็น “ประโยค” ให้เขียนเป็น “กลุ่มคำ”

5. การเขียนรายงานผลการวิจัย

- ส่วนการเขียนข้อเสนอโครงการ

ต้องเขียนให้ชัดเจนเพื่อจะง่ายต่อการทำการศึกษาวิจัย และการเขียน
นำเสนอผลงาน

- ส่วนการเขียนนำเสนอผลการศึกษา ถ้าให้ง่ายต่อการเขียนรายงาน ให้แยก 1
คำถามต่อ 1 บท เพื่อป้องกันการสับสนในการเรียงข้อมูล แต่หากเรียงทุกคำถามใน
บทเดียวกัน(บทผลวิจัย) จะต้องแยกข้อมูลและเรียงลำดับให้ชัดเจน

การเขียนมี 3 วิธี คือ

แบบที่ 1 กล่าวรายละเอียดก่อนสรุปความรู้

แบบที่ 2 กล่าวถึงความรู้ที่ได้สรุปก่อน แล้วจึงมากล่าวรายละเอียด

แบบที่ 3 กล่าวไปสลับไปสลับมา ระหว่างความรู้และรายละเอียด

ในการเขียนเล่ารายละเอียด วิธีที่ดีที่สุดคือเขียนแบบไล่เรียงลำดับเหตุการณ์
หรือเวลา และยกตัวอย่างคำพูดของชาวบ้านประกอบ แล้วลักษณะการ
เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ก่อนจะสรุปความรู้ แต่หากเขียนเป็นข้อๆ อาจดูไม่
สละสลวย

การสรุปความรู้ คือการนำเอา categories ทั้งหมดมาร้อยเรียงเพื่อให้ได้
ข้อสรุปใหญ่

- สรุป นำข้อสรุปแต่ละ category หรือหัวข้อ มาเชื่อมโยงเป็นความรู้ ซึ่งตอบ
คำถามที่เป็นข้อบท

ส่วนที่ 4 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

ข้อสรุป เป็นข้อสรุปที่สั้นขึ้น ไม่ลงเน้นรายละเอียดอย่างการเขียนแต่ละบท เห็น
ภาพเป็นนามธรรมมากขึ้น

อภิปรายผล คือ เกิดอะไรขึ้นในชุมชน ชุมชนได้อะไร เช่น เดิมเราจัดกิจกรรมแบบรวมกลุ่ม แต่พบว่าชาวบ้านนั้นก็เหมือนกับคนกลุ่มอื่นๆที่มีหลายกลุ่มหลายพวกในนั้น จึงเปลี่ยนการจัดกิจกรรมแบบใหม่โดยแยกกลุ่มคนในแต่ละกิจกรรม

ข้อเสนอ อยากจะเสนออะไร เขียนลงไปได้เลย

3. เวที RC ภาคใต้ ครั้งที่ 1/2555

วันที่ 14-15 กุมภาพันธ์ 2555 ณ โรงแรม ปาร์ค วีสอร์ท อำเภอเมือง ปัตตานี

การประชุมผู้ประสานงานภาคใต้ในครั้งนี้เน้นประเด็น **“ความเคลื่อนไหวของยุทธศาสตร์การทำงานของ RC ใต้”** โดยเปิดโอกาสให้ศูนย์ประสานงานที่ทำงานในประเด็นใกล้เคียงกันได้พูดคุยวางแผนซึ่งกัน เป็นการสร้างโอกาสในการคุยงานแต่ละประเด็นในเชิงรูปธรรมให้มากขึ้น เพราะได้หนุนเสริมซึ่งกันและกัน ตรวจสอบสถานการณ์ว่าเป็นอย่างไร มีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้างหลังทำวิจัย

แต่มีข้อเสนอจากหลายๆ เสียงว่า “อยากจะคุยร่วมกัน เพราะแม้ว่าจะเป็นคนละประเด็น แต่ควรที่จะมีจุดยืนร่วมกัน” “ต้องขยายการเรียนรู้ เปิดตัวให้สื่อสาธารณะได้รู้และเชื่อมต่อกับชาวบ้าน” และ “การคุยในประเด็นเดิมๆ จะทำให้ติดอยู่แต่ประเด็นตัวเอง แต่ถ้าได้เรียนรู้จากกลุ่มอื่นอาจจะเห็นแนวคิดใหม่ๆบ้าง

ผลจากการพูดคุยแต่ละประเด็น เป็นดังนี้

1. ทรัพยากรอ่าว

- อ่าวบ้านดอน >> สถานการณ์อ่าวของอ่าวบ้านดอนมีทั้งเรื่องของอุทกภัยและการแย่งชิงทรัพยากร อุทกภัยทำให้อ่าวบ้านดอนเสื่อมโทรมไปพักหนึ่งและหลังจากอ่าวฟื้นตัวกลับพบว่ามีความอุดมสมบูรณ์เกิดขึ้นมากกว่าเก่า แต่เครื่องมืออุปกรณ์ในการทำมาหากินของชาวประมงในหลายชุมชนในสูญหาย เสียหายไปจากเหตุการณ์ในครั้งนี้ บางพื้นที่เกิดเหตุการณ์การสวมสิทธิเพื่อรับจ่ายชดเชยของพื้นที่ทำกินในทะเล การทำงานวิจัยในพื้นที่ที่

ผ่านมาส่วใหญ่เป็นลักษณะการทำโครงการที่เมื่อหมดงบกลุ่มจะหายไป จะเหลือบางคือ
แกนนำซึ่งยังคงจะดำเนินงานต่อ แต่งานวิจัยได้พัฒนาให้คน ที่มิจัยมีทักษะในการทำงาน
เพิ่มขึ้นและสามารถนำมาปรับใช้กับเหตุการณ์เฉพาะหน้าได้ เห็นได้จากการเข้ามาของ
หน่วยงานต่างๆที่จะเข้ามาต่อโครงตรงกับกลุ่มคนทำงานซึ่งจะทำให้คนทำงานพัฒนา
ด้านองค์ความรู้ แต่ก็มีผลเสียบ้างคือเขาไม่สามารถทำงานวิจัยได้อย่างเต็มทีงานจึงล่าช้า
ออกไปบ้างครั้ง

- อ่าวปัตตานี >> ก่อนทำงานวิจัยกลุ่มประมงพื้นบ้านในรวมตัวกันมานานพอสมควรแล้ว
โดยรวมตัวเป็นชมรม เดิมใช้ความรุนแรงและมีการต่อรองกับรัฐเรื่องประมงพาณิชย์มาโดย
ตลอด เมื่องานวิจัยเข้ามาจึงเป็นเพื่อเครื่องมืออีกหนึ่งชิ้นที่จะมาช่วยให้การสร้างการเรียนรู้
เรื่องการจับเก็บข้อมูล และเปิดโอกาสเปิดพื้นที่ให้กลุ่มมีการยอมรับมากขึ้นของชมรม
ประมงพื้นบ้าน แม้ว่างานวิจัยจบไปแต่การทำงานของกลุ่มยังอยู่ และสามารถต่อยอด
ขยายพื้นที่ออกไปได้ เช่น โครงการปฐมนิเทศสามารถบรรจุอยู่ในแผนพัฒนาของจังหวัดและ
สามารถขยายไปยังพื้นที่อื่นได้ งานวิจัยสามารถพัฒนาคนและได้คนเข้ามาช่วยฟื้นฟู
เพิ่มขึ้น

2. การศึกษา

- สตูล >> ในปีที่แล้วมีการเปิดชุดโครงการการศึกษา 11 โครงการใน 11 โรงเรียน ควบคู่ทั้ง
การเรียนการสอนในระบบและนอกระบบ ซึ่งผ่านการทำงานในงวดที่ 1 ไปแล้ว แต่การ
ทำงานเป็นไปได้ยากเพราะมีคนทำงานเพียง 2 คน
- สุราษฎร์ธานี(ยุวชน) >> เน้นประวัติศาสตร์ผลักดันสู่พิพิธภัณฑ์ชุมชน และผลักดันเรื่อง
การยับยั้งการปิดโรงเรียนขนาดเล็ก
- ยะลา >> เป็นการเรียนรู้ของนักศึกษาชั้นปีที่ 3 เข้าไปทำวิจัยแล้วนำข้อมูลที่ได้นำสู่ชุมชน
- ปัตตานี >> ขับเคลื่อนเรื่องวัฒนธรรมอิสลามและการอ่านอัลกุรอานและกิริอาฮ์ดี

3. เศรษฐกิจชุมชน

- ระนอง >> ตอนนี้ทางระนองต้องรับมือพร้อมเรื่องการเปิดอาเซียนในปี 2558 การ
ทำงานยังยากอยู่เพราะต้องทำความเข้าใจกับหลายกลุ่มคนมากขึ้น โดยเฉพาะผู้ใหญ่ใน
ชุมชนเองซึ่งต้องเปลี่ยนแผนเข้าทางโรงเรียนเพื่อลดแรงเสียดทานของการทำงาน และ

บางครั้งการทำงานไม่สามารถจะกะเกณฑ์อะไรได้ เนื่องจากว่าไหนดทำประเด็นเศรษฐกิจชุมชน จึงแยกประเด็นเข้าไปในพื้นที่ซึ่งบางครั้งเมื่อเข้าไปแล้วจะพบปัญหาจากประเด็นอื่นแทน

- บัตตานี >> เน้นเรื่องมิติความสัมพันธ์ระหว่างคนชายแดน ไทย-มาเลย์เซีย ซึ่งจะเข้าไปทำงานกับกลุ่มที่ทำงานกับหลายองค์กร จึงทำให้การดำเนินงานวิจัยค่อนข้างล่าช้า เพราะทีมวิจัยสวมหมวกหลายใบ แต่งานวิจัยเป็นผลดีที่ได้รับการยอมรับจากคนภายนอก และอยากจะพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เป็นเศรษฐกิจของกลุ่ม

4. การจัดการคลอง

- สงขลา >> เน้นการจัดการคลองตั้งแต่ต้นน้ำไล่ถึงปลายน้ำ โดยจุดเริ่มต้นของโครงการมาจากเหตุการณ์น้ำท่วม ในช่วงปี 2551 ซึ่งขยายผลมาเรื่อยๆตลอดสายคลองและขยายไปยังคลองอื่นๆ เช่น ภูมิปัญญาของกล้วยต่อการกัดเซาะของหน้าดิน การจัดการน้ำจากคลองในการทำนา จัดการน้ำแล้งสร้างฝายรองรับ
- พังงา >> ส่วนใหญ่เป็นปัญหาจากการขุดลอกคลอง จากการศึกษารากของไม้ริมน้ำพบว่า ริมน้ำที่มีพันธุ์ไม้ริมน้ำอยู่นั้นจะได้รับผลกระทบน้อยกว่าริมตลิ่งที่ถูกพืชเศรษฐกิจจำพวกปาล์ม หรือจะเป็นคลองนาคา คลองนางย่อน และคลองทองหลาง ที่ใช้พลับพลึงธารเป็นตัวขับเคลื่อนงานวิจัยให้อนุรักษ์คลองในพื้นที่
- สตูล >> คลองตูดง เน้นประเด็นเรื่องพืช สัตว์ และน้ำในป่าพรุ ซึ่งได้รับผลจากการทำมาของนายทุนและการสร้างฝายกั้นน้ำของชลประทาน

5. ยุติธรรมชุมชน

- ตรัง >> เป็นการทำงานร่วมกับกระทรวงยุติธรรม (กรมคุ้มครองสิทธิ) จากการเข้าไปคุยในพื้นที่กว่า 20 พื้นที่ แต่มีกลุ่มที่สามารถพัฒนาเป็นโจทย์วิจัยได้เพียง 10 โครงการเท่านั้น การทำงานในช่วงแรกต้องสร้างความเข้าใจเนื่องจากว่าชุมชนคุ้นชินกับการจัดประชุมอบรม เพื่อให้หมดไป การเรียนรู้ของชุมชนเป็นการเรียนรู้จากของจริง ซึ่งจะทำให้เข้าใจถึงระบบต่างๆว่าเป็นอย่างไร ทั้งตำรวจ ศาล อัยการ และก็พบว่าชุมชนสามารถจัดการปัญหาได้เอง ไม่ต้องถึงขั้นตอนตำรวจหรือศาลซึ่งจะลดทอนการเสียเวลาได้อย่างมาก เห็นได้จากการเปรียบเทียบเหตุการณ์ในแต่ละช่วงปีของชุมชน

6. การท่องเที่ยวโดยชุมชน

- **สตูล >>** เป็นการพัฒนาระดับชุมชน พัฒนาแกนนำและเครือข่ายทั้งหลาย เน้นเรื่องทรัพยากร วัฒนธรรมชุมชน ความสามัคคี สร้างการเรียนรู้และสร้างรายได้ ทำให้เกิดรีสอร์ตชุมชน ซึ่งสนับสนุนโดยท่องเที่ยวจังหวัด

จากการพูดคุยแต่ละกลุ่มจะสามารถจะสรุปแนวทางการดำเนินงานกันได้ คือ มีการพูดคุยระหว่างไหนด , พูดคุยถึงข้อเสนอโครงการซึ่งกันและกัน , สังเคราะห์เชิงประเด็น , เสริมทักษะของคนทำงาน (ทักษะ แนวคิด คาทอบแทน) , พัฒนาโจทย์ในมุมใหม่ๆ , สร้างช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและสื่อสารข้อมูลในพื้นที่ออกสู่สาธารณะ

สรุปประมวผลแนวทางการขับเคลื่อนงานและกำหนดแผนการขับเคลื่อน
ต่อ ผลการดำเนินงานในปี 54 ภาคได้สามารถเปิดโครงการได้พอสมควร แต่ยังมีการเขียน RE น้อย และมีสถานะโครงการล่าช้าเกือบครึ่ง ด้วยสัดส่วนเงินของศูนย์ประสานงานและโครงการวิจัยแตกต่างพอสมควรจึงมักจะถูกตั้งคำถามจาก สกว.ว่า ได้เงินไปแล้วเอาไปทำอะไรไม่เห็นผลการเปิดโครงการวิจัย ทางฝ่ายวิจัยท้องถิ่นจึงต้องหาทางแก้ไข ซึ่งใช้อัตราส่วน RDG คุณ 2 ส่วน 2-3 แสน ซึ่งจะออกมาเป็นจำนวนโครงการของศูนย์ประสานงานในแต่ละปี แต่มีมุมสะท้อนกลับว่าหากเปิดโครงการมากแบบนี้ในแต่ละปี จำนวนโครงการจะสะสมในไหนดมากและจะได้งานที่ไม่มีประสิทธิภาพ

“ทิศทางการเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในสามจังหวัดชายแดนใต้” ในชายแดนมีการเคลื่อนงานอยู่ 5 ประเด็น คือ เศรษฐกิจชุมชน การศึกษาวัฒนธรรม การจัดการทรัพยากร (อ่าวปัตตานี ป่าพรุนราธิวาส) กิจกรรมศึกษาทางเลือกและทุนนักศึกษาปริญญาตรี งานวิจัยที่ผ่านมาได้สร้างวิธีคิดที่เปลี่ยนไปให้นักวิจัย สามารถเข้าไปมีบทบาทในพื้นที่สาธารณะได้ เกิดเครือข่ายจากการต่องานร่วมกัน เกิดแหล่งเรียนรู้ที่บูรณาการกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้คนทำงานที่มีแนวคิดเดียวกันเพิ่มขึ้น แต่บางครั้งคนทำงานได้สวมหมวกหลายใบทำให้งานเดินไปได้ช้า ความรู้บางเรื่องยังไม่สามารถนำไปปรับใช้กับหน่วยงานได้ การสนับสนุนบางเรื่องถ้าไม่ใช่เรื่องที่ชุมชนสนใจมากมักจะไม่ประสบความสำเร็จ

อาจารย์ ปิยะ กิตถาวร งานวิจัยท้องถิ่นเป็นกระบวนการที่ สกว.เข้าไปสนับสนุน ไม่ได้เป็นการเข้าไปทำเอง เป็นเครื่องมือที่ชุมชนสามารถนำไปใช้จริงได้ โดยใช้สูตร 1.ปัญหาของชาวบ้านเป็น

ตัวตั้ง (ตั้งคำถามและชวนคุย) 2. ชาวบ้านต้องแก้ปัญหาด้วยตัวเอง (การเรียนรู้) และ 3. ปฏิบัติการ
อยากให้งานวิจัยเป็นเพียงโครงการเล็กๆ ในช่วง 3-6 เดือน ซึ่งจะสามารถทำงานได้อย่างต่อเนื่อง หาก
โครงการใหญ่เงินมากชาวบ้านจะโลกทั้งคนทำงานจะเหนื่อยมาก ที่สำคัญคือการสร้างความเข้มแข็ง
ให้กับชาวบ้าน

อาจารย์ สุกรี งานวิจัยมีผลดีเรื่องความแน่นอนและมั่นคง แต่มีข้อเสียคือไม่ค่อยได้
พัฒนาเพราะทำมานานแล้ว เรื่องที่สำคัญจึงอยู่ที่การรีวิว ต้องใช้ความสำคัญและใช้เวลาให้มาก คิด
วิเคราะห์ให้รอบด้านก่อนจะพัฒนาโจทย์ขึ้นมา งาน สกว. จะต้องพัฒนาให้เป็นโมเดล และเน้นจุดใดจุด
หนึ่งให้ชัดเจน เช่น อ่าวปัตตานี ปัญหาเรืออวนลากอวนรุน ลองเปรียบเทียบดูว่า อวนลากจริงๆ แล้วนั้น
ทำลายจริงหรือไม่

อาจารย์บัญชา แก้วส่อง เห็นว่าการประมวลผลการทำงานในภาคใต้นั้นค่อนข้างกว้าง
จึงไม่เป้าหมาย โดยเฉพาะเรื่องการสร้างสันติสุขในภาคใต้ ตัวอย่างของภาคกลาง กลุ่มทำเกษตรอินทรีย์
เมื่อพบเหตุการณ์น้ำท่วม สมาชิกในกลุ่มจะไม่เครียดมากเนื่องจากลงทุนต่ำ แถมผลพลอยได้ คือ มีเวลา
ให้ครอบครัวมากขึ้นและทำให้ลูกลดภาวะเสี่ยงในการติดยา ดังเหตุการณ์ในอเมริกา ที่ CBR กำลังไป
ได้ดี ซึ่งเขาเริ่มทำหลังเราแต่แนวโน้มเขาจะไปได้ไกลกว่ามาก สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทาง
สังคม เพราะสถาบันการศึกษาสนใจ โดยเฉพาะเรื่องการกตัญญู เช่น สู่เพื่อหาทางรอด สู่ร่วมกับนโยบาย
ต่างๆ เราจึงต้องนำประเด็นต่างๆ มาเชื่อมโยงให้ได้ในเป้าหมาย “การสร้างสันติสุข” หรือในบางพื้นที่ที่มี
การทำงานมานานแล้ว เราไม่จำเป็นต้องไปศึกษาเรื่องเดิมซ้ำเพียงแต่สังเคราะห์และเชื่อมงานต่อได้จาก
ฐานข้อมูลเก่าเพื่อพัฒนางานต่อไปไม่ใช่การย่ำอยู่ที่เดิม

“ทิศทางการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น” โดยอาจารย์บัญชา แก้วส่อง

ขับเคลื่อนการทำงานเชิงคุณภาพมากกว่าปริมาณ เกิดต้นแบบการเปลี่ยนแปลง หรือศูนย์
การเรียนรู้ ยุกระดับการทำงานร่วมกับหน่วยงานอื่นเพื่อขยายงานหรือต่อยอดกับนโยบายเชิงท้องถิ่นซึ่ง
เป็นเรื่องที่สำคัญ ทั้งทำให้ปฏิบัติการกลายเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและนำไปสู่ความยุติธรรมทาง
สังคมในที่สุด ขณะนี้โลกของเรามีสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงมากมายจึงต้องเตรียมตัวรับแผนหรือ
เหตุการณ์ในอนาคตไม่ใช่เพียงแต่การฟื้นฟูอย่างเดียว เช่น เรื่องความมั่นคงทางอาหาร โดยใช้ความรู้
จากนักวิชาการ ช่วยเข้ามาให้มุมมองและเติมเต็มข้อมูล

ภาพรวมของศักยภาพโหนด คือ 1.การก้าวสู่ประชาคมอาเซียน (ปรับให้มุมมองชุมชนท้องถิ่นเชื่อมโยงถึงกันได้ ไม่ใช่เพียงแต่กลุ่มทุนเท่านั้น) 2.สร้างโอกาสให้คนชายขอบ คนจน คนชายขอบ คนชายแดน ภาคใต้ ชะโก มอแกน อูรักลาโว้ย 3.ทำงานเชิงยุทธศาสตร์ (แต่ละโหนดจะมีประเด็นหลัก) 4.การขับเคลื่อนสู่หน่วยงาน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อยกระดับงานให้เชื่อมต่อกัน 5.ทำงานร่วมกับนักวิชาการและสถาบัน 6.บูรณาการกับฝ่ายอื่น และ 7.ยกระดับและบูรณาการเชิงวิชาการ

แจ้งเรื่องงบประมาณปี 2555 ซึ่งถูกตัดงบประมาณไปช่วยน้ำท่วมซึ่งจะเหลือเงินดำเนินการเปิดโครงการไม่มากนัก จึงขอให้พยายามขึ้นโครงการให้ได้ภายในสิ้นเดือนมีนาคมนี้ เพราะหากเกินช่วงเดือนนี้ไปแล้วงบประมาณจะหมด และหากเป็นไปได้อยากจะให้มีการจัดระเบียบขึ้นโครงการ RDC และ RDG พร้อมกัน เพื่อคนพิจารณาจะได้เห็นภาพการทำงานที่ต่อเนื่องกัน ทั้งปัญหาเรื่องการขึ้นเงินเดือนปริญญาตรีตามนโยบายของรัฐ แม้ว่าเจ้าหน้าที่ของศูนย์ประสานงานจะไม่ใช่ว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐก็ตาม แต่เป็นห่วงเนื่องจากว่าอัตราค่าครองชีพนั้นสูงขึ้น

การเขียนรายงาน ปัญหารายงานความก้าวหน้าสมควรที่จะวิเคราะห์ผลในส่วนที่เก็บได้ด้วย ไม่ใช่มีแต่ข้อมูลรายงานกิจกรรม ทั้งรายงานฉบับสมบูรณ์จะต้องไม่เขียนรายงานกิจกรรม ไม่เขียนรายงานการประชุม จะต้องสกัด สรุปออกมาแล้ว เช่น รูปแบบการมีส่วนร่วม จะต้องรู้ว่าใคร ทำอะไร ที่ไหน อย่างไร วิเคราะห์ให้ได้ผลรูปแบบการมีส่วนร่วม การส่งรายงานหากจะต้องเลื่อนส่งต้องมีเหตุผลอันสมควร เช่น ทำเกษตรอินทรีย์แต่เกิดเหตุน้ำท่วมไม่สามารถทำกิจกรรมให้ดำเนินไปตามแผนได้ และในการหาทีมวิจัยควรหาทีมวิจัยที่สามารถเขียนได้เพื่อช่วยแบ่งเบาภาระงาน และที่สำคัญคือเขาจะตระหนักถึงงานวิจัยที่เขาทำเอง โดยเน้นคุณภาพของงานวิจัยในเรื่องคุณภาพการปฏิบัติงาน คุณภาพนักวิจัย และคุณภาพความรู้

ทิศทางของภาคใต้ คือ การให้โอกาสคนเล็กคนน้อย ภาคใต้มีเยอะ มอแกน ชะโก อูรักลาโว้ย ฯลฯ , สร้างฐานความรู้ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นความรู้ใหม่หรือความรู้เดิมที่ต่อยอดพัฒนาต่อไปได้ , รวบรวมนโยบายของรัฐ อาเซียน ความมั่นคงทางอาหาร การจัดการน้ำ ชายแดนใต้ ฯลฯ และสถานการณ์เร่งด่วนในพื้นที่ เช่น แผนพัฒนาภาคใต้ อุทกภัย

4. เวที RC ภาคใต้ ครั้งที่ 2/2555

ณ สนามกีฬาพุดังขาว สงขลา วันที่ 7-8 สิงหาคม 2555

จากการประชุม RC ครั้งที่แล้ว งานหลักที่ต้องการตอบโจทย์พัฒนาคุณภาพเด็กและสร้างความเข้มแข็งในชุมชน โดยเน้นการศึกษาในระบบโรงเรียน , การศึกษาในชุมชน , การศึกษาทางด้านศาสนา และการศึกษาที่จัดขึ้นเอง โดยมีการแลกเปลี่ยนหนุนงานกันระหว่างหนด

โดยแยกเป็นประเด็นในการทำงานได้ คือ อ่าวปัตตานี อ่างบ้านดอน การท่องเที่ยวโดยชุมชน การจัดการคลอง ยุติธรรมชุมชน แผนพัฒนา เศรษฐกิจชุมชน และประเด็นสามจังหวัด

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญญัติ แก้วส่อง
การศึกษา จ.สตูล - มีการทำงานร่วมกับภาคีมากขึ้น ทั้งอบต.และหน่วยงานภายนอก เช่น สยามกัมมาจล ทั้งมีการดูงานจากหลายพื้นที่ - บูรณาการการทำงานทั้งคุณครู และนักเรียนในโรงเรียน เช่น การทำโครงการภายในโรงเรียน โดยโครงการเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของวิชาเรียนนั้นๆ โดยใช้กิจกรรมที่สามารถทำให้ “พฤติกรรม” ของเด็กเปลี่ยนแปลงไป - จะมีการสังเคราะห์งานจาก 11 โรงเรียน - หนุนเสริมเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงภายในโรงเรียน โดยโยงให้เข้าสู่ปรัชญาให้ได้มากกว่าตัวกิจกรรม - จากการทำงานที่เปลี่ยนแปลงรูปแบบที่ละโรงมาเป็นชุดพร้อมกันหลายโรง มีผลดีที่คุณครูมีเพื่อนครูด้วยกันคอยปรึกษา	- การจัดการศึกษาเข้าทางโรงเรียนน่าจะแล้วแต่อยากให้ยกระดับเป็นการศึกษาในชุมชนด้วย คือ ชุมชนต้องเป็นมากกว่าแหล่งเรียนรู้ ต้องสร้างให้เห็นคุณค่าของการศึกษา - KM สามารถทำได้หลายแบบ ซึ่งบางกระบวนการของการทำวิจัยนั้นก็สามารทำได้ - อยากจะให้วิเคราะห์ข้อมูลพื้นที่ก่อน เพื่อเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงกิจกรรมเกิดขึ้นจะสามารถวิเคราะห์ได้ว่ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร (เด็กมีการเปลี่ยนแปลงอย่างไร) การเปลี่ยนแปลงไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงตามระบบ เป็นการเปลี่ยนแปลงอย่างอื่นที่เกิดขึ้นนอกเหนือก็ได้
งานเยาวชน สุราษฎร์ธานี - เป้าหมายของการทำงานการเรียนรู้ของเยาวชน คือ งานเรียนรู้ในระบบโรงเรียน การ	- ยุวชนมีจุดเด่นอยู่ที่เยาวชน แต่อยากจะทำให้มีการสังเคราะห์ เพื่อให้เห็นองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการในการสร้างเยาวชนนั้นทำได้อย่างไร

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญชา แก้วส่อง
เรียนรู้ในชุมชน และโรงเรียนขนาดเล็ก - ขยับงานในประเด็นใหม่ ทั้งในพื้นที่เดิมและพื้นที่ใหม่ - เด็กเป็นตัวหลักดันให้ผู้ใหญ่หรือชุมชนได้เข้ามาร่วมกิจกรรม - ทำงานในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรการศึกษาในชุมชน เป็นความร่วมมือกับเด็ก ชุมชน และครูภูมิปัญญา	- อยากให้มีการสื่อสารให้สังคมได้รับรู้และมองไปถึงเรื่องนโยบายด้วย - เพิ่มเติมเรื่องการศึกษาของเยาวชนนอกโรงเรียนนั้นไปสร้างอาชีพทางเลือกได้อย่างไร - ยุวชนสามารถจะไปสู่อาเซียนได้อย่างไร - สนับสนุนให้เยาวชนที่ จบ ป.ตรี กลับมาหางานทำในชุมชนได้อย่างไร
อิสลามศึกษา จ.ยะลา - ตอนนี้เน้นการทำงานใน 3 เรื่อง คือ เปิดประเด็นใหม่ในพื้นที่ใหม่ , สร้างพื้นที่ตัวอย่างให้เป็นแหล่งเรียนรู้ และสร้างความเป็นปึกแผ่นร่วมกับภาคี - ทิศทางในปีหน้าจะเน้นในเรื่องการศึกษาของเด็ก และเยาวชนเป็นหลัก	- ถอดบทเรียนในทุกเรียนที่ทำ ว่าสามารถสร้างสันติสุขได้อย่างไร เช่น สามารถทำให้คนในครอบครัวหันมาคุยกันมากขึ้นนั้นทำได้อย่างไร - แนวทางการดำเนินงานกับกลุ่มสตรีถือว่ามาถูกทางแล้ว ที่เห็นคุณค่าของกลุ่มสตรี - เน้นการทำงานในพื้นที่เดิม โดยจัดการใช้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น
การศึกษา จ.ตรัง - เห็นว่าการศึกษาแบบใหม่จะต้องเปลี่ยนที่ตัวครู โดยเริ่มการทำงานกับโรงเรียนเล็กๆก่อน โดยใช้การทำงานแบบ SWOT และอิทธิบาท 4 ให้นักเรียนในชั้นได้ร่วมกันออกแบบกระบวนการ - เน้นการทำงานกับโรงเรียนในระบบ และเรียนเรียนขนาดเล็ก ซึ่งเป็นการทำงานร่วมกับโรงเรียน โดยมีการออกทุนร่วมกัน เป็นกลยุทธ์ที่สามารถทำให้โรงเรียนมีแรงกระตุ้นที่สนใจจะทำงานอย่างจริงจัง	- ต้องสร้าง CBR ไม่ใช่สร้างครูให้ระบบการศึกษาต้องมีส่วนร่วมมาจากชุมชน - ชุมชนจะเข้ามาจัดการเรียนรู้ร่วมกันกับโรงเรียนได้อย่างไร
อ่าวปัตตานี	- ความรู้ในพื้นที่อ่าวปัตตานีมีเยอะ อยากจะให้รวบรวมและจัดการให้ดี เช่น “หญ้าทะเล” เป็น

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญชา แก้วส่อง
- สร้างการเรียนรู้และจัดการความขัดแย้ง (ด้านทรัพยากรประมง) - เป็นการทำงานร่วมกับภาคี หนองทำงานเก็บข้อมูลส่วนภาคการปฏิบัติงานอื่นๆ หน่วยงานอื่นๆจะเข้ามาบริหารงาน - เน้นให้ชาวบ้านสามารถคิดและตัดสินใจเองได้ เพื่อสามารถนำความรู้ไปต่อยอดใช้เองได้ - ทิศทางต่อไป คือ เน้นความสุข ส่งเสริมความสุขให้แก่ชุมชน	หนึ่งในประเด็นเ็นที่สามารถขับเคลื่อนประเด็นร้อนให้ไปด้วยกันได้ อนาคตอาจจะก่อตั้งเป็นโรงเรียนประมงก็ได้
อ่าวบ้านดอน สุราษฎร์ธานี - การเพิ่มขึ้นของทรัพยากรบางชนิดในอ่าวบ้านดอน เช่น หอยแครง และหอยลาย แต่ชาวประมงชายฝั่ง ไม่สามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากทรัพยากรชายฝั่งได้ ทำให้เกิดปัญหาการแย่งชิงทรัพยากรในพื้นที่ที่มีความรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม ทั้งจากกลุ่มทุน และจากชาวประมงชายฝั่งด้วยกันเอง ปัญหาที่เกิดขึ้นเกินกำลังของชุมชนในการเข้าไปจัดการ ในขณะที่งานวิจัยในหลายพื้นที่ ก็สิ้นสุดลง หน่วยงานที่รับผิดชอบก็ยังไม่สามารถเข้ามาแก้ไขปัญหาได้ และการทำงานยังขาดการบูรณาการร่วมกันในระดับจังหวัด การรวมตัวกันยังเป็นแบบหลวมๆ การขยายงานต่อไปในเรื่องการจัดการทรัพยากรอ่าวบ้านดอนจึงค่อนข้างยาก	- ถ้าชุมชนเกาะเกี่ยวกันไม่แน่นพอ การทะเลาะ ความขัดแย้งจะยาก ให้ระวังเรื่องการเพิ่มความขัดแย้งในชุมชน ถ้าฝืนทำก็จะเกิดปัญหขึ้นได้ ในตอนนี้ถ้าวิเคราะห์ ประเด็นที่ปลูกชาวบ้านให้ตื่นตัวโดยเอาเรื่องเย็นๆ มาทำ - ความมั่นคงทางอาหารของคนอ่าวบ้านดอนอยู่ตรงไหน ถ้าอยู่ที่ทะเล และทะเลกำลังจะถูกยึดครอง จะทำอย่างไร หรืออาจจะมองโยงไปถึงความมั่นคงทางอาหาร ของ เขา ควน นา เล ว่าอยู่ตรงไหน จะฟื้นฟูอย่างไร - ให้หาวิธียึดครองที่ไม่ใช่ขัดแย้ง อาจขยับเรื่องอื่นเติมเข้าไป เช่นการท่องเที่ยวโดยชุมชน โดยให้คนพื้นการท่องเที่ยว และการท่องเที่ยวกลับมาฟื้นฟูทรัพยากร และวิถีชีวิตชุมชน - เรื่องงานล่าช้า ซึ่งตอนนี้ฝ่ายท้องถิ่น มี

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญชา แก้วส่อง
- การทำงานในชุดการจัดการอ่าวบ้านดอนที่ผ่านมา ยังมีจุดอ่อน เรื่องของการเก็บข้อมูลในเชิงปริมาณ เช่น จำนวนครัวเรือนที่ทำประมง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากพื้นที่ หรือการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มากน้อยเท่าไร เป็นต้น การขาดข้อมูลเชิงปริมาณ ทำให้อธิบายการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นให้คนภายนอกเข้าใจได้ยาก - พื้นที่ดอนสัก พี่เลี้ยงป่วยทำให้งานในพื้นที่ขาดความต่อเนื่อง การขยายงานในพื้นที่ดอนสักจึงชะงักลง และเกิดความล่าช้าของรายงานอยู่ เป็นสิ่งที่โหนด ต้องเข้าไปจัดการอย่างเร่งด่วน - อนาคต มองว่าเป็นการยากที่จะมาเล่น เรื่องทรัพยากรตรง ๆ เนื่องจากมีความขัดแย้งสูง แต่มองว่า จะทำอย่างไรให้คนทั่วไปเห็นความสำคัญของทรัพยากรอ่าวบ้านดอน	ประมาณ 44 เปอร์เซ็นต์ ต้องปิดให้ได้มากที่สุด ภายในเดือนกันยายน นี้
การท่องเที่ยวโดยชุมชน สตูล - ชุมชนเครือข่ายท่องเที่ยวมี 11 พื้นที่ มีการทำงานร่วมกับการท่องเที่ยวและกีฬา และมีการยกร่างกฎระเบียบของประชาคม - โครงการที่จะพัฒนาจิตวิทยในระดับเครือข่ายและชุมชน - การท่องเที่ยวเป็นตัวสื่อให้โยงไปสู่เรื่องอื่นๆได้ เช่น ทรัพยากรธรรมชาติ ศาสนา	- ต้องมองให้ออกว่าเรามีอะไรดี (ศาสนา วัฒนธรรม วิถีชีวิต) - เมื่อมองออกแล้วต้องหาวิธีที่ทำให้ชุมชนเข้มแข็งขึ้น คือถ้ามีการท่องเที่ยว วิถีชีวิตจะต้องเข้มแข็งขึ้น ไม่ใช่มีอะไรก็จะขายอย่างเดียว

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญญัติ แก้วส่อง
ประวัติศาสตร์ การขับเคลื่อนในแต่ละพื้นที่ก็จะแปลกแตกต่างกันออกไป	
การจัดการคลอง สงขลา - หลักๆของพื้นที่สงขลาอยู่ที่การจัดการคลอง ซึ่งมีทั้งโซนต้นน้ำและกลางน้ำ ทั้งยังมีเรื่องการจัดการการบุกรุกป่าอีกด้วย - โดยเน้นให้เกิดการสร้างรูปธรรมในพื้นที่จริง , สามารถยกระดับองค์ความรู้และสร้างนักวิจัยใหม่ได้ และสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย	- น่าสนใจที่เห็นว่าคลองเป็นเครื่องมือในการจัดการวิถีชีวิต
การจัดการคลอง ระนอง - การดำเนินการติดปัญหาอยู่บ้าง เนื่องจากคนในพื้นที่ไม่ได้ให้ความสนใจกับเรื่องเหล่านี้มากนัก เนื่องจากผลกระทบยังไม่ได้เกิดขึ้นกับตัว - ต่อสู้กับนายทุนเยอะพอสมควร ต้องมีการพัฒนาทำงานร้อนให้เป็นงานเย็น	- ต้องมองให้คลองสัมพันธ์กับชีวิตให้ได้ - อย่างเรื่องพลับพลึงธาร ต้องมองให้ออกมาพลับพลึงธารสำคัญต่อวิถีชีวิตของชุมชนอย่างไร เพราะถ้ามองแต่เรื่องการท่องเที่ยวและอยากขายแหล่งท่องเที่ยว การดำเนินจะไม่ค่อยยั่งยืน
ป่าพรุ นราธิวาส - งานป่าพรุ ทำมาแล้ว 2 ปี ซึ่งมีการขยับงานต่อกับวิทยาลัยชุมชนด้วย - การดำเนินการต่อไปจะเน้นเชิงทรัพยากร พืชพันธุ์ในป่าพรุให้มากขึ้น - การดำเนินงานภายในโหนด ผู้ประสานงานจะดำเนินการขับเคลื่อนงานเรื่องโครงการการจัดการน้ำ ส่วนผู้ช่วยผู้ประสานงานจะติดตามโครงการเดิมที่ค้างอยู่	- จริงๆแล้วจังหวัดชายแดนใต้ทำอะไรก็ได้ เพียงแต่ต้องเป็นสิ่งที่สร้างพลังให้กับชุมชนได้เกาะเกี่ยวกัน เช่น พรุกับความมั่นคงทางอาหาร หรือ พรุกับการท่องเที่ยว - การขับเคลื่อนงานบางอย่างซึ่งยากอาจจะร่วมงานกับเครือข่ายในพระราชดำริ จะสามารถทำให้การดำเนินงานเป็นไปได้ง่ายขึ้นเนื่องจากอาศัยบารมีเข้าช่วย - อยากจะให้เครือข่ายโครงการล่าช้า เนื่องจากว่านราฯ มีโครงการค้างเยอะ - อยากเห็นความร่วมมือการทำงานร่วมกับมาเลเซีย เช่น เรื่องการค้าทางชายแดน

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญชา แก้วส่อง
เศรษฐกิจชุมชน ระนอง - เน้นพื้นที่อ่าวกะเปอร์ ในประเด็นจัดการป่าจากอ่าวกะเปอร์ การถ่ายทอดภูมิปัญญาจากต้นจาก และการหาหอยหวานในป่าจาก - ประเด็นที่พัฒนาต่อมาคือการฟื้นฟูนาข้าว โดยมีเป้าหมายให้คนหันมาทำนาขึ้นมาขึ้น - มีการพัฒนาโจทย์ต่ออีก 2-3 โครงการ ในเรื่องของ เปิดบ้านนา ปลาพวง และควายพื้นบ้าน	- อยากจะให้มีการประเมินทรัพยากร (การอนุรักษ์/การแย่งชิง) ชุมชนชายแดน และแรงงาน - ต้องรู้คุณค่าของทรัพยากร โดยเน้นเรื่องความเป็นชุมชนและด้านอาชีพ - สร้างอาชีพเพื่อให้ความมั่นคงทางทรัพยากรกลับมา โดยอาจจะใช้เด็กเป็นตัวเชื่อม
เศรษฐกิจชุมชน ปัตตานี - ถือเป็นประเด็นที่เคลื่อนงานได้ง่ายในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนใต้ - มีการทำงานร่วมกับหลายหน่วยงาน ทั้ง กชน. สวชต. - อย่างประเด็นมะนาว จริงๆแล้วมันแฝงไปด้วยการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยพุทธและมุสลิม - จะยกระดับงานให้มีคุณภาพมากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มผู้หญิง - โดยเน้นเรื่องการส่งเสริมอาชีพเป็นหลัก ทั้งอาชีพเสริม (สามารถจัดการกระบวนการได้ดีขึ้นแต่ความยั่งยืนน้อย) และอาชีพหลักเห็นว่าจะมีความมั่นคงมากกว่า เพราะให้ความยั่งยืนมากกว่า)	- ให้เลือกพื้นที่ที่พอจะขยับงานได้ และสามารถร่วมทำงานกับภาคีได้เพราะบางหน่วยงานจะสามารถหนุนงานของเราได้มากกว่า เช่น ชุมชนศรัทธา เขาสามารถเข้าไปในกลุ่มพื้นที่สีแดงได้ - การทำงานกับกลุ่มผู้หญิงนั้นถือว่าดีมาก เพราะจะเป็นตัวหลักต่อไปได้
แผนพัฒนา นครศรีธรรมราช - สามารถเป็นเครื่องมือที่สามารถจะต่อรองกับแผนพัฒนาได้ เพราะเมื่อศึกษาข้อมูลให้ชัดเจนแล้วนั้น ทำให้ทราบว่า “เป็นพื้นที่อาหาร	- ถือเป็นงานวิจัยรูปแบบใหม่ ที่สามารถนำงานวิจัยมาขับเคลื่อนการทำงานในประเด็นร้อนได้

ประเด็นและพื้นที่ในการทำงาน	ความคิดเห็นจาก อ.บัญญัติ แก้วส่อง
ของชุมชน” นี่จึงเป็นข้อต่อสู่กับการสร้างโรงไฟฟ้าได้ - ทิศทางในอนาคต จะเน้นการเปิดเสรีอาเซียนว่าชุมชนจะสามารถอยู่ได้อย่างไร	
ยุทธธรรมชุมชน ตรัง - ทิศทางปีหน้า ควรจะเป็นการยกระดับงานในพื้นที่เดิม - และจะขยับงานกฎหมาย ให้เป็นหลักสูตรในมหาวิทยาลัย	

ข้อคิดเห็นจาก ศ.ดร. จรัญ จันทลักษณ์

เมื่อ 3 ปี ที่ผ่านมา มีคนถามว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นงานวิจัยหรือไม่ คนมาประเมินว่าเป็นเหมือนงานพัฒนา ซึ่งถ้าเป็นงานพัฒนา ก็ไม่ใช่บทบาทของ สกว.ที่จะเข้ามาทำเรื่องนี้ ซึ่งได้ชี้แจงไปว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไม่เหมือนงานวิจัยอื่น เพราะ ใช้งานวิจัยในการ “สร้างความเข้มแข็ง สร้างพลังให้กับชุมชน” ซึ่งต้องอาศัยการเกาะเกี่ยวกันของชุมชน สิ่งที่ได้ ไม่ใช่ผลงานวิจัย และเมื่อทำเสร็จแล้วทำให้ชุมชนสามารถเอางานวิจัยไปแก้ปัญหาอื่นๆ ให้กับชุมชนได้ งานที่ทำเป็นงานที่คาบเกี่ยวกับงานพัฒนา แต่เป็นงานวิจัยที่ทำกับวิถีชีวิตชุมชน และสิ่งสุดท้ายที่ได้ คือชุมชน เข้มแข็ง ไม่ใช่รายงาน เมื่อเข้าใจโจทย์ ก็ต้องตอบคำถามให้ได้ว่าอะไรที่ชุมชนให้ความสำคัญมากๆ และการมีส่วนร่วมไม่ใช่ชุมชนเพียงอย่างเดียว หน่วยงานอื่นๆ ที่อยู่ในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมด้วย การทำงาน “อย่างเอาสิ่งที่เราต้องการเป็นตัวตั้ง แต่ให้เอาทุกข์ของชุมชนเป็นตัวตั้ง” ถ้าหาประเด็นที่ตรงกับใจชาวบ้านได้ เท่ากับหาทุกข์ของชาวบ้านเจอ เมื่อหาทุกข์เจอ ต้องหาสาเหตุของการเกิดทุกข์ หาผู้เชี่ยวชาญมาช่วย ให้เลือกทำบางปัญหาที่ทำแล้วเกิดผล มาทำการวิจัย แก้ปัญหาให้เห็นโดยเอาชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ถ้าทำแล้วชุมชนเข้มแข็งขึ้น ก็คือความสำเร็จของโครงการ ดังนั้น การจะช่วยเหลือวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้ต้องดึงจุดสำคัญที่ก่อนให้เกิด Impact คือ ชุมชนเข้าใจและสามารถนำเสนอแทนเราได้ เพื่อลดการตั้งคำถามของผู้บริหาร อย่าทำแบบรู้อะไรแล้วเอาไปใส่ให้ชุมชน

สรุปสถานการณ์ และแนวทางการทำงานต่อของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น

โดย. อาจารย์บัญชา แก้วส่อง

1. สถานการณ์ตอนนี้ ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีโครงการล่าช้าจำนวนมาก อธิบายผู้บริหารได้ยาก ซึ่งโครงการล่าช้าดังกล่าวของฝ่ายจะดึงภาพรวมของ องค์กร ขณะที่บริหารจัดการของ ฝ่าย ค่อนข้างสูง คือ มีสัดส่วน RDC : RDG ตอนนี้ เท่ากับ 50:50 ในขณะที่สัดส่วนที่ควร จะเป็น คือ 30:70 สูงกว่าฝ่ายอื่นๆ ดังนั้น ต้องช่วยกันปิดโครงการให้ได้มากที่สุด โดย ประเมินโครงการที่สามารถปิดได้เร็วก่อน
2. ให้อำเภอที่มีประเด็นดีๆ มาทำใหม่ โดยในปีหน้า จะมีโครงการ 3 แบบ คือ
 - โครงการต่อเนื่องในระยะที่ 2 จะทำให้ตัวเลข RDG ชัยดีขึ้น
 - โครงการใหม่พื้นที่เก่า โดยเน้นที่ทีมวิจัยเก่า แต่ต้องมีคนใหม่เข้าไปร่วมไม่น้อยกว่า 7 คน/โครงการ เพื่อพัฒนานักวิจัยเก่า และเพิ่มนักวิจัยใหม่
 - โครงการใหม่พื้นที่ใหม่
3. ปรับ RDC เป็น RDG เพื่อเพิ่มสัดส่วน RDG ตามความสมัครใจของโหนด ซึ่งมีข้อดี คือ คนที่ทำ RDG จะได้ผลงานวิจัยไปด้วย ไม่ใช่ผลงานการประสานการวิจัยเพียงอย่างเดียว
4. การทำงานเป็นชุดโครงการในบางเรื่อง โดยชุดแม่เป็นโครงการสังเคราะห์ให้นักวิชาการทำ และชุดลูกต้องหนุนให้ชาวบ้านทำ
5. เน้นการต่อยอดกับหน่วยงานอื่นโดยใช้งานท้องถิ่น เป็นฐาน ซึ่งการทำงานร่วมกับ หน่วยงานอื่น สามารถมีหัวหน้าโครงการมากกว่า 1 คนได้ โดยลักษณะเด่นของงานวิจัย เพื่อท้องถิ่น คือ ชาวบ้าน บริหาร เงิน งาน และทีมได้ เป็นการสร้างศักยภาพในการ จัดการให้กับชาวบ้าน
6. เรื่องแหล่งเรียนรู้เป็นตัวชี้วัดหนึ่งของโหนด ว่าถ้างานดี ต้องมีคนเข้ามาเรียนรู้ในพื้นที่ ให้ ทุกโหนด ทำบันทึกของโครงการว่า ใครมาดูงานบ้าน เท่าไหร่ เมื่อไหร่ เรื่องอะไร ทั้ง โครงการ เก่า และใหม่ และต้องมีคนเข้ามาดูงาน ไม่น้อยกว่า 3 ครั้ง/ปี จึงจะถือได้ว่าเป็น แหล่งเรียนรู้
7. เรื่องข่าวสารให้เก็บข้อมูลว่าใครเอาข่าวการทำงานของเราไปลงบ้าง
8. จากการลงพื้นที่ของ อ.บัญชา พบว่า
 - การมีส่วนร่วมไม่เข้มข้นเท่าที่ควร พี่เลี้ยงตามดี แต่ยุ่งกิจกรรมมากเกินไป

- เรื่องรายงาน พบว่า ข้อเสนอโครงการของเกือบทุกโหนดชัดเจน และเป็นงานวิจัยมากขึ้น แต่การทำรายงานความก้าวหน้า พบปัญหาว่าส่วนใหญ่จะรายงานตามกิจกรรม ไม่ได้รายงานเชิงวิเคราะห์ความรู้ที่จะนำไปสู่วิธีปฏิบัติ แผนที่ต่อเนื่องจะต้องมาจากการวิเคราะห์ คำถาม คือ เราจะผลักดันให้ชาวบ้านวิเคราะห์ข้อมูลได้อย่างไร ??? ส่วนรายงานฉบับสมบูรณ์ ให้ดูชื่อโครงการให้ดี เขียนตอบให้เห็นว่าผลเป็นอย่างไร
- กระบวนการเก็บข้อมูลมีปัญหา เรื่องชาวบ้านบันทึกข้อมูลน้อย จะแก้ไขปัญหานั้นอย่างไร
- ต้องวางระบบเก็บข้อมูลก่อนหลังให้ดีทั้งเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณ เช่น คุณค่าการเปลี่ยนแปลง มีกี่คน ก็ครัวเรือน ที่ผ่านมามีเห็นว่า เปลี่ยนแปลงจริงแต่ไม่สามารถเอาการเปลี่ยนแปลงมาอธิบายได้